

À Sesto Prete
Philologus, amator uerborum
(Niccolò Perotti, *Cornu copiae* 3,387)

Plus outre...

Nicolai PEROTTI

CORNŪ COPIAE
seu linguae Latinae commentarii

V

Ediderunt

Jean-Louis CHARLET et Pernille HARSTING

Istituto Internazionale di Studi Piceni

Sassoferrato

1995

Comitato scientifico

Ferruccio Bertini, Italo Gallo, Alberto Grilli,
Heinz Hofmann, Paul O. Kristeller,
Scevola Mariotti, Keith Percival, Herman Walter.

Direttore responsabile

Sesto Prete † - Jean-Louis Charlet

La pubblicazione è realizzata con il contributo della SIP
Direzione Regionale Marche e Umbria

Ce cinquième volume de l'édition du *Cornucopiae* de N. Perotti a été préparé par Pernille Harsting et Jean-Louis Charlet. P. Harsting a établi le texte des épigrammes 7, 8, 9, 10, 11 et 20 (travail supervisé par J.L. Charlet, notamment en ce qui concerne la détermination des paragraphes) et identifié une partie des sources des épigrammes 7 à 10. J.L. Charlet a établi le texte des épigrammes 12 à 19, identifié les sources des épigrammes 11 à 20 et complété le travail d'identification de P. Harsting pour les épigrammes 7 à 10. Il a en outre composé les trois *indices* et s'est chargé de la mise en page et du tirage informatique de l'ensemble du volume. Pour ce dernier point, il remercie ses collègues R. Chenorkian (LAPMO) et G. Feraud (et le service du télé-enseignement de l'Université de Provence) pour l'aide logistique qu'ils lui ont apportée.

P. Harsting n'aurait pas pu collaborer à ce travail sans le soutien matériel et financier du Carlsbergfondet, du Dronning Ingrid's Romerske Fond (avec l'Accademia di Danimarca à Rome), et du Knud Højgaard's Fond. Que ces organismes soient chaleureusement remerciés.

Merci aussi à Fabio Stok, qui a eu l'amabilité de vérifier quelques leçons sur le manuscrit lui-même et à Johann Ramminger, qui a vérifié l'emploi de quelques mots dans le fichier du *Thesaurus linguae latinae*.

Sur le plan matériel, ce volume respecte les normes des trois premiers. Mais, pour la référence aux lemmes de Tortelli commençant par *h*, le système adopté par J.L. Charlet dans l'*Index des lemmes du De orthographia de Giovanni Tortelli* (publications de l'Université de Provence, Aix 1994, p. 10) a été adopté: les lemmes qui apparaissent dans la seconde section du chapitre H de Tortelli sont précédés de l'astérisque (*).

Par ailleurs, P. Harsting, à partir des exemplaires de l'*editio princeps* conservés à Copenhague, a distingué trois états de cette édition:

- Hain *12697 (n° NP 0246854 dans le catalogue de la *Library of Congress*), qui correspond entre autres à l'exemplaire de la bibliothèque municipale de Fano (*o*), avec l'erreur "come- rariorum" dans le colophon;

- la copie, qui n'est pas cataloguée par Hain, mais correspond au n° NP 0246852 de la *Library of Congress* et à Br. Mus. Cat. (XV. cent.) V, p. 455, n° IB 23255 (*Catalogue of Books Printed in the XVth Century now in the British Museum*, part V, London 1963), où le colophon a été corrigé (-*tariorum*);

- la copie BUH kl. 61256 fol. de la vieille bibliothèque universitaire de Copenhague (Universitetsbiblioteket), qui n'est décrite par aucun des catalogues cités, mais doit être une version intermédiaire, puisqu'elle a la faute caractéristique de Hain *12697, tout en ayant la typographie et le texte de la seconde copie.

Les différences entre (1) et (2/3) portent pour l'essentiel sur des corrections typographiques, mais aussi parfois sur des mots grecs ou des erreurs de contenu du texte de Perotti. Selon le principe exposé dans la préface du

premier volume, les fautes de grec n'ont pas été systématiquement répertoriées dans l'apparat. Ainsi, en 10,31 l'état (1) a φρενακισειν, tandis que (2/3) ont φενακιξειν. Un exemple de correction qui pourrait induire un changement de sens se lit en 10,66 où (1) a “& ab hortor: Exortor subhortor”, alors que (2/3) a “& Abhortor: Exhortor: Subhortor”.

Pour la partie du texte préparée par P. Harsting, les variantes de l'état 2/3 ont été notées *o^{kb}*, mais la lecture de *o^{kb}* n'a pas été systématique. À la lecture de l'apparat préparé par P. Harsting, J.L. Charlet a le sentiment que *v* dépend de l'état (2/3) de *o* (= *o^{kb}*).

Comme les volumes précédents, celui-ci a apporté son lot de “citations non identifiées”, même si pour certaines d'entre elles, des solutions semblent s'entr'apercevoir. Notre travail confirme l'utilisation par Perotti de la *Genealogia deorum* de Boccace, signalée par M. Pade et J. Ramminger dans leur introduction au t. IV et dans la communication de M. Pade à Sassoferato en juin 1994. Dans le domaine de la patristique, on notera une présence, le plus souvent cachée, mais non négligeable de saint Augustin, notamment dans un long passage philosophique sur le temps (18,12) emprunté aux *Confessions* (11,20-35), et de Lactance, au *De opificio* duquel Perotti emprunte sans le dire son anthropologie finaliste.

Certains auteurs nouveaux sont apparus: Artémidore, avec une longue citation en grec (*onir.* 1,55: 9,28), la plus longue de ce cinquième volume qui n'est pas très riche de citations en grec; le *De uiris illustribus*, avec un long emprunt (33,1 et 3-8 en 16,2). Mais aussi l'énigmatique Julius Mopsus, dont Perotti donne une citation (11,43) et l'intrigant *Petronius grammaticus*, cité par Tortelli (10,119). J.L. Charlet s'est récemment intéressé au *Parthenius grammaticus* qui apparaît lui aussi chez Tortelli (“Perotti, Tortelli et un certain Parthenius”, *Studi Umanistici Piceni* 14, 1994, p. 21-26); mais il faudra bien un jour reprendre globalement le problème de ces grammairiens inconnus cités par Tortelli dans son *De orthographia*.

Il reste encore deux volumes. Fabio Stok achève le sixième. Le septième et dernier sera préparé par G.C. Abbamonte et la plupart des collaborateurs des volumes précédents. Le grand œuvre voulu par Sesto Prete est en voie d'achèvement.

Plus outre...

Aix, le 12 juin 1995

Pernille Harsting
Université de Copenhague

Jean-Louis Charlet
Centre N. Perotti
Université de Provence

DE LAVREOLO EPIG. VII.

1 QVALITER IN SCYTHIA. Blanditur Domitiano, quod ita in spectaculis Lau-
reoli fabulam representari fecerit ut historia uideri potuerit. Mos hic imperatorum
fuit, eos qui ultimo supplicio damnati erant ludis exponere, ut cum quadam spectan-
tis populi uoluptate interirent. **Laureolum** poetae finxerunt sceleratissimum homi-
nem fuisse et propterea in cruce sublatum et á beluis delaniatum extitisse. Haec 5
fabula aliquando repraesentata fuit sine eius qui Laureoli personam subibat
pernicie. Domitianus uero quendam extremo supplicio damnatum ad Laureoli
similitudinem cruce affigi iussit et serio ab ursa discerpi, atque ita spectaculum
exhibuit populo rei uerae non fictae. **Iuuenalis** in Lentulum inuehitur quod in
theatro, dum eadem fabula ageretur, Laureoli personam subiisset: Laureolum uelox 10
etiam bene Lentulus egit Iudice me dignus uera cruce.

2 LAVREOLVS. Is qui Laureoli personam subierat. Á lauro arbore **Laurus** et
Laureolus propria nomina deducuntur, et **Laura** femininum, et **Laurentius** ac
Laurentia quae fuit uxor Faustuli, Romuli et Remi nutrix, á qua **Laurentalia**
festa quae in eius honorem fiebant appellata. Solius quippe huius arboris nomen
Latina lingua hominibus imponitur Graece δαφνῆ dicitur, á quo **daphnosa** laure- 5
tum uocamus. Maximo in honore apud Veteres fuit dicata triumphis, et ante limina
ac in domibus Caesarum Pontificum que et magnorum uirorum seri solita. (f° 391r)

3 Duo eius genera tradit Cato, **delphicam** et **cypriam**, quidam etiam **musta-**
cem addiderunt, quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo constat,
flaccido que et albicante, delphicam aequali colore uiridiorum, maximis bacis atque
é uiridi rubentibus, qua uictores Delphis coronari et Romae triumphantes solebant.
Cypriam folio breui, nigro, subcrispam. Alii et genera alia subiunxerunt. **Cinum**, 5
quam siluestrem laurum intelligunt non nulli sui generis arborem; differt color: est
enim cerulea bacia. **Regiam**, quae coepit **augusta** appellari amplissima et arbore et
folio, bacarum non aspero gustatu. Huic quoque non nulli suum genus assignant lon-
gioribus foliis latioribus que. **Bacaliam** appellant hanc, quia bacarum fertilissima
est, Sterilem uero triumphalem. Est et **taxa** quae adhibetur topiario operi in medio 10
folio paruulam ueluti laciniam folii habens, et **spadonia** huic similis, praeter quam
quod ea lacinia caret. Et **chamedaphne** siluestris frutex, unico ramulo, ferè cu-
bitali, foliis lauri. Item herba, quae **uinca peruinca** dicitur, et Alexandrina, quam

1 cf. Cald. (Mart. spect. 7,1 uar.; ex Suet. Cal. 57,4; Iuu. 8,187-8 | 2,1 cf. Cald. (Mart. spect.
7,4) | 3-4 cf. P. Fest. 119 uar. | 4-5 cf. Plin. nat. 15,138 | 6-7 cf. Plin. nat. 15,127 | 3,1-5 cf. Plin.
nat. 15,127 (ex Cat. agr. 8,2) | 5-7 cf. Plin. nat. 15,128 uar. | 7-10 cf. Plin. nat. 15,129 | 10-12 cf.
Plin. nat. 15,130 uar. | 12 cf. Plin. nat. 15,131 | 12-13 cf. Plin. nat. 24,132 | 13 ex Plin. nat. 21,68 |
13-16 cf. Plin. nat. 15,131 uar.

1,1 VALITER o || SCYTHICA va || 5 cruce ova || 5-6 Haec - pernicie add. in mg. dext. U² || 7
uero] ergò U a.c. || 8 serio add. s.l. U² || 2,2-4 et Laurentius - appellata add. in marg. inf. U² || 4
honorem] nomine ov || 5 Daphne lemma U² δάφνη a (recte) || 3,2 subiicerentur ov || 5 Cinum ov || 6
colore va || 13 quam] quem v

aliqui ideam, alii **hippoglotion**, alii daphnen, alii **carpophyllon**, alii **Hypelaton** uocant. Ramos spargit á radice dodrantales topiarii ac coronarii operis, folio acutiore quam myrti, molliore et candidiore. Est et lauri genus quod **daphnoides** uocatur; alii **pelasgum** nominant, alii **euthalen**, non nulli **cephalon Alexandri**; frutex est ramosus, crassiore ac molliore folio quam laurus, ex cuius gustu accenditur odor thuris, baxis é nigro rufis. Corsica olim lauro carebat, nunc passim habet.

4 **Pacifera** haec **arbor** uocatur, quia etiam inter armatos hostes praetensa quietis erat indicium. Romani praecipuae laetitiae et uictoriarum nuntiam habebant. Addebatur litteris et militum lanceis et pilis et fascibus imperatorum. Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponeretur, quotiens uictoria nouam aliquam laetitiam attulisset. Id que non quia perpetuo uiret, sed quia spectatissima est in monte Parnaso, Ideo que gratissima Apollini assuetis ed dona mittere etiam Romanis, ut **L. Brutus** fecit. Fortassis etiam in argumentum, (c. 614) quod ibi is libertatem publicam meruisset lauriferam tellurem illam osculatus ex responso. Quidam etiam hanc causam afferunt, quod sola haec arbor ex omnibus manu satis et in domos receptis non icitur fulmine. **Tyberium** principem tonante caelo coronari ea solitum ferunt (f° 391v) contra fulminum metus. Manifesto quidem abdicat ignes crepitu et ueluti quadam detestatione. Illud memoratu dignum, **Liuiæ Drusillae**, quae postea Augustae cognomen meruit, diuo Augusto nupta, sedenti quondam in aperto aquilam superuolantem in gremium ex alto candidissimam gallinam abiecisse, uiuam atque illesam, quam qum admiraretur inuenit tenentem rostro laureum ramum onustum suis baxis. Propter quod conseruari alitem et sobolem iusserunt aruspices, ramum uero seri ac rite custodiri, quod factum est in uilla Caesarum Tyberi imposita iuxta nonum lapidem Flaminia uia, quae ob id uocatur **Ad gallinas**. Mirum que ea silua prouentum fecit, et ex ea triumphans postea Caesar laurum in manu tenuit coronam que in capite gessit. Idem secuti postea Caesares fecere. Traditus que mos est ramos quos tenuerunt serendi, ideo que ea laurus quae sterilis maxime est triumphalis appellata. Constat ex hoc ramo seri laurum posse, quod **Democritus** et **Theophrastus** negauerant. Quidam ob hanc causam existimant mutatas coronas **triumphales** ex aureis in laureas. Solius huius arboris folia appellatione distinguuntur. Dicemus enim **lauream** coronam ex lauro, non sic **roseam** coronam ex rosis, nec **querneam** ex quercu, sed iis substantiuum addimus, qum laurea per se sit substantiuum.

3,16-19 cf. Plin. *nat.* 15,132 uar. | 4,1-3 cf. Plin. *nat.* 15,133 | 3-10 cf. Plin. *nat.* 15,134 uar. | 10-12 cf. Plin. *nat.* 15,135 | 12-17 cf. Plin. *nat.* 15,136 uar. | 17-22 cf. Plin. *nat.* 15,137 uar. | 22-23 cf. Plin. *nat.* 15,138 (Democr. ; ex Theophr. *hist. pl.* 2,1,3) | 23-24 cf. Plin. *nat.* 15,137 | 24-25 cf. Plin. *nat.* 15,138

3, 14 aliqui] alij *ova* || 4,2 praecipue *ova* || 3 fascibus] falcibus *ov* || 18 flamina *ov* || 25 distinguunt *ov*

5 Á laurea fit laureo uerbum, quod est lauream capiti impono. Á quo laureati dicuntur qui laureis coronati sunt. Laureati milites sequebantur currum triumphantis, ut quasi sordibus purgati intrarent urbem uel ut florere res. p. uideretur, quemadmodum Laurus semper uiret. Á lauro **Lauretum** uocitatum est in Auentino locus ubi silua lauri fuit, et Imperatores á poetis **lauriferi** et **laurigeri** dicti. Item **Lauro** launium urbs Latii et **Laurentum** huic propinqua urbs solis indigens, á qua **Laurentes** appellati.

6 Finxerunt etiam poetae **Daphnen** Penei fluminis filiam fuisse, quam cum Apollo amore eius captus persequeretur, in arborem sui nominis hoc est laurum fuisse mutatam, cuius postea foliis cytharas et pharetras suas ornare Apollo solitus sit. Item **Daphnim** Mercurii fuisse filium formosissimum adolescentem natum ex nympha in amoenissima regione Siciliae iuxta **montes** quos **aerios** uocant, dulcissimis undique aquis plenos et lauris referctos, á quibus nomen accepit. **Diodorus** hunc scribit á nymphis eo in loco educatum boum armenta maxima possedisse, á quorum cura dictum fuisse bucolicum et qum esset ingenio acri **bucolicum** carmen inuenisse eo que Dianam frequenter oblectasse.

7 **CRUCE**. Patibulo. **Crux** patibulum est in quo figuntur damnati, dictum á graeco κρούειν quod est ferire, pulsare. Hanc ueteres **gabalum** uocauerunt. **Varro**: Nos barbari quod innocentes in **gabalum** suffigimus homines, uos non barbari quod noxios absolutis. Á cruce uero **crucio** uerbum deducitur, hoc est torqueo, affligo, á quo **crucior** (f° 392r) passiuum, et **cruciatu**s, et **crucium uinum** insuaue, quod bibendo cruciet. Et duo composita **crucifigo** et **crucigerulus**. Item á κρούω **cruor** hoc est sanguis qui ex aliquo uulnere spargitur, unde **cruentus**, quod modo pro sanguinolento accipitur, modo pro saeuo et crudeli, ut cruenta uox, cruenta oratio, cuius contrarium est incruentus, unde incruentam uictoriam dicimus, quae sine caede hominum fuit. **Martialis**: Securo cadit incruenta damno. Et **cruento** uerbum, hoc est cruere inficio, cuius passiuum est **cruentor**, et **cruente** aduerbium hoc est crudeliter, et **cruentatio** quod est sanguinaria foedatio.

8 Quidam etiam **crudum** hinc deductum uolunt, (c. 615) quod proprie recens atque acerbum significat, ut crudum uulnus, hoc est recens et quasi adhuc cruentum, á quo **recrudescere** dicimus quasi renouari et ad pristinam acerbitem redire. Hinc **crudum** uocamus quod non est coctum á similitudine crudae carnis quae adhuc cruenta est, et cruda poma dicuntur quae acerba atque immatura sunt. **Cicero**: Poma quae cruda sunt ui auelluntur, quae autem cocta et matura decidunt. Item crudi cibi qui indigesti

5,2-4 cf. P. Fest. 117 | 4-5 cf. Plin. nat. 15,138 | 6 ex Seru. Aen. 7,59 uel 678 ? | 6,1-3 cf. Hyg. fab. 203 | 3 ex Ou. met. 1,559 | 4-9 cf. Tort. (ex Seru. ecl. 2,26 et Diod. 4,84) | 7,1 Mart. spect. 7,4 | 2-3 cf. Non. 117 (Varr. Men. 24 uar.) | 5 cf. P. Fest. 53 ex Lucil. 1146 | 10 Mart. 1,82,8 | 8,1 cf. Isid. diff. 1,529 uel orig. 20,2,20 | 1-3 et 4-6 cf. Vall. eleg. 4,116 (cf. Cic. Cat. 71)

5,1-4 Á Laurea - uiret add. in mg. inf. U² || 1 capiti impono] in capite pono ova || 4 lauro] laureo o || 5-7 Item - appellati add. in mg. dext. U² || 6,6 lauris] laureis ova || refertos a || accipit a || 7,2-3 Hanc - absolutis add. in mg. dext. U² || 4 affigo ova || 6 et duo - crucigerulus add. in mg. sin. U² || 8-10 cuius - damno add. in mg. sin. U² || 8,3 á] ad v

et non dum concocti sunt. **Iuuenalis**: Et crudum pauonem in balnea portas. Et **crudus homo** cuius stomachus cibo offenditur, quod non facile concoquat. **Quintilianus** crudo oratori declamandum non putat. **Cicero**: Quod in coenam non ueniret, quod esset durior. Á quo crudus etiam homo appellatur qui truci aspectu est, quod ita eo oculi nostri offenduntur, ut stomachus cibi cruditate, uel quod facies crudum habentis animus aspera et foeda est, ut facies crudum cibum habentis in stomacho. Ab hoc fit **crudior**, **crudissimus**, **cruditas**, **crude** aduerbium. Praeterea **crudeo** uerbum, á quo **crudesco**, et ab eo quod diximus recrudescere, et **crudaria** argenti **uena** quae in summo reperta est. Item **crudelis**, hoc est asper, immitis, á quo **crudelior**, **crudelissimus**, **crudelitas**, **crudeliter**.

9 Item á κρούω quidam **crura** deduci existimant, quod huc atque illuc ingrediendo feriant. Sunt enim crura á genibus usque ad inferiorem pedem non aequali modo ducta, sed teretibus suris claeuenter extantibus, sensim que tenuatis firmata. **Sura** certe posterior cruris pars est illa carnosae quae in omni animantium genere homini tantum contingit, quamuis apud autores reperitur hominem quendam in Aegypto suris caruisse. Á crur fit diminutiuum **crusculum**.

10 Item á cruo **crumena**, hoc est locus, quod é brachio pendens huc atque illuc feriat. Eius diminutiuum est **crumenula**. Item **crusta** quod feriendo frangatur. **Crusta** enim feminino (f° 392v) genere fragmentum tenue significat lapidis aut ligni aut uitri aut gelu aut alterius huiusmodi. **Virgilius**: Concresecunt subitae currenti in flumine crustae. **Plynius**: Lythostrata coepere iam sub Sylla paruulis certe crustis. **Crustum** uero in neutro genere frustum panis aut placentae aut alterius edulii significat. **Virgilius**: Et uiolare manu, malis que audacibus orbem fatalis crusti. Á crusta fit diminutiuum **crustula**. **Apuleius**: Paruas marmoreas crustulas parieti adiungens. Á crusto uero **crustum**. **Horatius**: Pueris olim dant crustula blandi doctores. **Iuuenalis**: Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo. Item á crusta fit **crusto** uerbum, á quo **incrusto**, quod est crustam duco siue crustam applico, unde **crustatio** siue **incrustatio** deducitur quae crustae parieti aut pauimento aut uasi applicantur. Hinc **uasa crustata** dicuntur, quae uitreis crustis tecta sunt, á quibus **crustariae tabernae** uocitatae, in quibus eiusmodi opera uenduntur. **Crustam** etiam **ducere** uulnus siue ulcus dicitur quando solidatur, qua detracta ferè remanet cicatrix. Est enim **cicatrix** signum quod ex uulnere siue ulcere remanet, á quo **cicatricare** dicimus cicatricem ducere, et **cicatricosum** plenum cicatricibus. Item á crustis lapidum eo in loco frequentibus et naturaliter ita genitis **Crustumium** Thusciae oppidum, á quo **Crustumini** et **Crustumina** tribus et **crustumia pira** ex parte rubentia, quae et crustumina dicuntur.

8,7 Iuu. 1,143 | 7-12 cf. Vall. *eleg.* 4,116 (cf. Quint. *inst.* 11,3,27; ex Cic. *orat.* 1,124) | 13-14 ex Balb. *crudus* ? | 14-15 cf. Plin. *nat.* 33,97 | 15 (et 16?) cf. Isid. *orig.* 10,48 uel *diff.* 1,529? [et al.] | 9,1-3 cf. Isid. *orig.* 11,1,110 | 3-6 cf. Plin. *nat.* 11,253 | 6 ex P. Fest. 53 uel Prisc. gramm. II,103,20 | 10,3-5 cf. Seru. et *georg.* 3,360 | 5 cf. Plin. *nat.* 36,189 uar. | 5-7 cf. Seru. *georg.* 3,360 et Verg. *Aen.* 7,114-5 ex Seru. | 8 Apul. ? *fr. inc.* 103 | 9 Hor. *sat.* 1,1,25-26 ex Seru. *georg.* 3,360 | 9-10 Iuu. 9,5 ap. Seru. *georg.* 3,360 | 12 et 13-14 cf. P. Fest. 53 | 16 cf. P. Fest. 65 | 17-18 ex Balb. ? | 18 cf. Seru. *georg.* 2,88 ? | 18-19 cf. P. Fest. 55 | 19 cf. Seru. *georg.* 2,88 = Isid. *orig.* 17,7,15

8,8 cibo] cito *ov* || 10 crudior *ov* || etiam *add. s.l. U* || 12 in stomacho *U² p.c.* || 14-15 et crudaria - reperta est *add. in mg. sin. U²* || 15 summa *ova* || 9,4 hominibus *ov* || 10,5 Scylla v || 6 eduli v || 8 crustulas] crustas *ov* || 12 crustata] Crusta *ov* || 18 Crustuminum *lemma U²* || 19 Crustumia] Crustumina *ov* || crustumina] Crustumia *ov*

11 SIC. Ita, eo modo. **Sic et ita** eodem ferè modo accipiuntur. Aliquando enim similitudinis sunt. **Virgilius:** Non sic aggeribus ruptis qum spumeus amnis Exit. **Quintilianus:** Quod ut optimum, ita longe difficillimum. Aliquando optantis. **Virgilius:** Sic tua cyneas fugiant examina taxos. **Propertius:** Sic umbrosa tibi contingant tecta Priape. **Pacuius:** Ita te dii ament, ita tibi pro uoto secundent omnia. Non nunquam illatiuae coniunctiones sunt et pro igitur usurpantur. **Cicero:** Sic tot simul uirtutes continen- (c. 616) tiae, grauitatis, iustitiae, fidei defecerunt. **Idem:** Ita nobilissima ciuitas Graeciae et olim potentissima sepulchrum cuius sui ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Sed in hac significatione nunquam ei antecedit in eadem sententia altera dictio. Frequentius tamen in hoc sensu duo ab iis composita usurpantur, **sicque et itaque.** Est etiam quando haec duo aduerbia pro ualde (f° 393r) capiuntur. **Apuleius:** Nec ego rebar sic multorum id opus dierum esse. **Quintilianus:** Nec res est ita magni temporis et laboris. Sic aliquando apud autores duplicatum inuenitur. **Virgilius:** Sic sic iuuat ire sub umbras, quod maioris expressionis est. Neque enim mihi probabile uidetur quod aliqui dicunt alterum hoc loco interrogatiuum, alterum confirmatiuum esse, ut sit sensus: Placet sic inultam perire? Placet.

12 Á sic composita fiunt **siccine**, quod interrogantis est. **Plautus:** Siccine tu illam, siccine nos habes ludibrio omnis? Item **sicut** quod proprie similitudinis est. **Plinius:** Quod scilicet sicut mihi constitutum erat expressi. Aliquando tamen non res similes complectitur, sed diuersas et planè contrarias. **Quintilianus:** Sed haec eloquendi praecepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad uim dicendi ualent, nisi illis quaedam facilitas quae apud Graecos lexis nominatur accesserit. Quod per ut etiam dici frequentius inuenitur. **Idem:** Quod ut optimum, ita longe difficillimum. Habet etiam sicut non nunquam uenustatem atque utilitatem magnam, quotiens antecedentem sententiam adnectit cum sequenti. **Idem:** Sunt et alia ingenita quaedam quae adiuuant, uox, latus patiens laboris, ualitudo, constantia, decor, quae si modica obtigerunt, possunt ratione ampliari, sed non nunquam ita desunt ut bona etiam ingenii studii quae corrumpant. Sicut et haec ipsa sine doctore perito, studio pertinacis, scribendi, legendi, dicendi multa et continua exercitatione per se nihil prosunt. **Plinius:** Ferunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse ob id **Agelastum** uocatum, sicut nec flesse multos. In hunc sensum etiam alia duo **quemadmodum** et **quomodo** usurpare frequenter solemus. Item á sic **sicuti** eiusdem cum sicut significationis.

13 PRAEBVIT. Exhibuit, tradidit, ut supra diximus. **VISCERA.** Carnem. **Lucetius:** Visceribus uiscus gigni sanguen que creati. **Viscus** enim proprie dicitur quicquid sub corio est. Vnde et cor uiscus appellatur. **Plinius:** Caesari dictatori quo die primum ueste purpurea processit atque in sella aurea insedit sacrificanti bis in extis cor defuit. Vnde quaestio

11,1 Mart. *spect.* 7,3 | **2** Verg. *Aen.* 2,496-7 | **3** ex Quint. *inst.* 5,12,9 [+ 3,1,2 ?] ap. Vall. *eleg.* 2,54 | **3-4** Verg. *ecl.* 9,30 [ap. Prisc. gramm. III,85,28-30 ?] | **4** Tibull. [non Prop.] 1,4,1 | **5** Pacuu. ? *fr. inc.* 7 [ex Ter. *Andr.* 947 uel *Hec.* 206 ?] | **6-7** ex Cic. *Mur.* 23 | **7-11** cf. Vall. *eleg.* 2,54 (cf. Cic. *Tusc.* 5,66) | **11-12** Apul. ? *fr. inc.* 104 | **12** ex Quint. *inst.* 12,11,15 [an Cic. *fam.* 12,15,5 ?] ap. Vall. *eleg.* 2,54 | **13-16** Verg. *Aen.* 4,660 et cf. Seru. | **12,1-2** Plaut. ? ex *Epid.* 666-7 ? | **3** Plin. ? | **3-14** cf. Vall. *eleg.* 2,54 (Quint. *inst.* 10,1,1 uar.; ex Quint. *inst.* 5,12,9 [+ 3,1,2 ?]; cf. *inst.* 1 pr. 27 uar.; Plin. *nat.* 7,79 uar.) | **13,1** Mart. *spect.* 7,3 | cf. 4,158 | Mart. *spect.* 7,3 | **2** Lucr. 1,837 [ap. Non. 184 an ex Seru. ?] | **2-3** cf. Seru. *Aen.* 1,211 = Isid. *orig.* 11,1,116 | **3-5** Plin. *nat.* 11,186 uar.

11,2 *post* sust *add.* Vnde *ov* || 5 dii ament] diament *v* || 10 iis] is *v* || 11 capiuntur] accipiuntur *ova* || 12 ita *om.* *v* || 14 enim *om.* *ova* || 12,3 expressi *om.* *ov* || 6 λῆξις *a* || 7 ut *om.* *ov* || 8 quoties *a* || 9 ingenia *v* || 13,4 extis cor defuit] exitis corde fuit *v*

magna de diuinatione argumentantibus potuerit ne sine illo (f° 393v) uiscere hostia uiuere. Ab hoc **uiscerari** antiqui dixerunt carnem populo distribuere, et **uisceratio**, distributio carnis quae fieri solebat uel in solenni sacrificio, uel in funere alicuius excellentis personae. **Gellius**: Tum in Albano uisceratio Latinis data. **Liuius**: Secutus est annus nulla re belli domi ue insignis P. Plancio Proculo P. Cornelio Scapula consulibus praeter quam quod Fregellas colonia deducta et populo uisceratio data á M. Flauio in funere matris. Et **uisceratim** aduerbium pro uiscera. **Ennius**: Alia fructus differt, dissipat uisceratim membra; maria sparsa spumant sanguine.

14 NVDA. Detecta, pelle scilicet dilacerata. **Nudum** enim dicitur quod sine tegmine est. **Virgilius**: Nudatos que humeros oleo perfusa nitescit. Vnde per metaphoram nudum aliquando pro insepulto accipimus, quod scilicet cadauer saxo tectum non sit. **Idem**: Nudus in ignota Palinure iacebis harena. Ab hoc fit **nudo** uerbum, quod proprie significat detego. **Apuleius**: Tum uulnus nudare iussus est. Aliquando tamen pro indico usurpatur. **Virgilius**: Traiecta que pectora ferro Nudauit. Ab hoc fit **nude** aduerbium, hoc est aperte simpliciter; et **denudo**, eiusdem cum primitiuo significationis; et **nuditas**, quod modo pro simplicitate, modo pro inopia accipitur. Quidam **nudum** et **nudatum** (c. 617) ita distinguunt ut nudum sit quod nunquam tectum fuit, nudatum uero quod tectum esse consuevit, sed nunc tectum non est.

15 VRSO. Notum est animal **ursus**, cuius femina **ursa** dicitur. Coeunt huius initio, non ut caeterae ferae, sed amobus cubantibus et se mutuo complexis. Deinde secedunt in specus separatim, in quibus trigesimo die pariunt, ut plurimum quinos. Hi sunt candida et informis caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo, unguibus tantum prominentibus; hanc lambendo paulatim figurant. Hinc **Virgilium** dicere solitum ferunt parere se uersus more ursino, nanque ut id animal foetum aederet ineffigiatum atque informem, sed lambendo eum conformaret atque effingeret, Sic ingenii quoque sui recentes partus rudi esse facie et imperfecta, sed subinde tractando colendo que dare se iis formam, et oris ac uultus lineamenta praebere. Raro homines parientem uidere ursam. Mares quadragenis diebus latent, feminae quater mensibus. Si specus desint, arte sibi (f° 394r) aedificant impenetrabiles imbribus molli que fronde consternunt. Primis quatuordecim diebus tam graui somno premuntur ut ne uulneribus quidem excitari possint. Tunc mirum in modum pinguescunt. Ii sunt adipis uariis medicaminibus apti et contra capilli defluuium tenaces. Ab his diebus residunt, et priores pedes sugendo uiuunt. Foetus rigentes pectori admovent et ita incubant ut oua uolucres. Putat **Theophrastus** coctas quoque ursorum carnes eo tempore si asseruentur augeri. Cibi nulla tunc argumenta nec nisi humoris

13,8 cf. Seru. [non Gell.] *Aen.* 1,211 | 8-10 cf. Liu. 8,22,1-2 [uar.?] | 10 et 11-12 cf. Non. 183 (cf. *Enn. trag.* 105-6 [uar.?]) | 14,1 Mart. *spect.* 7,3 | 1-2 cf. Seru. [?] et *Aen.* 5,135 | 3 et 4 cf. Seru. et *Aen.* 5,871 | 5 Apul. ? *fr. inc.* 105 | 5-6 cf. Seru. et *Aen.* 1,355-6 [an ap. Seru. *Aen.* 6,498 ?] | 8-10 cf. Seru. *Aen.* 12,312 = Isid. *diff.* 1,385 | 15,1 Mart. *spect.* 7,3 | 1-5 cf. Plin. *nat.* 8,126 | 5-6 cf. Don. *uit. Verg.* 22 (l. 81-82) | 9-11 cf. Plin. *nat.* 8,126 | 11-16 cf. Plin. *nat.* 8,127 | 16-19 cf. Plin. *nat.* 8,128 (cf. Theophr. *odor.* 63; *mir. ausc.* 67)

13,7 alicuius *om. ova* || 9 Plaucio *ova* || quam *om. a* || 9-10 fragellas *a* || 14,2 nitescit] int- *U* || 15,1 animal est *ova* || 8 recentis *ov* || 10 quadraginta *ova* || 11 impenetrabilem v -bile *a* || 12 Primus v || 15 iis *ova* || et] ut *va* || *post* uiuunt *add.* ut v || 16 coactas v || 17 tunc nulla *ova*

minimum in aluo inueniri, Sanguinis que exiguas circa cor guttas, reliquo corpori nihil inesse. Prodeunt uere mares praepingues. Exeuntes herbam aron ad laxanda intestina, quae alioquin concreta sunt, deorant.

16 **Aros** é bulborum genere est, Scyllae proximus amplitudine, foliis lapati, caule recto duum cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturae quae et cruda editur, folia quoque eius in aceto decocta manduntur. Quidam hanc **draconcium** esse dixerunt. Alii radicem aron appellauerunt, caulem uero draconcium. Sed longe diuersa sunt, si modo dracuntius ea est quam nostri **dracunculum** uocant. Habet enim dracunculus subrutilam radicem et dracunculi modo conuolutam, unde et nomen habet. Semen eius feruens mordax que cui tantum uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aros é contrario partus omnium animalium extrahit naturae circumlitus. Ulcera omnium generum sanat. Folia collectionibus medentur. Tradunt et radicem eius salutarem esse in pestilentia in cibo sumptam, ebrietatem discutere, serpentes dum crematur nidore fugare, praesertim aspidas, qui et perunctos **areo oleo** fugere inuenti sunt. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Graeci autem dracontium uocant herbam foliis betae, non sine thyrsu, flore purpureo, aro penè similem. Est et **eris** in Aegypto nascens, ipsa quoque aro similis, nisi quod minor est et minoribus foliis ac radice, quae tamen grandis oliuae magnitudinem implet.

17 **Idem ursi** circa ari surculos predomant dentes. Oculi ursorum hebetantur, propter quod maxime fauos expetunt, ut conuulnato ab apibus ore grauedinem illam extractu sanguinis leuent. Infirmisimum urso caput, quod leoni ualidissimum est, ideo urgente ui ex aliqua se rupe praecipitaturi, (n°394v) capita manibus tegunt, et in harena saepe colaphis exanimati conspecti sunt. Hispani capita in spectaculis occisorum cremant pota que agere in ursinam rabiem censent. Ingrediuntur bipedes, arborem auersi diripiunt. Tauros ex ore cornibus que eorum pedibus omnibus suspensi pondere fatigant. Notatum est M. Pisone et M. Messala consulibus ad XIII. Kal. Octobris Domitium Enobarbum aedilem currulem ursos numidicos centum et totidem uenatores aethiopas in Cyrcu dedisse. Ab ursus Vrsinus deducitur. **Plinius**: Capilli (c. 618) defluuia ursinus adeps misto ladano et adiantho continet.

18 **CALIDONIO**. Britannico, de quo supra disseruimus. **QUALITER**. Vt. IN **RVPE SCYTHICA**. In rupe montis Caucasi in quo supra diximus Prometheum religatum fuisse. **Scythia** septentrionalis prouincia est, á **Scytha** Herculis filia appellata, ut sentit **Herodotus**. Hanc **Tanais** diuidit. Pars eius una in Europa remanet, altera in Asiam protenditur. Quae in Europa est ad Thraciam terminatur, quae uero in Asia diuersos habet populos. Hi á **Scythia Scythae** dicuntur, unde **Scythi-**

15,19-20 cf. Plin. nat. 8,129 uar. | 16,1-3 cf. Plin. nat. 19,96 uar. | 3-7 cf. Plin. nat. 24,142 | 7-8 cf. Plin. nat. 24,143 | 8-9 cf. Plin. nat. 24,146 | 9 ex Plin. nat. 24,147 | 9-12 cf. Plin. nat. 24,148 uar. | 12-14 cf. Plin. nat. 24,150 | 14-15 cf. Plin. nat. 24,151 uar. | 17,1-3 cf. Plin. nat. 8,129 | 3-7 cf. Plin. nat. 8,130 uar. | 7-10 cf. Plin. nat. 8,131 | 11 Plin. nat. 28,163 uar. | 18,1 Mart. spect. 7,3 uar. | cf. Cald. ? | cf. 6,174 | Mart. spect. 7,1 | 1-2 cf. Mart. spect. 7,1 | 2-3 (6,281-4 et 288-9) cf. Cald. | 3-6 cf. Tort. uar. (ex Herod. 4,10)

15,20 alioqui a || 16,1 bullorum v || 17,2 ut] et ova || 3 leuem v leuant a || 5 examinari ov || 7 Taurosque ova || 8 Mesalla ov || 10 aethyopias v || 11 Andianto ov adianto a || 18,1 VT v

cus deducitur. **Apuleius**: Perique enim eorum scythicis moribus uiuebant. Persae uniuersos Scythas Sagas appellauerunt, á proxima sibi gente, qui **Sagae** dicuntur, et **Caucasum Graucasum** nominarunt, quod eorum lingua significat niue candidum. Scytharum celeberrimi Sagae, **Massagetae**, **Essedones**, **Arimaspi** antea **Cacidiri**, **Assai**, **Oethei**. Haustum maris eius dulcem esse **Varro** scribit, magnitudine influentium annium uicto sale. Sunt et **Seres** lanitio siluarum nobiles depectentes caniciem frondium aqua perfusa. Vnde geminus feminis labor redordienti fila rursus que tendi. Seres mites quidem, sed feris similes sunt. Fugiunt enim hominum cetum, quum comercia petant. Ab iis **sericum** ipsa lanugo arborum et **sericeae** uestes appellatae. Illud de **Essedonibus** notandum, quod parentum suorum funera cantu prosequuntur, et congregatis proximis cadauere ipsa pecudum carnibus admista comedunt, quin et ossa capitum incincta auro tenent ad seruitia poculorum, quae ultima sunt apud eos officia pietatis. **Massagetae** uero per deserta discurrunt, equorum suorum sanguinem potantes. **Claudianus**: Et qui Cornipedes in pocula uulnerat audax **Massagetes**.

19 **AVEM ASSIDVAM**. Aquilam cor siue iecur eius assidue depascentem quemadmodum superius declarauimus. **NIMIO**. Nimis magno, quia nunquam consumi poterat: et enim continue renascebatur.

20 **PECTORE**. Corde seu iecore, totum pro parte posuit; quippe haec uiscera intra pectus constituta sunt. **Pectus** dicitur anterior pars animalis á gula (f° 395r) usque ad uentrem. Hoc homini tantum latum est, reliquis animalibus carinatum, uolucris magis, et inter eas maxime aquaticis. In eo papillae leuiter eminent, et fuscioribus ac paruis orbibus coronatae, addunt aliquid uenustatis, feminis ad alendos tantum foetus datae, maribus ad solum decus, ne informe pectus et quasi mutilum uideretur. Á pectore **pectorosus** deducitur, hoc est magni et ualidi pectoris, et **expectoro** uerbum, quod est extra pectus eiicio. **Cicero**: Tum pavor sapientiam mihi omnem exanimato expectorat. Et **pectusculum** paruum pectus. Et **pectoralis** fascia qua pectus stringitur.

21 **Pectus** quidam quasi pactus dictum uolunt á compactis costis, quae ueluti firmamenta quaedam pectoris sunt. **Pactum** et **compactum** á pango deducuntur. Pangere figere est, unde pangi carmina dicta sunt, quod ceris figerentur. Hinc **pango** per metaphoram pro cano, scribo, manifesto, usurpatur; et **pagina** utraque pars phyllurae siue folii dicta, quod in ea carmina pangantur, hoc est figantur; et **impingo** quod est impello, á quo **impactum**; et **compingo**, compello, compono, á quo **compactum**. Hinc **paciscor** cum deriuatis ab eo, de quibus supra diximus.

18,7 Apul. ? fr. inc. 106 | 7-11 cf. Plin. nat. 6,50 uar. | 11-12 cf. Plin. nat. 6,51 ex Varr. | 12-15 cf. Plin. nat. 6,54 uar. | 15 ex Isid. orig. 19,17,6 uel Tort. Seres ? et al. | 15-16 cf. Plin. nat. 21,11 uel 37,204 et al. | 16-19 cf. Tort. *Essedones* ex Herod. 4,26 | 19-21 cf. Tort. (Claud. in Ruf. 1,311-2) | 19,1 cf. Mart. spect. 7,2 [ex Cald. ?] | 1-2 cf. 6,281-2 et 284 et 288 | 2 Mart. spect. 7,2 | 3 ex Cald. ? | 20,1 Mart. spect. 7,2 | 3-4 cf. Plin. nat. 11,207 | 4-7 cf. Lact. opif. 10,27 | 8-9 cf. Non. 16 (cf. Cic. orat. 3,154 [uar. ?]) | 9-10 ex Mart. 14,134 ? | 21,1-2 ? | 3 cf. P. Fest. 212 | 4 et 5 cf. P. Fest. 221 | 7 cf. 4,12 et 6,406

18,9 nominauerunt a || 11 Aessai a || 12 annium] animum v || Ianitio v || 13 fila om. a || texendi] extendi v || 15 expectant v || Sericeum lemma U² || Sericae va || 16-21 Illud - Massagetes add. in mg. inf. U² || 19,2 declauimus v || 20,3 carinarum v || 4 magis] magnis ov || 5 uenustatis] uetustatis v || 21,2 quaedam om. ova || 3 ceris figerentur] caeteris figerentur v || 5 figantur v

22 Et **pecto** quod est explico et pango capillum, á quo **pecten** instrumentum quo capillus explicatur. Transfertur tamen et pecten et pecto ad alia multa, nam et **pectere cytharam** dicimus hoc est percutere et distendere pectine chordas, hoc est plectro. Item pectines sunt quibus Lanarii et textores utuntur, et pectere lanam, pectere uestes dicuntur, á quo et uestes ipsae **pexae** appellantur. **Plynius**: Istriae Liburniae que pilo propior quam lanae, pexis aliena uestibus, hoc est uestibus quae texuntur. (c. 619) tur. Nam in texendo pectinis morsibus uestes feriuntur. Ab iis pexati dicuntur qui pexis uestibus sunt induti. **Martialis**: Pexatus pulchre. Est etiam pecten cratis genus dentatae stilis ferreis ad colendam terram, á quo **pectino** deducitur. **Plynius**: Sunt genera terrae quorum ubertas pectinari segetem in herba cogat. Á pecten etiam fit **pectinatim** aduerbium, quod significat ad similitudinem pectinis. 5 10

23 **ARTVS**. Partes corporis. Proprie enim **artus** partes sunt corporis inter iuncturas connexae, dictae ita quod inter se artentur, unde minores partes per diminutionem **articulos** uocamus, quales sunt digitorum, á quo articuli apud grammaticos, et **articulatum** (f° 395v) aduerbium, hoc est per partes atque articulos. Et deartuo uerbum quod est per **artus** diuido, á quo deartuatum dicimus per artus concisum. Quidam á graeco deductum hoc uocabulum existimant, quippe Graeci ἄρθρον nominant; et ita distinguntur artus á membris, quod artus dicimus ossa cum neruis et uenis, **Membra** autem proprie uocamus carnem artus tegentem. Vnde **membrana** superior membri pars, hoc est pellis ipsa, appellatur. **Syllius**: Et uenis male iuncta trementibus ossa Extant consumptis uisu deformia membris. Confunduntur tamen haec aliquando apud autores. 5 10

24 Ab **arto** á quo artus deriuatur fit **coarto** quod est astringo, coniungo; unde **coartatio**; et **artus** adiectiuum strictus; et **ars**, quod per eam opera inter se apte artentur, quamuis aliqui ἀπὸ τῆς ἀρετῆς hoc est á uirtute appellatam uelint. Hinc **artifices** dicti qui artem suam per artus exercent, á quibus **artificium** deductum, et **artificiosum**, arte factum. Et **artificiose** aduerbium. Et **quinqertium** quod Graeci **pentathlum** uocant, quo die quinque genera artium in ludis exercebant, et ipsos **athletas** **Liuius quinqertiones** appellat. Item artium ueteres dixerunt bonis artibus instructum. Artem diffiniunt esse facultatem quae praeeptis quibusdam ac regulis continetur. Trifariam autem artes diuiduntur. Quaedam enim in inspectione hoc est cognitione et aestimatione rerum positae sunt, qualis est Astrologia nullum exigens actum, sed ipso rei cuius studium habet intellectu contenta, quae **theorice** uocatur, hoc est speculatiua. Aliae in agendo, quarum hic finis est, et ipso 5 10

22,1-2 cf. Varr. *ling.* 5,129 | 5-6 Plin. *nat.* 8,191 | 8 Mart. 2,58,1 | 8-9 cf. Plin. *nat.* 18,186 | 9-10 Plin. *nat.* 18,186 | 23,1 Mart. *spect.* 7,5 | 2-3 cf. P. Fest. 20 + Isid. *orig.* 11,1,84 | 5 cf. Non. 62 | 5-6 cf. Non. 95 | 6-7 cf. P. Fest. 20 | 9 ex Isid. *orig.* 6,11,1 ? | 9-10 Sil. 2,467-8 | 24,2-3 cf. P. Fest. 21 | 3 cf. Prob. *gramm.* IV,47,17; Don. *Andr.* 30 uel 33 uel 608; Seru. *Aen.* 5,705; Diom. *gramm.* I,421,7; Aug. *ciu.* 4,21; Isid. *orig.* 1,1,2 uel 1,5,2 et al. | 4 cf. P. Fest. 21 | 5-7 cf. P. Fest. 256 (Liu. *Andr. trag.* 41) | 7-8 cf. P. Fest. 20 | 8-9 cf. Isid. *orig.* 1,1,2 | 9-15 cf. Quint. *inst.* 2,18,1-2

22,1 Et¹ om. v || 2 et³ om. v || 3 chordas] h add. s.l. U² || 6 lana a || 7 feruntur v || 8 cratis] Gratis v || 23,2 ita om. va || 5-6 et deartuo - concisum add. in mg. dext. U² || 5 deartuo] Deariuo v | Deriuatum ov || 11 haec om. v || 24,1 á quo artus U² p.c. || artus] A arto v || fit co- U² p.c. || 2-3 apte artentur] apte ov aptentur a || 4 exercent] exercent v || 5 et artificiosum - factum add. in mg. dext. U² || Artificiosum v || et³ om. v || 6 Penthalum v || 9 continentur v || in om. va

actu perficitur, nihil que post actum operis relinquit, quae **practice** id est **actiua** dicitur, qualis est saltatio. Aliae in effectu, quae operis quod oculis subiicitur consumptionem non finem accipiunt, hanc **poeticen** hoc est factiuam appellamus, qualis est pictura. Haec et **effectiua**, et **administratiua** á quibusdam appellatur. 15

25 Ab ars composita fiunt **iners**, quod proprie significat eum qui sine arte est. **Lucillius**: Iners qui sine arte est. Sed quoniam qui nullam artem exercent uel ociosi uel desides sunt uel ignaui, fit ut iners aliquando pro ociosis capiatur. **Virgilius**: Seu stabit iners, seu profluet humor. **Idem**: Libertas quae sera tamen respexit inertem. Modo pro ignauius. **Idem**: Spumantem que dari pecora inter inertia uotis Optat aprum. Ab hoc **inertia** deducitur, quod modo pro ignorantia artis, modo pro ocio, modo pro ignauiia usurpamus. Et **inerticulus** diminutium, á quo **Inerticula** uuae genus é nigris, inueterato praecipue commendabilis uino, sed uiribus innoxia, si quidem temulentiam sola non facit, ob id nomen ab inertia sumens quum iustius sobria dici posset. Item **sollers** quasi totus ex arte consistens, á quo **sollertia**, quod modo (f° 396r) pro acumine, modo pro artificio, modo pro diligentia accipitur. 5 10

26 Item **astutus**, ut quidam putant, hoc est callidus, uersutus, quasi arte tutus. Nos á graeco potius deriuari censemus, quod est ἄστυ hoc est oppidum siue urbs. Nam qui in oppidis atque urbibus assidue uersantur fiunt callidiores, quemadmodum enim nos ab urbe urbanum pro lepido dicimus, ita Graeci ab asty astutum pro callido et uersuto. Inde etiam **astus** et **astutia** deducuntur eiusdem significationis, et **astute** ad-(c. 620) uerbium, á quibus **astutior**, **astutissimus**, astutius, astutissime. **Apuleius astutululus** et **astutule** diminutiua usurpat. 5

27 Ars graece τέχνη dicitur, hoc est technae, qua uoce et nostri utuntur. **Plautus**: Qui technas hominis deprehendi solus. Hinc technides artifex dicitur, et calotechnius bonus artifex. Item é contrario cacotechnius malus artifex. Et **Galenus** medicus opus suum 'Technen' hoc est artem inscripsit, quod medici nostri temporis per inscitiam 'Tegnum' uocitant. 5

28 LACERI. Dilaniati. **Lacerare** proprie est dilaniare et quasi per membra discindere. **Virgilius**: Quid miserum Aenea laceras? Tractum á laruis quae discedendo corpora dilaniant. Hinc **lacerus** dilaniatus; et **lacerna** uestis, de qua supra diximus; et **laciniae** scissurae extremarum uestium decoris gratia factae, á quo **laciniatae** uestes. Et **laccio** uerbum, quod est prouoco, et quasi lacerando irrito. Ideo capitur frequentius in malam partem. **Cicero**: Sed iustitiae primum munus ne cui noceat, nisi lacescit iniuria. Quando que etiam in bonam. **Idem**: Tuis me amantissimis libris lacescisti, 5

24,16 ex Quint. *inst.* 2,18,5 | 25,2 ex Lucil. 452 ap. Seru. auct. *georg.* 4,25 uel *Aen.* 4,158 | 3-4 Verg. *georg.* 4,25 | 4 Verg. *ecl.* 1,27 | 5 Verg. *Aen.* 4,158-9 | 7-9 cf. Plin. *nat.* 14,31 | 10 Don. *Eun.* 478 | 26,1 cf. P. Fest. 6 | 2-3 cf. P. Fest. 6 [et Isid. *orig.* 10,6 ?] | 4-5 ex Ps. *Ascon. Verr.* p. 218,15 ? | 7 e.g. *Apul. met.* 6,27,3; 9,30,2 et al. | 27,1 cf. Tort. *techna* ? | 2 Plaut. ? *fr. inc.* 152 | 2-3 cf. Tort. *techna* (ex Vitr. 4,1,10 uar.) | 28,1 Mart. *spect.* 7,5 | 1-2 cf. Seru. et *Aen.* 3,41 | 3 cf. 2,83 et 437 | 5 ex Vall. *eleg.* 1,23 uel Diom. *gramm.* 1,379,7 uel Char. *gramm.* p. 335,18 uel Phoc. *gramm.* V,430,25 et al. | 6-8 cf. Vall. *eleg.* 5,14 (cf. Cic. *off.* 1,20; et *Tusc.* 5,121)

25,7 inerticulus *U*² p.c. || 7-9 et inerticulus - posset *add. in mg. inf. dext. U*² || 11 cacumine *ov* || 26-27 *add. in mg. dext. U*² || 26,1 calidus v || arte *om. ova* || 4 enim *om. ova* || 5 calido v || 6 astutissimum *lemma U*² || 7 Astutile o || 27,1 *post est del. the U* || *Techna ova* || 28,2 Aeneam v || 6 *post* cui *add. quis ov*

idest prouocasti ad respondendum. **Lacer** á ueteribus dicebatur qui auribus truncatis erat.

29 **VIVEBANT**. Adhuc palpitabant. **MEMBRIS**. Carne, ut paulo ante diximus, quamuis membra etiam pro artubus ponantur, item pro partibus etiam si ad inanimata transferuntur, unde **membratim** dicimus, hoc est per partes; et partes ambitus quae Graeci cola nominant, á nostris membra dicuntur. Á membro fit **bimembris**, **trimembris**, **quadrimembris**, hoc est duarum, trium, quatuor partium. Et **mem-brosus** qui magno membro est. **Virgilius**, Si tamen is est qui Priapea scripsit: *Ser* ruber hortorum custos membrorior equo. Et **demembro** uerbum, hoc est separo diuido. **STILLANTIBVS**. Manantibus cruore.

30 **IN QVE OMNI NVSQVAM CORPORE CORPVS ERAT**. Sensus est: In toto corpore non erat amplius caro. Facit hoc frequenter **Martialis**, ut diuersam uim uocabulorum uersibus exprimat, ut est in illo tetrasticho: Qum dixi ficus, rides quasi barbara uerba, Et dici ficos Ceciliane iubes. Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci, Dicemus ficos Ceciliane tuos. Item in illo: Semper agis causas, et res agis Attale semper. Est non est quod agas Attale semper agis. Si res et causae desunt, agis Attale mulas. Attale ne quod agas desit, agis animam. Qum igitur **corpus** aliquando massam hanc membrorum diuersitate compactam significet. **Seneca**: Corpore trunco Caput abest. Modo solam carnem. **Cicero**: Ego hic cogito commorari quoad me reficiam. Nam et uires et corpus ammissi. Idest carnem, unde **Corpulentos** dicimus obesi corporis homines. **Martialis** hoc uersu utrunque significatum usurpauit: Corpus, inquit, hoc est caro, nusquam erat in toto corpore, hoc est in tota massa corporea. Corporum tria genera esse **Pomponius** affirmat: Vnum quod una spetie continetur, ut homo, lignum, lapis. Alterum quod ex contingentibus, hoc est pluribus inter se cohaerentibus, constat, ut aedificium nauis armarium. Tertium quod ex distantibus compactum est, ut puta ex pluribus corporibus uni nomini subiectis, ut populus, legio, grex. Et corpus esse diffiniunt quod quinque (f° 396v) sensibus comprehendi potest. Alii τὸ τριχὴ διαστατὸν hoc est quod tres dimensiones habet. Item alii ἧτοι ποιοῦν ἢ πάσχον σῶμα ἐστὶ hoc est: quod efficiens aut patiens est, quam diffinitionem praeclare expressit **Lucretius**: Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.

31 Á corpus fit corporeus et incorporeus; item corporalis atque incorporealis, quae in hoc differunt, quod **cor-** (c. 621) **poreum** dicimus quod est ex materia substantia que corporea, et é diuerso **incorporeum**, Vt lapis est res corporea, Virtus est res incorporea. **Corporale** autem nominamus quod est in materia substantia que corporea, et é contrario **incorporale**, ut domus, fundus, mancipium corporalia, non corporea sunt, Legatum, haereditas, cura incorporalia non incorporea ; et

29,1 Mart. *spect.* 7,5 | Cald. | Mart. *spect.* 7,5 | cf. 7,23 | 4 cf. Cic. *Brut.* 162 ? et al. | 6-7 Ps. Verg. *Priap.* 1,5 | 8 Mart. *spect.* 7,5 | Cald. | 30,1 Mart. *spect.* 7,6 | 1-2 cf. Cald. | 3-5 Mart. 1,65 | 5-7 Mart. 1,79 uar. | 8 Sen. *Herc. f.* 1025-6 uar. | 8-10 et 10-11 cf. Vall. *eleg.* 4,73 (Cic. *fam.* 7,26,2; cf. Mart. *spect.* 7,6) | 12-15 cf. Pompon. *dig.* 41,3,30 pr. | 15-16 ex Seru. *Aen.* 6,303 uel Macr. *somn.* 1,6,35 ? et al. | 16-17 cf. Gell. 5,15,5 | 17-19 cf. Gell. 5,15,3-4 (Lucr. 1,304 uar.) | 31,2-8 cf. Vall. *eleg.* 4,98 | 8-9 cf. P. Fest. 118

29,2 artubus] auribus *ov* || 3 et partes *om. ova* || 4 Cola graece ν || 6 priapeia *o* || 7 Ser *U* Sed *ova* || rubet ν || æquo *ova* || 30,6 agis¹] agi *a* 1526 || agis³] agas *a* (= Mart.) || 8 truncato ν || 9 commemorari ν || 16 τριχὴ *a* (recte) || 17 πα(χον *ov* || 8 ad] *a* ν

enim hic non de substantia agimus, sed de qualitate, quae substantiae inest, illic uero de ipsa substantia. Item á corpus **corporo** uerbum, quod est interficio, et corpus solum sine anima relinquo. **Ennius**: Corpus contemplatur unde corporet uulnere. **Actius**: Corporare abs tergo es ausus. Ab hoc fit **incorporo**, quod est res diuersas in unum corpus et ut ita dicam in unam massam redigo, á quo **incorporatio**, quod et **concorporo**, et **concorporatio** dicitur. Á corpulento corpulentia deducitur, quod carnositatem significat.

32 **SCELERATVS**. Dilaniatus, pollutus, ut supra diximus. **ANTIQUAE**. Veteris. Proprie enim **antiquum** uetus significat. **Virgilius**: Antiquas quae domos auium, deductum ab ante et aeuum, ut **Varro** existimat. Quoniam uero quae antiquiora sunt ferè meliora esse consueuerunt, ut mores, nummi, unum et similia, Vnde est apud **Plautum**: Qui utuntur uino ueteri sapientes puto et qui libenter ueteres expectant fabulas. Nam nouae quae nunc prodeunt deteriores sunt quam nummi noui, ideo factum est ut **antiquius** aliquando pro melius usurpemus. **Cicero**: Hoc quidem est proprium amicitiae, sed antiquior et pulchrior et magis á natura ipsa profecta. **Idem**: Nihil mihi antiquius uisum est quam innocentem tueri. Ab hoc fit **antiquo** uerbum, quod est aboleo, tollo, et quasi rem in antiquum morem reduco. Cuius passium est **antiquor**. **Idem**: Perniciose quidem Philippus in tribunatu, qum legem agrariam ferret, quam tamen antiquari facile passus est, in eo uehementer se moderatum praebuit. Item **antiquitas** uetustas, (f° 397r) et **antique** aduerbium quod et antiquitus dicitur. **Antiquatio** autem abolitionem significat. **Gellius**: Facta mox est antiquatio legis. Aliquando antiquum pro nobili ponimus. **Virgilius**: Nos Troia antiqua. Qum semper ferè antiquum cum quadam dignitate exprimitur, é diuerso **uetus**, penè cum contumelia. Vnde uetus mancipium et antiquam matronam dicimus. Quidam etiam **antiquarium** pro antiquo usurpauere et pro eo qui res antiquas conscribit.

33 **POENA**. Verum, non simulatum supplicium. **Poena** á graeco deducitur, quod est ποινή quamuis **Varro** á pendendo dictam uelit. Est autem poena supplicium, quo quis ob delictum afficitur. **Cicero** octo poenarum genera esse commemorat: damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. **Taurus** uero philosophus tria genera poenarum commemorat, quibus peccata puniuntur. Prima est quae graece dicitur νοθεσία uel **colasis**, qum poena adhibetur castigandi atque emendandi gratia. Altera quam **τιμωρίαν** appellant, qum dignitas autoritas que eius in quem est peccatum tuenda est, ne praetermissa animaduersio contemptum eius pariat et honorem leuet, ideo que ei uocabulum á conseruatione honoris quem Graeci τιμήν uocant factum existimant. Tertia quae παραδείγμα á Grae-

31,8-10 cf. Non. 20 (cf. Enn. *trag.* 115 [uar.]; Acc. *trag.* 604) | 32,1 Mart. *spect.* 7,11 | cf. 2,191-2 | Mart. *spect.* 7,11 | 2 cf. Non. 425 (Verg. *georg.* 2,209) | 3 Varr. ? *fr. inc.* 25 [ex Balb.?] | 3-4 ex Non. 425 ? | 5-6 cf. Plaut. *Cas.* 5-6 et 9-10 | 6-8 cf. Non. 426 (cf. Cic. *Lael.* 26) | 8-9 Cic. ? *fr. inc.* 61 [ex Font. 21 ?] | 9-10 cf. P. Fest. 26 | 10-12 Cic. *off.* 2,73 uar. ap. Non. 76 | 13-14 Gell. ? | 14 cf. Seru. et Aen. 1,375 | 16-17 cf. Isid. *orig.* 6,14,1 et al. | 33,1 Mart. *spect.* 7,12 | 2 ex Varr. *ling.* 5,177 uar.? [cf. Hug. *pendo* et Balb. *pena*] | 3-4 cf. Cic. *rep.* 3,40 fig. 1 Bréguet ap. Isid. *orig.* 5,27,4 potius quam Aug. *ciu.* 21,11 | 5 cf. Gell. 7,14,5 | 5-7 cf. Gell. 7,14,1-2 | 7-10 et 10 cf. Gell. 7,14,3 | 10-13 cf. Gell. 7,14,4

31,11 et²) est v || 12 corpulentia] corpulenta v || 32,2 auum v || 12-13 quod - dicitur *add. in mg. sin.* U² || 16-17 Quidam - conscribit *add. in mg. sin.* U² || 33,2 ποινή a (*recte*) || 6 Nuthesia lemma U² || 7 quam] q v || Timoria lemma U² τιμωρίαν a || appellat v || 11 παράδειγμα a (*recte*)

cis nominatur, qum punitio propter exemplum necessario adhibetur, ut caeteri á similibus peccatis metu cognitae poenae deterreantur. Id circo ueteres quo que nostri **exempla** pro maximis grauissimis que poenis usurparunt. **Poenam pendere** est multam soluere, quia hoc penso aere fieri solebat.

34 Á poena **poenalis** deriuatur, ut poenalis pecunia, poenalis actio; et **punio** quod **poenio** quasi poena afficio ueteres dicebant; et **impune**, quod proprie significat sine poena. **Seneca**: Qui impune quicquid libet agit. Aliquando tamen pro frustra ponitur. **Apuleius**: Impune Capitolium ascendi, qum nemo esset qui sententiam (c. 622) diceret. **Iuuenalis**: Impune ergò mihi recitauerit ille togatas. **Impuno** autem á ueteribus impudens dicebatur. **Lucillius**: Homo impuratus et impuno et rapax. Et **impunitas**. **Seneca**: Quippe delictorum impunitas homines audaciores reddit ad malum. Et punitio atque impunitio notae significationis; et **impunitus**, qui de commissis non est punitus.

35 Et **poenitet**, quasi poena tenet. Poenitere enim dicimus qum quae ipsi fecimus aut quae de nostra uoluntate nostro que consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiam que in iis nostram demutamus. **Cicero**: Nam quod obiectum est de impudicitia, quod que omnium accusatorum (f° 397v) non criminibus, sed uocibus maledictis que celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Celius, ut eum poeniteat non deformem esse natum. Quoniam uero in iis etiam quae nobis aut tedio aut pudori sunt poena quaedam esse uidetur, fit ut poenitet aliquando pro tedet accipiamus. **Virgilius**: Officio nec te certasse priorem Poeniteat. Aliquando pro pudet. **Idem**: Nec te poeniteat calamo triuisse labellum. **Cicero**: Num igitur si ad centesimum uixisset annum, senectutis eum suae poeniteret? Ab hoc **poenitentia** et **poenitudo** deducuntur. Quem ad modum autem poenitet me dicimus, hoc est poena tenet, ita poeniteor passiuè, hoc est poena teneor, ut illic nominatiui, hic ablatiui sit casus.

33,13-14 cf. P. Fest. 243 | 34,1 e.g. Modest. dig. 40,12,21 et al. | 1-2 ex Varr. ling. 5,177 uel Prisc. gramm. II,40,7 ? | 2-3 et 3-5 cf. Tort. dipt. (Apul. ? fr. inc. 107; Iuu. 1,3) | 3 ex Sall. [non Sen.] Iug. 31,26 | 5-6 cf. Non. 129 (cf. Lucil. 66 [uar. ?]) | 7 Sen. ? fr. inc. 52 | 35,1 cf. Hug. pendo uel Balb. peniteo | 1-6 cf. Gell. 17,1,6 et 4 (cf. Cic. Cael. 6 [uar. ?]) | 7 ex Vall. eleg. 4,18 ? | 7-8 Verg. Aen. 1,548-9 | 8-9 cf. Vall. eleg. 4,18 (Verg. ecl. 2,34; Cic. Cato 19)

33,13 nostri U² p.c. || 14 pendere] pondere o || 14 multam] -um v || 34,1 deriuatur - pecunia, poenalis om. ova || 2 poenio] poeno v || 5-6 Impuno ergò - rapax add. in mg. dext. U² || 7 et om. v || 35,3 displicere] l add. s.l. U² || 5 ferret va || 6 in om. o || etiam] et v || 7 accipimus v || 9 Num] non a || 10-12 Quem - casus add. in textu et in mg. dext. U² || 11 illis U²

DE DAEDALO EPIG. VIII.

1 DAEDALE LVCANO. Iocatur in quendam nomine Daedalum, qui in harena Vrso obiectus fuerat, et ad Daedali atheniensis alas alludit. Est autem **distichon**: sic enim appellatur á Graecis, quando est geminus uersus. Nam dis Graeci bis dicunt, stichon uersum. Sic **tetrastichon** appellamus qum quattuor sunt uersus, **hexastichon** qum sex. QVAM. Quantum.

2 CVPERES. Optares. **Cupio** enim est opto, desydero; á quo **percupio** ualde cupio; **concupio**, desydero; á quo **concupisco**, unde **concupiscentia** deducitur, quod est tam bonarum quam malarum rerum appetitus, et **concupiscibile**, quo non nulli utuntur, et **concupitum** desyderatum, et **cupidus** auidus, et **cupide** aduerbium auide, á quo **cupidior**, **cupidissimus**, et **cupidius**, **cupidissime**. Item **cupienter**, **cupientius**, **cupientissime**, et **cupiditas** desyderium, quae et **cupido** feminino genere dicitur, diffinitur que effrenatus habendi appetitus. Nam masculino genere significat deum, de quo supra diximus, qui et Amor dicitur, á quo **cupidineus**. Cupiditatem á cupidine quidam ita distinguunt ut cupiditas leuior sit ac temperatior, cupido uero grauior. **Lucillius**: Cupiditas ex homine Cupido, ex stulto nunquam tollitur. Et **cupedia** quae similiter cupiditatem significat. **Cicero**: Ambitio, mulierositas, peruicacia, Liguritia, temulentia, cupedia. Item **cupes** et **cupedia** neutro genere lautiores cibi dicuntur, uel á cupiditate, uel quod rebus cupidinis alimenta subministrent, unde **cupedenarii** appellantur esculentarum rerum uenditores. **Cupedula** etiam feminino genere inuenitur. **Gellius**: Coniectabamus ad coenulam non cupedulas ciborum, sed argutias quaestionum. **Cupencus** Sabinorum lingua sacerdos appellatur.

3 NVNC. Modo, hoc praesenti (f° 398r) tempore. **Nunc** enim aduerbium temporis est, et idem significat quod modo. Aliquando tamen nullam temporis significantiam habet, uerum pro sed coniunctione accipitur. **Cicero**: Quae quidem multo plura euenirent, si ad quietem integri iremus. Nunc onusti cibo et uino, confusa et perturbata cernimus. **PENNAS**. Alas. Partem pro toto posuit. **LVCANO**. É Lucania, de qua supra diximus. Vrsi mittebantur in harenam magnitudine ac feritate praestantes. (c. 623)

1,1 Mart. *spect.* 8,1 | 1-2 cf. Cald. | 3-4 cf. Pap. ? | 5 Mart. *spect.* 8,2 | 2,1 Mart. *spect.* 8,2 | 2-3 ex Ambr. in *psalm.* 37,38 ? [et al.] | 3-4 e.g. Ambr. in *Luc.* 7,139; Boeth. *top. Arist.* 4,5 p. 950A... | 6 ex Non. 91 ? | 6-7 et 7-8 (2,382; 3,113; 4,17) cf. Non. 421 | 9-11 cf. Non. 436 (Lucil. 806-7) | 11-12 cf. Non. 86 (cf. Cic. *Tusc.* 4,26 [uar. ?]) | 12-13 cf. P. Fest. 48 et al. | 13-14 cf. Don. *Eun.* 256 | 15-16 Gell. 7,13,2 uar. | 16 cf. Seru. *Aen.* 12,538 | 3,1 Mart. *spect.* 8,2 | 1-2 cf. Pap. uel Balb. ? | 2-4 cf. Vall. *eleg.* 2,51 (Cic. *diu.* 1,60 uar.) | 5 Mart. *spect.* 8,2 | Mart. *spect.* 8,1 | 5-6 (5,28; c. 769,61-770,3) cf. Cald. ex Varr. *ling.* 5,100 potius quam 7,40

1,1 AEDALE o || 2-5 Est - sex *add. in mg. inf. U²* || 3 *δῖς a* || 2,4 et² *om. v* || 8-9 á quo cupidineus *add. in mg. dext. U²* || 12 *cupedia²* | *cupedium lemma U²* || *post* genere *add. inuenitur ov* || 14 *cupidinarum v* || 15 inuenitur *om. o* || 16 *post* quaestionum *del. U* Cuppa uasis genus est patorque: Cuppa *lemma U²* || 3,2-3 *significationem ova* || 3 habet *om. ova*

AD DOMITIANVM DE RHINOCEROTE EPIG. VIII.

1 PRAESTITIT EXHIBITVS. Blanditur Domitiano de pugna rhinocerotis et tauri. **RHINOCEROS**. Animal est, unum in nare cornu habens repandum, quod subinde attritum cautibus in mucronem acuit, eo que aduersus elephantos praeliatur, hostis eis natura genitus. In dimicatione alium maxime petit, quia scit eam partem esse molliorem. Longitudo ei par elephanto, crura multo breuiora, color buxeus est. 5
 Á Graecis ρῖν naris dicitur, κέρας cornu. Inde rhinoceroti nomen. Minora animalia, nisi in iram subinde excitatus, non tangit. **Pompeii** Magni ludi hoc animal primo Romae ostenderunt. Deinde **Augustus** apud Septa. Solebat enim hic princeps etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum dignum que cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare, ut rhinocerotem apud Septa, tigrim 10
 in scena, anguem quinquaginta cubitorum pro comitio. Post haec **Domitianus** frequenter rhinocerotem ludis exhibuit. Á rhinocerate **rhinocerotius** deducitur, unde rhinocerotia cornua dicimus. EXHIBITVS TIBI. Productus á te. TOTA HARENA. Toto amphitheatro, ut supra diximus.

2 PRAELIA. Certamina. **Praedium** á premendo quasi praemium dictum, quod dimicando se inuicem hostes premant. Est autem praelium belli pars, hoc est cum manus conseruntur, et ipsa dimicatio, quae et pugna dicitur. **Virgilius**: Infantem fugiens media inter praelia belli. Ab hoc **praelio** et **praelior** deducuntur, et **praeliator**, et **praeli-** (F° 398v) **atrix**. **Virgilius** honeste praelium pro coitu posuit, dum de equo loquitur aetate confecto: nam et in coitu dimicatio quaedam esse uidetur: Si quando ad praelia uentum est. **Praeliaries dies** appellabantur, quibus fas erat hostem bello lacessere: et enim quaedam feriae erant, quibus nefas habebatur manus cum hoste conserere. (F° 398 bis v)

3 **Pugna** uero á pugno deducitur, quia ueteres ante armorum usum **pugnis**, calcibus ac morsu certabant. Á pugna fit pugnacula, quam pro leui pugna **Cato** usurpauit. Et **pugnax** bellicosus, á quo **pugnacior**, **pugnacissimus**; et **pugnaciter**, **pugnacius**, **pugnacissime**; et **pugnator**, qui pugnat, cuius femininum est **pugnatrix**. Item composita **oppugno**, quod est pugnando uincere contendere. **Expugno** 5
 pugnando uinco, sed de oppidis, castris, nauibus caeteris que huiuscemodi dicitur. Expugnatur autem nauis secundum **Calistratum** iuris consultum, cum spoliatur aut mergitur aut dissoluitur aut pertunditur aut funes eius exciduntur aut uela conscinduntur aut ancorae inuoluuntur de mari.

1,1 Mart. *spect.* 9,1 | 2 Mart. *spect.* 9,2 | 2-5 cf. Sol. 30,21 + Plin. *nat.* 8,71 ex Cald. [an ex Tort. *rhinoceron* ?] | 6 ex Isid. *orig.* 12,2,12 uel Ael. *anim.* 17,44 et al. | 7-8 cf. Plin. *nat.* 8,70 ex Cald. | 8-11 cf. Suet. *Aug.* 43,4 ex Cald. | 11-12 cf. Cald. | 13 cf. Mart. *spect.* 9,1 | 14 cf. Mart. *spect.* 9,1 | cf. 4,85 | 2,1 Mart. *spect.* 9,2 | 1-2 cf. Isid. *orig.* 18,1,10 et al. | 2 et 3-4 cf. Non. 437 (Verg. *Aen.* 11,541) | 5-7 cf. Seru. *Aen.* 11,736 (*georg.* 3,98) potius quam *georg.* 3,98 | 7-9 cf. P. Fest. 226 | 3,1-2 cf. Isid. *orig.* 18,1,10 et Balb. et al. | 2-3 cf. P. Fest. 243 (cf. Cat. *or. frg.* 28,1 [uar. ?]) | 5-6 cf. Vall. *eleg.* 5,62 | 7-9 cf. Callistr. *dig.* 47,9,6 [uar. ?]

1,1 RESTITIT o || EXHIBITVS v || 6 ῖν a || 7 Pompei v || 13 EXHIBITVS v || 14 ut - diximus om. ova || 2,3 quae - dicitur add. in mg. dext. U² || 6 equo] quo v || 3,1 - 5,2 Pugna - certare add. f° 398 bis v inf. U² || 2 quam] qua o || 2-3 pugnacula - Et¹ add. s.l. U² || 3 Et¹ om. ova || pugnator lemma U²: pugnator ova || 5 est add. s.l. U² || 6 huiusmodi ov

4 Ab his **oppugnator, oppugnatrix, oppugnatio, expugnator, expugnatrix, expugnatio. Depugno** idem quod pugno, á quo **depugnator et depugnatrix. Propugno** aduersus pugnantes pugno siue pugnando resisto; á quo **propugnator, propugnatrix et propugnacula** minae murorum et alia aedificia post quae in moenibus aut nauibus propugnando consistimus. **Impugno** aduersor, con-
futo, á quo **impugnator et impugnatrix. Repugno** contradico, refragor, á quo **repugnantia, refragatio, contradictio.**

5 Pugnus uero á graeco deducitur πυγμαῖη uel á punctione, hoc est percussione, á quo pugillus diminutiuum, et **pugil**, qui pugno certare consueuit, et pugillares tabellae ex ligno siue alia materia ceratae in quibus stilo scribimus, quod pugno comprehendantur, uel á pungendo quod stilo in his pungendo scribatur. **Martialis** de pugillaribus eburneis: Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas, Essemus libyci nobile dentis
opus. Dicimus autem in singulari pugillaris et pugillare, in plurali uero **pugillares** duntaxat. Item **pugilatus** pugilum ludus.

6 QVAE NON PROMISIT. Quae non uisus fuerat minari, quoniam diu torpen-
(c. 624) ti similis steterat, antequam se in iram colligeret. **Martialis** paulo post: Solicitant pauidi dum Rhinocerotae magistri, Seque diu magnae colligit ira ferae, Desperabantur
promissi praelia Martis; Sed tamen iis rediit cognitus ante furor.

7 PROMISIT. Minatus est. **Promittere** enim aliquando est **polliceri**, hoc tantum ab eo differens quod pollicemur sponte, promittimus rogati. **Cicero**: iam enim totum tibi quod promiseram praestiti. Aliquando producere et quasi in magnitudinem mittere, siue porro idest longe mittere. **Virgilius**: Promissa que barba. Non nunquam minari. **Idem**: Promisi ultorem et uerbis odia aspera moui. Idest minatus sum. Quippe bona
promittimus, mala minamur. Ab hoc **promissum, promissor et promissio** deducuntur, et **promisse** aduerbium hoc est prolixae. Item appromitto, á quo appromissor. Est enim proprie appromissor qui, quod suo nomine promisit, idem quoque pro altero promittit. (f° 398 bis r)

8 Item compromitto quod proprie est litem ad boni uiri arbitrium mitto, á quo compromissum dicitur ipsa facultas arbitro data, tractum ab eo quod uterque litigans simul promittat se arbitri sententiae pariturum. Arbitrator iudex dicitur non á lege datus, sed ab iis qui litigant electus, qui totius rei habeat arbitrium et facultatem, dictus ab arbitrando. Arbitrari enim existimare est et arbitri officium est iudicare
non prout iuris sit, sed prout ipse aequum esse existimet. Hinc arbitrium quod modo arbitri sententiam significat, modo opinionem, ut omnia pro arbitrio suo facit, hoc est prout sibi uidetur et prout opinatur esse faciendum. Item facultatem iudicandi

4,4 ex Seru. [et auct.] *Aen.* 9,168 [uar.?] ? | 4-5 cf. Ps. Acr. *epod.* 1,2 | 5,1 cf. P. Fest. 219 | 2 cf. Varr. *ling.* 8,15 uel Don. *Hec.* 33 et al. | 3 cf. Vall. *eleg.* 3,8 | 3-4 cf. Pap. *pugillaris* | 4 cf. Hug. *pungo* | 5-6 Mart. 14,3 uar. et tit. uar. | 6,1 Mart. *spect.* 9,2 | 2-4 Mart. *spect.* 22,1-4 uar. | 7,1 Mart. *spect.* 9,2 | cf. Non. 362 | 2 ex Vall. *eleg.* 5,28 ? | 2-3 Cic. ? ex *ad Brut.* 26,3 ? | 3-4 cf. Non. 362 (Verg. *ecl.* 8,34 potius quam *Aen.* 3,593 uar.) | 5-6 cf. Seru. et *Aen.* 2,96 ap. Non. 362 | 8-9 cf. P. Fest. 15 | 8,1 ex Proc. *dig.* 17,2,76 uel 78 ? | 3 et 4 cf. P. Fest. 15 | 6-7 cf. P. Fest. 15

4,1-2 Ab - expugnatio *add. f° 398 bis v in mg. sin. U2* || 1 iis ova || 4-5 post - consistimus] ad propugnandum facta *U2 a.c.* || 5 pro pugnando v || 5,1 uel - percussione *add. in mg. sin. f° 398 bis v U2* || 2-7 consueuit - ludus *add. f° 399r in mg. inf. U2* || 4 uel - scribatur *add. f° 399r in mg. dext. U2* || iis ova || 7,4 siue - mittere *add. s.l. U2* || 7-9 Item - promittit *add. in mg. inf. U2* || 8,1-15 Item - pro arbitrio *add. f° 398 bis r U2* || 1 litem] item v

arbitro datam, unde arbitrium suscepisse, ut **Pedianus** scribit, qui iudicis partem suscepit finem que sententia sua se controuersiis impositurum pollicetur. Quod si hactenus interuenit ut experiretur an consilio suo uel autoritate discuti paterentur litem, nec arbiter uidetur, nec arbitrium dicitur recepisse. **Proculus** arbitratorum duo esse genera scribit, unum eiusmodi ut siue aequum sit, siue iniquum, parere debeamus (quod obseruatur qum ex compromisso ad arbitrium itum est), alterum eiusmodi ut ad boni uiri arbitrium redigi debeat, qui iure decernat. Quidam arbitramentum pro arbi- (f° 398 bis v) trio hoc est arbitri sententia usurpant. Arbitrarium dicitur qum adhuc res apud arbitrum geritur. Item qum in potestate uel arbitri uel iudicis est, pro arbitrio, hoc est pro opinione sua, iudicare. Vnde arbitraria pena dicitur quae non lege statuta est, sed iudicis arbitrio relicta. Á quo fit arbitrariae aduerbium, quod significat pro arbitrio.

9 Componitur autem promitto ex pro et mitto. **Mittere** proprie est quod Graeci dicunt πέμπειν. **Virgilius**: Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem. Interdum tamen pro deponere atque excludere usurpatur. **Idem**: Reuocate animos maestum que timorem Mittite. **Terentius**: Eia lachrimas mitte. Non nunquam pro donare. **Virgilius**: Hos illi, quod nec bene uertat, mittimus hedos. Ab hoc fit frequentatiuum **missito**, et **missile**, omne telum quod in longum mitti potest, unde et lapides missilia dicuntur. Item missilia dicebantur munera dapes quae á principibus populo spargebantur, ut puta uelaria linea, odores, unguenta, cibi delicatiores, quod cum aliis temporibus, tum maxime Saturnalibus in teatro fieri solebat. **Suetonius**: Sparsit et missilia uariarum rerum, et **panaria** cum opsonio uiritum diuisit. Sunt enim panaria uasa ad ferendas dapes ex uiminibus facta. Á panario fit diminutiuum panariolum. **Mittilis** uero pulmentaria dicebatur, capiebatur que pro paupercula. **Missum facere** dicimus relinquere ommittere. **Plautus**: Sed missa istaec faciamus. Item **missio**. **Cicero**: Tum de obuiam missione sermonem habuimus. Item **missus** quartae declinationis, quod proprie ueteres usurpabant pro immisione ferarum aut gladiatorum in harenam. **Suetonius**: In his Circensium die, quo facilius centum missus peragerentur, singulos á septenis spatiis ad quina corripuit. **Idem**: Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, non nunquam interiecta per quinos missus uenatione.

10 Praeterea composita ab eodem fiunt **admitto**, quod modo significat recipio, assumo. **Iuuenalis**: Iam fas est, admitte uiros. Modo intromitto. (c. 625) **Martialis**: Ante fores stantem dubitas admittere Famam. Modo pecco. **Plautus**: Quid tandem admisi pater? Hinc **admissiuae aues** dicebantur ab auguribus, á quibus auguria captabant; et **ad-**

8,9-12 cf. Ped. [non Pedian.] lib. IX ap. Vlp. dig. 4,8,13,2 [uar.?] | 12-14 cf. Proc. dig. 17,2,76 | 16 cf. P. Fest. 15 | 18 ex Inst. Iust. 4,6,31 ? | 9,2-5 cf. Non. 348 (Verg. Aen. 8,9; 1,202-3 ex Non.; Ter. Ad. 335 uar.; Verg. ecl. 9,6) | 9-10 Suet. Cal. 18,2 | 11 ex Mart. 5,49,10 | 13 ex Ter. Eun. 864 [+ 90 ?] potius quam Plaut. Trin. 1168 | 13-14 Cic. ? fr. inc. 62 | 15-16 Suet. Dom. 4,3 | 16-17 Suet. Claud. 21,2 | 10,2 Iuu. 6,329 | 3 Mart. 1,25,5 | ex Plaut. Men. 712 | 4 cf. P. Fest. 21

8,11 expiretur va || 15-19 -trio - arbitrio add. f° 398 bis v U² || 15 arbitri] arbitrii v || 18 fit om. ov || 9,1 Componuntur v || promitto U² p.c. || 6 longo v || 6-7 Item - spargebantur add. in mg. inf. U² || 6-12 Item miss. - ut puta - Mitt. uero] 3-1-2 ova || 7 munera add. s.l. U² || dapes om. ova || 7-11 ut puta - panariolum add. in mg. inf. U² || 7 uelaria] bellaria a || 8 odoris v || alii v || temporibus] pertibus v || 11-12 Mittilis - paupercula add. in mg. dext. U² || 14-17 Item - uenatione add. in mg. inf. U² || 14 decl.] coniugationis U² a.c. || usurparunt o -auerunt v || 15 iis ova || 10,2-3 modo - famam add. in mg. dext. U² || 4 dicebantur ab auguribus om. ova

missarius equus appellatur qui ad sobolem procreandam equae adiungitur. **Intermitto**, quod est ad tempus ommitto, á quo **intermissio**. **Cicero**: Etsi ego id tempus intermiseram (f° 399r) potius quam ommiseram. **Quintilianus**: Qum que id sine intermissione prosequeretur, decessit.

11 Ommitto praetereo, á quo ommissio. **Permitto** interdum concedo, tolero, ut 'permitte me parumper quiescere', interdum immitto incito, ut 'equum concitatum ad hostium permisit acriem', á quo **permissio**, hoc est indulgentia. **Praetermitto** ommitto, á quo **praetermissio**. **Transmitto** modo transeo, traicio, ut 'transmisit flumen', hoc est traiecit. **Virgilius**: Transmittunt cursu campos atque agmina cerui Puluerulenta fuga glomerant. **Modo mitto**. **Apuleius**: Quo audito puerum ad eum transmisit. Ab hoc **transmissio**, hoc est traiectio, transfretatio, transitus. **Ammitto** perdo. **Virgilius**: Ammissam classem, socios á morte reduxi. Á quo **ammissio**. **Demitto** deorsum mitto. **Plynius**: Demisso que in puteum funiculo altitudinem aquae demensus est. Á quo **demissio**, et **demissum humile**. **Apuleius**: Et pauca quaedam uoce demissa praefatus est. Et **demisse** aduerbium humiliter.

12 Emitto extramitto, ut gregem emisit; hinc emitti é carcere equi dicuntur; á quo **emissio**, et **emissarium** locus per quem aqua é lacu aut stagno emittitur. **Suetonius**: Fecit et emissarium Fucini lacus portum que ostiensem. **Praemitto** ante mitto, á quo praemissio. **Immitto** modo intro mitto, modo in longitudinem produco. **Virgilius**: Respicimus, dira illuuius immissa que barba, hoc est promissa; á quo **immissio**. **Intro mitto** notae significationis, á quo **intro missio**. **Summitto** inclino, subdo, suppono. **Lucillius**: Summitas alios si quos posse censeas. **Modo demitto**. **Virgilius**: Pascite ut ante boues, pueri, summittite tauros. **Idem**: Tu modo quos in spem statuis summittere genti. Hinc **summissum humile** dicimus. **Cicero**: Neque summissum nimis, neque se nimium efferentem. **Virgilius**: Summissi petimus terram et uox fertur ad aures. Ab hoc **summissio** et **summis** aduerbium.

13 Dimitto, aliquando mitto. **Virgilius**: Equidem per littora certos Dimittam. Hinc **dimissoriae litterae**, ut **Modestino** placet uocatae, quod per eas causa ad eum qui appellatus est mittitur. Non unquam do. **Virgilius**: Dimissa que ab Ioue gentis Nomina. Quando que permitto et in potestatem do. **Cicero**: Tum animi Consules, tum dimissi populi fasces. **Ple-**runque relinquo. **Idem**: Qum exercitum non tam tueri quam uel tradere uel dimittere cogitaret. **Item porrigo**, produco. **Varro**: Qum etiam Thais Menandri tunicam dimissam habeat ad talos. Saepe etiam demitto, hoc est desuper mitto. **Virgilius**: Dimissum lapsi (f° 399v) per funem. **Salustius**: Cum strepitu demissum Victoriae simulachrum. Hinc **dimissum** aliquando

10,6-7 Cic. ? fr. inc. 63 | 7-8 Quint. ? | 11,2-3 cf. Non. 161-2 (cf. Sisenn. hist. 32) | 4 et 5-6 cf. Macr. sat. 6,4,9 (Verg. Aen. 4,154-5) | 6 Apul. ? fr. inc. 108 | 8 Verg. Aen. 4,375 | 9 Plin. ? | 10 cf. Seru. Aen. 3,320 | Apul. ? fr. inc. 109 [ex Verg. Aen. 3,320 ?] | 12,3 cf. Suet. Claud. 20,1 | 4-5 cf. Non. 130 uel 330 (Verg. Aen. 3,593) | 6-10 cf. Non. 389-90 (Lucil. 778 uar.; Verg. ecl. 1,45; Verg. 3,73 uar.; cf. Cic. off. 1,124; Verg. Aen. 3,93) | 13,1 cf. Non. 286 (Verg. Aen. 1,576-7) | 1-3 cf. Modest. dig. 50,16,106 | 3-11 cf. Non. 285-6 (Verg. georg. 3,35-36 uar.; Cic. rep. 1,62 uar.; ex epist. frg. III,9 uar.; Varr. Men. 302 uar.; Verg. Aen. 2,262 uar.; cf. Sall. hist. 2,70,3)

10,6 ad om. va || 8 dicessit o discessit va || 11,1 praetereo Harsting : -ea U ova || 3 Praetermitto] Præmitto v || 4 ut om. v || 7 transiectio o || 9 dimensus ov || 12,2-3 et - ostiensem add. in mg. inf. U² || 3 hostiensem v || 7 summitas v || 8 spem] specie v || 13,1 Virg.] Idem ova || 4 animi] annui ova (recte) || demissi o || 5 cogitaret dimittere o c. ammittere o^{kb} amittere c. a cogitare amittere v

pro abiecto usurpamus. **Cicero:** Timido animo, humili, dimisso. **Idem:** Non est ausus elate et ample loqui, humiliter dimisse que sentire. Aliquando pro humili ac miserabili. **Virgilius:** Deiecit uultum et dimissa uoce locuta est. 10

14 Remitto quod modo significat relaxo, unde remittere arcum, remittere animum dicimus. **Cicero:** Quaero enim non quibus intendam animum rebus, sed quibus remittam. Hinc remissio relaxatio animi dicitur. Modo concedo, permitto. **Virgilius:** Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto. Non nunquam mitto. **Lucilius:** Cohibet domi maestus se Albinus, quod repudium filiae remisit. Aliquando retro mitto. **Plautus:** Munera accipit frequens, remittit nunquam. Ab hoc remisse aduerbium deducitur, quod modo humiliter significat. **Salustius:** Pauca timide remisse que locutus, abscessit. Modo laete et ueluti remisso, hoc est relaxato, animo. **Cicero:** Quis unquam praeter hunc tragicas pené comice, tristic remisse? 5

15 Committo quod modo est coniungo. **Virgilius:** Delphinum caudas utero commissa luporum. Vnde tabularum et aliorum huiusmodi iuncturae commissurae dicuntur, et committile compositum. Modo dono, relinquo. **Cicero:** Is calumniatores opposuit qui illam hereditatem Veneri Erycinae commissam esse dicerent. Non nunquam pecco, delinquo. **Virgilius:** Quid meus Aeneas in te committere tantum, Quid Troes potu- (c. 626) ere? Interdum credo, commendo. **Terentius:** Ouem lupo commisisti. **Idem:** Nec satis digna cui committas primo partu mulierem. **Cicero:** Quamdiu Res Pu.^{ca} per eos gerebatur quibus se ipsa commiserat. Hinc **fidei com** < m > **issarii** dicti quorum fidei ultimarum uoluntatum executiones commendantur, quae **fidei commissa** appellantur, et actus ipse **fidei commissio**. Quando que initio, inchoo. **Salustius:** Quibus dictis mox praelium commiserere. **Virgilius:** Et tuba commissos medio canit aggere ludos. Elegantissime etiam committo pro facio accipitur, sequente semper ut uel simili dictione, capitur que semper in malam partem et negationem requirit. **Cicero:** Non committas ut dicendum sit non putaram. **Idem:** Nihil tibi esse committendum considerare debes quamobrem eorum (f° 400r) quos laudas te non similem praebes. Postremo **manu mitto**; á quo **manumissor**, **manumissus**, **manumissio**, de quibus supra diximus. 10

16 Ó. Ó aliquando uocandi aduerbium est. **Virgilius:** Ó Regina nouam cui condere Iupiter urbem. Aliquando optandi. **Idem:** Assis ó placidus. Aliquando indignandi. **Cicero:** Ó tempora, ó mores, ó paterni generis oblite, materni uix memor. Non nunquam admirandi, ut hoc loco et apud **Persium:** Ó curas hominum, ó quantum in rebus inane est. Quando que affectio est dolentis. **Cicero:** Ó me miserum, ó infoelicem. Aliquotiens exultantis interfectum exprimit. **Virgilius:** Ó mihi sola mei super Astianactis imago. **Idem:** Ó foelix si te uel sic tua Roma uideret. Et aliquando cum nominatiuo, aliquando cum accusatiuo, ali- 5

(Cic. off. 3,115 uar.; Tusc. 5,24 uar.; Verg. Aen. 3,320 uar.) | 14,2 cf. Cic. phil. frg. V,6 ap. Non. 383 | 3-5 cf. Non. 383 (Verg. Aen. 10,828; cf. Lucil. 848-50) | 5-6 Plaut. ? fr. inc. 153 | 7 Sall. ? fr. inc. 19 [Ol. 9] | 7 et 8-9 cf. Non. 383 (cf. Cic. orat. 3,30) | 15,1-2 cf. Non. 248 (Verg. Aen. 3,428) | 2 cf. Seru. Aen. 9,672 [= Isid. orig. 19,19,8 et al.] | 3-6 cf. Non. 248-9 (cf. Cic. Verr. II,1,27; Verg. Aen. 1,231-2 ex Non.; Ter. Eun. 832) | 6-7 Ter. Andr. 230 | 7-8 cf. Non. 249 (Cic. off. 2,2) | 10 et 11 cf. Non. 248 (Verg. Aen. 5,113) | 10 Sall. ? fr. inc. 20 [Ol. 21; ex Sisen. hist. 26 ap. Non. 491 ?] | 11-15 cf. Vall. eleg. 3,56 (cf. Cic. off. 1,81; cf. fam. 6,12,5) | 15-16 cf. 4,136 | 16,1 Mart. spect. 9,3 | 1-2 cf. Prisc. gramm. III,89,2-4 et 8-9 (Verg. Aen. 1,522) | 2 Verg. Aen. 4,578 [ex Prisc. ?] | 2-3 cf. Prisc. III,89,7 (Cic. Catil. 1,1 = Verr. II,4,56) [ex Cald. ?] | 3 Cic. Pis. 62 | 3 et 5 cf. Cald. | 4 cf. Pers. 1,1 [uar. ?] | 5 cf. Cic. Mil. 102 [ap. Vall. eleg. 2,13 ?] | 6 cf. Cald. (Verg. Aen. 3,489) | 6-7 Lucan. [non Verg.] 7,29

15,3 et committile compositum *add. in mg. dext. U²* | 4 commissa v | 8 commissarii U | **16,5 post 6² add. me v** | Aliquoties a | 7 uel sic om. ova

quando cum uocatio iungitur. Sed qum uocandi aduerbium est, semper cum uocatio. Item quando optandi est, aliquando cum si, aliquando cum utinam iunctum inuenitur. **Ouidius:** Ó utinam tunc qum Lacedaemona classe petebat Obrutus insanis esset adulter aquis. **Persius:** Ó si Ebullat patui praeclarum funus, et ó si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro. 10

17 PRONVS. Sponte sua ad certandum inclinatus, quod huic animali accidere non solet aduersus minores feras, uel pronus inclinato cornu. **Pronus** proprie inclinatus dicitur, ut 'natura ad malum proni sumus'. **Virgilius:** Frange manu telum phrygii praedonis et ipsum Pronum sterne solo. Poetae tamen aliquando pronum pro uicino usurpant, sicut altum pro eo quod longe positum est. **Idem:** Ventis que uocatis Prona petit maria. Hoc est littori uicina. Á pronus fit aduerbium **prone**. 5

18 EXARSIT. Excanduit. **Ardere** proprie concremari est. **Idem:** Nanque uolans liquidis in nubibus arsit harundo. Sed quia quae ardent etiam fulgorem reddunt, ardere aliquando pro fulgore reddere usurpatur. **Idem:** Ardebat murice lena. Item pro festinare, quia quae ardent celeriter absumuntur. **Idem:** Instant ardentem Tyrii, pars ducere muros Moliri que arcem. Praeterea quia quae ardent calent et in proxima quaeque feruntur atque hoc idem irati faciunt, ardere etiam pro irasci accipitur, ut hoc loco et apud eundem **Virgilius:** Proxima quaeque metit gladio latum que per agmen Ardens (f° 400v) limitem agit, ferro te Turne superbum Caede noua quaerens. Item pro consumi. **Cicero:** Quoniam nimio uidendi te desyderio ardebam. Et pro optare. **Plynius:** Ardeo te uidere. **Virgilius:** Primae que mori pro moenibus ardent. Et pro impatienter amare. **Idem:** Formosum pastor Coridon ardebat Alexim. Ardentem etiam aliquando candidum dicimus á candore flammae. **Idem:** Ardentem que auertit equos in castra. 5

19 Item **ardens** ingenium acutum, quod instar ignis omnia penetret. Sicut é contrario **segnem** hominem dicimus tardum, quasi sine igne. Á quo **segnities** quae et **segnitia** dicitur, et modo tarditatem ac pigritiam, modo infecunditatem significat. **Terentius:** Enim uero Daue nihil loci est segnitiae atque socordiae. **Plynius:** Hinc negligens (c. 627) tia cultorum, hinc agrorum segnitias. Hoc est sterilitas. **Virgilius:** Segnis que horreret in aruis Carduus. Segnis, hoc est inutilis, infecundus. Legitur etiam **segnitas** pro segnitia. **Cicero:** Et quando de imprudentia diximus, castigemus etiam segnitatem. **Segniter** quoque aduerbium inuenitur, hoc est tarde. Ardeo quando pro impatienter amo accipitur, modo cum accusatiuo, modo cum ablatiue coniungitur. **Virgilius:** Formosum pastor Coridon ardebat Alexim. **Horatius:** Non aliter samio dicunt Arsisse Batillo Anacreonta teium. 10

16,10-11 Ou. *epist.* 1,5-6 | 11-12 Pers. 2,9-11 uar. | 17,1 Mart. *spect.* 9,3 | 2 Cald. | 3-4 Verg. *Aen.* 11,484-5 | 4-6 cf. Seru. et *Aen.* 5,211-2 | 18,1 Mart. *spect.* 9,3 | 1-8 cf. Non. 240 (Verg. *Aen.* 5,525; 4,262; 1,423-4; 10,513-5) | 9 Cic. ? *fr. inc.* 64 [ex *Tusc.* 4,37 ?] | Plin. ? | 10 Verg. *Aen.* 11,895 | 10-11 cf. Seru. et *ecl.* 2,1 | 11 et 12 cf. Seru. et *Aen.* 1,472 | 19,2 cf. Seru. *Aen.* 1,423 uel *Isid. diff.* 1,296 uel *orig.* 10,247 et al. | 4 cf. Ter. *Andr.* 206 [uar. ?] [ap. P. Fest. 338 ?] | 4-5 Plin. ? | 5-6 Verg. *georg.* 1,151-2 et cf. Seru. | 6-7 cf. Non. 174 (Cic. *orat.* 1,185 uar.) | 8 cf. Seru. *ecl.* 2,1 | 9-10 cf. Porphy. (*epod.* 14,9-10) (Verg. *ecl.* 2,1)

16,10 O brutus va || 11 Ebuliat a || 17,1 non om. ova || 18,3 lena v || 4 quae] aquae v || 7 et om. v || 10 Primae] Patriae ova || 19,2 hom. d. segnem v || 4 Enim add. in mg. dext. U¹ || est om. ov || atque] neque a || secordie o secordiae o^{ky} || 10 telum ov

20 Ab ardeo fit compositum **perardeo** et **exardeo**. Praeterea deriuatiua **arduus** hoc est molestus, incommodus, intractabilis, á quo aduerbium **ardue**, hoc est difficulter. Et **ardea** auis, quasi ardua, quoniam ardua hoc est alta uolando petit, et significat tempestatem; á Graecis appellatur ἐρῳδιός, tam alte uolat ut humanum fugiat uisum. **Lucanus**: Quaeque ausa uolare Ardea. **Virgilius**: Atque altam supra uolat ardea nubem. Per diminutionem **ardeola** uocatur. Tria earum genera tradit **Aristoteles**: **Leucon** ab albedine ita dictum, **asterias** á fulgore astrorum, et pellos ab aduerbio πῆλας quod prope significat, quoniam hoc tertium non ita in altum uolat. Hi in coitu anguntur. Mares sanguinem quoque uociferando ex oculis profundunt nec minus aegre pariunt grauidae.

21 Ab ardeola **ardelio** deducitur, sicut á s<▷ella stellio, á tabella tabellio. Est autem ardelio homo inquietus et huc atque illuc semper uolitans, saliens, manus iactans, togam modo deiiciens, modo reponens, et omnibus negociis sese immiscens, (f° 401r) qualem fuisse **Mallium Suram** legimus, quem uenuste deridens Afer satagere dixit. Item Attalum ad quem sic scribit **Martialis**: Declamas belle, causas agis Attale belle; Historias bellas, carmina bella facis. Componis belle mimos, epigrammata belle; Bellus grammaticus, bellus es astrologus, Et belle cantas et saltas Attale belle; Bellus es arte lyrae, bellus es arte pilae. Nil bene quum facias, facis tamen omnia belle, Vis dicam quid sis? magnus es ardelio. Praeterea **Afrum** in quem similiter inuehitur **idem** **Martialis**, propterea eum acerbius increpans, quod senex erat, in quo turpius esse constat hoc uitium: Conditam quum tibi sit iam sexagesima messis Et facies multo splendeat alba pilo, Discurrens tota uagus urbe, nec ulla cathedra est Quo non mane feras irrequietus aue; Et sine te nulli fas est prodire tribuno, Non caret officio Consul uterque tuo. Et sacro decies repetis palacia cliui Saturnios que modos Parthenios que sonas. Hoc faciant sanè iuuenes; deformius Afer Omnino nihil est Ardelione sene.

22 Ab ardeo etiam fit **ardens** hoc est uehemens, **ardentior**, **ardentissimus**; et aduerbia ardentem, ardentius, ardentissime. Item **ardor** et, ut quibusdam placet, **Ardea** oppidum Latii, á Danae Persei matre uel ut alii uolunt á Dauno Pilumni filio conditum, á feruore regionis ita appellatum. **Martialis**: Ardea solstitio pestana que rura petantur, Qui que cleoneo sydere feruet ager, Quum tyburtinas damnet Curicius auras Inter laudatas ad Styga missus aquas. Huius incolae dicuntur **Ardeates**.

23 IN IRAS. In iram. Pluralem numerum posuit pro singulari, ut mos est poetarum. Iram diffiniunt esse libidinem puniendi eius á quo iniuria offensi sumus. Ab **ira irascor** fit, á quo **iratus**, **iracundus**, **iracundia**; differt que iratus ab iracundo quod iratus est qui ex aliqua re lacessitus excanduit, iracundus qui ex quacunque etiam parua causa mo- (c. 628) uetur ad iram. Sicut **hebrus** qui nimio potu alienatus est mente, **hebriosus** qui saepe fit hebrus. Sic ira ab iracundia differt quemadmodum **hebrietas** ab **hebriositate**. Illa enim ex causa, haec é moribus

20,1-2 cf. Prisc. gramm. II,136,7 | 2 cf. Gell. 4,15,16 | 3-4 cf. Seru. georg. 1,364 potius quam Isid. orig. 12,7,21 | 5 Lucan. 5,553-4 uar. | 5-6 Verg. georg. 1,364 | 6-7 cf. Aristot. hist. an. 9,1 609 B [ex Plin. nat. 10,164 uar. ?] | 8-10 cf. Plin. nat. 10,164 ex Aristot. hist. an. 9,1 609 B | 21,2-5 cf. Quint. inst. 6,3,54 | 5-8 Mart. 2,7 uar. | 10-14 Mart. 4,78 uar. | 22,2-3 et 4 cf. Ou. met. 14,573-80 [ex Seru. Aen. 7,412 ?] | 3 cf. Plin. nat. 3,56 | ex Sil. 1,291-3 ? | 4-6 Mart. 4,60,1-4 uar. | 23,1 Mart. spect. 9,3 | 2 cf. Cic. Tusc. 4,21 | 3-7 ex Cic. Tusc. 4,27 [ex Non. 444 ?] et ? Sen. dial. 3,4,1 | 7-8 cf. Don. et cf. Phorm. 189-90 [uar. ?]

20,2 molesto v || 4 tam] Tum a || 5 Quaeque] Quæ v || 6 eorum v || 21,1 Sella U || 3 deiiciens o || 4 Malium o || Surram ova || 8 attamen ova || quid] qui a || 12 irrequietas o || 22,2 Item ardor om. ova || 3 á om. v || Pilumni o Pilumnii va || 5 aura v || 6 stygia o

sunt. **Terentius**: Vt senis essem ultus iracundiam aliquid corrasissem. Ab iratus fit aduerbium **irate**, hoc est per iram. Ab hebrus fit uerbum **inhebratio**, cuius passium est **inhebratio**, et **hebriose** aduerbium quod significat ad similitudinem hebrui. Item **sobrius** qui in cibo ac potu temperans est, quasi sine hebrietate; á quo **sobrietas** et **sobrie** aduerbium. **Sobrius** etiam dicitur qui non est actu hebrus, unde non sobrius pro hebrui accipitur. **Martialis**: Et non sobria uerba sub notasti. Item **hebruiolo** uerbum quod est hebrui facio, quod et **hebrui** dicitur, á quo **hebruiatus**. **Laberius**: Hebruiolati mentem hilariam arripiunt. **Idem**: Homo hebruiatus somno sanari solet.

24 CVI TAVRVS ERAT PILA. (f° 401v) Magnitudinem ac ferocitatem rhinocerotis exprimit, qui perinde taurum cornu iactabat in altum, ut tauri iactare pilas solebant. Mos quippe erat obicere pilas tauris, quibus irritarentur. **Martialis**: Qui modo per totam flammis stimulatus harenam Sustulerat raptas Taurus in astra pilas. Ad hunc usum é stramine olim formare soliti sunt etiam in humanam spetiem imagines, postea pilas é uestibus in globum collectis, praesertim purpureis, quo colore magis beluae irritantur. **Ouidius**: Haud secus exarsit quam cyrcio taurus aperto, Qum sua terribili petit irritamina cornu, Phoeniceas uestes elusa que uulnera sentit.

25 Pila instrumentum lusorium est, rotundum ad similitudinem sphaerae, quo ludo graues quoque et magni uiri delectati sunt. **Sceuo**la pila optime lusit atque ad hoc diuerticulum animum forensibus negociis fatigatum transferre solitus est. **Augustus** post ciuilia bella exercitationibus campestribus equorum que et armorum dimissis, ad pilam se transtulit. **Idem** alii permulti fecere. **Plautus**: Deus nos uti pilas homines iactat. Quatuor pilarum genera sunt. Est **pila trigonalis** omnium minima, praedura, firmo pilo plena á quo pila nomen habet, **fluentina** nunc uulgo dicta, quod fluentiae huiusmodi pilae optimae fiant. Trigonalis autem uocitata est, á **trigone**, qui locus erat in Thermis, triquetra, hoc est triangulari figura quam Graeci τριγωνον uocant, ad huiusmodi pilae lusum aedificatus, et paruo calore tepidus teneri per hyemem solitus, ne exuti ad ludendum homines statim rigorem conciperent, ne ue ludendo exerciti nimis aestuarent, mittitur pila ad unum angulum ita ut utrunque parietem contingat, redditur non minus sinistra quam dextra manu, miram que corporis agilitatem requirit. **Martialis** de loco: Seu lentum ceroma teris tepidum que trigona. **Idem**: Captabit tepidum dextra leua que trigonem, Imputet acceptas ut tibi saepe pilas. **Idem** de pila trigonali: Si me nobilibus scis expulsare sinistris Sum tua; si nescis rustice redde pilam. Est **pila paganica** á pagis hoc est uillis ita dicta, quod pagani ea uterentur. Haec grossior est laxior que et pluma plena, nec ad lusum tam agilis ut quae nec tamen leuis est nec iactata facile resilit. **Idem**: Haec quae difficilis turget paganica pluma, Folle minus laxa est et minus arcta pila. Quasi dicat est laxior quam pila trigonalis et arctior fir- (f° 402r) mior que quam follis.

23,11 ex Don. *Andr.* 778 [et al.] | 13 Mart. 1,27,5 | 13-15 cf. Non. 108 (Laber. *mim.* 52 uar.; 10 uar.) | 24,1 cf. Mart. *spect.* 9,4 | 2-3 cf. Cald. | 3-4 Mart. *spect.* 19,1-2 | 4-8 cf. Cald. ex Ascon. *Corn.* p. 62 Cl. (Ou. *met.* 12,102-4) | 25,2-3 ex Cic. *orat.* 1,217 et 3,58 | 3-5 cf. Suet. *Aug.* 83,1 | 5-6 ex Plaut. *Capr.* 22 | 6 Mart. 14,46 tit. | 14 Mart. 4,19,5 | 15 Mart. 12,82,3-4 | 15-16 Mart. 14,46 uar. et tit. | 16-17 Mart. 14,45 tit. et Cald. | 19-20 Mart. 14,45

23,10-15 et hebriose - solet *add. in mg. sin. et inf. U²* || 10 Item *om. ova* || 14 hebruiatus] ebrietas o || 24,2 expræmit v || 4 astra] hasta o || huc o || 6 purpureus v || 7 Quia o Dum a || 8 elusa que] cum clausaque v || 25,2 optime pila ova || 5 permulti alii ova || 5 fecerunt ova || ut ov || 9 τριγωνον ova || 13 redditurque v || 14 ceromo o || 18 tamen] tam ova

26 Nam *follis* tertium pilae genus est. Hic ex pelle fit spiritu que inflatur, grossior caeteris, sed non multo grauior, pugno redditur, non palma ut reliquae pilae, á flatu nomen habet, quia spiritu ut diximus impletur, siue quod Veteres follem pellem dicebant. Et per diminutionem **folliculum**, unde **folliculare** pars remi appellatur quae folliculo tecta est, á quo **uita follicularis** uocitata est. Item follem siue folliculum utrem nominabant, quae nihil aliud est quam pellis flatu plena. Item instrumentum quo attrahitur uentus atque emittitur ad ignem excitandum. **Muliebrem** quoque **folliculum** dicebant quam uuluum siue locos siue uterum appellari supra docuimus. Hoc (c. 629) genere pilae minus fatigantur ludentes ideo que imbecilliori etiam aetati conuenit. Agitata lentius fertur, resilit magis tardius que descendit ueluti hominem de industria expectans. **Idem**: Itē procul, iuuenes: mitis me conuenit aetas; Folle decet pueros ludere, folle senes. Hunc similiter **folliculum** per diminutionem dici manifestum est. **Suetonius** de Augusto: Post bella ciuilia ad pilam primo folliculum que transit, mox nihil aliud quam uectabatur et deambulabat. Quoniam uero hoc pilae genus pugno percutitur, *follis* pugillarius appellatur. **Plautus**: Extemplo hercle ego te follem pugillatorium faciam et pendentem incursabo pugnīs, periurissime.

27 Est praeterea quartum pilae genus quod uocant **harpastum** siue **sphennidam**. Grossior est quam pila paganica, tenuior quam *follis*; é panno ferè fit, aliquando etiam ex pelle, lana tomento ue impletur. Non repercutitur, sed cum multi sint ludentes et in duas partes diuisi ita ut utrique é regione sibi inuicem oppositi sint, ad suos quisque transmittere pilam conantur quam aduersarii nituntur arripere. Sic magno labore luditur; decidit saepe in terram pila, ad quam cateruatim currentes se inuicem prosternunt puluere que et sudore infecti flauescunt. Laboriosum ludi genus et ideo grandioribus tantum conueniens. **Sphennida** appellatur uel á **Sphennida** inuuntore, uel á τῷ φενακίζειν quod decipere significat: fit enim in hoc ludo ut, cum alteri saepe ostendant uelle se pilam proicere, alteri tamen iaciant ad decipiendum aduersarium; ἀρπαστὸν autem, hoc est **harpastum** ἀπὸ τοῦ ἀρπάζειν hoc est á rapiendo uocatur, quia proiectam pilam multi simul conantur arripere, se que ob eam causam inuicem prosternunt. **Idem** **Martialis**: Siue harpasta manu puluerulenta rapis. **Idem** de **harpasto**: Haec rapit Anthei uelox in puluere draucus (F^o 402v) Grandia qui uano colla labore facit.

28 **Artemidorus** de interpretatione somniorum: ἀρπαστὸν δὲ καὶ σφαῖρα φιλονεικείας ἀπεράντους Ἐκμαινοῦσι, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἑτέρας Ἐρωτα. Ἔρικε γὰρ ἡ σφαῖρα καὶ τὸ ἀρπαστὸν ἑταῖρα διὰ τὸ μηδαμῇ μένειν, καὶ πρὸς πολλοὺς φοιτᾶν. **Harpastum**, inquit, et **sphaera** certamen infinitum significat, saepe etiam meretricium amorem. Videtur enim **sphaera** et **harpastum** meretrix propterea quod nusquam maneat, sed ad multos prodeat. **Operepretium** est uidere quam ridicula de his per ignorantiam plerique tradiderint. Ab huius pilae similitudine quicquid rotundum ac sphaericum est pilam uocamus, cuius diminutium est **pilula**.

26,1 Mart. 14,47 tit. | 2-3 ex Pap. ? | 3-4 cf. *Isid. orig.* 6,14,6 et al. | 4-5 cf. *P. Fest.* 85 | 7-9 (2,391 et 776; c. 874,51-53) cf. *Seru. georg.* 3,136 | 11-12 Mart. 14,47 uar. | 13-14 cf. *Suet. Aug.* 83,1 [ex *Cald.* 14,47 ?] | 15-16 *Plaut. Rud.* 721-2 | 27,1 cf. *Mart.* 14,48 tit. | 3-7 ex *Poll.* 9,104 | 8-11 cf. *Poll.* 9,105 uar. | 13 cf. *Mart.* 4,19,6 | 14 *Mart.* 14,48 et cf. tit. | 28,1-3 [et 3-6] *Artem. onir.* 1,55 uar.

26,8 appellare *ova* || 11 me] mihi *ova* || 12 docet *a* || 13 transit *ova* || 14-16 Quoniam - periurissime *add. in mg. sin.* *U*² || 16 cursabo *ova* || 27,3 etiam *om. ova* || 5 conatur *a* || 10 se uelle *ova* || *pillam a* || 13 *harpastum on* || 28,2 *φιλονεικείας ova* || *εκμαινοῖσι on* : σημαίνουσι *a* || *ἑτέρας]* ἑταίρας *a* || 4 significant *a* || 6 *iis ova* || 7 tradiderunt *ova*

DE LEONE IVSSV DOMITIANI CONFOSSO
QVOD MAGISTRVM LESERAT. EPIG. X.

1 LESERAT INGRATO. Laudat clementiam Domitiani quod, qum leonem mansuefactum in harena animaduertisset in magistrum saeuire, confodi eum iusserat, naturae mansuetudinem non modo in hominibus, sed etiam in feris requirens. PERFIDVS. Violator fidei, quam masuefactori suo debebat. LESERAT. Offenderat. **Ledere** proprie est contumelia afficere, sumptum á Graecis qui ledorian contumeliam uocant. Transferitur tamen ad omne genus offensionis. Eius passiuum est laedor, á quo laesus offensus et contrarium eius illesus, hoc est inoffensus, et laesio offensio.

2 MAGISTRVM. Praeceptorem qui eum mansuetudinem docuerat. **Magistri** proprie dicuntur artium praeceptores ; transfertur tamen hoc nomen ad omnes quibus praecipua cura rerum incumbit, uel quod magis caeteris possint, uel quod magis quam caeteri diligentiam et solitudinem rebus quibus praesunt debent. Hinc magi- (c. 630) stros pagorum, societatum, uicorum, collegiorum dicimus qui pagis, uicis, societatibus, collegiis praesunt, **magistrum equitum**, cui summa potestas in equites erat, addebatur que semper **dictatori**, cui summa potestas erat in populum, á quo et **magister populi** dicebatur. (f° 403r) Magister etiam aliquando pro custode accipitur. **Terentius**: Me filiis relinquunt quasi magistrum. **Virgilius**: Nec exanimis possunt retinere magistri.

3 Á magister **magistro** uerbum deducitur, quod significat moderor, guberno; á quo **magisterium**, quod non nulli pro ipsa magistri dignitate usurpant, et **magistratus**, quod modo significat eum qui in potestate aliqua est constitutus, ut est consul, proconsul, praetor, propraeor et alii qui ciuitates aut prouintias regunt, modo ipsam potestatem siue officium. **Cicero**: Nam is tum in urbe magistratum gerebat. **Idem**: Quem magistratus comprehendi et in uinculis teneri iusserat.

4 **Magis** uero aduerbium est et significat plus, deducitur que á **magnus** quod grandem significat, cuius comparatiuum est **maior**, superlatiuum **maximus**. Maximus pontifex dicebatur, quod rerum quae ad sacra et religionem pertinent curam habeat, uindex que sit contumaciae priuatorum, magistratuum que. Maximus curio, cuius autoritate curiae omnes curiones que reguntur. Maximi annales non ab eorum magnitudine, sed quod eos pontifex maximus consecraret. Maximam hostiam ouillis pecoris appellabant non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore. Maximam multam dixerunt trium milium et uiginti assium, quia non licebat quondam pluribus

1,1 Mart. *spect.* 10,1 | 1-3 cf. Cald. | 4 Mart. *spect.* 10,1 | Mart. *spect.* 10,1 | 2,1 Mart. *spect.* 10,1 | 1-2 cf. P. Fest. 126 uel Paul. *dig.* 50,16,57 pr. | 3 et 4 cf. Paul. *dig.* 50,16,57 pr. | 3 et 5 et 6 cf. P. Fest. 126 | 6-8 cf. Varr. *ling.* 5,82 | 8-10 cf. Seru. et Aen. 5,669 (Ter. *Phorm.* 71-72) | 3,1 cf. P. Fest. 126 | 2 ex P. Fest. 152 ? | 2-5 ex P. Fest. 126 ? | 5 ex Cic. *Planc.* 8 | 6 Cic. ? *fr. inc.* 65 [ex *diu.* 1,54 uel *Verr.* II,5,14 ?] | 4,1 ex Vall. *eleg.* 1,12 ? | 2-7 cf. P. Fest. 126 | 7-10 P. Fest. 144

1,1 ESERAT o || 5 loedoram o Lædoram v λοιδορίαν a || 3,6 uinculi v || 4,2-10 Maximus - Praeterea *add. in mg. inf. U²* || 4 fit v || 7 appellabat v

triginta bobus et duabus ouibus quenquam multari, aestimabatur que bos centussibus, ouis decussibus. Praeterea ab iis aduerbia **magne, magis, maxime**. Á magis fit demagis quod significat ualde magis. Veteres tamen aliquando pro minus posuere.

5 Á magnus praeter ea quae superius diximus **magmentum** deducitur quod ueteres dixerunt maius augmentum, **magnitudo, magnificus, magnificentia, magnifice, magnifacio, magniaestimo, magnipendo, magnitas et maximitas**, quibus Veteres pro magnitudine usi sunt. **Actius**: Neque sat fingi neque dici prae magnitate potest. **Lucillius**: Neque ad hoc me cogas immani maximitate. **Magnanimus**, á quo **magnanime et magnanimiter et magnanimitas**; et **Maximates** primarii ciuitatis, qui et **summates** et **optimates** dicuntur. Et **magniloquus** gloriosus, á quo **magniloquentia**. Et **maiusculus** diminutiuum, á quo **maiuscule** aduerbium. Et **magnopere** ualde, uehementer. Item **maximopere et maiorem in modum**.

6 Et **maiestas** decus, amplitudo et dignitas uel populi uel senatus uel magistratus uel principis aut imperatoris aut etiam priuati magni uiri aut alterius etiam inanimatae rei. Vnde **maiestatis crimen** iuris consulti diffiniunt quod aduersus populum romanum uel aduersus securitatem eius committitur, et **rei maiestatis** dicuntur qui eiusmodi crimen committunt. **Maiestas etiam dea** est quam Veteres coluerunt, Honoris et Reuerentiae filia. **Ouidius**: Donec Honor placido que decens Reuerentia uultu Corpora legitimis imposuere thoris. Hinc Sacra Maiestas quae mundum temperat omnem. Qua que die parta est, aedita magna fuit. Nec mora, consedit medio sublimis Olympo Aurea, purpureo conspicienda sinu. Quidam hanc (f° 403v) Vulcani fuisse uxorem uolunt.

7 Praeterea **maiores**, de quibus supra diximus, et **Maius** mensis á maioribus. Nam postquam Romulus populum romanum in maiores iuniores que diuisit ut altera pars consilio, altera armis rem pu.^{cam} tueretur, in honorem utriusque partis hunc Maium, sequentem **Iunium** mensem uocauit. **Ouidius**: Hinc sua maiores tribuere uocabula Maio. Iunius á iuuenum nomine di- (c. 631) ctus adest. Sunt tamen qui Maium á Maiestate dea de qua supra diximus appellatum malint, et argumento utuntur quod flamen uulcanalis Kal. Maii huic deae rem diuinam facit. Alii á **Maia** Mercurii matre, propterea hoc mense mercatores omnes Maiae pariter Mercurio que sacrificare soliti erant.

8 Hanc quidam uolunt terram esse, hoc adeptam nomen á magnitudine, quemadmodum et Mater Magna in sacris uocatur; propter quod sus praegnans ei mactatur, quae hostia est propria terrae, et Mercurius uocis et sermonis deus ei adiungitur, quia uox nascenti homini contactu terrae datur. Huic quidam scribunt aedem Kal.

4,11 cf. Non. 98 | cf. P. Fest. 71 | 5,1 cf. 2,624 et 10,4 | 1-2 cf. Seru. auct. *Aen.* 4,57 potius quam P. Fest. 126 | 3-5 cf. Non. 136 (cf. Acc. *trag.* 247-8 uar.; Lucr. [non Lucil.] 2,498 uar.) | 7 Pap. *magniloquus* | 6,3-4 cf. Vlp. *dig.* 48,4,1,1 | 4 ex Vlp. *dig.* 48,4,11 ? | 6-9 Ou. *fast.* 5,23-28 uar. | 9 Piso ap. Macr. *sat.* 1,12,18 | 7,1 cf. 3,459 | 1-4 cf. Macr. *sat.* 1,12,16 | 4-5 Ou. *fast.* 5,73 + 78 uar. | 5-7 (10,6) cf. Macr. *sat.* 1,12,17-18 | 7-9 cf. Macr. *sat.* 1,12,19 | 8,1-4 cf. Macr. *sat.* 1,12,20 | 4-5 cf. Macr. *sat.* 1,12,21

4,10 ab iis *U² p.c.* || 10-12 Á - posuere *add. in mg. sin. U² || 11 minus] nimis ova || 5,2 augmentum ov || magnificentia v || 3 magnifatio o magnificio a || 4 magnitate] magnitudine ov || 6,8 partu ova || 7,2 iuniores que] minoresque ova || 4 mensem om. ova || 8,2 in sacris om. ov || mactabatur ova*

Maiis dedicatam fuisse sub nomine Bonae Deae, de qua supra diximus; hanc 5
 potentiam habere Iunonis ideo que regale sceptrum in sinistra manu ei addi. Alii
 Proserpinam credunt porca que ei rem diuinam fieri quia segetem quam Ceres
 mortalibus tribuit porca depasta est. Alii Semelem credunt et eandem Fauni filiam
 dicunt, obstitisse que uoluntati patris in amorem suum lapsi ut et uirga myrtea ab eo 10
 uerberaretur quum desyderio patris nec uino ab eo pressa cecisset. Transfigurasse se
 tamen in serpentem pater creditur et coisse cum filia. Quarum rerum indicia sunt
 quod uirgam myrteam in templo haberi nefas erat, quod super caput eius extendebatur
 uitis qua maxime decipere eam pater tentauit, quod uinum in templum eius non
 suo nomine solebat inferri, sed uas in quo uinum inditum erat **mellarium** 15
 nominabatur et lac uinum nuncupabatur; serpentes que in templo eius nec torrentes
 nec timentes indifferenter apparebant. Quidam Medeam putant, quod in aedem eius
 omne genus herbarum esset ex quibus antistites dabant plerunque medicinas, et quia
 templum eius uirum introire non licebat ob iniuriam quam ab ingrato uiro Iasone
 perpressa fuerat. Sunt etiam qui Maium mensem á Thusculanis ad Romanos transisse
 (f° 404r) commemorent apud quos deus Maius colebatur qui erat Iupiter, á magni- 20
 tudine ac maiestate ita appellatus.

9 Sed quoniam de Maii appellatione diximus operae pretium est ut caeterorum
 quoque mensium rationem reddamus. Archades tribus duntaxat mensibus **annum**
 suum explicabant, Acarnanes sex, reliqui Graeci cœcliii diebus annum proprium
 computabant. In hac uarietate Romani quoque ab initio autore Romulo annum decem
 mensibus ordinatum habuerunt, qui á Martio incipiebat conficiebatur que diebus 5
 ccciiii ut sex quidem menses, hoc est Aprilis, Iunius, Sextilis, September, No-
 uember, December, tricenum essent dierum, quatuor uero reliqui Martius, Maius,
 Quintilis, October, tricenis et singulis perficerentur.

10 Primum ergò mensem Romulus genitori suo Marti dicauit et ab eo **Martium**
 appellauit. Huius prima die **ignem nouum** Vestae aris incendebant ut incipiente
 anno cura denuo seruandi nouati ignis inciperet. Eodem quoque ingrediente mense in
 Regia curiis que et flaminum domibus laureae ueteres nouis laureis mutabantur, et
 publice ac priuatim ad Annam Perennam sacrificatum ibatur, ut annare perennare 5
 que liceret. Hoc mense mercedes exoluebant magistris quae completo anno deberen-
 tur. Comititia auspicabantur, uectigalia locabant et seruis coenas apponebant matro-
 nae, quemadmodum domini Saturnalibus: illae, ut principio anni ad promptum obse-
 quium honore seruos inuitarent; hi, quia gratiam perfecti operis absoluerent.

8,5 cf. 1,194 et 6,260 | 5-8 cf. Macr. sat. 1,12,23 | 8-11 cf. Macr. sat. 1,12,24 | 11-16 cf. Macr.
 sat. 1,12,25 | 16-19 cf. Macr. sat. 1,12,26 | 19-21 cf. Macr. sat. 1,12,17 | 9,2-4 cf. Macr. sat. 1,12,2
 | 4-8 cf. Macr. sat. 1,12,3 | 10,1-2 cf. Macr. sat. 1,12,5 | 2-6 cf. Macr. sat. 1,12,6 | 6-9 cf. Macr. sat.
 1,12,7

8,9 uoluntati] uoluptati v || 10 uino] Iuno ova || ea ova || 12 haberi] esse a om. ov || 13 uitis v || 15
 nuncupatur v || terrentes ova || 16 æde a || 18 intrare ova || 9,3 tricentis et quattuor ov trecentis et
 quatuor a || 10,6 exsoluebant oa || 7 et] a v || 9 imitarent v || ii ova

11 Secundum mensem nominavit **Aprilem** quasi Aphrilem á spuma quam Graeci ἀφρόν uocant, unde orta Venus putabatur, ut quemadmodum primus mensis á patre suo Marte, ita secundus ab Aeneae matre Venere nomen haberet, et ii potissimum menses annum auspicarentur á quibus Romani nominis origo processisset. Alii non á Venere appellatum hunc mensem putant, sed ab aperiendo dictum Aprilem, quasi 5 Aperiilem, quoniam qum ante aequinoctium uernum triste sit caelum et nubif- (c. 632) bus obductum, item mare nauigantibus clausum, terrae etiam ipsae ab aqua aut pruina aut niuibis contegantur, ea omnia uerno idest hoc mense aperiuntur. Sic Athenienses ἀνθεστηριών hunc mensem uocant, quod omnia eo florescant.

12 **Maium** Romulus tertium posuit, de quo iam diximus. Post hunc **Iunium** (f° 404v) ex parte populi, ut diximus, nominatum, siue ut alii putant quasi **Iunonium**, quod ita eum Latini appellarent, et haec nuncupatio apud Romanos diu manserit, sed postea detritis quibusdam litteris ex Iunonio Iunius sit dictus. Nam et aedes Iunoni 5 monetæ Kal. Iuniis dedicata est. Quidam Iunium mensem á **Iunio Bruto** uocitatum putant qui primus Romae consul est factus, quod Kal. Iunii pulso Tarquinio sacrum Carnæ deae in Caelio monte uoti reus, ut supra diximus, fecisset. Huius mensis **Kalendæ uulgo fabariae** uocantur, quia hoc mense adultæ fabae diuinis rebus adhibentur.

13 Sequitur **Quintilis** principio dictus, quod ordine quintus esset, sed postea in honorem **Iulii Caesaris** dictatoris, Marco Antonio Marci filio consule legem ferente, **Iulius** appellatus, quod hoc mense ad quartum Idus Quintiles Iulius procreatus fuisset.

14 **Augustus** dehinc succedit, qui antea **Sextilis** uocabatur donec honori Augusti ex senatus consulto consecratus est, cuius haec uerba fuerunt: qum imperator Caesar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit et triumphos tres in urbem intulerit et ex Ianiculo legiones deductae secutae que sint eius auspicia ac fidem et Aegyptus hoc mense in potestatem populi romani redacta est finis que hoc 5 mense bellis ciuilibus impositus sit atque ob has causas sic mensis hic Imperio foelicissimus sit ac fuerit, placere senatui ut hic mensis Augustus appelletur. Item plebiscitum factum ob eandem rem Sex. Pacuio tribuno plebem rogante.

15 Mensis **September** principale retinet nomen, quem Germanici appellatione Octobrem uero sua Domitianus inuaserat. Postquam uero decreto senatus nomen infaustum ex omni aere uel saxo derasum est ut omnis eius memoria aboleretur, menses quoque usurpatione tyrannicae appellationis exuti sunt. Posthaec principes caeteri diri ominis infausta uitantes mensibus caeteris prisca nomina seruauerunt 5

11,1-4 cf. *Macr. sat.* 1,12,8 | 4-9 cf. *Macr. sat.* 1,12,14 | 12,1 (10,7) cf. *Macr. sat.* 1,12,16 | 1-5 (10,7) cf. *Macr. sat.* 1,12,30 | 5-7 (2,628) cf. *Macr. sat.* 1,12,31 | 7-9 cf. *Macr. sat.* 1,12,33 | 13 cf. *Macr. sat.* 1,12,34 | 14 cf. *Macr. sat.* 1,12,35 | 15,1-2 cf. *Macr. sat.* 1,12,36 | 2-3 et 4-6 cf. *Macr. sat.* 1,12,37

11,2 ἄφρον U ἀφρόν ova || 3 Aenea o || Veneris ova || 9 ἀνθεστηριών U ἀνθεστηριώνα ova || 12,3 diu om. ova || 5 Iuniis] Iunii v || 8 fabae] fabulae v || 13,3 Quintilis ov || 3-4 procr.] appellatus ov || 14,4 eius] in ov || 15,4 executi v || 5 hominis o

Octobrem, Nouembrem atque Decembrem, quod octauum, nonum et decimum locum teneant. Ab Octobri october quoque equus appellabatur, de cuius capite maxima erat contentio inter Suburanos et Sacrauienses, ut hi in Regiae pariete, illi ad turrem Maniliam id figerent; cuius cauda, ut ex ea sanguis in focum distillaret, magna celeritate perferebatur in regiam. 10

16 Sed quum haec ordinatio quatuor et trecentorum dierum á Romulo instituta neque solis cursui neque lunae rationibus conueniret, fiebat aliquando ut frigus anni aestiuus mensibus et contra calor hyemalibus proueniret. Quod ubi contigisset, tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebatur absumi quantum ad id anni (f° 405r) tempus adduceret, quo caeli habitus instanti mensi consentaneus inueniretur. Sed secutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit ut in trecentos quinquaginta quatuor quibus duodecim lunae cursus confici credebatur annus extenderetur. Atque his quinquaginta diebus á se additis adiecit alios sex retractos illis sex mensibus qui triginta dies habebant, idest de singulis singulos, factos que sex et quinquaginta dies in duos nouos menses pari ratione diuisit et alterum Ianuarius nuncupauit primum que esse uoluit, tanquam bicipitis dei mensem respicientem ac prospicientem transacti anni finem et principium futuri. Alterum Februus deo dicauit, qui praesesse lustrationibus existimatur. Lustrari autem eo mense ciuitatem necesse uidebatur quo statutum erat ut iusta diis manibus soluerentur. Hanc Numae ordinationem finitimi mox secuti totidem diebus totidem que mensibus annum suum computare coeperunt, hoc solo discrepantes quod menses undetricenus tricenus que in numero alternauerunt. 5 10 15

17 Sed Numa paulo post in (c. 633) honorem imparis numeri unum adiecit diem quem Ianuario dedit ut tam in anno quam in mensibus singulis praeter unum Februarium impar numerus seruaretur. Nam quia duodecim menses, si singuli aut pari aut impari numero putarentur, consumptionem parem facerent, unus pari numero constitutus uniuersam computationem impari fecit. Ianuarius igitur, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December undetricenis censebantur diebus; Martius uero, Maius, Quintilis et October dies tricenos singulos possidebant. Solus Februarius uiginti octo retinuit dies, quasi inferis et diminutio et par numerus conueniret. 5

18 Quum ergò Romani ex hac distributione Pompilii ad lunae cursum sicut Graeci annum proprium computarent, necessario mensem unum constituerunt more Graecorum, quem intercalarem uocarunt, quod intra annum calarent, hoc est uocarent, ii[s] qui fastis praerant populum, et mensem hunc interponerent, non in fine Febru-

15,7-10 cf. P. Fest. 179 | 16,1 ex Macr. sat. 1,12,38 | 2-5 cf. Macr. sat. 1,12,39 | 5-7 cf. Macr. sat. 1,13,1 | 7-10 cf. Macr. sat. 1,13,2 | 10-14 cf. Macr. sat. 1,13,3 | 14-17 cf. Macr. sat. 1,13,4 | 17,1-5 cf. Macr. sat. 1,13,5 | 5-7 cf. Macr. sat. 1,13,6 | 7-9 cf. Macr. sat. 1,13,7 | 18,1-3 cf. Macr. sat. 1,13,8 | 3-4 cf. Macr. sat. 1,15,10 + 1,13,19 et al. | 4-6 cf. Macr. sat. 1,13,15

15,6-10 quod - regiam add. in mg. sin. et inf. U² || 6 et om. ova || 8 suburbanos a || sacrauienses a || ii ova || pariente a || 16,5 inueniret a || 8 his || ova || 10 in] et o || nouos om. ova || 11 diei a || 13 aestimabatur ov || 14 statutum] statum v || finitimi o || 18,2-3 graeco v || 4 iis U

arii, sed post tertium et uigesimum diem eius mensis, Terminalibus scilicet iam 5
peractis. Deinde reliquos Februarii mensis dies qui erant quinque subiungebant. Hoc
autem **intercalare** dicebatur, et **dies ipsi intercalares et mensis intercalaris**, et
actus ipse **intercalatio** uocabatur. Vnde **intercalares uersus** (f° 405v) appellati
sunt qui frequenter inter alios interponuntur, ut est apud **Virgilium** in Bucolicis: 10
Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnim.

19 Sed quum saepe eueniret ut nundinae modo in anni principem diem, modo in
Nonas caderent, quo die conuentus multitudinis uitandus aestimabatur quoniam
populus romanus exactis etiam regibus diem hunc Nonarum maxime celebrabat
quem natalem Seruii Tullii fuisse existimabat, ueriti qui diebus praeerant ne quid
nundinis collecta uniuersitas ob desyderium regis nouaret, Nonas á nundinis 5
segregandas esse statuerunt. Itaque dies illi quibus annus abundabat, ex quibus fieri
intercalaris mensis solebat, eorum qui fastis praeerant arbitrio permitti sunt uti quum
ipsi uellent intercalarentur, dummodo eos in medio Terminaliorum uel mensis
intercalaris ita locarent ut á suspecto die celebritatem auerterent nundinarum.
Verum fuit tempus quum propter superstitionem intercalatio omnis ommissa est: non 10
nunquam uero per gratiam sacerdotum qui publicanis proferri uel imminui consulto
anni dies uolebant; itaque modo auctio, modo retractio dierum proueniebat et sub
spetie obseruationis maior confusionis occasio emergebat.

20 Quamobrem **Caius Caesar** omnem hanc inconstantiam temporum uagam ad
huc atque incertam in ordinem statutae definitionis coegit. Quippe dies omnes qui
adhuc confusionem facere poterant ita consumpsit ut annus confusionis ultimus in
quadringentos quadraginta tres dies protenderetur. Post hoc, ad imitationem Aegypti- 5
orum qui soli omnium diuinarum rerum conscii putabantur, ad numerum solis qui
diebus cccclxv et quadrante cursum conficit annum dirigere conatus est. Nam, sicut
lunaris annus mensis est quia luna paulo minus quam mensem in zodiaci circui-
tione consumit, ita **solis annus** hoc dierum numero colligendus fuit quoad signum
se denuo uertit á quo digressus fuerat, propter quod **annus uertens** uocatur et 10
habetur magnus, quum lunae **annus breuis** existimetur. **Virgilius**: Interea magnum sol
circumuoluitur annum. Quamuis etiam **annus magnus** dicatur duodecim milium quin-
gentorum quinquaginta quatuor annorum solarium ut **Cicero** testatur, et á quibus-
dam **annus Saturni**, qui est triginta annorum.

21 Ergò **Iulius Caesar** decem dies ueteri obseruationi super adiecit ut annum
cccclxv dies quibus sol zodiacum lustrat efficerent. Et, ne quadrans (f° 406r) deesset,
statuit ut quarto quoque anno sacerdotes qui mensibus ac diebus praeerant unum

18,7 et 8-10 cf. Seru. *ecl.* 8,21 (*ecl.* 8,68 etc.) et Macr. *sat.* 1,13,19 | 19,1-2 cf. Macr. *sat.* 1,13,
16 | 2-6 cf. Macr. *sat.* 1,13,18 | 6-9 cf. Macr. *sat.* 1,13,19 | 10-13 cf. Macr. *sat.* 1,14,1 | 20,1-2 cf.
Macr. *sat.* 1,14,2 | 2-6 cf. Macr. *sat.* 1,14,3 | 6-10 cf. Macr. *sat.* 1,14,4 [ex Tort. *annus* ?] | 10-11
Verg. *Aen.* 3,284 ap. Macr. *sat.* 1,14,5 | 11-12 cf. Seru. *Aen.* 3,284 potius quam 1,269 ex Cic. *phil.*
frg. V,26 | 12-13 ex Cic. *nat. deor.* 2,52 ? | 21,1-6 cf. Macr. *sat.* 1,14,6

18,7 intercalare v || dicebant v || 10 meam o || 19,3 die o || 6 esse || illi ov || 9 cocarent o || 11 minui
ov || 20,4 ccccliii. ov || 8 Annus solaris lemma U² || 21,1 super om. ova

intercalarent diem eo mense et loco, quo etiam apud Veteres mensis intercalabatur, idest ante quinque ultimos mensis Fe- (c. 634) bruarii dies, id que **bissexturnum** censuit nominandum quod is dies hoc anno bis sextus numeretur: quippe tam dies intercalatus quam dies ante hunc proximus eo anno ad vi Kal. Martias esse dicitur. Dies autem decem quos anno addiderat hac ordinatione distribuit. In Ianuarium et Sextilem et Decembrem binos dies inseruit. In Aprilem autem, Iunium, Septembrem et Nouembrem singulos. Februarius non addidit diem, ne deo infero religio immutaretur. Martio, Maio, Quintili, Octobri seruauit pristinum statum, quod satis pleno numero erant unius et triginta dierum. Habet itaque Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Augustus, October et December dies singulos et tricenos; Aprilis uero, Iunius, September, Nouember, tantum tricenos. Solus Februarius duo detriginta.

22 Annum quidam á circuitu temporis appellatum putant quia Veteres an pro circum ponere solebant. **Cato**: An terminum. Hoc est circum terminum. Alii ab anulo deductum, quod instar anuli in se redeat. Vnde est: Atque in se sua per uestigia uoluitur annus. Sed anulum ipsum á circuitu uocitatum nemo est qui ambigat, cuius diminutium est **anellus**. **Cicero**: Cuius imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis et in anellis habebant. Item ab eo deducitur **anulatus**, quod est anulis plenus, et **anularis**, unde anularis digitus minimo proximus in manu sinistra, de quo supra diximus.

23 Ab annus uero fit **annuus** quod modo significat unius anni, sicut diurnus unius diei, unde spatium annum, spatium diurnum dicimus; modo singulis annis, sicut quotidianus singulis diebus. **Virgilius**: Annua magnae Sacra refer Cereri. 'Annua' dixit hoc est anniuersaria, quae fiunt singulis annis. Nam et **anniuersarium** ab anno deducitur. Item **annona**, quae anni alimonia est nec sola frumentaria, sed aliarum quoque rerum. **Cicero**: Putaram annonam in macello cariorem fore. Hanc qui attentare et uexare maxime solent **Vlpianus dardanarios** uocat. Item **annarius**, unde annaria lex dicebatur á ueteribus ea qua finiebantur anni magistratus petendi.

24 Et **anus**, ut quidam putant, hoc est uetula, ab annorum multitudine, quamuis sint qui á graeco dictam malint, hoc est ab a priuatiua particula et $\nu\omicron\upsilon\varsigma$ mens uel sensus, quoniam iam sine mente seu sine sensu sit. Eius diminutium est **anicula**, et ab hoc ueteres **anatem** dixerunt morbum uetularum, hoc est anuum, sicut senium morbum senum.

25 Et **annosus**, quod significat uetustum, quasi multorum annorum, et **annales** quos ita ab historia separant ut **historia** proprie sit earum rerum (f° 406v) narratio

21,8-12 cf. Macr. sat. 1,14,7 | 22,1-2 Ateius Capito ap. Macr. sat. 1,14,5 (cf. Cat. orig. 124) [ex Tort. annus ?] | 2-4 cf. Seru. Aen. 1,269 = Isid. orig. 5,36,1 (Verg. georg. 2,402) | 5 Non. 70 (Cic. fin. 5,3 uar.) | 6 ex Prisc. gramm. II,139,7 | 7-8 cf. 3,327 | 23,1-4 cf. Vall. eleg. 4,108 (Verg. georg. 1,338-9) | 5-6 cf. Tort. annus ex Vall. eleg. 4,35 (cf. Cic. diu. 2,59 [uar. ?]) | 6-7 cf. Vlp. dig. 47,11,6 pr. | 8 cf. P. Fest. 27 | 24,1-3 cf. P. Fest. 6 | 4-5 cf. P. Fest. 29 | 25,1-3 cf. Gell. 5,18,1 [ex Tort. historia ?]

21,6-7 hoc - dies² om. ova || 7 Martii ova || 22,1 Annus unde lemma U² || an] am a || 2 An] Am a || 23,2 annum o || 4 annis add. s.l. U² || 5 anno] annona o || 6-7 Hanc - uocat add. in mg. dext. U² || 8 finiebatur v || 24 add. in mg. inf. U² || 1 anus] annus o || 2 a ova || 3 eius] cuius ova || 4 uetere o || anium ov annum a || 25,2 ut om. v

quibus gerendis interfuerit is qui eas narrat, unde nomen habet ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν quod est cernere, uidere ; á quo **historiographi** historiarum scriptores appellati sunt. Annales uero, qum res gestae plurium annorum obseruato cuiusque anni ordine componuntur, sicut **ephemeris** siue **diarium** dicitur qum non per annos, sed per dies singulos res gestae scribuntur. Verun tamen generali historiae uocabulo tam annales quam ephemerides siue diaria ut supra diximus comprehenduntur. **Annales maximi** dicebantur á pontificibus maximis facti, quibus data potestas erat memoriam rerum gestarum in tabulas referendi.

26 Item ab anno **anniculus** adiectiuum, quod significat unius anni, ut anniculus puer, annicula puella, anniculum iumentum, sicut **bimus** duorum, **trimus** trium, **quattrimus** quatuor annorum. Quae nomina etiam inanimatis dare possumus, ut anniculum oleum, bimum uinum; de pueris magis per diminutionem dicimus, ut **bimulus**, **trimulus**, á quibus **bimatus**, **trimatus**, **quadrinatus** deducuntur. Reperitur etiam apud iuris consultos, quem ad modum superius ostendimus, **bima**, **trima**, **quattrima die** pro tempore (c. 635) duorum, trium, quatuor annorum. Nam **diem** feminino genere pro tempore usurpamus. Vnde **Asconius Pedianus** dieculam scribit pro paruo tempore accipi, quod nostri temporis iurisconsulti parum intelligunt.

27 Item ab anno **annuatim** aduerbium, quod significat per singulos annos. Item **biennium**, **triennium**, **quadrinennium**, **quinquennium**, **septennium**, **decennium** pro spatiis tot annorum. Item **biennis**, **triennis**, **quadrinennis**, **quinquennis**, **septennis**, **decennis**, pro eo qui est tot annorum, á quo quidam **bidentes** quoque quasi biennes dictas uolunt ut supra ostendimus.

28 Item **perennis** perpetuus, quasi omnium annorum; á quo **perennitas** aeternitas et **perenniter** aeternae et **perenno** uerbum, quod est annum perficio et quasi perpetuum ago. Quippe et **annare** dicimus annum agere, quemadmodum perennare annos peragere. Vnde et **Anna Perenna** dicta est quod illi mense Martio priuatim et publice sacrificarent, quo eis annare et perennare liceret, quae superstitione originem habuit, quasi ab annis Anna uocaretur, quem admodum in nostra religione diuam **Luciam** praesidere oculis uulgo existimant, quod (407r) á luce nomen habere uideatur. **Anna** Beli filia fuit, soror Didonis, quae postquam mortuam sororem uidit et Carthaginem ab Hiarba Getulorum rege occupatam, relicta sede patria ad **Battum** regem qui tum Melite insulae imperabat cursum arripuit, á quo iure ueteris hospicii benigne suscepta duos et ultra annos ibi mansit. Sed qum **Pigmalionem** fratrem iam cum armis aduentare Battus didicisset, ueritus potentiam illius, Annam

25,3-4 cf. Seru. *Aen.* 1,373 = Isid. *orig.* 1,41,1 [ex Tort. *historia* ?] | 5-7 cf. Gell. 5,18,6-8 [ex Tort. *historia* ?] | 26,1-5 cf. Tort. *annus* | 6-10 (1,98) cf. Vall. *eleg.* 4,80 (cf. Ps. Ascon. *Verr.* p. 128) ex Tort. *annus* | 27,4-5 (2,707) cf. Gell. 16,6,13 | 28,1 ex Isid. *orig.* 10,205 ? | 3-5 ex Macr. *sat.* 1,12,6 [+ Suet. *Vesp.* 5,2 ?] [ex Bocc. *geneal.* 2,61 ?] | 8 ex Verg. *Aen.* 1,621 uel Seru. *Aen.* 1,343 uel 642 [ex Bocc. *geneal.* 2,61 ?] | 8-27 ex Ou. *fast.* 3,551-656 [ex Bocc. *geneal.* 2,61 ?]

25,3 interfueritis o || 4 cernere om. ova || 5 annorum] anno et o || obseruatio o || 7 post gestae add. uel expensae a || post scribuntur add. Cornelius Nepos in uita Titi Pomponij Attici scimus non amplius, quam terna millia aeris peraeque in singulos menses ex Ephemeride eum ex pensum sumptui facere, atque hoc non auditum, sed cognitum praedicamus. a || 26,3 Quadrinus lemma U² || 27,4 qui] quod a || á om. v || 28,6 post habuit lacuna p.c. U || 9 ab] ai (animi) o || 10 tum] qum o cum v

ut inde abiret hortatus est. Mox igitur mare ingressa dum **Cameren** nauigare contenderet, ui tempestatis acta, in laurentem oram peruenit, ubi iam Aeneas pacatis rebus, et ducta uxore Lauinia imperabat. Hic tum forte solo Achate comitatus in littore nudis pedibus deambulabat. Qui cum errantem Annam aspexisset et uix sibi persuadere posset eam esse, tandem agnitam compellat. Timuit illa principio, sororis casum ante oculos ponens; postea uero ab illo benigne inuitata in regiam cum eo profecta est. Cui mox Lauinia amorem coniugis suspectum habens tendere insidias coepit. Sed Anna in somnis á Didone monita ut infaustam domum relinqueret, statim per fenestram exiliit, cum que citato cursu ad **Numicium** amnem peruenisset, in eum se praecipitem dedit. Orta deinde luce magno clamore eam quaeritantes per laurentem agrum proficiscuntur. Apparent uestigia pedum usque ad Numicium amnem, ultra nihil uidetur. Quod dum admirabundi secum animis uolunt, Ipsa loqui uisa est 'placidi sum Nympha Numici, Amne perenne latens Anna Perenna uocor'. Quapropter laeti conuiuia celebrarunt, eam pro dea uenerantes, quem ritum postea longissimo tempore seruauerunt.

29 Sunt qui eandem lunam esse dicant uocatam Annam quia annum mensibus impleat. Alii Themis, alii Io, alii unam ex Atlantibus, quae Ioui ubera praebuerit. Non nulli quo tempore plebs á patribus Romae in Auentinum secessit, uetulam quandam nomine Annam oriundam Bouillis rusticas placentas detulisse plebi affirmant, cum comeatus eis omnino defecisset, cuius beneficii memoria, secuta mox pace, statutum fuisse, ut nomen illius perpetuo coleretur, et Anna Perenna uocaretur. **Suetonius** etiam perannare scripsit pro eo quod est annum perficere: Ideo que puella nata non perannauit.

30 Item ab annus **solennis**, hoc est anniuersarius. Hinc solenne sacrificum, solennes aras, sollennes cerimonias dicimus, quae sunt anniuersario sacrificio religiose. (f° 407v) Item **solennia sacra**, quae certis ac statis temporibus fiunt. Hinc **solenne** aliquando pro celebri capimus, et **solennitatem** pro celebritate, et **solleniter** aduerbium pro celebriter. Veteres solennitus quoque pro solenniter scripserunt. **Lucillius**: Solennitus que eum laudet lubens. Item ab annus **quotannis**, hoc est singulis annis, quemadmodum á die (c. 636) **quottidie**, hoc est singulis diebus.

31 **Mensis** uero á graeco deducitur, quod est μήν μηνός. Primi omnium mensium dies **Kalendae** uocantur ἀπὸ τοῦ καλῶ quod est uoco. Nam priscis temporibus, antequam fasti á CN. **Flauio** scriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori haec prouintia delegabatur, ut nouae lunae primum obseruaret aspectum uisam que regi sacrificulo nuntiaret. Itaque sacrificio á rege et

(25-26 Ou. *fast.* 3,653-4) | 29,1-6 ex Ou. *fast.* 3,657-674 | 7-8 Suet. *Vesp.* 5,2 | 30,1 ex P. Fest. 299 et al. | 3 P. Fest. 345 | 5-6 cf. Non. 176 (cf. Liu. Andr. [non Lucil. ut Non. mss.] *trag.* 9) | 6-7 cf. Vall. *eleg.* 6,60 ? | 7 cf. Vall. *eleg.* 3,68 ? | 31,1 ex Varr. *ling.* 6,10 uel Macr. *somn.* 2,11,6 uel Isid. *orig.* 5,33,1 et al. | 1-2 cf. Varr. ap. Non. 23 uel P. Fest. 225 uel Macr. *sat.* 1,15,11 | 2-5 cf. Macr. *sat.* 1,15,9 | 5-9 cf. Macr. *sat.* 1,15,10

28,24 Numicum v || admirandi ova || 29,5 defecisse v || 6 Perenna] penna v || 7-8 Suetonius - perannauit add. in mg. inf. U² || 7 perennare ova || 8 perannauit va || 30,1 Solennis] -us v || 3 statutis ova || 6 laudent v || 31,1 Primus ova || 4 prodiderunt prodierunt a

minore pontifice celebrato idem pontifex calata, idest uocata, in Capitolium plebe iuxta curiam calabram, quae casae Romuli proxima erat, quot numero dies á Kalendis ad Nonas superessent, pronuntiabat, et quintanas quidem dicto quinquies uerbo καλῶ, septimanas uero septies repetito praedicabat. Hunc ergò diem qui ex iis diebus qui calarentur primus esset placuit Kalendas uocari; et ipsa curia ad quam uocabantur **calabra** nuncupata est, et **classis** dicta quod omnis in eam populus uocaretur. Et **calatores** serui quia semper ad necessitatem seruitutis uocari possent. Et **paracletus** á Graecis dicitur qui á nostris aduocatus.

32 Graeci Kalendis carent. Vnde factum est prouerbum **ad Kal. graecas**, qum aliquid nunquam futurum uolumus significare, quod ab Augusto institutum est qui, ut erat faceto ingenio, qum aliquos non soluturos quod debebant existimabat, ad Kal. graecas soluturos aiebat. Dies qui ante Kal. est, hoc est ultimus dies antecedentis mensis, **pridie Kal.** dicitur, non autem secundo Kal., ut non nulli falso existimant. Penultimus mensis tertio Kal., qui antecedit quarto Kal. et in hunc modum caeteri usque ad Idus. Vt puta ultimum Decembris diem pridie Kal. Ianuarias scribimus, penultimum tertio Kal. Ianuarias qui hunc antecedit, quarto Kal. Ianuarias et in hunc modum alios usque ad quartum decimum Decembris diem, quem XVIII Kal. Ianuarias scribimus.

33 Ratio autem cur minor pontifex numerum dierum qui ad Nonas superesset calando proderet, haec erat quod post nouam lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris erant in urbem (f° 408r) confluere, accepturos causas feriarum á rege sacrorum scituros que quid esset eo mense faciendum; á quo non nulli **Nonas** dictas existimant quasi nouae initium obseruationis uel quod ab eo die ad Idus semper nouem dies computantur. Habent autem Nonas sex menses quatuor Martius, Maius, Iulius, et October; reliqui quatuor tantum.

34 **Idus** autem singuli quique menses habent octo, quod nomen á Tuscis sumptum est. Illi enim **Item** dicunt, quod significat Iouis fiduciam. Nam, qum Iouem accipiamus pro lucis autore, unde **Lucetius** á Saliis uocatur et Cretenses φῶσφορον uocitant hoc est **luciferum**, Romani quoque **Diespitrem** quasi diei patrem, optimo iure is dies Itis, hoc est Iouis fiducia, uocatur, cuius lux non finitur cum solis occasu, sed splendorem diei et noctis continuat propter claritatem lunae, quod semper in plenilunio, hoc est medio mensis, fieri solet. Alii existimant Idus quasi uidus á uidendo dictas esse u littera detracta, quod tunc plena luna uideatur, uel á graeco [ε]ἰδῆν quod est uidere. Sunt etiam qui existimant Idus ἀπὸ τοῦ εἶδους hoc est á spetie, appellatas, quod eo die luna plenissimam spetiem ostendat. Alii censent ab oue

31,9-12 cf. Macr. sat. 1,15,11 | 12 cf. P. Fest. 38 | 13 cf. Isid. orig. 7,3,12 ? et al. | 32,2-4 cf. Suet. Aug. 87,1 | 5 ex Vall. eleg. 2,33 ? | 33,1-4 cf. Macr. sat. 1,15,12 | 4-6 cf. Macr. sat. 1,15,13 | 6-7 ex Macr. sat. 1,13,6-7 ? | 34,1-3 et 4 cf. Macr. sat. 1,15,14 [uar. ?] | 4-7 cf. Macr. sat. 1,15,15 | 7-11 cf. Macr. sat. 1,15,16

31,6 pontificem o || 8 ad] et v || et quintanas] æquitanas v || 9 prædicebat o || 11 Calabria ov || 12 -13 Et - aduocatus add. in mg. dext. U² || 13 paracletus a || 32,3 quom o || debebat v || 6 Kal.² om. ova || 8 in om. o || 33,2 nonam a || 34,4 Phosphorus lemma U² || 9 εἰδῆν U² εἶδειν a || εἶδους a || 10 á boue U

Idus dici, quae omnibus idibus Ioui imolatur; hanc **Idulam** Thusci nominant. Non nulli opinantur Idus uocari quod is dies diuidat mensem, quip<pe> **iduare** etrusca lingua diuidere est. Vnde **uidua** dicta quasi á uiro diuisa.

35 Hinc uiduare etiam pro priuare accipimus, unde **uiduertas** calamitas appellata quod uiduet bonis. Á uiduo **diuiduo** per compositionem deducitur. Ita enim ueteres dicebant quod nunc **diuido** dicimus, á quo **diuiduum**, quod non modo separabile significat, sed etiam separatum. **Actius**: Nos que ut seorsum diuiduos laeto offerres. Cuius contrarium est **indiuiduum**, á quo **indiuidue** aduerbium. Item á diuido **diuisio**, **diuisibilis**, **indiuisibilis**, **diuisibiliter**, **indiuisibiliter**. Item **diuidia** quod significat tedium. **Idem**: Huius me diuidia cogit (c. 637) plusquam est par loqui. Interdum etiam pro discordia accipitur. Et **diuidicula** quae nunc castella uocari supra diximus, ex quibus á riuo communi aquam quisque in suum fundum ducit. Item **diuidium** quod pro **dimidio** accipitur, quod et ipsum dictum est quasi diuidium, siue ut aliqui putant á dimensione, siue á medio. **Terentius**: Diuidium face.

36 Tertium decimum Decembris diem (f° 408v) Idus Decembris dicimus, antecedentem pridie Idus, alium tertio Idus et eodem modo usque ad quintum eius mensis diem. Hunc enim Nonas uocamus, quartum pridie Nonas, tertium tertio Nonas, secundum quarto Nonas. Vbi illud quoque animaduertendum est quod dicimus Kal. Ianuarii et Ianuarias, Februarii et Februarias, Martii et Martias, Aprilis tantum et non Aprilias, Maii et Maias, Iunii et Iunias, Iulii et Iulias et Quintilis, Augusti et Augustas et Sextilis, Septembris et Septembrias et Septembres, Octobris et Octobrias et Octobres, Nouembris et Nouembrias et Nouembres, Decembris et Decembrias et Decembres. Item illud notandum quod dicimus tertio **Kalendas**, Idus et Nonas, **tertio Kalendarum**, Iduum et Nonarum. Item pridie Kalendas et pridie Kalendarum, postridie Kalendas et postridie Kalendarum. Item tertio Kal. et ad tertium Kal., quarto Kal. et ad quartum Kal. Hoc tamen interest inter tertio Kal. et ad tertium Kal. et similia, quia per tertio Kal. determinatus dies et certus significatur qui est tertius. Per illud uero quod dicitur ad tertium Kl. non intelligimus ipsum tertium diem á Kal. nec aliquem tertium diem, sed diem aliquem illi propinquum et perinde est dicere ad tertium Kal. ac si diceremus circiter tertium Kal. Potest tamen aliquando poni ad tertium Kal. pro ipso die tertio Kal., ut si dicam 'ab hoc die usque ad tertium Kal. aut Idus aut Nonas, tres dies intersunt'.

37 **Mensis** in quatuor hebdomodas **diuiditur**, quae latine dici **septimanae** possunt. Dicuntur tamen **hebdomadae** non de diebus tantum, sed etiam de annis et

34,11-13 cf. *Macr. sat.* 1,15,17 | 35,1-2 cf. *P. Fest.* 369 | 3 et 4-5 cf. *Non.* 95 [uar.?] (*Acc. trag.* 117 uar.) | 7-8 cf. *Non.* 96 (*Acc. trag.* 152) | 8 cf. *P. Fest.* 70 | 8-10 (2,105) cf. *P. Fest.* 70 | 10 et 11 cf. *Don.* [uar.?] et *Ad.* 241 uar. | 36,9-10 ex *Prisc. gramm.* III,370,7-9 et al. | 10-11 ex *Vall. eleg.* 2,10 ? et al. | 37,1-2 cf. *Isid. orig.* 5,32 ? et al.

34,12 quip *U*² quippe *ova* || 35,2 uidet *v* || diuido *ova* || 3 á *om.* *v* || 5 indiuiduum *v* || 6 diuo *v* || diuidibilis] -bili *o* || indiuidibilis *o* || 7 Idem *om.* *v* || 11 putant á] putata *o* || 36,2 usque *om.* *ova* || 7 post Sextilis *add.* et *v* || 8 et² *om.* *ova* || 12 tertio] uero *o* || 37,1 Mensis diuisio *lemma U*² || Hebdomades *lemma U*² Hebdomadas *ova* || septimanae dici *v*

quibuscunque rebus quae septennario numero comprehenduntur. **Gellius**: Tum ibi addit se quoque iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse et ad eum diem septuaginta librorum hebdomadas conscripsisse. Dies qui septimanam constituunt á septem planetis cognominati sunt. Primus septimanae dies á Sole **dies Solis** siue **Phoebi** dicitur. Secundus á Luna **Lunae**. Tertius á Marte **Martis**. Quartus á Mercurio **Mercurii**. Quintus á Ioue **Iouis**. Sextus á Venere **Veneris**. Septimus á Saturno **Saturni**. Hunc tamen in presentia mutuo á Iudaeis uocabulo **Sabbatum** uocamus, quod eum Iudaei sacrum habeant, in quo conditor (f° 409r) rerum mundi iam creatione perfecta conqueuerit. **Sabba** enim Arabum lingua mysterium dicitur, á quo ipsi **Sabbata** nominauerunt.

38 Á mense uero deducitur **menstruus** adiectiuum nomen, ut menstruum opus, hoc est opus unius mensis. Item **menstrua** substantiuum numeri tantum pluralis, quod significat superfluum illum humorem quem singulis mensibus mulieres nisi grauidae sint emittunt, quo tempore marium cum iis coitus exitiales sunt atque pestiferi praesertim in silente luna qum purpuram quoque ab iis pollui tradunt. Quocunque autem tempore si nudatae segetem ambient, erucas ac uermiculos scarabeos que ac noxia alia decidere. Tradunt in Cappadocia ob multitudinem Cantharidum per media arua relectis super clunes uestibus incedere solitas. Alibi nudis pedibus eunt capillo ac cinctu dissoluto. Sed cauendum ne id oriente sole faciant: sic enim sementem constat arescere. Nouella uitis eius tactu in perpetuum laeditur. Tactis quoque alueariis certum est apes aufugere. Item lina qum coquuntur nigrescere, aciem in cultris tonsorum hebetari, aes contactum graue uirus odoris eruginem que accipe- (c. 638) re. Equas si grauidae sint, tactas abortum pati, quin etiam aspectu uel procul uisas, si purgatio illa post uirginitatem prima sit. **Bitumen** in Iudaea nascens sola hac ui sponte separari fila uestis contactae, ne igne quidem quo cuncta uincuntur domari. Si quis eum cinerem lauandis uestibus aspergat, purpuras mutare, floribus colorem adimere, grauidam si supergrediatur, abortum facere, aspectu solo specularum nitorem hebetari. **Menses** quoque pro menstruis frequentissime autores ponunt plurali numero tantum. **Plinius**: Cuius semen menses et urinam ciet. **Idem**: Menses sisti eo cibo putant.

39 Á Kalendis **Kalendarium** dictum est libellus in quo quid singulis cuiusque mensis diebus gestum, accommodatum, mutuatum, locatum sit scribitur. Item dies festi profesti que et feriae notantur. Item **Kalendaris Iuno**. Sic enim Laurentes hanc deam appellarunt, quod sicut Idus omnes Ioui, ita omnes Kalendae Iunoni dicatae essent, propter quod omnibus Kalendis á mense Martio ad Decembrem huic

37,3-5 cf. Varr. ap. Gell. 3,10,17 [uar.?] | 5-8 ex Isid. orig. 5,30,5-7 ? et al. | 9-11 ex Isid. orig. 5,30,10 ? et al. | 11 cf. Cald. spect. 3,7 uel Tort. tus et al. | 38,4-11 cf. Plin. nat. 28,77-78 uar. | 11-14 cf. Plin. nat. 28,79 | 14-18 cf. Plin. nat. 28,80 | 18 cf. Plin. nat. 28,82 | 19-20 cf. Plin. nat. 20,184 | 20 cf. Plin. nat. 20,252 | 39,1-2 ex Isid. orig. 1,44,2 et al. | 2-3 ex Macr. sat. 1,16,2-3 ? | 3-6 cf. Macr. sat. 1,15,18

37,3 septenario a || 38,2 hoc est opus om. v || 5 insilente Uoa in silente v || 9 cincto v || 11 aluearis v || 15 hac] ac v || 16 quies o || laudandis o || 39,1 alendis o || 3 Chlendaris o || 4 hanc om. ov

deae supplicabant; in Curia Calabria et regina sacrorum idest regis uxor porcam uel agnam in Regia Iunoni imolabat. Hinc **Ianus Iunonius** cognominatus est, quod illi deo (f° 409v) omnis ingressus, huic deae cuncti Kalendarum dies essent ascripti. Nam, qum initia mensium ueteres ab ortu lunae auspicarentur, merito Iunoni addixerunt Kalendas, lunam ac Iunonem eandem esse putantes: uel quia luna per aerem meat, cuius arbitra Iuno est, unde Graeci lunam Artemin quasi ἀεροτόμην nuncupauerunt, quod aera secet.

40 Erant autem Kalendae, Nonae et Idus copulandis nuptiis religiosae, hoc est deuitandae, quod hi dies praeter Nonas feriatu essent. Feriis autem uim cuiquam fieri nefas habebatur. Ideo tunc uitabantur nuptiae in quibus uis fieri uirgini uideretur. Alii tradunt quia feriis tergere ueteres fossas liceret, nouas facere uis non esset, ideo magis uiduis quam uirginibus idoneas fuisse ferias ad nubendum. Nonis uero ideo prohibita sunt nuptiae quia, qum primus nuptiarum dies uerecundiae detur, postridie uero nupta in domo uiri dominium incipiat ideo que rem diuinam facere oporteat, omnes autem postriduani dies siue post Kalendas seu post Nonas ex aequo atri sint, ideo et Nonas inhabiles nuptiis esse existimauerunt, ne nupta atro die uel libertatem auspicaretur uxori uel diis imolaret. **Nonae Iuliae Caprotinae** dictae sunt, cuius rei causam superius expressimus.

41 Kalendae per K litteram scribi usus obtinuit cum ipsius deriuatis, qum alioquin haec littera penitus superuacua uideatur. **Virgilius** doctrina simul uerecundia que insignis, qum sciret Romanos ueteres ad lunae cursum, sequentes uero ad solis anni tempora digessisse, utriusque saeculi opinioni reuerentiam seruans: Vos, inquit, ó clarissima mundi Lumina, labentem caelo quae ducitis annum, Liber et Alma Ceres. Tam lunam quam solem duces anni hac inuocatione designans.

42 **Magus** uero non á magis deducitur, sed persicum uocabulum est significat que **sapientem**. Sic enim Persae magos uocant ut Graeci **philosophos**, Latini sapientes, Galli **dryudas**, Aegyptii **prophetas**, Indi **gymnosophistas**, Babylonii et Assyrii **chaldaeos**, á Chaldea regione Asiae in qua est Babylon urbs, á qua chaldaicus. Hi omnes syderum obseruatis rationibus praedicere futura solebant. Sed magi potissimum apud Persas deorum cultui uocabant, preces illis ac uota et sacrificia offerebant, de deorum substantia et generatione disserebant. Signa statuas que reprehendebant, improbabant illorum errores qui discerni deos sexu et mares feminas que inter eos esse affirmabant; dicebant rerum omnium totius que orbis imperium penes deos esse, aerem plenum esse daemonibus. Auri cultum usum que prohibebant; gerebant candidas uestes. Lectum terram habebant. Solo pane olere que

39,6-8 cf. *Macr. sat.* 1,15,19 | 9-12 cf. *Macr. sat.* 1,15,20 | 40,1-5 cf. *Macr. sat.* 1,15,21 | 5-10 cf. *Macr. sat.* 1,15,22 | 10-11 (3,255) cf. *Macr. sat.* 1,11,36-40 | 41,1-2 cf. *Char. gramm.* p. 5,24-27 uel *Diom. gramm.* 1,423,11-13 et al. | 2-6 cf. *Macr. sat.* 1,16,44 et *Verg. georg.* 1,5-7 ex *Macr.* | 42,1-4 cf. *Tort. magus* ex *Diog. Laert.* 1,1 | 5-14 cf. *Tort. magus* ex *Diog. Laert.* 1,6-8

39,6 Calabria *ov* || 9 abortui *o* abortu *v* || auspicaretur *v* || 11 ἀερότομην *ova* (*recte*) || 40,2 hii *v* || 4 quia] qui *a* *v* || torgere *a* || Nonas *v* || ius *ova* || 10 immolaretur *v* || 42,1-4 Magus - chaldaeos *add. in mg. inf. U²* || 3 Babylonii *om. ova* || 4 qua²] quo *ova* || 4 á Chaldea - chaldaicus *add. in mg. inf. sin. U²* || 4-5 Hi - solebant *add. in mg. inf. U²* || 5-14 Sed - Arimanium *add. in mg. dext. U²* || 5 post omnes *del.* uel *U²* || post rationibus *del.* uel aliis artibus *U²* || 6 uocabant *a* || 8 discerni et d. s. m. *v*

et caseo uescebantur; arundinem pro baculo gerebant. Duo apud eos prin- (c. 639) cipia erant: bonus daemon et malus. Ille Iupiter erat quem Horomasdem uocabant, hic Pluto quem nominabant Arimanium. Sed postea in tantum aucta est magorum uanitas ut non solum obseruatione syderum futura praedicere, sed artibus quibusdam et rerum et uerborum maleficis et scire se omnia et facere posse profiterentur. 15

43 Ab his incantamenta reperta, ab his **necromantia** inuenta, hoc est diuinatio quae fit per cadauera, ut mortuus apud **Lucanum** suscitatus euentum belli pharsalici Sexto Pompeio praedixit. Et **pyromantia** diuinatio quae fit per ignem, dum attendimus quid fulgur, quid fulmen, quid alia quaeuis ignea potestas significet. **Aeromantia** quae fit per aerem ut pote per auium uolatum, gustum cantum ue, aut uentorum, hymbrium grandinum que insuetas procellas, Vt M. Attilio et C. Porcio consulibus lac et sanguinem pluuisse compertum est, quod significat anno sequenti ingentem pestilentiam urbem Romam inuasuram. **Hydromantia** quae fit ex aqua, quemadmodum **Varro** prodidit puerum uidisse in aqua effigiem Mercurii, quae centum quinquaginta uersibus (f° 410r) omnem Mithridatici belli euentum pronuntiauit. **Geomantia** diuinatio quae fit per signa quaedam tumultuarie in terra facta, siue per sparsas harenulas aut terrarum hiatus. **Chiromantia** diuinatio quae fit per inspectionem linearum quibus hominum manus diuiduntur. **Iuuenalis**: Frontem que manum que Praebeat nati. 5 10

44 Hinc praetera aruspices, extispices, augures fluxere. Hinc qui ex speculorum inspectione occulta siue futura nuntiant. Hinc **pythionici** qui et **enthei** dicuntur, hoc est deo pleni, qui Apollinis spiritu repleti oracula praebebant. Hinc mathematici, quos gentilicio uocabulo Chaldeos dicere oportebat. **Iuuenalis**: Nemo mathematicus genium indennatus habebit. Proprie tamen **mathematici** dicuntur qui **mathemata** siue mathematicas disciplinas profitentur, quae sunt arithmetica, geometria, musica et astrologia. Hae enim proprie mathemata hoc est disciplinae dicuntur, quia certiores alii sunt. Sed quoniam hi quoque in nimiam uanitatem proeucti sunt praedicendi futura siue etiam praeterita incognita, mathematicorum quoque nomen tanquam damnabile explosum est et pro iis usurpatum qui diuinationem profitentur. 5 10

45 Et **sortilegi** qui per **sortes** futura pronuntiant. Item qui aliquid eligunt per sortem, unde et sortilegium dicitur. Sortem enim fortuitum alicuius rei euentum dicimus. Á quo fit uerbum **sortior**, quod est sortes facio siue sortes recipio seu per sortem aliquid decerno uel eligo. Capitur tamen aliquando sors pro fatali necessitate. **Virgilius**: Hic exitus illum Sorte tulit. Aliquando pro iudicio. **Idem**: Nec uero hae sine sorte datae, sine iudice sedes. Tractum á more romano: non enim audiebantur causae nisi 5

43 cf. Tort. *magus* (1-3 ex Lucan. 6,750 sqq.; 5-8 ex Plin. *nat.* 2,147; 8-11 ex Varr. ap. Apul. *apol.* 42 uar.; 13-14 Iuu. 6,583) | 44,1 et 1-2 et 3-5 cf. Tort. *magus* ex Gell. 1,9,6 (Iuu. 6,562) | 5-8 ex Gell. 1,9,6 | 45,1 cf. Tort. *magus* | 3 cf. Vall. *eleg.* 5,33 | 4-5 cf. Seru. et *Aen.* 2,554-5 | 5-9 cf. Seru. et *Aen.* 6,431

42,14-43,10 Sed - uersibus *add. in mg. inf. U²* || 16 maleficiis *ova* || 43,1 iis *ova* || reperta] deducta *U² a.c.* || iis *ova* || 7 pluisse *ua* || significauit *a* || 8 inuaseram *v* || 10-44,10 omnem - profiterentur *add. f° 410r in mg. inf. U²* || 12 aut - hiatus *add. in mg. inf. dext. U²* || 14 nati] uati *ov* || 44,1 *post fluxere add.* de quibus alibi dictum est *ua* || 2 phthonici *U² a.c.* || erithe *a* || 3 *post hinc del.* praesa /stygiatores: de qui *U²* || 45,1-9 Et - exequerentur *add. f° 410r in mg. dext. U²* || 1 prænuntiant *o* || 1-2 Item - dicitur *add. s.l. U²* || 2 fortuitum *U²p.c.* || 3 iacio *a* || 4 uel eligo *add. s.l. U²*

per sortem ordinatae. Nam quo tempore causae agebantur, conueniebant omnes et ex sorte dierum ordinem accipiebant, utputa quod post triginta dies causas suas exequerentur. Sors etiam pro patrimonio accipitur, unde **consortes** et **consortia** dicuntur. Sors etiam ipsa summa est cui extrinsecus acquiritur foenus. **Terentius:** Etiam de sorte uenio in dubium. Hoc est de pretio, quo empta erat fidicina. 10

46 Á mago **magia** dicta ars ipsa et **magicus**, unde magicas artes dicimus et magicas herbas, quibus magorum uanitas gloriatur. Vt est **aethiopsis**, qua amnes ac stagna siccari affirmant et tactu eius clausa omnia aperiri. Et **achemenides**, qua coniecta in aciem hostium trepidare omnia ac terga uertere. **Latace** dari solita á Persarum rege legatis ut, quocumque uenissent, rerum omnium copia abundarent. 5
Mirum certe foret in tantam credulitatem ex tam salubribus initiis eucta humana ingenia fuisse si in aliqua re seruare modum nouissent. Sed haec est in omni re ingenii humani conditio, ut á necessariis orsa primum cuncta ueniant ad nimium.

47 Magiam á Zoroastre persa pri- (c. 640) mum inuentam affirmant, quem sex milibus annorum fuisse ante Platonis mortem Eudoxi testimonio **Plynius** affirmat. Circen magam fuisse ostendit **Virgilius**: Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis. Et messes in alios agros hac arte traduci posse: Atque satas alio uidi traducere messes. (f° 401 bis r) 5
Quin etiam elementa quoque concuti, turbari hominum mentes et saepe sine ullo ueneni haustu, uiolentia tantum carminis, interimi homines existimauere.

Lucanus: Mens hausti nulla sanie polluta ueneni Incantata perit. **Virgilius**: Carmina uel caelo possunt deducere lunam. **Idem**: Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. **Ouidius**: Carmine laesa Ceres sterilem uanescit in herbam; Deficiunt laesi carmine fontis aquae, Ilicibus glandes cantata que uitibus uua Decidit et nullo poma mouente fluunt. Et in duodecim tabulis scriptum fuisse 10
constat: Qui fruges excantasset. Item: Qui malum carmen incantasset. Item: Ne ue alienam segetem pellexeris. **Tibullus** de muliere maga: Hanc ego de caelo ducentem sydera uidi, Fluminis haec rapidi carmine uerit iter. Haec cantu fundit que solum manes que sepulchris Elicit et tepido deuocat ossa rogo. Qum libet haec tristi depellit nubila caelo, Qum libet aestiuo conuocat orbe niues. **Ouidius** de Medea: Qum uolui ripis mirantibus amnes In fontes rediere suos concussa que 15
sisto, Stantia concuto cantu freta, nubila pello Nubila que induco, uentos abigo que uoco que; Viua que saxa sua conuulsa que robora terra Et siluas moueo, iubeo que tremiscere montes Et mugire solum manes que exire sepulchris. Te quoque luna traho.

48 **Aristoteles** ueritatis indagator et ea tantum credens quae uel comprehendi sensu uel probari rationibus possint, haec omnia irridet falsa que esse existimat et Zoroastrem quem huius artis inuentorem fuisse uulgas existimat ex interpretatione nominis ipsius astrorum fuisse cultorem affirmat. (f° 401 bis v) **Plynius** quoque ar-

45,9 cf. P. Fest. 296 | 10-11 cf. Don. 242 et cf. Ad. 243 | **46,2-5** cf. Plin. nat. 26,18 uar. | 6-8 cf. Plin. nat. 26,20 | **47** cf. Tort. magus (1-2 ex Plin. nat. 30,3; Verg. ecl. 8,70 uar. et 99; 5-7 ex Isid. orig. 8,9,9-10 (Lucan. 6,457-8 uar.); Verg. ecl. 8,69 et 71; Ou. am. 3,7,31-37; 10-11 XII tab. uar. [bis] ap. Plin. nat. 28,17-18; 11-12 XII tab. ap. Seru. ecl. 8,99; Tib. 1,2,43-46 et 49-50; Ou. met. 7,199-202 et 204-7) | **48,1-4** cf. Aristot. frg. 36 ap. Diog. Laert. 1,8 ex Tort. magus | 4-14 cf. Tort. magus ex Plin. nat. 30,1-2 uar.

45,8 utputa) puta v || xxx v || 9-11 Sors - fidicina add. f° 410r in mg. sup. U² || **46,1-5** Á mago - omnium add. f° 410r in mg. inf. U² || 1 ipsa U² p.c. || 3 affirmat ov || 5-47,4 copia - messes add. f° 410r in mg. dext. U² || **47,3** Vlyxes o Vlyxis v || 5-48,4 Quin - affirmat add. f° 401 bis r U² || 7 haustu v || 8 post lunam del. Carminibus Cui (?) sonos in (?) U² || 10 tabulas ov || 13 findit ova || **48,2** esse om. v || 3 quem add. s.l. U² || 4-49,5 Plynius - traheret add. f° 401 bis v U²

tem hanc magicam omnium artium fraudulentissimam esse asserit miratur que quomodo in toto terrarum orbe plurimis saeculis ualuerit, id que ob eam causam pu-tat accidisse, quod sola artium tris alias imperiosissimas humanae mentis complexa in se unam redegerit. Quippe natam primo á medicina nemo dubitauit ac specie salutari irrepsisse, uelut altiozem sanctiozem que quam medicinam. Ita blandissimis desyderatissimis que promissis addidisse uires religionis, ad quam maxime alligatur genus humanum; posthaec miscuisse mathematicas artes nullo non auido de sese futura sciendi, atque ea é caelo uerissime peti credenti. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adoleuisse ut in magna humanarum gentium parte praeualuerit.

49 Thessaliam uero in primis huius ueneficii infamem fuisse constat. Propter quod **Menander** poeta illis in locis genitus fabulam ambages mulierum lunam detrahentium complexam Thessalam cognominauit. Xerxen quoque Persarum regem in ea scientia uersatum fuisse non nulli prodiderunt, ut falsa de se opinione in sui admirationem multitudinem traheret.

50 **ORE**. Dentibus. Totum pro parte. Os proprie est concauum illud in capite intra quod sunt lingua et dentes. **Plynius**: Continui dentes aut utraque parte oris sunt, ut equo, aut superiore primores non sunt, ut bubus ouibus omnibus que quae ruminant. Aliquando tamen os ponitur pro facie. **Virgilius**: Os humeros que deo similis. Et de brutis etiam dicitur. **Idem**: Ora citatorum dextra detorsit equorum. Item quicquid in aliqua re patet, os dici potest. **Idem**: Quam si quis ferro potuit rescindere summum Vlceris os.

51 Ab hoc per diminutionem **osculum** dictum (f° 410r) hoc (c. 641) est paruum os. **Ouidius**: Videt oscula quae non Est uidisse satis. Ponitur tamen frequenter osculum pro basio, quoniam basiando os coartamus atque minuimus et quasi ex ore osculum facimus; á quo **osculor** uerbum, et **osculator**, et **osculatio**, et **exosculor** atque **exosculatio**. Sicut á **basium basio**, **basiator** et **basiatio**; á **suauium**, **suauio**, **suauiator** et **suauiatio**, et **dissuauio**, **dissuauiator**, et **dissuauiatio**. Quidam haec ita distinguunt ut osculum officii sit, ut qum é longinquo redeuntes salutamus atque osculamur; basium pudicorum ut patris in filium; suauium uoluptatis, quod est á suauitate dictum.

52 **Suaue** enim dulce dicimus, á quo **suauitas** dulcedo, quae et **suauitudo** á ueteribus dicta est. **Plautus**: Cor meum, spes mea, mel meum, suauitudo mea, cibus, gaudium. Quorum contraria sunt **insuaue**, hoc est asperum austerum, insuauitas, insuauitudo, et ab his aduerbia fiunt **suauiter** et **insuauiter**, item suaue et insuaue. **Virgilius**: Et suaue rubens hyacinthus. Quidam etiam é ueteribus **suauiloquum** et **suauiloquium**

49,1-4 cf. Tort. *magus* (ex Plin. *nat.* 30,7 uar. ex Menand.; ex Plin. *nat.* 30,8) | 50,1 Mart. *spect.* 10,1 | 2-3 cf. Plin. *nat.* 11,161 | 4-6 cf. Non. 459 (Verg. *Aen.* 1,589; 12,373; *georg.* 3,453-4) | 51,1-2 ex Varr. *ling.* 6,76 uel ap. Non. 424 et al. | 2 Ou. *met.* 1,499-500 | 6-9 ex Don. *Eun.* 456 potius quam Seru. *Aen.* 1,256 | 52,1-2 cf. Non. 173 (cf. Plaut. *Bacch.* 17-18) | 5 Verg. *ecl.* 3,63 | ex Lucr. 2,528 uar. [teste Stephano] ?

48,7 tres a || 11 sese] se ova || 49,1 infantem v || 50,3 bobus ova || 51,6 et³ om. v || 52,1 quae] à quo ova || 2 meum] mens ova || 4 iis ova || aduerbia] aduer v || item om. v

usurpauere. Item **osculo** pro osculor scripsere. **Titinnius**: Illa rubra laudo quod osculau priuignae caput. Ab osculo fit aliud diminutium **oscillum** de quo supra diximus.

53 Item ab os fit **ostium**, per quod ingredimur atque egredimur uel domum uel alium quencunque locum; á quo **ostiolum** paruum ostium et **ostiarius** ostii custos, cuius femininum uel ostiaria, et **ostiatim** per singula **ostia**. **Quintilianus**: Neque sectanda singula et uel ostiatim pulsanda. Et ostia duntaxat plurali numero fluuiorum patentes aditus. **Virgilius**: Italiam contra Tyberina que longe ostia. Á quo Ostia colonia á Romano rege deducta, quod id oppidum situm sit in ostiis Tyberinis. Vnde **ostienses** dicti, et **ostiensis ager**, et **portus ostiensis**. Aliquando tamen ostia pro portu accipimus. **Idem**: Aut portum tenet aut pleno subit ostia uelo. Sunt etiam qui ostium ab obstando dictum putent, quod ab eo arceamur ingressu.

54 Praeterea **ostendo** cum eius deriuatiuis, et **oscito**, **oscitatio**, **oscedo** de quibus superius late disseruimus. Item **oro**, quasi ore ago. Est autem orare quando cum homine seu deo iungitur precari. **Virgilius**: Talibus orantem dictis aram que tenentem. **Cicero**: Nunc te per tuam pietatem oro atque obtestor. Quando uero cum re, significat petere. **Virgilius**: Vnum oro: quando hic inferni ianua Ditis. **Plautus**: Regem adit, uitam orat. Veteres etiam orare pro agere usurparunt, unde **oratores** causarum actores dicti, quos Graeci $\rho\eta\tau\omicron\rho\alpha\varsigma$, hoc est (f° 410v) **rheto**res, uocant. Nos autem oratorem, rhetorem ac declamatorem ita distinguimus ut orator sit qui in iudiciis uel in contionibus causas agit; rhetor qui rhetorice profitetur; **declamator** qui aut docendi alios aut exercendi se gratia fictam causam agit, ut in ueris postea causis possit orare, quod declamare dicitur. Hinc actiones ipsae **orationes** et **declamationes** uocantur. Aliquando tamen rhetor pro oratore ponitur. **Cicero**: Haec quum Cotta dixisset, tum Velleius: Ego, inquit, incautus, qui cum Academico et eodem rhetore congregi conatus sum. Nam neque indisertum Academicum pertimuissem neque sine ista philosophia rhetorem quamuis eloquentem.

55 Vnde fit **rhetorisso** uerbum quod est rhetorice loquor. **Pomponius**: Dolasti uxorem, nunc propter me cupis concidere et rhetorissas. **Rheticus** uero modo pro rhetore, modo pro oratore ponitur, dicuntur que haec omnia á Graecis, apud quos $\rho\eta\tau\omicron\rho$ rhetor, $\rho\eta\tau\omicron\rho\iota\kappa\omicron\varsigma$ rhetoricus, $\rho\eta\tau\omicron\rho\iota\kappa\eta$ rhetorice dicitur.

56 Item oratores legati dicuntur, quod principis aut rei pu.^{cae} mandata peragant. **Virgilius**: Centum oratores prima de gente latina Ire placet. Item quicunque aliquid rogat orator dici potest, cuius femininum est **oratrix**. **Orationem** etiam pro sermone aliquando capimus, et grammatici orationem uocant congruam dictionum ordinationem quae perfectam sententiam habeat. Ab oratio fit diminutium **oratiuncula**.

52,6-7 cf. Non. 476 (Titin. com. 155 uar.) | 7 cf. 6,53-54 | 53,1 ex Prisc. gramm. III,474,7 | 3-4 cf. Quint. inst. 5,10,122 [uar.?] | 4-5 cf. Char. gramm. p. 125,6-7 | 5 Verg. Aen. 1,13-14 | 5-6 ex Isid. orig. 15,1,56 ? | 7-8 cf. Seru. et Aen. 1,400 | 8-9 cf. Vitr.[?] ap. Seru. Aen. 6,43 = Isid. orig. 15,7,4 | 54,1-2 cf. 2,723 et 756 | 2 ex Varr. ling. 6,76 et al. | 3-4 Verg. Aen. 4,219 | 4 Cic. ? ex Planc. 104 uel Att. 3,23,5 uel fam. 6,22,2 ? | 5 Verg. Aen. 6,106 uar. | 5-6 Plaut. ? ex Mil. 1224-5 [+ Liu. 44,42,4 uel Tac. hist. 4,60,1 ?] | 6-7 cf. P. Fest. 199 | 7-11 et 12-15 cf. Vall. eleg. 4,81 (Cic. nat. deor. 2,1 uar.) | 55,1-2 cf. Non. 166 (cf. Pomp. Atell. 82-83) | 2-3 cf. Vall. eleg. 4,81 | 56,1-2 cf. P. Fest. 199 + Non. 360 (Verg. Aen. 11,331-2 uar.) | 3 ex Quint. inst. 2,21,1 ? | 4-5 cf. Prisc. gramm. II,53,28-29

52,7 osculum *ova* || oscillum aliud d. v || 53,1 ab - ostium] ostium ab os deducitur v || atque egredimur *om. ova* || 3 cuius - ostiaria *add. in mg. sin. U²* || 5 parentes v || 7-9 Aliquando - ingressu *add. in mg. sin. U²* || 8 Idem] Virgilius *ova* || 9 arceamur *ova* || 54,5 Vnus o || 7 $\rho\eta\tau\omicron\rho\alpha\varsigma$ U || 55,2 condicere a || 3 $\rho\eta\tau\omicron\rho$ U $\rho\eta\tau\omicron\rho$ v || 4 $\rho\eta\tau\omicron\rho\iota\kappa\omicron\varsigma$ U -κίς *ov* || $\rho\eta\tau\omicron\rho\iota\kappa\eta$ U || 56,1 peragat o

57 Item ab oro **peroro**, quod est oratio- (c. 642) nem concludo, á quo **peroratio** conclusio. In qua significatione quidam etiam deoro usurparunt et deoratum pro perorato scripsere, ut **Pompeius** testatur. Et **exoro** impetro, unde **exoratio** impetratio et **exoratus** dicitur á quo quid impetratum est. Item **adoro**, quod est ueneror, colo, licet mente potius quam sermone **adoratio** fiat. Aliqui tamen ab adoro potius factum hoc uerbum uolunt. Praeterea **oraculum**, quod modo templum significat in quo rogantur dantur que responsa, modo ipsum responsum. **Virgilius**: Scitatum oracula Phoebi Mittimus. **Seneca**: Vnum illud optimum oraculum est, pugnandum esse pro patria.

58 Ab oratore uero **oratorius** adiectiuium deducitur, ut oratorius sermo, oratoria facultas, oratorium munus. Et **oratorie** aduerbium hoc est more oratorio. Et **Horatius** proprium nomen, quamuis inualuit consuetudo, ut cum aspiratione scribatur. Poeta fuit uenusinus lyricorum scriptor, de quo alibi scripsimus. Mortuus est anno aetatis suae sexagesimo tertio, imperii Augusti trigesimo tertio, Augustum reliquit haeredem, maxima pompa apud Mecenamem in Esquiliiis sepultus.

59 Item ab ore secundum quosdam **ordior**. Ordiri enim proprie est fari incipere. **Virgilius**: Veneris contra sic filius orsus. Vnde exordium principium orationis, á quo **exordior** uerbum; ponitur (f° 411r) tamen simpliciter pro incipere. **Actius**: Non paruam rem ordior; ne reuice obsecro. Vnde et uestis exordiri dicitur, qum instruitur detexenda. Á quo exordium principium. **Virgilius**: Quo nam reginam ambire furentem Audeat affatu? Quae prima exordia sumat? Hinc **redordior**, quod est rursus incipio; et **subordior** incipio. Veteres etiam **ordio** scripserunt. **Afranius**: Aspecta tamen, animo me ordire oportet paulum. **Orsum** tamen aliquando poetae pro eo qui finit abusive posuerunt. **Virgilius**: Sic Iupiter orsus. Á quo **aborsus** fit, de quo paulo post dicemus.

60 Item ab ore **ordino**, hoc est dispono, quasi ore pronuntio quis cuique locus esse debeat; á quo **ordo** dispositio, gradus, et **ordinarium** in quo ordo seruatur, **extraordinarium** quod fit extra ordinem, **ordinate** aduerbium, hoc est seruato ordine, **ordinator**, **ordinatio**; **praeordino**, hoc est ante ordino, á quo **praeordinator** et **praeordinatio**. Item **ordinarie** et **extraordinarie** aduerbia. Item **ordinarius** homo scurra et improbus, qui que assidue in litibus moratur, ob eam que causam in ordine stat praetorem aduentium, siue per contrarietatem ita dictus, quia minime ordine uiuit. **Ordessus** autem nomen proprium est fluminis, omnium Scythiae fluminum maximi, qui ab oriente profluit miscetur que cum Istro.

57,1-2 ex Vall. *eleg.* 5,30 ? | 2-3 cf. P. Fest. 74 | 3 cf. P. Fest. 227 uel Seru. *Aen.* 3,370 uel Vall. *eleg.* 5,29 et al. | 4-5 ex Vall. *eleg.* 5,11 ? | 5-6 cf. Non. 52 [+ Seru. auct. *Aen.* 10,677 uel Prisc. gramm. II,372,24 ?] | 6-8 cf. Seru. et *Aen.* 2,114-5 | 8-9 ex Sen. *epist.* 95,37 | 58,3-6 (c. 1026,60 sqq. [et *metr. Hor.* ?]) cf. Tort. [uar. ?] | 59,1 ? | 2 cf. Seru. [?] et *Aen.* 1,325 | 3-4 cf. Non. 39 (Acc. *trag.* 95) | 4-6 cf. Non. 30 (Verg. *Aen.* 4,283-4) | 7-8 cf. Non. 39 (cf. Afran. *com.* 319 uar.) | 8-9 cf. Seru. *Aen.* 1,325 (*Aen.* 12,806) | 9 cf. 10,64 | 60,1-2 ex Aug. *ciu.* 19,13 ? | 6-8 cf. P. Fest. 183 | 8-9 cf. Tort. ex Herod. 4,48

57,2-3 In - testatur *add. in mg. dext. U²* || 58,3-6 Et Horatius - sepultus *add. in mg. inf. U²* || 6 esquilis o || 59,4-6 Vnde - sumat *add. in mg. sin. U²* || 5 detexenda] texenda a || 7 post subordior lacuna U p.c. || 8 ordire] odire v || tamen *om. ov* || 60,1 qui ova || 8 ordine] ordinate ova || 8-9 Ordessus - istro *add. in mg. sin. U²*

61 Item ab ore **orea** hoc est freni, quod ore inserantur. Et **omen** quasi oremen, de quo supra diximus, á quo **ominosus**. Et **orarium** indumentum quo nostrae religionis sacerdotes utuntur, quod cum eo orent et sacrificium faciant; et **orificium** quod in quacunque re patet.

62 Et **orior** nascor, quasi ex ore prodeo, interdum etiam surgo, prodeo; unde oriri solem dicimus; á quo **ortus**, quod quum adiectivum est significat modo qui surrexit aut prodiit, ut 'sol ortus est', modo natus, ut 'Pompeius Romae ortus est'. Et **oriundus**, quod non significat natus, sed qui originem ducit quod ex eo loco parentes eius fuerint. **Liuius**: Nati Carthagine, sed oriundi á Syracusis. **Idem**: Ab Vlysse dea que Circe oriundus. Quum uero **ortus** substantivum est modo natiuitatem significat. **Cicero**: Non nobis solum nati sumus, ortus que nostri partem patria uendicat, partem amici. Modo surrectionem, ut ortus solis. Modo locum in quo surgit. Vnde ab ortu solis dicimus usque ad **occasum**.

63 Item ab orior **origo**, quod genus significat. Á quo **originalis** adiectivum deriuatur, ut originalis decor, originalis macula, originale delictum; et **origineus** eiusdem significationis. Item **adorior** hoc est aggredior. **Adortus** enim is dicitur, qui repente aliquem inuadit, ab eo quod corpora aggredientium exurgant atque incre- (c. 643) scant. **Terentius**: Hic sine si in ueris nuptiis adortus esset. **Oborior** et **suborior** eiusdem ferè significationis, hoc est subnascor, (f° 411v) exurgo, ut 'oborta est uox', 'subortus est rumor'. **Perorior** similiter atque **exorior**.

64 **Aborior** quod est abortivum facio. **Varro**: Vinum quod ibi natum sit in quodam loco si praegnans biberit, fieri ut aboriatur. [hinc] Hinc **aborigines** quasi sine origine dicti gens antiquissima quae primo tenuit agrum qui nunc est populi romani. Possunt tamen et aliarum urbium eodem modo aborigines dici. Et **abortus** atque **abortivus** deducuntur. Reperitur etiam **aborsus** quae quidam ita distingunt ut aborsus sit quod in primis mensibus fit quum conceptui exordium factum est, non ab aboriendo, sed ab abordiando dictus; abortus uero prope tempus pariendi; abortivus autem adiectivum sit, ut abortivus foetus.

65 Item **coorior** quod est simul orior. **Liuius**: Tum uero coorto tumultu terga uertere simulantes paululum cessere. Item ab orior **hortus**, quod apud Veteres omnem uillam ut supradiximus significabat, quod ibi qui arma sumere possent orientur; aspiratur autem ut ab ortus quod natiuitatem significat discernatur.

66 Item ab oro **hortor**, quod nihil aliud est quam ore suadeo. In hoc enim differt á moneo, quod monemus autoritate atque consilio, hortamur rationibus et precibus etiam plerunque blandiendo. **Terentius**: Ego propterea te sedulo et moneo et hortor ne cuius-

61, 1 cf. P. Fest. 183 | 1-2 (2,724) cf. P. Fest. 195 | 2-3 ex Pap.? | 3 ex Balb.? | **62**, 1 cf. P. Fest. 183 | 4-6 cf. Vall. *eleg.* 3, 57 (Liu. 24,6,2; 1,49,9 uar.) | 7 Cic. *off.* 1,22 | **63**, 3-5 cf. Don. et cf. *Andr.* 478-9 | 5-6 ex P. Fest. 191 [= Fest. 190] ? | **64**, 1-2 cf. Non. 71 (Varr.) | 2 et 3 cf. P. Fest. 19 | 2 ex Hug. *orior* uel Balb. ? | 5-6 et 7 cf. Non. 448 | **65**, 1-2 ex Liu. 1,14,9-10 | 2-3 (2,266) cf. P. Fest. 102 | 3-4 cf. Char. gramm. p. 103,13 uel Vel. gramm. VII,68,19-69,1 uel Isid. *diff.* 1,414 ? | **66**, 2-4 cf. Don. et *Hec.* 63-64 uar.

61, 1 ore²] ori *ova* || inseratur o || oramen *ov* || **62**, 4 quod *om.* v || 5 fuerunt *ova* || Vlyxe o Vlyxe v || **63**, 2 et origineus] ut originalis *ov* et originarius a || 5 Hincine v || 7 oborta] ab- v || uox] uxor o || subortus] subornatus v || **64**, 2-4 post hinc add. Hinc - Et in *mg. dext.* U² || 3 prima *ova* || post primo *del.* errando U² || 5 deducuntur] distinguunt v || 6 conceptiui v || 7 pariendi] oriendi v || 8 fit o || **65**, 2 aborior o || Hortus ab orior v

quam te misereat. Ab hoc fit **hortatio**. Et **Hortensius** proprium nomen. Fuit hic Romae orator insignis et princeps in dicendo longo tempore habitus, emulus Ciceronis, et quamdiu uixit secundus. Et **adhortor**, **exhortor**, **subhortor** eiusdem significationis, á quibus **adhortatio**, **exhortatio**, **subhortatio** deducuntur. Et **dehortor** quod est dissuadeo, á quo **dehortatio**, et **cohortor** simul hortor, á quo **cohortatio**.

67 Hinc etiam **cohors** uocitata est quod uel tribuni, cohortium milites, uel ipsi se inuicem cohortari solerent ad se in re militari exercendum. Erant autem in una legione cohortes decem, aliquando etiam si ita usus exigeret plures, nunquam pauciores. Prima cohors reliquas et numero militum et dignitate antecedeat. Viros requirebat genere, litteris, animi magnitudine praestantes. Huic tribunus praerat robore, moribus et rei militaris scientia praeditus. Nam reliquae cohortes, pro ut imperatori placebat, á tribunis siue praefectis gubernabantur, quibus tanta exercendorum militum cura erat ut non modo tribuni ipsi atque praefecti quottidie ante oculos suos meditari eos cogent, sed qui inter eos peritiores erant ad imitationem sui caeteros hortarentur.

68 Prima cohors **aquilam** tenebat, quod praecipuum **signum** erat in romano exercitu, quod tu quoque **Federice** imperator facis, ita signorum romani imperii emulus, ut (f° 412r) uirtutis et gloriae. Habebat praeterea imperatorum imagines et mille centum quinque peditibus constabat, equitibus loricatis centum quadraginta duobus, ideo que **cohors miliaria** appellabatur. Sicut secunda **cohors quingentaria**, quod quingentos quinquaginta quinque pedites haberet, equites sexaginta sex. Á prima autem cohorte auspicari aciem mos erat. **Tertia cohors** eodem modo quingentos quinquaginta quinque pedites habebat, equites uero quinquaginta sex. Sed in hac ualidiores milites constituebantur, quia in media acie consistebat. **Cohors quarta** peditibus quingentis quinquaginta quinque, equitibus sexaginta sex constabat. **Quinta** eodem numero, sed strenuos desyderabat milites, quia sicut prima in dextro, ita quinta in sinistro cornu constituebatur; quippe cohortes quinque primam aciem instruebant. **Sexta** etiam **cohors** parem superiori militum numerum habebat. Sed in ea robusti quoque et iuniores collocabantur, quia in secunda acie post aquilam et imperatorum imagines locum sortiebatur. **Septimae** atque **octauae cohorti** idem militum numerus erat, sed octauae (c. 644) praestantiores, quia in secunda acie me-dium locum tenebat. Item **nona** et **decima** aequalem bellatorum habebat numerum, sed decima robur atque experientiam exigebat, quia in secunda acie sinistrum possidebat cornu. Sic legio decem cohortibus firmabatur habebat que peditum sex milia centum, equites septingentos triginta.

66,4-6 cf. Tort. ex Quint. *inst.* 11,3,8 | 67,1-2 ex Vel. gramm. VII,69,3 uel 74,20 | 2-5 cf. Veg. *mil.* 2,6 | 5-10 cf. Veg. 2,12 | 68,1-2 et 3-20 cf. Veg. *mil.* 2,6

66,4-6 Et - secundus *add. in mg. inf. U² || 6* adhortor] ab hortor o abhortor o^{4bva} || exortor o || subortor v || 7 adh.] abhortatio ov || 68,1 Aquilae signum *lemma U² || 4* peditibus] pedibus v || centum] esse tum o || 5 militaria v || 6 haberent o || 9-10 Quarta cohors v || 10 peditibus] pedibus v

69 *Á* bellicarum cohortium similitudine omnis multitudo cohors dici potest, unde et quadrupedum et auium et piscium cohortes dicimus. Hinc cohortem uocamus spatium uillarum intra maceriam, quod in iis anserum, gallinarum et aliorum huiusmodi cohortes alantur. Frequentius tamen cortes dicuntur. **Martialis:** Vagatur omnis turba sordidae cortis. **Ouidius:** Abstulerat multas illa cohortis aues.

70 Ab hortatio **hortatiuncula** deducitur. Scribi autem cum aspiratione hortor affirmant, ut ab ortor, quod frequentatiuum est huius uerbi orior, differre uideatur.

71 **Os** uero quando in genitiuo ossis facit, solidamentum corporis significat quod notatum et adiunctum inuicem neruis alligauit natura atque constrinxit. Ab eo **osseus**, quod ex osse est, et **exosso** uerbum quod est ossa detraho. **Apuleius:** Exquammatus atque exossatus piscis uix palpitat amplius. Et exos sine osse. **Lucillius:** Exos et exanguis tumidos perfluctuat artus. Et **ossiculum** paruum os, á quo **ossiculatim** hoc est minutatim. **Cecilius:** Ossiculatim Parmenonem de uia licet legant. Et **ossifraga** genus aquilae ab ossibus frangendis, quae barbata uocatur, de qua inferius dicemus; et **ossilegus** ossium collector, á quo **ossilegium** collectio ossium. Os á graeco deducitur, quippe Graeci *ὀστούν* uocant, et *ὀστοκλάστην* ossifragum, *ὀστολόγιον* ossilegium.

72 AVSVS. Temere praesumens. **Audere** enim aliquando est fidentem esse. **Plautus:** Vix domo egredi audet. Aliquando temere (f° 412v) praesumere. **Virgilius:** Haec praemia qui me Ferro ausi tentare ferunt. Hinc **audacia** aliquando pro fiducia accipitur. **Cicero:** Nec uires eis nec audacia nec tela defuere. Aliquando pro temeritate. **Salustius:** Audacia pro muro habetur. Item **audax** modo fidens. **Virgilius:** Quique pedum cursu ualet et qui uiribus audax. Modo temerarius. **Plautus:** Pergin audax hoc facinus persequi? Quidam audaciam ab **audentia** ita distinguunt ut audacia temeritas sit, audentia fortitudo. **Virgilius:** Audentes fortuna iuuat. Ab audax fit diminutiuum **audaculus**. **Gellius:** Aderat reprehensor audaculus uerborum. Et **audacter** aduerbium, quod et **audenter** dicitur. Item audacior audacissimus, audacius, audacissime. Quidam audacem á graeco deductum putant. Quippe Graeci *αὐθάδειαν* temeritatem uocant et *αὐθάδην* temerarium.

73 CONTEMERARE. Foedare, **contaminare**, **polluere**. Veteres **temetum** uinum uocabant quod esset grauius. Vnde **temulenti** hebrei dicuntur, et **temulentia** hebrietas. Ab hoc quidem **temere** deductum uolunt, quod significat stulte, inconsiderate, qualis est conditio hebrorum qui nec timent quicquam nec quid faciant uident. Ab hoc fit **temerarius**, hoc est audax, et **temeritas** audacia, et **temero** quod est scelero, contamino; á quo **contemero**. Temerarius tamen ali-

69,2-3 cf. Non. 83 | 3-4 ex Varr. *rust.* 1,13,3 ap. Non. 83 | 4-5 Mart. 3,58,12 | 5 Ou. *fast.* 4,704 | 70,1 ex Hug. *hortor* ? | 1-2 cf. Ps. Apul. *asp.* 38 | 71,1-2 cf. Lact. *opif.* 7,1 | 4 Apul. ? *fr. inc.* 110 | 4-5 cf. Non. 103 (Lucr. [non Lucil.] 3,721) | 5-6 cf. Non. 147 (Caec. *com.* 50 uar.) | 6-7 cf. Isid. *orig.* 12,7,59 | 7 (c. 851,38) cf. Plin. *nat.* 10,11 | 8-9 cf. Prisc. *gramm.* II,36,15-16 | 9 cf. Gloss. II,388,24-25 | 72,1 Mart. *spect.* 10,2 | 2 Plaut. ? *fr. inc.* 154 [ex *Cas.* 697 ?] | 3 Verg. *Aen.* 12,360-1 | cf. Non. 242 | 4 Cic. ? ex *Mil.* 6 ? | 4-6 cf. Non. 242 (Sall. *Caecil.* 58,17; Verg. *Aen.* 5,67) | 6 Plaut. ? *fr. inc.* 155 [ex *Mil.* 300 + 309 ?] | 7-8 cf. Non. 431 potius quam 442 (Verg. *Aen.* 10,284) | 8 cf. P. Fest. 27 | 9 cf. Gell. 5,21,4 | 10-11 ? | 73,1 Mart. *spect.* 10,2 | 1-2 cf. Non. 5 [+ P. Fest. 365 uel Plin. *nat.* 14,90 ?] | 3 ex P. Fest. 365 [= Fest. 364] uel Hug. *teneo* uel Balb. *temere* | 5-6 cf. Hug. *teneo* uel Balb. *temere* ? | 6 cf. P. Fest. 365 | 6-8 cf. Non. 414

69 *add.* in *mg. inf.* U² || 1 *post* similitudine *del.* dici potest U² || 2 et¹ *om.* v || 4 *coortes* U² *a.c.* || *cortes*] cohortes v || 5 *cortis*] cohortis v || 70,2 *ortor*] h- v || differri *ov* || 71,4-5 Et¹ - artus *add.* in *mg. sin.* U² || 5-6 á quo - legant *add.* in *mg. dext.* U² || 9 *ossifragum* *ov* || 72,3 *auso* v || 9 Et¹ *om.* v || 9-10 quod - audacissime *add.* in *mg. dext.* U² || 10 dicitur *om. ova* || 73,4 quid] quod v || 6 tamen *om.* v

quando pro metuendum accipitur. **Plautus**: Sed quid quod picus ulmum tundit haud temerarium est? **Temere** omnes qui post Ciceronem fuere pro ferè usi sunt. **Quintilianus**: Illud ingeniorum uelut praecox genus non temere unquam peruenit ad frugem. **Veteres temeritudinem** pro temeritate scripsere. **Pacuius**: Egon tyranni non noui temeritudinem? 10

74 Á temere siue temeritas fit **temero** uerbum, quod est uiolo, contamino, et proprie de sacris dicitur; unde **temerata** sacra dicimus qum turbata sunt nec rite facta, et é contrario intemerata quae rite perfecta sunt, ut qum lente infundendum fuit uinum aut mola iniicienda, ita haec facta sint ut ratio exigebat sacrificii. Per metaphoram tamen **intemera-** (c. 645) **tum** dicimus quicquid integrum et incorruptum atque inuiolatum est. **Virgilius**: Intemerata fides. 5

75 Sunt qui temerarium non á temeto, sed á **temno** uerbo deriuari potius uelint, quasi temnerarium, quod omnia contemnat. Temnere enim spernere est, dictum á graeco τέμνω quod est incido, reseco, quia quae spernimus amputare et resecare consueuimus. **Virgilius**: Discite iustitiam moniti et non temnere diuos. Ab hoc fit **contemno**, quod similiter significat **sperno, despicio**. Quidam tamen haec ita distinguunt ut despiciere grauius sit quam contemnere. **Cicero**: Quenque contempserit, despexerit, liberum esse nunquam dixerit. Item spretus sit qui refutatus est, contemptus uero qui est reputatus inutilis. **Terentius**: Quot modis contemptus, spretus! Facta, transacta omnia. (f° 413r) Á contemno fit contempto frequentatiuum. **Plautus**: Mirari noli neque me contemptarier. Et **contemptus** quartae declinationis, quod despectionem significat, et **contemptibilis**, hoc est contemnendus, et **contempte**, contemptim ac contemptibiliter aduerbia. Quidam etiam **contemptibilitatem** pro despicientia usurpant. 5

76 SED. Verumtamen. **Sed** enim aliquando inceptiua coniunctio est. **Terentius**: Sed Pamphilum uideo. Modo transitum significat ad aliam rem. **Idem**: Sed quis est senex. Aliquando discretiua. **Plautus**: Hunc ego non sapientem sed stultum putem. Non nunquam exceptiua. **Cicero**: Multa quidem passus sum, sed omnia aequo animo tuli. In quem sensum capiuntur etiam **sed enim, sed tamen, uerum tamen, uerum enim uero**. 5

77 PERSOLUIT POENAS. Dedit poenas. Tractum á poenis pecuniariis, quibus pecunia soluebatur. **Soluere** proprie religare est. **Virgilius**: Soluite me pueri. **Idem**: Soluite crinales uittas, capite orgia mecum. Sed quoniam qui debent quodammodo obligati sunt creditori, soluere etiam pro debitum reddere usurpamus. **Salustius**: Argentum aere solutum. **Cicero**: Pro quo frumento pecunia omnis soluta non est. Hinc per metaphoram 5

(cf. Plaut. As. 262) | 73,8-9 cf. Vall. *eleg.* 2,49 (Quint. *inst.* 1,3,3) | 9-10 cf. Non. 181 (cf. Pacuu. *trag.* 149 [uar. ?]) | 74,1-2 cf. P. Fest. 365 | 2-4 cf. Seru. *Aen.* 3,178 | 5-6 cf. Seru. auct. [et Isid. *orig.* 10,127 ?] et *Aen.* 2,143 | 75,1-2 ? | 4 Verg. *Aen.* 6,620 | 5-7 cf. Non. 436 (Cic. *Verr.* II,1,123 uar.) | 8-9 Ter. *Andr.* 248 | 9-10 Plaut. *Poen.* 1129 uar. | 12 e.g. Cael. *Aur. chron.* 1,5,158 et al. | 76,1 Mart. *spect.* 10,3 | 1-2 cf. Don. (*Andr.* 310-1) | 2 cf. Don. (cf. *Phorm.* 215) | 3 Plaut. ? ex *Pseud.* 680-2 [an ex Don. *Andr.* 310 ?] | 4 Cic. ? ex *fam.* 9,10,3 et sim. ? | 6 cf. P. Fest. 336 [uar. ?] | 77,1 Mart. *spect.* 10,3 | 2 Verg. *ecl.* 6,24 | 2-3 et 4-5 cf. Non. 390 (Verg. *Aen.* 7,41; Sall. *Catil.* 33,3; Cic. *diu. in Caec.* 32)

73,7 quid *om.* v || ulmum *p.c.* U² || 74 *add. in mg. inf.* U² || 5 tamen] tantum v || 75,1 uerbum *oua* || 6 Quenque] Quem v || 7 unquam *ou* || 9-10 contempto - Et *add. in mg. sin.* U² || 11 contemptim] -tum *ou* || 76,1 enim *om. oua* || 4 sum *om. ou* || 5 capitur v || 77,3 uictas *o* || 4 redde *a*

solutionis uocabulum, ut **Paulus** iurisconsultus inquit, ad omnem liberationem quoquo modo factam transfertur, magis que ad substantiam obligationis quam ad nummorum solutionem. Vnde soluere pro satisfacere usurpamus. **Vlpianus**: Eum enim soluisse dicimus qui id fecit quod facere promisit. Interdum etiam pro dimittere. **Virgilius**: Solue mares, mitte in Venerem pecuaria primus. Interdum pro liberare. **Idem**: Soluite corda metu Teuceri. Vnde **solutus risus** dicitur, magnus et á curis omnibus liber. **Idem**: Risu que soluto. Non nunquam pro contemnere. **Idem**: Soluit que pudorem. Aliquotiens pro excipere. **Idem**: Nec populos soluo.

78 Ab hoc composita fiunt **persoluo**, quod est in totum et perfecte soluo. Vnde de otis proprie dicitur. **Virgilius**: Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis Persoluo. **Absoluo** libero á quo **absolutio**. **Exoluo**, idem quod soluo, á quo exolutae á ueteribus exuuiæ dictae. **Praesoluo** ante tempus soluo. **Dissoluo** discingo, religo, libero. Vnde dissolutus dicimus qui moribus legibus que soluti luxum uitae sequuntur, quos Graeci *ἀσώτους* hoc est incontinentes, uocant, quo uerbo (f° 413v) **Cicero** quoque et plerique alii ex Latinis usi sunt. **Martialis**: Viuis Asotos. Hoc est lasciuæ, incontinenter, dissolute. Hos etiam **solutos** dicimus. Quidam etiam **asotian** pro incontinentia et luxu usurpant. **Gellius**: Caedere equidem uobis debui, ut in tali asotia, idest luxu, prodigalitate, atque nequitia artium nos uinceretis. Et **solute** aduerbium, quod lasciuæ et incontinenter significat. Á dissoluo etiam fit **dissolubilis** et **dissolubiliter**, quorum contraria sunt **indissolubilis** et **indissolubiliter**. **Resoluo** quod est enodo, á quo **resolutio**, **resolubilis**, **resolubiliter**.

79 **DIGNAS TANTO CRIMINE**. Quales tantum crimen merebatur. **Dignum** enim dicimus quod meretur, ut dignum praemio, dignum laude, dignum flagris, dignum castigatione, hoc est quod meretur praemium, meretur laudem, meretur flagra, meretur castigationem, di- (c. 646) ctum á graeco *δικνείω* quod est demonstro, prae me fero, quoniam ex iis quae gerimus quid mereamur ostendimus. Eius contrarium est **indignum**. **Martialis**: Indignas premeret pestis qum tabida fauces. Hoc est quae talem morbum non merebantur. **Idem**: Digna tuo cur sis indigna que nomine, dicam. Hoc est dicam cur merearis et non merearis hoc nomen. Quidam tamen dignum á dignoscendo potius dictum uolunt, quasi cognitum.

80 Á dignus fit **digno** uerbum, quod est dignum puto. **Pacuius**: Quis deos infernos, quibus caelestes dignet honoribus? Eius passiuum est **dignor**, hoc est dignus habeor. **Virgilius**: Coniugio Anchise Veneris dignate superbo. **Macrobius**: Cato ait Larentiam meretricio quaestu locupletam post excessum suum populo romano agros reliquisse, et ideo

77,6-7 cf. Paul. *dig.* 46,3,54 | 8-9 cf. Vlp. *dig.* 50,16,176 | 9-13 cf. Non. 390 (Verg. *georg.* 3, 64; *Aen.* 1,562 uar.; *georg.* 2,386; *Aen.* 4,55; 10,111) | **78,2-3** Verg. *Aen.* 5,483-4 | 3-4 cf. P. Fest. 80 uar. | 7 e.g. Cic. *fin.* 2,22 et 23; *nat. deor.* 3,77 et al. | 7 cf. Mart. 4,9,3 | 8-9 e.g. Gell. 10,17,3; *Macr. sat.* 6,4,22 | 9-10 cf. Gell. 19,9,8 uar. | **79,1** Mart. *spect.* 10,3 | 6 Mart. 1,78,1 | 7 Mart. 3,34,1 | 8-9 ? | **80,1-2** cf. Non. 98 (cf. Pacuu. *trag.* 212) | 2-3 cf. Non. 281 uel 286 (Verg. *Aen.* 3,475 uar.) | 3-5 cf. *Macr. sat.* 1,10,16

77,7 ad] ab o || **78,1** in om. ov || 3-4 á - dictae add. in mg. sin. U² || a ueteribus exolutæ v || 4 Persoluo ova || 6 Asotus lemma U² || 8-10 Quidam - uinceretis add. in mg. dext. U² || 9 Cedere oa Credere v || 12 quorum om. v || 13-14 Resoluo - resolubiliter om. ova || **79,4** δεικνείω o δεικνέων v δεικνύω a || 5 quid] quod va || 8-9 Quidam - cognitum add. in mg. sin. U² || **80,3** Anchisa oa Anchisæ v || 4 locupletatam ova || relinquisse v

sepulchri magnificentia et annuae parentationis honore dignatam. Frequentius tamen in usu est **dignor** deponens pro dignum habeo quam digno actiuum. **Virgilius**: Atque idem fugientem haud est dignatus Herodem Sternere. **Idem**: Haud equidem tali me dignor honore. Ab indignus uero fit **indignor**, quod est irascor, quasi ea patiens quibus non sum dignus.

81 Á dignus fit **dignitas** et **dignatio**, quod proprie significat honorem nobis propter merita, uel impensum, uel debitum. **Gellius**: Cuius dignitas nec augeri laudibus nec minui detractationibus potest. Ponitur tamen frequenter pro decore, ut qum dicimus dignitatem oris, dignitatem habitus et similia. Haec ita á uenustate discernitur ut dignitas uiris, **uenustas** feminis sit attributa. **Cicero**: Venustatem muliebrem dicere debemus, dignitatem (f° 414r) uirilem. Ab indignus fit **indignitas**, hoc est id quod iniuste patimur, item indecentia, ut indignitas oris, indignitas habitus. Et **indignatio**, hoc est ira, et **indignabundus** irascens. Item á dignus **digne** aduerbium hoc est pro meritis; ab indignus indigne praeter merita. **Ouidius**: Leuiter ex merito quicquid patiare ferendum est; Quae uenit indigne poena dolenda uenit. Quidam etiam pro digno **condignum** usurpant. Et dignanter pro eo quod est secundum merita, et **indigner** per indignationem, et **dedigno** ac **dedignor** quae significant indignum habeo, contemno.

82 CRIMINE. Delicto. **Crimen** proprie significat id quod per contentionem alicui obicitur, unde **criminare** est accusare siue contumeliose reprehendere, et **criminatio** ipsa ut ita dicam contentiosa contumelia, et **crimosus** contentiosus, contumeliosus, et **criminose** contumeliose. **Virgilius**: Disiice compositam pacem, sere crimina belli. Hoc est contentiones et iurgia ex quibus bellum oriatur. **Cicero**: Hereditatem mihi negasti obuennisse. Vtinam hoc tuum uerum crimen esset! Et sic dicitur á **cerno** crimen, sicut á **discerno** discrimen.

83 Cernere quippe contendere est. **Actius**: Primores procerum nominatim uocat, si quis esset qui armis secum uellet cernere. **Plautus**: Pro patria Amphitrio dum cernit cum hostibus. **Apuleius**: Is qum ad me accusandum descendisset, nolui cum eo in iudicio cernere. Hinc per metaphoram crimen etiam pro delicto accipitur. **Seneca**: Vitam agens simplicem, rectam, sine crimine. Aliquando tamen cernere uidere est. **Virgilius**: Cernimus adstantes ne quicquam lumine toruo. Hinc **cernuus** dictus inclinatus, quasi terram semper cernat. **Lucillius**: Cernuus extemplo plantas conuellit honestas. **Virgilius**: Eiecto que incumbit cernuus armo. Item cernere deliberare. **Lucillius**: Postquam praesidium castris educere creuit. **Idem**: Acribus inter sese armis conflagere creuit. Cernere diuidere, secernere, á quo **crines** dicti sunt, quod sint discreti. Cernere iudicare. **Pacuius**: Et aequum et rectum est quod postulas; iurati cernant. Propterea ἀπό τοῦ κρῖνειν quod est iudicare deductum hoc uer-

80,6-7 cf. Non. 286 (Verg. *Aen.* 10,732-3 uar.) | 7 Verg. *Aen.* 1,335 | **81,2-3** Gell. ? | 4-6 cf. Non. 435 (Cic. *off.* 1,130 uar.) | 9-10 Ou. *epist.* 5,7-8 uar. | 10-11 e.g. Plaut. *Amph.* 537... | **82,1** Mart. *spect.* 10,3 | 4-5 Verg. *Aen.* 7,339 | 6 Cic. *Phil.* 2,40 uar. ap. Vall. *eleg.* 4,58 | 6-7 ex Varr. *ling.* 6,81 | **83,1-2** cf. Non. 261 (Acc. *trag.* 325-6 uar.) | 2 cf. Argum. Plaut. *Amph.* 2,3 [uar.?] | 3 Apul. ? *fr. inc.* 111 | 4-5 Sen. ? *fr. inc.* 53 | 5-6 cf. Non. 261 (Verg. *Aen.* 3,677) | 6-8 cf. Non. 20-21 (Lucil. 129 uar.; Verg. *Aen.* 10,894) | 8-9 cf. Non. 261 (Lucil. 220 *ed.* 1476 ; 449 uar.) | 9-10 ex P. Fest. 53 potius quam Isid. *orig.* 11,1,31 et al. | 10-11 cf. Non. 261 (Pacuu. *trag.* 32-33 mss.) | 11-12 ex P. Fest. 53 uar. [et al. ?]

80,7-8 Indignor uero ab indignus fit v || **81,3** dicimus om. v || 6 Indignitas ab indignus fit v || 8 á - aduerbium] Digne aduerbium a dignus fit v || 9 Læniter o Leniter va || 11 et2 om. v || **82,2** criminari ov || **83,5** adstantes a || 5-6 nec quicquam v || 6 post dictus add. Virgi. a || 6-7 inclinatus - Cernuus om. ova || 7 Virgilius om. a || 11 Præterea ova

bum existimant. Item cernere caedere. Vnde **cernere hereditatem** filii parentibus dicti (f° 414v) sunt, hoc est caedere. **Actius**: Regnum tibi permitti malunt; cernam, tradam exercitus.

84 Á cerno quando contendo significat, fit **certo** uerbum quod similiter est altercor, con- (c. 647) tendo, pugno. **Virgilius**: Certent et cygnis ululae. **Idem**: Officio nec te certasse priorem Poeniteat. Hoc est contendisse ut officio uinceret. **Cicero**: Quam inter se duo populi de finibus armis certarent. Hinc **certamen**, quod modo pugnam ac contentionem significat, modo rem de qua certatur; **certatio** uero est ipsa contentio, quae et **concertatio** dicitur.

85 Item á cerno quando significat uideo fit **certus**, hoc est clarus indubitatus, quia ea quae cernimus clara et indubitata sunt. **Quintilianus**: Nempe esse certum est. Vnde **facio** siue reddo te **certiorem** dicimus, non tamen certum, hoc est declaro et affirmo tibi ita esse, et certior abste factus sum, non tamen certus, hoc est abste mihi declaratum est, et quum aliquid uehementer affirmare uolumus, id **certo certius** esse dicimus. Hinc fit **incertus**, hoc est dubius, et **certitudo**; á quo **incertitudo** et **certisso** uerbum hoc est certus fio. **Pacuuus**: Vocant cocos unde certissent. Et **incerto**, incertum facio. **Plautus**: Longa dies meum incertat animum. Et **certe** ac **certo** aduerbia affirmandi, quod etiam **pro certo** dicimus. Aliquando tamen certe pro saltem ponitur, ut 'si non potero tangere, certe potero uidere'.

86 Similiter á cerno quum significat diuido et secerno **certum** dicimus discretum, constitutum, hoc est tantum ac tale quantum et quale uolumus. Vnde certum uulnus fecisse aliquem dicimus cum nec plus nec minus fecit quam uoluit. **Martialis**: Ó quam certa fuit librato dextera ferro! Hinc certos ferè numero plurali usurpamus pro eo quod est quosdam quasi á caeteris discretos. **Cicero**: Is enim cum certis aliis ad Caesarem missus paulo ante discesserat. **Virgilius**: Equidem per littora certos dimittam. **Salustius**: Apud latera certos locauit.

87 Eodem quoque modo á cerno quum delibero significat, dicimus certum est pro eo quod deliberatum et constitutum est. In quo plerunque adiungitur datiuus cum infinitiuo, ut 'certum est mihi in Asiam nauigare'. Aliquando non ponitur sed subintelligitur datiuus. **Virgilius**: Certum est in siluis inter spelea ferarum Malle pati. Certum quoque aliquando usurpamus (f° 415r) pro firmo et non uacillante. **Ouidius**: Da mihi quod petitur certo contingere telo. Item á cerno **silicernium** de quo superius diximus.

88 Praeterea ab eo composita fiunt **decerno**, quod modo significat constituo, diffinio, iudico, unde senatus **decreta** dicuntur, et **decretorium**, de quo supra di-

83,12-14 cf. Non. 261 (Acc. *trag.* 18 mss.) | **84,1** ex Non. 261 | 1-3 cf. Non. 254 (Verg. *ecl.* 8,55; *Aen.* 1,548-9) | 3-4 Cic. ? *fr. inc.* 66 | **85,1-2** cf. Vall. *eleg.* 5,27 (cf. Quint. *inst.* 3,6,17) | 3 cf. Vall. *eleg.* 3,75 | 5 e.g. Plaut. *Capt.* 644 | 7 cf. Non. 89 mss. (Pacuu. *trag.* 107 uar.) | 8 cf. Non. 123 (Plaut. *Epid.* 545) | 8-9 et 9-10 cf. Vall. *eleg.* 2,27 | **86,3-4** Mart. *spect.* 13,3 | 5-6 Cic. ? *fr. inc.* 67 | 6-7 cf. Seru. et *Aen.* 1,576-7 (cf. Sall. *hist. frg. inc.* 19 K.) | **87,1-3** et 3-4 cf. Vall. *eleg.* 5,27 (Verg. *ecl.* 10,52-53) | 4-5 ex Seru. *Aen.* 1,576 | 5-6 Ou. *met.* 8,351 | 6 (1,10-11) cf. Non. 48 uel P. Fest. 295 uel Don. *Ad.* 587 | **88,1-2** cf. Non. 285 | 2-3 cf. 5,103

83,13 *cedere oa credere v* || **85,1** *cerno Charlet : certo U ova* || 7 *certassent v* || **87,2** *liberatum v* || **88,1** *Decerno ab eo composita fiunt v*

ximus. **Cicero**: Quare expetenda quidem magis est decernendi ratio quam decertandi fortitudo. Modo distinguo, secerno. **Plautus**: Qui nequeas nostrum uter sit Amphitrio decernere. Hinc **decernina** dicuntur secundum quosdam, quae distinguuntur ac separantur purgandi gratia. Nos á decerpando potius deductum existimamus. Non nunquam delibero. **Terentius**: Quicquid peperisset decreuerunt tollere. **Idem**: Vxorem decreuit dare sese hodie. Aliquando pugno. **Virgilius**: Ipsum armis ipsum que iubet decernere ferro. Hinc fit **decerto** frequentatiuum eiusdem significationis, á quo **decertatio**.

89 **Excerno** turpis rei honestum uocabulum, hoc est purgamenta corporis emitto, et purgamenta **excrementa** dicuntur. **Incerno** emundo, secerno, á quo **incerniculum** dictum, quo frumenta purgantur ante quam moliantur, maius cribro. **Plinius**: Mulum octuaginta annis uixisse Atheniensium monumentis apparet; eo gauisi, qum templum in arce facerent, quod derelictus senecta cadentia iumenta comitatu nisu que exhortaretur, decretum fecere ne frumentarii negotiatores ab incerniculis eum arcerent. **Cato**: Cribrum unum, incerniculum unum, securim unam, scannum unum.

90 Et succerno, secerno. **Plautus**: Gradus iste succretus est cribro pollinario. Á quo subcerniculum, farinarium cribrum, quod fit é setis equorum, quemadmodum excussorium et pollinarium fit é lino. Excussoria cribra sunt quibus furfur secernitur. Pollinarium, quo pollen, hoc est grossior puluisculus farinae, diuiditur.

91 **Discerno**, quod modo significat certo. **Apuleius**: Armis potius discernere quam iu- (c. 648) re uti uoluerunt. Á quo fit **discrimen**, quod modo pro certamine ponitur. **Virgilius**: Post hos aequo discrimine Pristis Centaurus que locum tendunt superare priorem. Modo periculum. **Idem**: Per tot discrimina rerum Tendimus in Latium. Aliquando discerno significat diuido, separo. Á quo **discrimen** pro diuisione et separatione et differentia accipitur. Vnde **indiscriminatim** pro indifferenter ueteres usurparunt. **Cicero**: Totum que discrimen summi boni in ea rerum comparatione positum putat. **Virgilius**: Vel quo discrimine ripas Hae linquunt. Vnde **discrimen** etiam pro diuisione crinium in capite usurpatur, et acus quae crines ipsos dissepreat **discerniculum** uocatur. Ab hoc fit **discrimino**, diuido. **Virgilius**: Late discriminat agros. Á discerno etiam **discretus** dicitur, (f° 415v) quod modo propriam, hoc est passiuam, habet significationem et idem est quod separatus, á quo **discretio** separatio et **discrete** distincte. **Ouidius**: Quae discreta locis partim sorbentur ab ipsa. **Idem**: Et septem discretus in hostia Nilus. **Macrobius**: Ad faciendam discretionem in genitio casu Saturnaliorum pro Saturnalium dixerunt. Modo discretus actiuam significationem habet, significat que eum qui personarum qualitates et rerum momenta discernit.

88,3-4 cf. Non. 285 (Cic. off. 1,80; Plaut. Amph. 1034 = frg. 14 uar.) | 5-6 cf. P. Fest. 72 | 7 Ter. Andr. 219 ap. Non. 285 | cf. Ter. Andr. 238 | 8 cf. Non. 285 (Verg. Aen. 11,218 uar.) | **89,4-6** Plin. nat. 8,175 uar. | 6-7 Cato agr. 13,1 | **90,1** cf. Plaut. Poen. 513 | 2-3 cf. Plin. nat. 18,108 | **91,1-2** Apul. ? fr. inc. 112 | 2-5 cf. Non. 282 (Verg. Aen. 5,154-5; 1,204-5) | 6 Seru. Aen. 6,319 | cf. Non. 127 ex Varr. ling. 18 frg. 33 = 26 | 7 Cic. fin. 2,44 uar. ap. Non. 282 | 8 Verg. Aen. 6,319-20 | 8-9 cf. Non. 282 | 10 cf. Seru. et Aen. 11,144 | 13 Ou. met. 1,40 | 13-14 Ou. met. 5,324 | 14-15 cf. Macr. sat. 1,4,10 + 8 [potius quam 16] | 15-16 cf. Vall. eleg. 1,30

88,4 Modo - secerno om. ova || nequeas] queas v || 5 secundum quosdam add. in mg. sin. U² || 6 Nos - existimamus U² p.c. || 8 pugno] pono v || **89,1** uocabulum honestum v || 6 facere v || 7 scannum a || **90** add. in mg. inf. U² || **91,3** pistris a || 6-7 Vnde - usurparunt add. in mg. sin. U²: trans. post separo [5] ov || 9 post acus add. ipsa ova || 10 sit o || 12 separans o || 16 monumenta v

92 Praeterea **secerno**, quod similiter significat separo, diuido. Vnde **secretum** locum dicimus solum et quasi á caeteris separatum. Et secreta mandata, secretas litteras, secreta negocia, quae uel nulli uel paucissimis communicantur. Et **secretior** homo siue á **secretis**, cui secreta committuntur; et **secrete** ac **secreto** aduerbia, quae significant tacite. Item **scrinium** arca in qua secreta reconduntur praesertim quae scripturae, dictum quasi **secernium**. Hinc **scriniarii** uocitati sunt secretarum scripturarum custodes et ii qui á secretis appellantur.

93 VERBERA. Flagellum magistri. **Verber** instrumentum est longum et exile, qualis est uirga, baculus, fustis, lorum, flagellum, ferula, harundo, et si quid est simile. Proprie autem uerber significat summitatem sarmentorum dictum á uite. **Quintilianus**: Ignes quae ex proximo raptos uerba quae quae casus obtulerat. Hinc uerba etiam pro uerberatione accipimus, ut hoc loco. Ab hoc fit **uerbero** uerberas, quod est caedo, cuius frequentatiuum est **uerberito**. Et **uerbero** uerberonis, pro eo qui uerbere dignus est et est contumelia seruorum, quemadmodum **uerberalis** uerberibus dignus, quasi **uerberabilis**, á quo **uerberalior** et **uerberalissimus**. **Plautus**: Uerberalissimus etiam rogatas non fur sed trifur. Item **uerberor** passiuum, et **uerberatio** siue **uerberatus** quartae declinationis.

94 Et **uerbena**, quod ea uerrendo pauimenta domorum uerberabantur. Erat enim uerbena herba sacra quae ex loco sacro, hoc est ex arce Capitoli cum sua terra euellebatur, et ea semper legati, qum ad hostes clarigatum quae mitterentur, coronari solebant. Et unus sanè **uerbenarius** uocabatur. Eandem herbam **sagmina** uocabatur, quod é sacro ageretur. Dicitur et **peristereon** et **hierobotane** hoc est sacra herba, quippe Graeci hieron sacrum uocant, botane herbam. Vulgo nunc **uerbenaca** nuncupatur. Hac Iouis mensa uerrebatur, domus purgabatur lustrabantur quae. Rami eius tenues sunt, cubitales, angulosi, folia minora quam quercus angustiora quae, et diuisuris maioribus. Flos glaucus, radix longa tenuis quae. Hac perunctos impetrare quae uelint magi existimant, febres abigi, amicicias conciliari. Est ei similis **uerbascon** herba quae saepe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Haec abiecta blattas in se contrahit, ideo quae Romae **blattaria** uocatur. Abusue tamen uerbenas uocamus omnes frondes sacratas, ut est laurus, oliua, myrthus. **Terentius**: Ex ara hinc Verbenam sume. Nam mistam fuisse **Menander** testatur, quem secutus est **Terentius**. Illud certe mihi admiratione dignum uidetur, quod uerbena nunc quoque diuo praecursori sacra habetur et ea die illius festo passim coronantur et lustrari domos putant.

92,1-2 ex Don. *Andr.* 778 ? et al. 1 5-6 ex Porphy. *epist.* 2,1,113 uel *Vlp. dig.* 32,52,3 ? | 93,1 *Mart. spect.* 10,4 | 1-6 cf. *Vall. eleg.* 6,47 (cf. *Ps. Quint. decl.* 19,3 [uar. ?]) | 6 cf. *P. Fest.* 379 | 6-7 ex Non. 28 ? | 9 *Plaut. Aul.* 633 uar. | ex *Vlp. dig.* 47,10,5,1 ap. *Vall. eleg.* 6,47 ? | 10 ex *Plin. nat.* 31,39 uar. | 94,1-4 cf. *Plin. nat.* 22,5 | 4-5 cf. *P. Fest.* 320 | 5-7 cf. *Plin. nat.* 25,105 uar. | 7-10 cf. *Plin. nat.* 25,106 | 10-12 cf. *Plin. nat.* 25,108 | 13-15 cf. *Seru. Aen.* 12,120 [contra Don. *Andr.* 726 ?] (*Ter. Andr.* 726 uar. ex *Menand.*)

93,1 et *om.* v || 2 lorum] illorum v || 4 Ignes] Ingens v || quae *om. va* || 5 Verbero uerberas ab hoc fit v || 6 uerberones *lemma U²* || 94,1-11 Et - herba *add. in mg. inf. U²* || 11-17 quae - putant *add. in mg. dext. U²* || 4 uerberarius *ov* uerbonarius *a* || 6 botane v || 7 Hac] ac v || 14 Verbenas *ova* || summe *o* || mixtam v || 16 praecursorii v

95 Et (c. 649) **uerbum** á uerberatu aeris, quoniam uerberato aere uerba formantur, (f° 416r) quamuis aliqui uerbum á uero potius cognominatum uolunt, quod uerum nos loqui oporteat odiosum que sit natura ipsa indicante mendacium. Sunt etiam qui á uerum boando, hoc est á uerum dicendo, appellatum putent. Boare enim Graeci clamare dicunt. **Virgilius**: Reboant siluae. Vnde **Ennius** sonum pedum bombum pedum dixit. Bombitatio tamen de apibus dicitur á uoce earum. (f° 415v) Est autem uerbum uniuscuiusque rei signum quod ab audiente possit intelligi; unde **uerbosus** multiloquus dicitur, et **uerbositas** multiloquentia, et **uerbose** pro multis et inanibus uerbis. Et **ueriuerbum** uerus sermo. **Plautus**: Tun repertus Philocratem qui superes ueriuerbio? Verbum etiam quod á grammaticis diffinitur pars orationis declinabilis sine casu, agendi uel patiendi significatiua, in quo omnis uis orationis est ideo que hoc maxime aer uerberatur, á quo altera pars orationis indeclinabilis **aduerbium** nuncu- (f° 416r) patur, quia semper nititur uerbo; á quibus **uerbali**ter et **aduerbialiter**. Et **uerbale** nomen dicitur, quod á uerbo descendit, ut á doceo doctum doctor, á contemplor contemplatum contemplator, et similia. Verbum etiam uocamus quod á re siue facto distinguitur, ut 'non uerbis opus est, sed factis'. **Horatius**: Verba que prouisam rem non inuita sequuntur. Hinc **uerba dare** usurpamus pro eo quod est decipere.

96 Á uerbo **prouerbum** deducitur, quasi commune omnium uerbum, uel quod uerbum pro uerbo ponatur. Est enim prouerbum sententia quae in ore omnium uersatur, modo aperta et simplex, ut 'obsequium amicos, ueritas odium parit'. **Macrobius**: Vnde putas illud manasse prouerbum: totidem nobis hostes esse quot seruos. Modo suboscuro et aliud significans quam uerba exprimere uideantur. Vt puta de homine infoelici ac calamitoso dicimus 'ille **habet equum seianum**' uel 'ille **habet aurum tolosanum**'.

97 Quorum prouerbiorum haec ratio est. **CN. Seius** equum habuit natum Argis quem fama erat progenitum esse ex equis qui Diomedis Thracis fuerant quos que Hercules Diomedem occiso Argos perduxerat. Hunc magnitudine inusitata fuisse, ceruice ardua, colore phoeniceo, flaua et comanti iuba, caeteris que eorum laudibus insignem, uerum tamen ea fortuna ut quisquis eum possideret cum omni domo familia que et fortunis in perniciem deduceretur. Itaque **Cn. Seium** primum eius dominum á **M. Antonio** capitis damnatum miserabili supplicio uitam finisse. Eodem tempore **Dolobellam** consulem in Syriam proficiscentem fama eius equi permotum Argos diuertisse emisse que sestertiis centum milibus, sed ipsum mox in Syria bello ciuili obsessum atque interfectum fuisse. Deinde eundem equum **C. Cas-**

95,1 Prisc. gramm. II,369,5 | 1-6 cf. Aug. *dialect.* 6,9 + Isid. *orig.* 1,9,1 [potius quam Quint. *inst.* 1,6,34 uel Lact. *opif.* 15,1 + Varr. ap. Don. *Ad.* 952] (Verg. *georg.* 3,223; Enn. *frg. inc.* 50) | 6-7 cf. Aug. *dialect.* 6,7 | 9-10 Plaut. *Capt.* 568 uar. | 10-12 cf. Prisc. gramm. II,369,1-2 et 5-8 | 12-13 ex Prisc. gramm. II,551,14-15 ? et al. | 14-15 ex Char. gramm. p. 197,11-14 uel Diom. gramm. I,324,10-13 ? et al. | 17 Hor. *ars* 311 uar. | 17-18 ex Don. *Andr.* 211 ? et al. | 96,2 ex Hug. *uerbero* uel Balb. ? | 3 Ter. *Andr.* 68 [ap.?] | 4 cf. Macr. *sat.* 1,11,13 | 5-6 cf. Gell. 3,9,6 | 6-7 cf. Gell. 3,9,7 | 97,1-3 cf. Gell. 3,9,2 | 3-6 cf. Gell. 3,9,3 uar. | 6-11 cf. Gell. 3,9,4

95,1 Et *om.* v || 2-6 quamuis - earum *add.* f° 416r in *mg. inf.* U² || 4 hoc - dicendo *om.* *ov* || 5 pedum *om.* *ova* || 9-10 Et² - ueriuerbio? *add.* in *mg. sin.* U² || 9 Et² *om.* *ova* || Tum *va* || 13 quibus] quo *ov* || 97,4 comanti] comati v || 5 possidere v || 7 finisse] fuisse v

sium qui Dolobellam obsederat adduxisse; quem Cassium postea uictis Parthis fuso que exercitu suo miseram mortem oppetisse manifestum est. Deinde Antonium post interitum Cassii parta uictoria nobilem illum equum quaesiuisset et mox eo potitum uictum atque desertum detestabili exitio interisse. Caeterum oppidum Tolosanum in Italia **Q. Cepionem** consulem quondam diripuisse constat, in cuius templis quum multum auri fuisset inuentum, quicumque ex ea preda aurum attigit, eum misero ac cruciabili (f° 416v) exitu periisse manifestum est. 15

98 Á prouerbio **prouerbialis** deducitur, unde prouerbiales uersus appellamus qui uice prouerbii sunt, quos Graeci ἀπό τῆς παροιμίας quod prouerbium significat παροιμιώδης appellant, qualis est ille πολλὰ μεταξύ πέλει κύλικος καὶ χεῖλεος ἄκρου; hoc est: multa cadunt inter calicem suprema que labra. Hoc ueteres quam breuissime dicere solebant **'inter os et offam'**, quod significat non esse de futuro nimis sperandum. Inde autem locum habuisse hoc prouerbium tradunt, quod uir quidam aetate grandaeus dum uineam plantaret á uicino per derisum interrogatus est cui (c. 650) uineam sereret. Qui quum sibi serere respondisset, ludibrio habitus est, perinde ac si impossibile foret eum tam diu uiuere ut mustum ex ea gustare posset. Vidit tandem senex ex ea uuas afferri que sibi praematueros aliquot racemos et premi iussit, uicinum praeterea accersiri. Cui calicem musto plenum manu ostendens et iam penè admouens ori: 'Putasti ne', inquit, 'uinum me ex uinea quam te spectante plantau gustaturum?' Inter haec anhelus puer accurrit, descendisse in uineam aprum nuntiat uuas que uastare. Senex deposito calice in uineam properat, comitantur eum uicinus et puer. Aprum persequuntur qui facti in senem impetu eum necat. Sic quum calicem iam ferè admotum labiis gustare non potuisset locum prouerbio dedit. Nostri non calicem, sed offam dicunt. **Cato**: Nunc ita aiunt: In segetibus et in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiam spem habere. Saepe audiui inter os atque offam multa interuenire posse. Verum inter offam atque herbam ibi uero longum interuallum est. 5

99 **Offa** pultem significat et quicquid est in pultis modum redactum, cuius diminutiuum est **offula**. **Cicero**: Necessè est enim offa obiecta cadere frustum ex pulli ore quum pascitur. **Idem**: Quum igitur offa iam cecidit ex ore pulli, tum auspicanti tripudium solistimum nuntiat. **Plynius**: Purgatum enim tundunt seruant que eius offas. **Idem**: Pulte autem non pane longo tempore uixisse Romanos manifestum quoniam inde et pulmentaria hodie que dicuntur et **Ennius** antiquissimus uates obsidionis famem describens offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. 5

97,11-14 cf. Gell. 3,9,5 uar. | 14-17 cf. Gell. 3,9,7 mss. | **98**,3 et 4-5 cf. Gell. 13,18,3 (Paroem. gr. 1,148,7-8 = 2,617,14) | 5-16 ex Paroem. gr. 1,148,8-149,6 potius quam 2,617,15-24 | 17-19 cf. Cat. *orat.* 217 M. = 65,1 J. [uar.?] ap. Gell. 13,18,1 | **99**,2-3 Cic. *diu.* 1,27 | 3-4 Cic. *diu.* 2,72 | 4 Plin. *nat.* 13,64 | 4-7 cf. Plin. *nat.* 18,83-84 (cf. Enn. *ann.* 526)

98,3 παροιμιώδους *ova* || 6 autem] etiam v || 15 prosequantur *ova* || **99**,1 pultem - redactum *U*² p.c. || 4 tradunt a || Idem] Idem. Idem *U*² a.c. || 4-7 Idem - commemorat *add. in mg. dext. U*² || 4 plane v || 5 Et² om. v

100 Item á uerbo **deuerbium** deducitur, quod significat extremitatem et desinentiam uerbi: quemadmodum enim **aduerbium** uocamus quod ad uerbum accedit et **prouerbium** quod pro uerbo est positum, ita deuerbium in quod uerbum desinit, quasi deor- (f° 417r) sum tendens uerbum. Sic Veteres **deuersus**, hoc est deorsum uersus, dicere solebant. Hoc est quod **Liuius** scribit accitos olim ex Etruria Romam ludiones qui ad tibicinis modum saltabant, quos imitatam iuuentutem inconditis inter se uersibus iocularia prius fundere solitam, iam satyras descripto ad tibicinam cantu motu que congruenti agere coepisse. Et quia **hister** thusco uerbo ludio uocabatur, huiusmodi artifices **histriones** uocatos, á quibus ars ipsa **histrionica** dicta et **histrionicus** adiectiuum. Vnde histrionicos gestus, histrionicas uestes, histrionica uerba dicimus, et **histrionice** aduerbium, hoc est more histrionum. Nec multo interiecto tempore **Liuium**, quum saepius satyros suos canendo uocem obtudisset, petita uenia puerum ad canendum ante tibicinem instituisse, aliquanto magis uigente motu, quia nihil uocis usus impediabat. Inde cantari ad manum ab histrionibus coeptum, quorum deuerbia tantum audiebantur.

101 Sed postquam conuersus hoc modo in artem ludus uidebatur et res á solito risu ac ioco auocata, iuuentutem fabularum actu histrionibus relicto inserere uersibus iocularia antiquo more coepisse et haec atellanis potissimum fabellis conseruisse atque ex argumento **exodia** uocasse, quod scilicet extra cantum essent, quippe Graeci ξξω extra φδην cantum dicunt; et, quemadmodum **epodos** siue per diminutionem **epodion** ad cantum, ita exodos et exodion extra cantum significat. Erant ergò exodia ridicula uersibus intexta quae sine cantu iactitate iuuenes solebant, sicut epodi siue epodia carmina solita cantari, qualis est epodus **Horatii. Iuuenalis**: Tandem que redit ad pulpita notum Exodium. **Suetonius**: Vnde uox in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta percubuit: hircum ueterem capreis naturam ligurire.

102 Inuenitur tamen aliquando **exodus** siue **exodium** pro exitu siue fini alicuius rei. **Apuleius**: Nullum ego Eius rei exodium inueniebam. **Varro**: Vitae cursum ut cognoscere possem et quae seruitutes et libertates ab origine ad exodium ductae. **Idem**: Quod coepas modo in uia (c. 651) narra, ut ad exodium ducas. Et in sacris litteris exitus Iudaeorum ex Aegypto Exodi nomen libro dedit. Sed tunc non ab φδην hoc est á cantu uox ista componitur, (f° 417v) uerum ab δδδς quod iter siue uiam significat, á qua **methodus** et **periodus** deducuntur, quorum alterum breuem uiam, alterum circuitum probatissimi autores interpretati sunt. Item **ephodus** siue quod magis in usu est **ephodion**, quod significat uaticum proprie; ponitur tamen pro omni apparatu, ut superius diximus. Item **periodus**, quem latine ambitum siue circuitum dicimus. Vnde medici **periodi-**

100,2 cf. Isid. *orig.* 1,10 et al. | 3 ex Hug. *uerbero* uel Balb. ? | 4-5 cf. P. Fest. 71 | 5-9 cf. Liu. 7,2,4-7 | 9 ex Lampr. *Heliog.* 12,1 ? | 11-15 cf. Liu. 7,2,8-10 | 101,1-4 cf. Liu. 7,2,11 | 4-5 cf. Hug. *oda* uel Balb.?, contra Tort. *exodium* [ex Non. 27 ?] | 5-6 ex Isid. *orig.* 1,39,23 ? | 7 ex Liu. 7,2,11-12 | 8 Hor. *epod.* | 8-10 Iuu. 3,174-5 et cf. Suet. *Tib.* 45 uar. ap. Tort. *exodium* | 102,1 cf. P. Fest. 80 + Non. 27 | 2 ex Apul. *Plat.* 1,8 | 2-4 Varr. *Men.* 174 uar. et 520 mss. ap. Non. 27 | 4-5 ex Isid. *orig.* 6,2,4 et al. | 5-6 cf. Non. 27 | 6 et 7 ex Tort. ex Seru. *georg.* 1,122 | 6 et 7-8 et 10 cf. Tort. uel Vall. *eleg.* 6,10 ex Quint. *inst.* 9,4,124 ex Cic. *or.* 204 | 9-10 cf. 2,46 | 10-12 ex Cels. 3,3,1 [+ Ps. Soran. *quaest. med.* 125 ?] et al.

100,5 uersum a || 10 histrionica uerba || 11 *post* aduerbium *add.* dicimus *ova* || 15 inceptum *ov* inceptum *a* || 101,5 *Epodus lemma U²* || φδην *U* || 10 liguriae *v* || 102,1 *Exodos lemma U²* || *Exodion lemma U²* || *fine ova* || 5 δδδς *U o* ωδν *v* φδην *a* || 8 *epodus a* || 9 *Ephodium lemma U²* || 10-12 *Item - quartanae add. in mg. inf. U²*

cas febres uocant, quae certis temporibus ueniunt, hoc est abeunt et quodam quasi circuitu facto rursus redeunt, ut sunt tertianae et quartanae.

103 Περὶ enim apud Graecos de, super, circa, circum significat, á quo multa per compositionem deducuntur, ut **peristroma** quasi circumstratum de quo superius locuti sumus, et **periphrasis** circumlocutio. **Pericles** proprium nomen inclyti ducis Atheniensium, philosophi que et oratoris insignis qui rem. p. Atheniensium quadraginta annis gubernauit. **Periclymenes** filius Nelei et frater Nestoris. **Perillus** atheniensis faber ingenio praestans, qui, ut **Phalaridi** tyranno placeret, uenit Agrigentum et ex aere taurum fabrigauit, posita in latere ianua per quam reus includeretur, qui, dum subiectis ignibus torqueretur, non uocem hominis, sed bouis mugitum uideretur emittere, quod primus ipse tyranni iussu fuit expertus. **Ouidius**: Et Phalaris tauro uiolenti membra Perilli Torruit; Infoelix imbuit autor opus. **Perithous** proprium nomen.

104 **Peripheroma** quasi supplementum. (f° 417 bis) Figura est qum particula aliqua, sententiae minime necessaria, additur metro. **Virgilius**: Multum ille et terris iactatus et alto. Vbi sine particula ille staret sensus, sed non metrum. **Idem**: Multa quoque et bello passus. Vbi duas coniunctiones naturaliter posuit, alteram metri gratia. Perinthus urbs olim Thraciae metropolis, Heraclea hodie uocitata, in qua Vespasiani, Domitiani et Antonini Pii regiae fuere et nobile amphitheatrum; á qua **Perinthii** uocitati. **Peripatetici** de quibus superius diximus ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν hoc est á deambulando. **Perisologia** superflua locutio ut si dicamus: 'Foelix sit, et minime pereat Caesar'. **Perizonium** de quo alibi diximus. **Perioechus** contubernalis, **peripharia** circumferentia et alia penè infinita.

105 Praeterea ab odos quando uiam significat (f° 417v) item **hodidocus** hoc est latro et obsessor uiarum. **Ilarodus** autem ab ode fit, qum cantum significat. Est autem ilarodus lasciuus et delicatus carminis cantor, quasi **ilaris** cantor. Ilaris enim siue **ilarus**, nam utroque modo dicitur, laetum iucundum que significat, á quo **ilaritas** laetitia, iucunditas, quae et **ilaritudo** dicitur; et **ilariter** laete, iucunde; et [h]ilaro uerbum, laetifico, iucundo, cuius passiuum est **ilaror**. **Cicero**: Omnem enim iucundum motum quo sensus ilaretur graece ἡδονήν, latine uoluptatem, uocant. Ab hoc fit **exilaro**, **exilaror**, **exilaratio**. Item ab ilarus **Ilarus** et **Ilarion** propria nomina. Ilarus uero á graeco deducitur ἰλαρός, quod laetum significat, á quo ἰλαρία laetitia, ἰλαροποιῶ laetifico.

103,2-3 cf. 2,11 | 3 cf. Tort. ex Bed. trop. p. 614,1 potius quam Isid. orig. 1,37,15 et al. 1 3-5 cf. Tort. | 5 cf. Tort. ex Hom. Od. 11,286 | 5-10 cf. Tort. (Ou. ars 1,651-2) | 10 cf. Tort. | 104,1-5 cf. Tort. peripheroma ex Seru. (Aen. 1,3 et 5) | 5-6 cf. Tort. | 6-7 ex Tort. | 7-8 (c. 838,49) cf. Tort. | 8-9 ex Tort. perissologia | 9 cf. c. 871,9 | 105,1-2 cf. P. Fest. 103 mss. | 3 cf. P. Fest. 101 | 3-4 ex Seru. ecl. 5,69 | 5 cf. Non. 120 | 6-7 cf. Non. 121 (Cic. fin. 2,8 uar.) | 8 ex Tort. Hilarion ? | 9 cf. Seru. ecl. 5,69 | 9-10 cf. Gloss. II,331,64-332,2

103-104,1 Περὶ - supplementum add. in mg. dext. U² || 103,1 desuper v || circa om. ov || 4 ins. orat. oa insignis om. v || 7 fabricauit ova || 10 post Ouid. del. Iuuenalis U² || 10 Perithus lemma || 104,1-105,1 Figura - significat add. f° 417 bis r U² || 4 alterum ova || 5 hodie om. ova || 6 Antonii ova || perinthei v || 8 Perissologia lemma U² ova || 9 Perioechus lemma U² ova || 105,1 ὁδὸς a || Item [del. U² ?] om. ova || 1-2 Item - uiarum add. f° 417v in mg. inf. dext. U² || 1 hodoedocus a || 2 ante Ilarodus del. Hilarod U² || 2-106,1 ilarodus - cantu add. in mg. inf. U² || 6 hIlaro U² || 7 ἡδονήν o ἡδονήν a || fit om. ova || 9 ἰλάρια U²

106 Item ab ode hoc est á cantu (f° 418r) **palinodia** dicta, quasi iteratus cantus, de quo superius diximus, et **monodia** lugubris cantus qui fit á praefica in defunctorum funeribus, quasi unius cantus. Nam caeteris flentibus sola praefica canit. Huiusmodi cantus á nostris **naenia** dicitur. Solebat enim huiusmodi carmen laudandi gratia apud ueteres in defunctorum funeribus cantari ad tibiam. Est autem **naenia** facticium nomen á similitudine uocis eorum qui quaeruntur et dolent. Graece etiam **epitaphium** dicitur siue epitaphius sermo aut epitaphia oratio, quod ad sepulchrum proferri soleat, quamuis epitaphium dicitur etiam inscriptio et titulus qui sepulchro apponitur in laudem defuncti. Naeniam siue monodiam primus in- (c. 652) stituisse dicitur **Simonides** poeta, ex Cea insula. **Horatius**: Sed relictis musa procax iocis Caeae retractes Munera Naeniae. Naeniam quoque deam ueteres coluere, cui sacellum extra Portam Viminalem fuerat dedicatum.

107 Item ab ode prosodia dicta, quae latine accentus dicitur, qui diffinitur lex ad leuandam uel deprimendam syllabam unius cuiusque particulae orationis. Á Graecis etiam tonus dicitur. Vnde et ueteres nostri, ut Quintilianus testatur accentum tenorem appellauere. Πρὸς autem graeca praepositio est et significat ad, unde prosthesis appositio dicitur. Figura est qum in principio dictionis additur littera, ut qum dicimus gnatum pro natum. (f° 417v)

108 TVLIT TELA. Quia iussu Domitiani confossus fuit. Tulit autem pro 'passus est' posuit, quemadmodum supra docuimus. **Telum**, ut **Caius** in interpretatione legis duodecim tabularum scripsit, uulgo quidem id appellatur quod ab arcu mittitur. Sed omne id dicitur telum quod manu alicuius proicitur. Vnde lapis, plumbum, lignum, ferrum hoc nomine continentur; dictum ab eo quod in longinquum mittatur. Nam apud Graecos τῆλε siue τηλοῦ longe significat. Hanc significationem et in graeco nomine possumus inuenire: et enim quod nos telum uocamus βέλος illi uocant ἀπὸ τοῦ βάλλειν hoc est á iaculando. **Sisenna**: Manuales lapides dispartit, propterea quod is ager omnis eiusmodi telis indigebat. Et **Virgilius** telum pro gladio posuit: At non hoc telum mea quod ui dextera uersat Effugies. Vnde paulo post addit: Et surgit in ense. (f° 417 bis)

109 Ab eadem graeca uoce mustela deducitur quasi mus longus; et protelo uerbum quod proprie significat differo, protraho, prolongo, produco. **Lucillius**: Quem neque Lucanis oriundi montibus tauri protelare ualidis ceruicibus possent. **Idem**: Hunc iuga mulorum protelare centum non possent. Per metaphoram tamen aliquando pro perturbo et exagito accipitur. **Terentius**: Ne te iratus suis saeuus dictis protelet. Aliquando pro longe excludo. **Turpilius**: Propter peccatum pauxillum indignissime patria protelatum esse saeuitia patris.

106,1-2 cf. 5,170 | 2-3 ex Isid. orig. 6,19,6 ? | 4-6 cf. P. Fest. 163 | 6-9 cf. P. Fest. 163 | 6-9 ex Isid. orig. 1,39,20 ? | 9-11 cf. Ps. Acr. potius quam Porph. (cf. *carm.* 2,1,37-38) | 11-12 cf. P. Fest. 163 | **107**,1-4 cf. Tort. ex Quint. inst. 1,5,22 | 4-6 cf. Tort. ex Char. gramm. p. 366,7-14 uel Diom. gramm. I,440,32-441,4 uel Isid. orig. 1,35,2 et al. | **108**,1 cf. Mart. spect. 10,4 [ap. Cald. ?] | cf. Cald. | 1-2 cf. 1,119 | 2-7 cf. Gai. dig. 50,16,233 pr. et 2 + P. Fest. 235 | 7-8 Sisenn. hist. 23 uar. ap. Non. 448-9 | 8-10 cf. Seru. [744] et Aen. 9,747-8 (9,749 uar.) [ex Tort. telum ?] | **109**,1 cf. Seru. Aen. 9,744 (= Isid. orig. 20,1,3) potius quam 2,468 [ap. Tort. ?] | 1-2 cf. P. Fest. 235 | 2-6 cf. Non. 362-3 (Lucil. 247-8 uar.; 435-6 uar.; Ter. Phorm. 213 uar.; Turp. com. 90-91)

106,1-**107** Palinodia - natum add. f° 418r in mg. inf. U² || 7 siue - oratio add. f° 418r in mg. dext. inf. U² || 10 post Sed add. ne ov || musa om. ov || **107**,2 leuandum v || syllabam] uocem U² a.c. || 3 Quintilian U² || **108**,5 continetur ova || τηλοῦ U || longe U² p.c. || 8 dispersit v || **109** add. f° 417 bis r U² || 1 post Ab del. hac/hoc ? U² || 2-4 produco - possent add. f° 417 bis r in mg. inf. U² || 3 protelare] ducere protelo a || ceruicibus] cornibus ov || 4 protelare] protelo ducere a || 5 longe add. s.l. U² || 5-6 excludit o excludi va

110 Telonem quoque agricolae uocant lignum longum quo utuntur ad aquam é puteis hauriendam. Hispani hoc **ciconiam** nominant, á similitudine rostri ciconiarum quod longum est. Ciconias é longinquo uenire haud dubium est, quemadmodum grues. Sed hae hyemis aduenae sunt, illae aestatis. Abiturae congregantur in loco certo, sic ut nulla sui generis relinquatur nisi captiua et serua. Nemo discedentium agmen conspexit, nemo redeuntes uidit, nec uenire eas sed uenisse animaduertimus, nocturnis utrunque temporibus fieri manifestum est. **Pithonosomes** in Asia locus est in campis patentibus ubi primo aduentus sui tempore ciconiae congregantur; eam quae ultima aduenerit lancinant uniuersae atque ita abeunt. Post Idus Augustas ferè non uidentur eo loco. Sunt qui dicant eas linguas non habere, uerum illud quod crepitant oris potius quam uocis sonum esse. Eximia huic aui pietas: et enim quantum temporis impenderint foetibus educandis, tantum et ipsae á pullis suis inuicem aluntur. Exitio sunt serpentibus propter quod in Thessalia capitale est ciconiarum (**f° 418r**) niam occidisse, eadem poena in ciconicidas posita quae in homicidas. Á ciconia **ciconius** deducitur, ut ciconinum rostrum. Derisuri aliquem digitis dextrae manus in unitatem collectis ueluti ciconiae rostrum effingunt et manum post tergum eius motitantes derident. **Persius**: Ó Iane á tergo quem nulla ciconia pinsit.

111 Vnde paulo post **posticam sannam** appellat: Posticae occurrunt sanna. Hoc est derisioni, quae post tergum fit. **Sanna** enim solutus derisus dicitur á narium sonitu, á quo fit **subsanno** uerbum, quod est irrideo et **subsannor** passiuum et **subsannator**, **subsannatrix**, **subsannatio**: et **sanniones** dicuntur qui sunt et aspectu et moribus et gestibus fatui, quos Graeci $\mu\alpha\rho\upsilon\varsigma$, et ab eo nos **moriones** uocamus. **Martialis** de Morione: Non mendax stupor est nec fingitur arte dolosa. Quisquis plus iusto non sapit, ille sapit. **Terentius**: Solus Sannio seruat domum. **Cicero**: Quid enim porro tam ridiculum quam (c. 653) sannio est qui ore, uultu, imitandis moribus, uoce, denique corpore ridetur ipso?

112 QVOS. Quales, quam mites. Ingens laus Domitiani. Quam mansuetos, inquit, oportet homines esse sub hoc principe qui uult feras etiam esse mansuetas?

113 MORES. Rationem uiuendi. **Mos** proprie diffinitur ratio uiuendi consuetudine firmata, et per syncopen á modus deducitur, quod, ut supra diximus, rationem significat. **Varro** morem esse diffinit institutum animi quod sequi debeat consuetudo. **Iulius Festus** de uerborum significationibus: Mos est, inquit, institutum patrium pertinens ad religiones cerimonias quae maiorum. Praeclare excellentissimus poeta **Virgilius** utrunque autorem secutus est: Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes

110,1-3 cf. Isid. *orig.* 20,15,3 et al. | 3-7 cf. Plin. *nat.* 10,61 | 7-10 cf. Plin. *nat.* 10,62 uar. | 10-13 cf. Isid. *orig.* 12,7,16-17 ex Aristot. *hist. an.* 9,13 615B et al. | 13-14 cf. Plin. *nat.* 10,62 | 15-17 cf. Schol. et Pers. 1,58 | **111**,1-2 cf. Schol. Pers. 1,58 et Pers. 1,62 | 2 ex Iuu. 6,306 uel Pers. 5,91 ? | 4-5 cf. Non. 61 | 6-7 Mart. 14,210 et tit. | 7-9 Ter. *Eun.* 780 uar. et Cic. *orat.* 2,251 uar. ap. Non. 61 | **112**,1 Mart. *spect.* 10,5 | 1-2 cf. Cald. ex Mart. *spect.* 10,5-6 | **113**,1 Mart. *spect.* 10,5 | 1-2 ex Varr. ap. Seru. *Aen.* 7,601 uel Vlp. *reg.* 1,4 uel Isid. *orig.* 5,3,2 et al. | 2-3 (1,259) cf. P. Fest. 127 | 3-16 cf. Macr. *sat.* 3,8,8-13 (cf. Varr.; cf. Fest. 157 = P. Fest. 156; Verg. *Aen.* 7,601-3)

110,1 quoque *add. s.l. U²* | 4 hae] *ea* o || 10 dicunt *ova* || 15 ciconidas v || ciconius *ov* || ciconium *ov* || **111**,1 Possicam o || 3 et² *om.* v || **113**,1 Viuendi rationem *ova*

Albae coluere sacrum, nunc maxima rerum Roma colit. Et primo quidem secutus est **Varronem**, quoniam ille dixerat morem praecedere sequi consuetudinem. Postquam dixit 'mos erat', subiunxit, 'quem protinus urbes albae coluere et nunc maxima rerum Roma colit', quo perseuerantiam consuetudinis ostendit. Et quoniam **Festus** pertinere ad cerimonias ait, adiecit sacrum: Quem protinus urbes albae coluere sacrum. Mos ergò praecessit et cultus moris secutus est, quod est consuetudo, et hic diffinitionem **Varronis** impleuit. Adiciendo deinde sacrum, (f° 418v) ostendit morem cerimoniis dicatum, quod **Festus** asseruit. Idem obseruauit etiam alibi, quam ait: Morem ritus que sacrorum Adiciam, in quo aperte ostendit morem esse ritus sacrorum. Mos etiam aliquando capitur pro consuetudine approbata quae habetur pro lege.

114 Á mos deducitur **moratus** qui bonis moribus praeditus est; et **morosus** qui é contrario peruersis est moribus, à quo **morositas** dicta. **Cicero**: At sunt morosi et anxii et iracundi et difficiles senes. Vnde quidam moracias nudes duras esse dixerunt, á quo fit diminutium moracillum hoc est duriusculum. Et morologi dicuntur qui in sermone morosi, hoc est molesti, sunt. Vnde et sermones huiusmodi dicuntur morologi. **Plautus**: Nec molestum esse nec sermonibus morologis uti. Et **moralis** ad mores pertinens, unde libri morales, hoc est de moribus, dicuntur; et **mosillus**, quo **Cato** usus est pro paruo more. **Morem gerere** docti usurpant pro eo quod est obsequi et obedire et quasi ad alterius uoluntatem mores suos formare.

115 Ab hoc fit **morigeror** uerbum, quod est morem gero. Huius praeteritum est **morigeratus**, qui morem gessit, et **morigerus** siue **morigero** quod obsequentem et obedientem ac facile morem gerentem significat. Á quo **morigeratio** obedientia et morigere aduerbium obedienter.

116 Graeci uno uocabulo quod est $\xi\theta\omicron\varsigma$ morem et consuetudinem et ritum significant, á quo $\eta\theta\omicron\varsigma$ deducitur, quod morem, hoc est habitum ac rationem animi, denotat, unde $\eta\theta\iota\kappa\acute{\alpha}$ hoc est moralia deducuntur, quae á nostris ethia quoque dicuntur. **Martialis**: **Ethia** Callimachi. Hinc **cacethos** deriuatur, hoc est malus mos. **Iuuenalis**: Laqueo tenet ambitiosi Consuetudo mali; tenet insanabile multos scribendi Cacethos et aegro in corde senescit.

117 **HOMINVM**. Ratione scilicet uiuentium per quod á feris homines distant. **Homo** diffinitur animal rationis capax, morti obnoxium. Sed praeclare, utinam non tam uerè ab **Apuleio** describitur: Homines rationem callentes, oratione pollentes, immortalibus animis, moribundis membris, brutis et obnoxiiis corporibus, dissimilibus moribus, similibus erroribus, peruicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, sigillatim mortales, uicissim

(cf. Varr. [bis]; cf. Verg. *Aen.* 7,601-3; cf. Fest. 157 = P. Fest. 156 [bis]; Verg. *Aen.* 7,601-2; 12,836-7) | **113**,16-17 cf. Isid. *orig.* 5,3,2 | **114**,1 cf. Vall. *eleg.* 4,104 ex Ps. Acr. uel Porphy. *ars* 319 | 1-2 et 2-3 cf. Non. 433 (Cic. *Cato* 65) | 3-4 cf. P. Fest. 139 ex Titin. *com.* 185 | 6 cf. Plaut. *Pseud.* 1263-4 | 7 cf. Greg. *moral.* ? | 7-8 cf. P. Fest. 159 (cf. Cat. *inc. lib.* 33 [uar. ?]) | 8-9 cf. Vall. *eleg.* 4,104 | **115**,1-2 et 2-3 cf. Vall. *eleg.* 4,104 [ex Synon. Cic. *Char.* p. 437,9-10 ?] | 3 ex Afran. *com.* 380 ap. Non. 2 ? | **116**,1-2 [et 3 ?] cf. Tort. *ethos* | 4 Mart. 10,4,12 uar. | cf. Tort. [ex Schol. Iuu. 7,52 ?] | 5-6 Iuu. 7,50-52 uar. ex Tort. *cacethos* uel *ethos* | **117**,1 Mart. *spect.* 10,5 | 2 ex Cic. *ac.* 2,21 uel Gell. 4,1,12 et al. | 3-6 cf. Apul. *Socr.* 4,1

114,3-6 Vnde - uti add. in *mg. dext.* *U*² || 3 moraceas va || duras] duas v || 5-6 Vnde - morologi add. in *mg. dext. inf.* *U*² || **115**,1 Cuius va || 2 moriger] morigeror ova || **116**,4-6 Hinc - senescit add. in *mg. inf.* *U*² || 4 cacoethes a || 5 cacoethes a || et] atque v || **117**,3 ratione va

sufficienda prole mutabiles, uolucris tempore, tarda sapientia, citata morte, querula uita. Homo ab humo deducitur, ut Varro inquit, quod sit humo natus, quamuis hoc Quintilianus deridet, quod omnibus animalibus eadem origo sit et quod non sit uerisimile primos illos mortales ante terrae nomen imposuisse quam sibi. Sed quid, inquam, dicis, Quintiliane, non et omnia animalia moriuntur? cur ergò se solos homines mortales appellauere? aut cur ante nomen (c. 654) morti imposuere quam sibi? 10

118 Nos tamen hominem non ab humo, sed á consortio atque concordia uitae appellatum existimamus. Graece enim ὁμόνοιος concors, ὁμόνοια concordia et consensus appellatur, et ὁμονοῶ concordo, consentio: est enim homo omnium animalium maxime sociabilis; ὁμοιος autem graece similis dicitur. Á quo **homographia** similis scriptura siue pictura. **Homoeosis** tropus quae similitudo interpretatur, qum ex similitudine alicuius cogniti deuenimus in similitudinem incogniti. Cuius tres species sunt **icon**, **parabola** et **paradigma**. **Homonymus** eiusdem nominis. **Homonoia** proprium nomen. **Homoptoton**, quod a nostris dicitur similiter cadens qum diuersae dictiones in similes exeunt casus. **Ennius**: Moerentes, flentes, lachrimantes et miserantes. **Idem**: Neque currentem neque se cognoscit euntem Tollentem que manus saxum que in mare mouentem. **Homoteleuton** quod similiter desinens á nostris uocatur, qum plura uocabula in eandem uocem terminantur. 5 10

119 Veteres non hominem, sed **homonem** dicebant, á quo **homonium** hoc est humanum. Quippe ab homo **humanus** fit, sicut á fera ferinus, á belua beluinus. Humanum enim proprie dicitur quod hominis est et ad hominem spectat. **Terentius**: Homo sum: humani nihil á me alienum puto. Hinc **humanitas** dicta eruditio atque institutio in bonas artis, quas qui sinceriter cupiunt atque assequuntur, hi sunt maxime humani; quapropter et (f° 419r) artes ipsae liberales **humanitatis studia** appellata sunt. Huius enim scientiae cura et disciplina ex uniuersis animalibus soli homini data est. Sed quia homo inter omnia animalia quae morti obnoxia sunt maxime mitis est, idcirco humanus pro facili et miti et tractabili ponitur, et humanitas interdum facilitatem quandam et tractabilitatem beniuolentiam que erga omnes significat, quam Graeci φιλανθρωπία uocant, quasi amorem in homines: φίλος enim amor est, ἄνθρωπος homo. **Humanum sacrificium** ueteres dicebant, quod mortui causa fiebat. 5 10

120 Ab homo **homuntio**, **homulus**, et **homullus** et **homululus** diminutia fiunt. Et **homelleum** pilei genus quo ueteres utebantur. Nam **Homolus** primogenia

117,6-7 ex Varr. *ling.* 5,23 mss. [an Lact. *inst.* 2,10,3; Seru. auct. *georg.* 2,340; Hyg. *fab.* 220,3; Isid. *orig.* 1,29,3; *diff.* 2,47 et al.?] | 7-9 cf. Quint. *inst.* 1,6,34 [ex Tort. *homo ?] | 118,1-2 ex Isid. *orig.* 10,1 + 116 ? | 2-3 cf. Gloss. II,383,31-30-32 | 3-4 cf. Sen. *clem.* 1,3,2 et al. | 4 cf. Gloss. II,383,20 | 4-5 cf. Tort. | 5-7 cf. Tort. ex Isid. *orig.* 1,37,31 potius quam Sacerd. gramm. VI, 463,31 et al. | 7 cf. Tort. | 7-8 cf. Tort. | 8-11 cf. Tort. ex Cic. *dign.* [!] + Diom. gramm. I,447,11-19 (Enn. *ann.* 103 uar.) + Isid. *orig.* 1,37,15 (cf. Verg. [non Enn.] *Aen.* 12,903-4 uar.) | 11-12 cf. Tort. ex Cic. *dign.* [!] | 119,1 cf. Prisc. gramm. II,206,22-24 [+ P. Fest. 100 uar.?] et al. | 4 Ter. *Haut.* 77 uar. | 4-7 cf. Tort. *humanus ex Petron. gramm. [!] et Gell. 13,17,1 | 8-11 cf. Gell. 13,17,1 et 4 potius quam Non. 52 | 12 cf. P. Fest. 103 | 120,1-2 cf. Prisc. gramm. II,102,3-4 uel 109,3 et al. | 2 cf. P. Fest. 103 uar. | 2-3 cf. Tort.

117,7 ut - inquit *add. in mg. sin. U²* || 7-118 quamuis - terminantur *add. in mg. dext. et inf. U²* || 118,3 ὁμονοῖα || 5 Homoeosis *U² a.c. et lemma U² a.c.* || 7 Parabole *lemma U²* || 10-11 immane ova || Homoteleuton *U² ova* || 119,5 artes ova || qui] sibi v || 10 erga] inter ova || 120,1 et¹ om. a || homullus et om. v || Homullulus *lemma U² a* || 2 Et om. v || 2-3 Et - significat *add. in mg. sin. U²* || 2 homelleum] Homellum v || Homulus *lemma U²*

uox est et montem Thessaliae significat. Et **semihomo**. **Ouidius**: Semihominis Caci. Et **homicida** qui hominem necat, á quo **homicidium**. Quidam **nemo** quoque ab homine compositum esse existimant significare que idem quod nullus homo; sed falsum est ut superius diximus. Ab humanus **humanior humanissimus, humane, humanius, humanissime, et humaniter ac perhumane et perhumaniter** deducuntur; et **humanitus**, quod significat ab hominibus, sicut **diuinitus** á deo, **caelitus** á caelo.

121 Humus autem terra est; á quo **humilis**, breuis, summissus, abiectus quasi humi deditus; unde **humilitas** breuitas, summissio, abiectio; et **humiliter** summissee abiecte; et quo non nulli utuntur **humilio** uerbum, hoc est humile reddo, deprimio. Item **humeus** terreus et **humo** sepelio, quod sepulti humo teguntur, et **humatus** sepultus; á quibus **exhumo** é sepulchro extraho et **exhumatus** ex sepultura extractus et actus ipse **exhumatio** et qui id facit **exhumator**, cuius femininum **exhumatrix**. Item inhumatus insepultus; et **posthumus**, qui post mortem parentis natus est, quasi post sepultum atque humatum parentem ortus. **Virgilius**: Tua posthuma proles.

122 Et humor, quia aquae terris inclusae sunt, á quo **humeo** uerbum, unde **humesco**; et **humidus**, á quo **humidior humidissimus, humiditas et humide** aduerbium. Item **humecto** uerbum, quod est humidum facio, quod et **humefacio** dicitur; unde **humectum et humefactum, et humefactio**.

123 Quidam etiam **hudum** ab humido per syncopen factum uolunt, quod et ipsum humidum significat, et ideo per aspirationem scribi debere. Sed melius alii sentiunt **udum** absque aspiratione scribendum esse, dictum á sudando, quasi sudum. Vnde etiam **uuidum** deriuari putant, (c. 655) quod quidam (f° 419v) ab humido ita distingunt, ut **uuidum** sit quod intrinsecus habet humorem, unde **uuam** appellatam uolunt. **Virgilius**: Vuidus hiberna uenit de glande Menalcas. **Humidum** uero quod extrinsecus humorem habet. Ab uua **uueus** fit, unde uueum succum uinum dicimus.

124 At qui sudo από τοῦ ὕδαρ deriuatum existimant quod aquam significat, á quo **sudor et exudo**, quod est emitto quasi per sudorem. **Plynius**: Frutex est liquorem exudans. Hinc exudasco et desudo, á quo desudasco et impersonale desudascitur. **Plautus**: Homo adulescens penetrare huiusmodi in palestram, ubi damnis desudascitur. Á sudo etiam et **sudarium** linteam quo sudor facie detergitur et nares purgantur. **Sudum** autem quasi semiudum dictum putant. Est enim proprie sudum pars serena inter nubes. Ponitur tamen aliquando pro sereno post pluuiam. **Virgilius**: Ergò ubi uer noc-

120,3 Verg. [non Ou.] *Aen.* 8,193 | 4-5 (1,408) cf. Fest. 162 = P. Fest. 163 et Don. *Andr.* 506 uel *Eun.* 549 et Seru. *Aen.* 9,6 et Char. gramm. p. 123,16 uel 401,12 et Isid. *orig.* 10,184 | 8-9 ex Prisc. gramm. III,78,2-11 | **121,1** cf. Varr. *ling.* 5,23 | 1-2 ex Isid. *orig.* 10,115 uel Tort. *humilis ? | 3 Christiani inde ab Vet. lat. et Tert. | 4-5 cf. Varr. *ling.* 5,23 uel Cic. *Tusc.* 1,36 uel Isid. *orig.* 10,121 uel Tort. *humare* et al. | 7-8 cf. Seru. et *Aen.* 6,763 | **122,1** ex Varr. *ling.* 5,24 | 1-2 cf. Tort. *humeo ? | **123,1-4** cf. Tort. *hudus ex Ps. Apul. *asp.* 41 et ex Non. 31 uel Seru. *Aen.* 8,529 uel P. Fest. 295 ? | 4-7 cf. Seru. [= Isid. *orig.* 17,5,13 uel *diff.* 1,595] (*ecl.* 10,20) | **124,1** ? | 2-3 Plin. ? ex *nat.* 24,57 [+ Colum. 7,8,4 ?] ? | 3 ex Char. gramm. p. 472,23 ? | 4 cf. Plaut. *Bacch.* 65-66 | 5 ex Balb. *sudo* ? | 5-8 cf. Seru. et auct. [an et Seru. *Aen.* 8,529 potius quam Non. 31 ?] et *georg.* 4,77 uar.

121,4 et² *om.* v || 5 et *om.* v || 6 ex] è *ova* || **123,1** humo o || 3 absque] sine *va* || **124,3-5** Hinc - etiam *add. in mg. dext. U²* || 4 in *om. ov* || 5 et¹ *om. ova* || 7-8 nocte *ov*

te sudum. Sunt tamen qui sudum non quasi semiudum, sed quasi sine udo dictum uelint, hoc est siccum, non humidum. Quidam etiam existimauere ab humo **humerum** dictum, quia humeri sicut humus ferendis oneribus sunt apti.

125 DECET. Conuenit, honestum est. Decere enim proprie conuenire est, quod tam ad animum quam ad corpus atque externa refertur, et modo impersonale est, modo personas habet ac numeros. **Ouidius:** Ista decent humeros gestamina nostros. Hoc est: conueniunt et apta sunt humeris nostris. Ab hoc **decens** deducitur, hoc est pulchrum, conueniens, aptum; á quo **decentia**, conuenientia quaedam et pulchritudo, et **decenter** pulchre, apte, conuenienter. Item **decus** quod significat illam ut ita dicam honorificentiam quam ex bene gestis rebus assequimur, unde decora militiae dicuntur honores, laudes, honestamenta militi in bello comparata, cuius contrarium est **dedecus**, quod ignominiam et ueluti infamiam quandam significat. Nam et **dedecet** pro eo accipitur quod inconueniens, ineptum et turpe est; á quo fit **dedecoro**, quod est foedo et contumelia atque ignominia afficio. **Cicero:** Magistratum ipsum dedecorabat. Sic á decus decoro media breui, quod est honesto insignio.

126 Item á decet **decor**, quod pulchritudinem significat; á quo **decorum** pulchrum et decore pulchre et **decoro** uerbum media producta, hoc est orno. **Decorum** etiam aliquando substantiuum est significat que decentiam quandam rebus, personis, temporibus, locis (f° 420r) siue in agendo siue in loquendo accomodatam, unde si quis inducat seruum siue agricolam ea loquentem quae ad philosophum pertinerent, dicimus hunc non seruasse decorum. Aliquando etiam ad uirtutes hoc uocabulum transfertur, appellamus que decorum non tam ipsum honestum quam quod hominibus et communi opinioni honestum uidetur et approbabile. Item á decet **indecet** et contrarium eius **condecet** deriuantur; á quibus **indecens**, **condecens**, **indecenter**, **condeceter**, **indecentia**, **condecencia**, **indecorum** turpe penultima producta, et **condecoro** honesto penultima correpta; condecoro uero penultima producta, orno, expolitum reddo.

127 PRINCIPE. Domino. **Princeps** aliquando primum significat et est adiectiuum. **Macrobius:** Qui gradus inter eos princeps habebatur. Aliquando optimatem, unde principes ciuitatis dicimus qui Rem Pu.^{cam} administrant. Non nunquam dominum, ut Nero princeps, Caius princeps; á quo **principatus**, hoc est imperium, et alia deriuatiua ab eo, de quibus supra diximus.

124,8-9 cf. P. Fest. 295 | 10-11 cf. Ps. Apul. *asp.* 43 ap. Tort. *humerus | **125,1** Mart. *spect.* 10,5 | cf. Cic. *off.* 1,94 ? | 2-3 ex Vall. *eleg.* 3,41 ? | 3 Ou. *met.* 1,457 | 6-9 et 10-12 cf. Vall. *eleg.* 4,15 (ex Cic. *off.* 3,6) | **126,1-5** et 6-8 cf. Vall. *eleg.* 4,15 | 5-6 ex Cic. *off.* 1,97 ? | **127,1** Mart. *spect.* 10,5 | 2 Macr. ? | 4-5 cf. 3,377

125,2 externa] extrema v

128 IVBET. Vult. **Iubere** enim aliquando uelle est. **Terentius**: Iubeo Chremetem saluere. **Virgilius**: Infandum Regina iubet renouare dolorem. Interdum hortari. **Quintilianus**: Spera tu, iube sperare matrem. Non nunquam decernere, ut 'populus iussit' et 'iussa senatus sunt decreta senatus'. Prope tamen iubere **imperare** est. **Quintilianus**: Nam quamuis infestum latronibus mare iussus intraui neque dissimulaerim magnas fuisse causas pa- (c. 656) tri cur hoc mihi imperaret. Pro eodem enim utrunque posuit. Hoc tamen differunt, quod impero tibi illam rem dicimus. **Iubeo** uero praeter hanc constructionem potest habere et illam quae est apud Quintilianum, ut pater me iussit. Praeterea recte dicimus 'impero mihi', non autem recte 'iubeo mihi'. **Idem**: Imperauit sibi ne quas admitteret preces. Ad haec quum ita dicamus imperata sicut iussa, huic apponimus uerbum exequor, perago et si quod est simile. Illi uero unum ferè uerbum quod est facio. **Idem**: Neque ipse hoc periculum ignoro expertus non leui documento quanti steterat mihi quod semel imperata non feci.

129 Á iubeo fit iussus, quod dum est substantium quartae (f° 420v) declinationis est in singulari et generis masculini. **Ouidius**: Iussus seruare parentis. In plurali uero secundae et neutri. **Virgilius**: Accipe iussis Carmina coepta tuis. Veteres tamen etiam in singulari iussum dixerunt. **Sisenna**: Tamen Tudertibus Senati consulto et populi iusso dat Ciuitatem.

130 Ab hoc per apocopen deducitur **ius**, quasi iussum. Nihil enim aliud est ius quam quod uel natura, uel ciuitas aut populus, uel gens, uel consuetudo iubet. **Paulus** iurisconsultus uno modo dici ius scribit, quod semper aequum et bonum est, et hoc est **ius naturale** et lex non scripta, sed insita in natura, quae diffinitur recta ratio iubens ea quae facienda sunt prohibens que contraria, cuius partes sex esse **Cicero** scribit: religionem, pietatem, gratiam, uindicationem, obseruantiam, ueritatem. Alio modo quod omnibus aut pluribus in quacunque ciuitate utile est, et hoc est ius ciuile. **Vlpianus** autem ius diuidit in naturale, gentium et ciuile; et naturale dicit esse quod non solum humani generis proprium est, sed omnium animalium, quae in terra, quae in mari caelo que nascuntur. Inde in non nullis animalibus uidemus maris ac feminae coniunctionem, liberorum procreationem educationem que quodam iure naturae. **Ius gentium**, quo gentes humanae utuntur, et hoc á naturali differt, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus conuenit. **Ius ciuile**, quum aliquid communi iuri uel addimus uel detrahimus, hoc est quod populus sibi constituit quasi proprium eius ciuitatis; hoc aut scripto constat, ut sunt leges, **plebiscita**, **senatus consulta**, **principum decreta**, aut sine scripto, ut ea quae autoritate prudentium fiunt, et haec proprie est interpretatio iuris et eorum omnium quae supra diximus. Vnde qui hoc

128,1 Mart. *spect.* 10,6 | 1-2 cf. Seru. *Aen.* 2,3 potius quam Non. 324 (Ter. *Andr.* 533 [+ Vall. *eleg.* 5,68]) | 2 Verg. *Aen.* 2,3 | 2-3 cf. Vall. *eleg.* 5,68 (Ps. *Quint. decl.* 8,11) | 3 cf. P. Fest. 103 | 4-13 cf. Vall. *eleg.* 5,68 (Ps. *Quint. decl.* 9,4; ex 3,16 [+ 6,14 ?]; 15,3 uar.; 13,1 uar.) | 129,1-2 et 2-3 cf. Vall. *eleg.* 1,7 uel Tort. *s.d. S* (Verg. *ecl.* 8,11-12) | 2 Ou. ? *fr. inc.* 8 | 3-5 cf. Non. 130 (Sisenn. *hist.* 119) | 130,1 ex Rhet. Her. 2,19 [an ex Isid. *orig.* 5,3,1 uar.? et al.] | 3-4 cf. Paul. *dig.* 1,1,11 | 4 ex Cic. *leg.* 1,18 uel *inu.* 2,65 | 4-5 ex Cic. *Phil.* 11,28 potius quam *leg.* 1,18 | 5-6 cf. Cic. *inu.* 2,65 uel 161 ap. Vall. *eleg.* 4,48 | 7-12 cf. Vlp. *dig.* 1,1,1,2-4 | 12-13 et 14 cf. Vlp. *dig.* 1,1,6 [ex Vall. *eleg.* 4,48 ?] | 13-14 cf. Gai. *dig.* 1,1,9 = *inst.* 1,1 | 14-15 cf. Papin. *dig.* 1,1,7 pr. + Vlp. *dig.* 1,1,6 ex Vall. *eleg.* 4,48 | 15-17 cf. Vall. *eleg.* 4,48

128,4 proprie *oua* || impetrare *ou* || 5 infectum *v* || 13 steterit *ou* || 129,3 Virgilius *om. ou* || 4 senatusconsulto *a* || 130,3 bonum et aequum *oua* || 13 quod] *qum o cum v* || 14 aut] *autem va*

profitentur **iuris interpretes** et **iuris consulti** et **iuris prudentes**, et qui inter eos excellunt **iuris antistites** nominantur.

131 Lex á legendo dicitur, quod publice legatur ut omnibus nota sit et ab omnibus obseruetur. Legem diffiniunt esse generale iussum populi aut plebis rogante magistratu, et hoc duntaxat in libera ciuitate. Alioquin etiam regum et principum iussa leges dicuntur, praesertim que imperatoris, postquam in eum populi romani maiestas translata fuit. Rogabat (f° 421r) magistratus populum quid constituendum esset, populus iubebat. Id iussum si generale est et ad omnes pertinens **lex** dicitur.

132 Si uero ad singulos ciues spectat, **priuilegium** est; quippe Veteres **priua** dixerunt quae nos singula dicimus, et **priuos** singulos, et **priuum** quod unius cuiusque proprium est; unde **priuata** dicuntur quae unius cuiusque propria sunt, et **priuatum** cuiquid est ademptum, et **priuo** uerbum adimo, et **priuere**s mulieres priuatae, et **priuatae feriae** sacrorum propriorum, ut sunt dies natales, fulgurum procuraciones et si quid est simile, et **priuatum** aduerbium, quod non est publice factum. Hinc priuatum siue priuato sumptu aluisse se romani milites traduntur usque ad id tempus quo Roma á Gallis capta fuit, idest singillatim siue suo singulos quosque sumptu se aluisse. Quod ergò de redivo M. Ciceronis et de imperio Pompeii statutum est, non **lex**, sed **priuilegium** recte dicitur.

133 Plebissciturum uero est **lex** quam plebs non populus accipit. Quippe in populo omnis pars ciuitatis et omnes ordines continentur. In plebe autem neque equites sunt neque patricii, sed est uilior pars populi; á quo **plebeius** possessiuum nomen deducitur, unde **plebeii** (c. 657) **aediles** dicti qui discedente plebe á patribus fuerunt creati et plebeii mores uiliores. **Plebeiae Pudicitiae** sacellum Romae ut sacra caetera colebatur. Reperitur autem **plebs** plebis et plebes plebei quintae declinationis. **Plynius**: Manceps proximae Sutrinae coruum exanimauit tanta plebei consternatione ut primo pulsus ex ea regione mox et interemptus sit. Plebissciturum autem ideo dicitur, quia plebs id quod rogabatur iam sciebat, quasi plebis decretum. Vnde **scita** pro decretis ponuntur. **Plynius**: Cautum id diligenti scito legum contra bibendi fallacias.

134 Rogatio principium est et quasi origo omnium istorum uocabulorum, si quidem haec omnia sub rogationis nomine comprehenduntur. Nam nisi populus aut plebs rogetur, nullus plebei aut populi iussum fieri potest. Sed haec differentia non seruatur prorsus ab omnibus: et enim plebis scita et priuilegia leges dicuntur, et haec omnia appellantur rogationes.

131,1-2 cf. Varr. *ling.* 6,66 | 2-3 Ateius Capito ap. Gell. 10,20,2 | 3-4 et 5-6 ex Vall. *eleg.* 4,48 ? | 6 ex Gell. 10,20,4 | **132,1-2** cf. Gell. 10,20,4 + P. Fest. 226 | 2-3 cf. Non. 35 | 3-4 cf. P. Fest. 226 | 4-5 cf. P. Fest. 252 [uar.?] | 5 cf. P. Fest. 243 | 7-8 cf. P. Fest. 235 | 9-10 cf. Gell. 10,20,3-4 | **133,1** cf. Gell. 10,20,6 ex At. Cap. | 1-3 cf. Gell. 10,20,5 ex At. Cap. | 4-5 cf. P. Fest. 231 | 5-6 P. Fest. 236 | 7-8 cf. Plin. *nat.* 10,122 | 8-9 cf. Isid. *orig.* 5,11 | 10 cf. Plin. *nat.* 14,146 | **134,1-3** cf. Gell. 10,20,7-8 | 4-6 cf. Gell. 10,20,9

131,2 obseruatur *ov* || 5 Rogabant *v* || **132,1-2** dixerunt priua *v* || 6 procreationes *a* || est *om.* *v* || 10 statutum] statum *v* || **133,3** plebeius] plebei *v* || 9 iam *om.* *ov* || 10 Plynius] Idem *o* Item *v* || **134,4** omnibus] hominibus *v*

135 Sunt praeterea **senatus consulta, decreta principum, responsa prudentum**. Item **municipales leges**, quas una quaeque urbs sibi priuatim constituit, á municipiis dictae (f° 421v) quae ita demum uires habent si urbis Romae aut aliarum liberarum urbium quarum imperio subsint aut imperatoris uel principis auctoritate muniantur.

136 Caeterum, praeter tripartitam illam iuris diuisionem quam facit **Vlpianus**, habemus in nostra religione **ius diuinum**, quod primum locum tenet, in quo diuina oracula comprehenduntur quae **leges diuinae** nominantur. Item **ius pontificium**, quod á romanis pontificibus sancitum est. Hinc **utriusque iuris prudentes** dicimus qui pontificium simul ac ciuile ius profitentur.

137 Item in ciuili iure **praetorium ius** continetur, quod praetores supplendi aut corrigendi iuris ciuilis gratia introduxerunt ob publicam utilitatem. Hoc á praetoris honore **honorarium** nuncupatur, et interpretatio iuris ciuilis et quasi uiua uox est. Est etiam, ut **Paulus** scribit, **ius singulare** quod contra tenorem rationis ob aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum est. Item est aliud ius quod **ius consuetudinis** appellatur. Hoc quidam sub naturali, alii sub iure gentium constituunt, diffiniunt que ius consuetudinis esse quod in morem uetustas uulgi approbatione perduxit. Item **ius militare** dicitur, quo soli milites sunt astricti.

138 Et **ius trium liberorum**, quod patribus dabatur filios non habentibus. Hoc ius qui habebat, cum aliquid populo uiritim diuidebatur, pro tribus accipiebat, quasi tribus filiis alimenta praebiturus esset, quod institutum est in laudem Horatorum, qui tergemini aduersus Curiaios albanos pro romano imperio pugnauerunt. **Claudius** princeps ius quatuor etiam liberorum mulieribus dedisse proditur. **Martialis**: Quod natura uetat fieri, permittit uideri, Natorum genitor credat ut esse trium.

139 Et **ius Quiritium**, quo soli Romani utuntur, quasi eorum ut ita dicam municipale. Item **acti ius** est cum aliquid inter se homines pacti sunt, etiam si alias de iure non esset. **Iuris prudentiam Vlpianus** appellat diuinarum atque humanarum rerum notitiam, iusti atque iniusti scientiam. **Iuris praecepta** tria sunt: honeste uiuere, alterum non ledere, ius suum cuique tribuere.

140 **Ius** ab aequitate sic distingunt ut ius sit quod omnia recte et inflexibiliter fieri exigat, **aequitas** quae multum de iuris rigore remittat. Ponitur etiam ius aliquando pro auctoritate siue libertate quadam atque licentia. **Cicero**: Quare suo iure noster ille (f° 422r) **Ennius** sanctos appellat poetas. 'Suo iure', inquit, quasi sua auctoritate

135,1-2 ex Papinian. *dig.* 1,1,7 pr. [et Gai. *inst.* 1,2 ?] | 3-5 ex Varr. *ling.* 5,179 | 136,1 cf. Vlp. *dig.* 1,1,1,2 | 2-3 ex Apul. *Plat.* 1,12 ? | 137,1-3 cf. Papinian. *dig.* 1,1,7,1 | 3 cf. Marcian. *dig.* 1,1,8 | 4-5 cf. Paul. *dig.* 1,3,16 | 6 ? [ex Rhet. Her. 2,19 an Cic. *inu.* 2,67 an Vlp. *dig.* 1,1,1,2 ?] | 7 ex Cic. *inu.* 2,67 | 138,1 cf. Lex Iul. Pap. Popp. | 4-5 cf. Suet. *Claud.* 19 | 6 Mart. 2,91,5-6 | 139,1 ex Inst. Iust. 1,2,2 uel Isid. *orig.* 5,9,1 ? | 2 ex Rhet. Her. 2,20 ? et al. | 3-5 cf. Vlp. *dig.* 1,1,10,2-1 = Inst. Iust. 1,1,1 + 3 | 140,1-2 cf. Don. *Ad.* 51 | 2-5 cf. Vall. *eleg.* 6,3 (Cic. *Arch.* 18)

135,3 urbis] urbs va || 136,1 iuris diuisionem] iurisdictionem v || 137,7 produxit ova || 138,6 credat a || 139,1 quiritem ova

et licentia, quia summus erat poeta. **Idem**: Pro meo iure dico. Quasi confidenter. Aliquando pro merito accipitur. **Quintilianus**: Quis eum non id meruisse, quis non iure passum affirmet? Quando que etiam pro necessitudine, ut 'est mihi cum illo ius cognationis aut amicitiae'. Item ius dicitur locus in quo ius redditur appellatione collata ab eo quod fit in id in quo (c. 658) fit; quem locum diffiniunt ubicunque praeter salua maiestate imperii sui saluo que more maiorum ius dicere constituit. Item ius liquorem significat eorum quae coquantur et ad coquinarium pertinet; á quo **iurulentum** dicimus iuris plenum. **Plinius**: Ius decoctae cum posca perionibus prodest.

141 Á iure dicitur **iustus**, qui praecepta iuris seruat. Interdum pro mediocri ponitur, quum et ius ipsum mediocritas quaedam sit, unde iustam magnitudinem hominis uel libri uel alterius rei dicimus quum nec debita minor est nec modum excedit. Hinc **iusti dies** dicebantur triginta dies quum exercitus esset imperatus et uexillum in arce positum. Interdum pro uero, unde apud iuris consultos qui filium adoptat interrogatur an uelit eum quem adoptat iustum sibi filium esse, hoc est uerum filium. Item **iniustus**, qui contra ius facit, et interdum ponitur pro eo quod iustam magnitudinem excedit. **Virgilius**: Iniusto sub fasce uiam dum carpit. Á iusto **iustitia**, quae diffinitur, ut **Vlpiano** placet, constans et perpetua uoluntas ius suum cuique tribuens. Alii iustitiam dicunt habitum animi esse communi utilitate conseruata dignitatem suam cuique tribuentem, cui contraria est **iniustitia**. Hinc etiam **iuste** et **iniuste** aduerbia deriuantur, et **iusta** dicuntur sacrificia quae mortuis impenduntur, ut supra diximus.

142 Item **iusta** aduerbium, quod qua ratione uulgo per x duplicem litteram scribatur, non uideo; significat autem æque, similiter, eodem modo. **Plautus**: Dixi tibi, mater: iusta mecum rem tenes. Idest æque mecum. **Salustius**: Hyemem atque æstatem iusta pati. Aliquando tamen pro præpositione accipitur et significat prope. **Virgilius**: Humilis uolat æquora iusta. Aliquando simul, coniunctim. **Varro**: Quum interea lucubrando faceret iusta ancillas lanam. Hoc est simul cum ancillis. Non nunquam apud. **Plautus**: Iusta te sum; tu me tuearis oportet. Hoc est apud te sum. **Apud** tamen licet proprie iusta significet, aliquando tamen pro in usurpatur. **Apuleius**: Apud forum eum conueni. Hoc est in foro. **Penes** quoque idem quod apud et iusta significat. **Cicero**: Ita petulans es atque ater ut ne ad solarium quidem, ut mihi uideatur, sed penes scenam et in huiusmodi locis exercitus sis. Sed penes usurpatur frequentius in iis quæ ad dominium spectant laudem que uel uituperationem et commodum aut incommodum. **Varro**: Sed seruorum cura penes dominos sit. **Cicero**: Cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis aut scientiae. **Quintili-**

(Cic. *Flacc.* 95 potius quam *Rhet. Her.* 4,50) | **140,6** Seru. *Aen.* 9,639 ? | Quint. ? | 8-10 cf. Paul. *dig.* 1,1,11 | 12 ex Plin. *nat.* 20,87 uel 22,70 uel 22,143 ? | **141,1** ex Isid. *orig.* 10,124 et al. | 4-5 cf. P. Fest. 103 | 8 cf. Seru. ? et *georg.* 3,347 uar. [ap. Non. 312 ?] | 9-10 cf. Vlp. *dig.* 1,1,10 pr. uar. = Inst. *Iust.* 1,1 pr. | 10-11 cf. Cic. *inu.* 2,160 | 12-13 cf. 2,481 | **142,2-6** cf. Non. 321-2 (Plaut. *Aul.* 682; Sall. *Iug.* 85,33; Verg. *Aen.* 4,255; cf. Varr. [uar. ?]) | 7 Plaut. ? *fr. inc.* 156 | 8 Apul. ? *fr. inc.* 113 [ex Vall. *eleg.* 6,54] | 9-12 cf. Vall. *eleg.* 6,54 (*Rhet. Her.* 4,14 uar.) | 12-13 Varr. ? *fr. inc.* 26 | 13-15 cf. Vall. *eleg.* 6,54 (Cic. *Brut.* 258)

140,6 eum *om.* v || 7 necessitudine] necessitate v || mihi] nihil v || **141,2** et *om.* a || 7 quod] qui a || **142** *add. in mg. inf. U²* || 4 *post* significat *del.* apud *U²* || 5 *post* Aliquando *del.* apud *U²* || 7 *me*] *p*ie o || 11 dominum *ova*

anus: Vereor in illius culpa uideatur penes patrem, qui tam facile irascitur. **Liuius:** Vt penes eosdem pericula belli, penes quos praemia, essent. **Veteres iustim** quoque pro iusta scripsere. **Sisenna:** Iustim Mincium flumen obruncauit. 15

143 Item á iure iniuria quod non iure fiat: **iniuria** enim proprie, ut **Vlpianus** sentit, iniquitas atque iniustitia est: nam cum quis inique uel iniuste sententiam dixit, iniuriam dixisse manifestum est quasi non iuriam. Iniuria etiam aduerbiallyter ponitur pro eo quod est sine causa et **immerito**, quemadmodum iure pro merito accipi supra demonstrauimus. **Cicero:** Neque id iniuria factum est. Hoc est non sine causa, non immerito. 5
Quandoque etiam pro contumelia. **Plynius:** Tot ab eo iniuriis affectus sum, tot conuitiis lacessitus. Item pro damno culpa dato. **Pacuuus:** Patior facile iniuriam, si est uacua contumelia. (f° 422v) Cuius autoritate motus **Marcellus** scripsit iniuriam leuiorem esse quam contumeliam; nec animaduertit iniuriam hoc loco pro damno accipi.

144 Ab hoc fit **iniurior**, quod modo significat incommodum ac damnum, modo contumeliam facio, et **iniurius** qui alicui iniuriam facit, et **iniuriosus** contumeliosus, et **iniurie** atque **iniuriose** aduerbia. **Neuius:** Iniuriose ego ne an ille iniurie facimus? Vbi manifeste intelligitur iniuriose pro contumeliose accipi, iniurie uero pro inique et iniuste. 5

145 Item á iure fit **iurgo**, quod est de iure contendo, et **iurgatio** iuris actio, á quo fit **iurgium**; hoc est distans á lite quod iurgium leuior res est, si quidem inter beniuolos et propinquos concertatio quaedam iurgium dicitur; inter inimicos autem **lis** appellatur. **Cicero:** Admiror non rerum solum, (c. 659) sed etiam uerborum elegantiam; si iurgant, inquit: beniuolorum concertatio, non lis inimicorum, iurgium dicitur. **Idem:** Iurgare ergò lex putat inter se uicinos, non litigare. Ab hoc fit **iurgiosus**, hoc est contentiosus, contumeliosus. **Gellius:** Mulier morosa admodum et iurgiosa. Et **obiurgo** actiuum et **obiurgor** deponens, quod significat arguo, reprehendo; á quo **obiurgator** reprehensor et femininum **obiurgatrix** et **obiurgatio** hoc est reprehensio deriuantur. 5

146 Item á iure **iuro**, quod proprie est promitto me adhibitis etiam testibus ita seruaturum ac si ius esset, á quo fit **iuramentum**, quod et **iusiurandum** dicitur. **Laberius:** Quod est iusiurandum? Emplastrum aeris alieni. Et **adiuro** quod semper ferè negatiue ponitur. **Terentius:** Adiurat se non posse apud nos absente Pamphilo durare.

147 Interdum tamen adiurare est incantationibus quibus daemones allicere, quod Graeci dicunt ἐξορκίζειν hoc est **exorcizare**; á quo ipsa adiuratio **exorcizatio** siue **exorcismus** dicitur, et qui huiuscemodi artibus utuntur á iuris consultis dicuntur **exorcizatores**.

(cf. Ps. Quint. *decl.* 9,2; Liu. 2,24,2) | **142**,15-16 cf. Non. 127 (cf. Sisenn. *hist.* 3 [uar.]) | **143**,1-3 cf. Vlp. *dig.* 47,10,1 pr. | 4-5 cf. 10,140 | 5 ex Cic. *orat.* 3,70 ? | 6-7 Plin. ? | 7 cf. Vlp. *dig.* 47,10,1 pr. | 7-9 cf. Non. 430 (Pacuu. *trag.* 279 uar.) | **144**,2-3 ex Vall. *eleg.* 1,21 ? | 3-4 cf. Non. 124 (Naeu. *trag.* 40) | **145**,1 cf. Varr. *ling.* 7,93 et al. | P. Fest. 103 | 2-6 cf. Non. 430-1 (cf. Cic. *rep.* 4,8; cf. 4,8) | 7 cf. Gell. 1,17,1 | **146**,1-2 ex Seru. *Aen.* 12,816 ? | 3 Laber. *mim.* 1 uar. ap. Gell. 16,7,14 | 3-4 cf. Seru. *Aen.* 12,816 (cf. Ter. *Hec.* 268-9) | **147**,1 et 2 et 3 cf. Tort. *exorcismus*

142,14 ut reor *U² a.c. ova* || irascitur] nascitur *ov* || **145**,2 fit *om.* v || est¹ *om.* a || **146**,3 ferè semper *ova* || **147** *add. in mg. inf. U²* || 1 quibusdam *a* || daemones allicere] eicere daemones *o* allicere daemones v || 3 *post á del.* graecis *U²* || iuris consultis *U² p.c.*

148 Et **abiuro**, rem creditam cum iuramento nego et apud me retineo. **Virgilius**: Abiuratae que rapinae Caelo ostenduntur. Ab his **adiuratio** et **abiuratio** deducuntur. Et **coniuro** quod proprie est conspiro, idest in alicuius perniciem iuro, á quo **coniuratio** hoc est conspiratio. Capiuntur tamen aliquando **conspiro** et **coniuro** in bonam partem, sed perraro. **Cicero** pro Ligario fratrum conspirationem dixit, quasi unanimatam. **Horatius**: Et coniurat amicae.

149 Item **deiero** quod est sancte et uehementer iuro, á quo **deierator**, **deieratrix**, **deieratio**. Et **peiero** quod est iuramentum infringo uel contra iuramentum facio uel animo fallendi iuro. Á quo **peierator**, **peieratrix**, **peieratio** et **periurus**; á quo **periurium**, qui uiolauit iuramentum et ipsa uiolatio, et **deirus**, qui sancte et uehementer iurauit; á quo **deiurium**, sanctum iusiurandum. **Gellius**: Octo ad hostes redire (f° 423r) uoluerunt, quod deiurio uincti forent; duo reliqui Romae manserunt.

150 **Iurati** dicuntur, qui iurauerunt, sicut **iniurati** qui non iurauerunt et **coniurati** qui conspirationem fecerunt. Item **praeiuro** ante alios iuro, á quo **praeiurator** dicitur et **praeiuratio**, quam ii facere dicuntur qui ante alios conceptis uerbis iurant; post quos in eadem uerba iurantes tantummodo dicunt: Idem in me. Et **exiuro**, quod est deiero. **Plautus**: Exiurasti mihi te dixisse per iocum. Item eiuro, quod significat id quod desyderatur non posse praestari. **Idem**: Eiurauit militiam. Ab hoc fit eiuratio.

151 Item á iure **iustitium** quasi iuris statio, et **iuridicus** et **iurisdictionio**, de quibus supra diximus. Item **iudico**, á quo **iudex**, **iudicium**, **iudicialis**, **adiudico**, **diiudico**, **iudicata res**, **praeiudico**, **praeiudicium**, **iudicatum**, **abiudico**, de quibus similiter superius disseruimus.

152 Quidam non á iubendo ius dictum existimant, sed per immutationem unius litterae á uis, qum ius nihil aliud sit quam uis, hoc est uoluntas, potentioris. Qua propter quidam leges anearum telis similes esse dixerunt quae muscas quidem capiunt, á maioribus uero animalibus infringuntur.

153 **Iustitiae imaginem** ita pingere ueteres consueuere: effigie uirginali, aspectu uehementi et formidabili, luminibus oculorum atrocibus, neque humilis neque asperae, sed uerecundae cuiusdam tristitiae dignitate. Ex quo intelligi uoluerunt eum qui iustitiae praeest oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem, aduersus improbos atque nocentes immisericordem atque inexorabilem, erectum, arduum, potentem, ui et maiestate aequitatis ueritatis que terrificum.

148,1-2 cf. Seru. et *Aen.* 8,263-4 | 3-6 cf. Vall. *eleg.* 5,21 (ex Cic. *Ligar.* 34) | 6 Hor. *ars* 411 uar. | 149,1 ex Eugraph. *Eun.* 331 + Don. *Hec.* 771 uel *Eun.* 331 uel Non. 105 ? | 6 cf. Gell. 6,18,7-9 | 150,1 ex Gell. 6,18,9 ? [et al.] | 3-4 cf. P. Fest. 224 | 5 cf. Non. 105 (cf. Plaut. *Amph.* 1034g = *frg.* 7=11 [uar. ?]) | 5-7 cf. P. Fest. 77 (Plaut. *frg. inc.* 11 [25]) | 151,1 (2,92) ex Char. gramm. p. 33,16 [ap. Vall. *eleg.* 5,6 ?] et al. | cf. 3,453 | cf. 2,789 et 3,454 | 2-4 cf. 3,453 | 152,1-2 ex Cic. *inu.* 2,65 uel 161 ? et al. | 3-4 cf. Anachars. ap. Val. Max. 7,2 ext. 14 | 153 cf. Gell. 14,4,2 uar.-3 ex Chrysippo

148,2 iis ova || 6 amicae] amice ova [= Hor.] || 149,4 et² om. v || deiurium v || 150,1 et om. v || 6-7 Item - eiuratio add. in mg. sin. U²

154 INGENIVM. Naturam, ut supradiximus. MITIVS. Lenius, suavius, minus asperum. **Mitis** proprie dicitur lenis, clemens, mansuetus, cuius contrarium est **immitis** hoc est asper, saeuus, crudelis. Hinc per metaphoram mitis aliquando pro tranquillo accipitur, et immitis pro procelloso atque in- (c. 660) quieto. **Virgilius**: Mitis ut in morem stagni placidae que paludis. **Apuleius**: Erat enim turbidum atque immite pelagus. Item mitis pro maturo, et immitis pro immaturo. **Virgilius**: Sunt nobis mitia poma Castaneae molles et pressi copia lactis. **Plinius**: Immitia adhuc et cruda poma. Á mitis fit **mitesco** uerbum, quod modo mansuesco significat. **Idem**: Vt ferae domi educatae mitescunt. Modo tranquillor. **Apuleius**: Conflacescunt fluctus, mare mitescit. Non nunquam maturesco. **Plinius**: Reliquorum pomorum Velocitas cito mitescentium trans- (f° 423v) uolat. Item **mitigo** placō, quasi mitem ago. 5 10

154,1 Mart. *spect.* 10,6 | (3,59) cf. Non. 322 | Mart. *spect.* 10,6 | 2 et 3-4 et 5 cf. Non. 343 (Verg. *Aen.* 8,88) | 5-6 Apul. ? *fr. inc.* 114 | 6 cf. Non. 343 | 6-7 Verg. *ecl.* 1,80-81 ex Non. 343 | 7 Plin. ? [ex Gell. 10,11,3 ?] | 8-9 Plin. ? [ex Liu. 33,45,7 + 38,17,15 ?] | 9 Apul. ? *fr. inc.* 115 [ex Gell. 2,30,2] | 10-11 cf. Plin. *nat.* 15,42

DE VRSO RETE IMPLICITO. EPIGRAMMA XI.

1 PRAECEPTUM SANGVINEA. Blanditur Domitiano de urso qui, cum per harenam furibundus curreret, retibus irretitus ad similitudinem auium deprehensus est.

2 DVM. Quando. **Dum** enim aliquando aduerbium temporis est et pro quando accipitur. **Virgilius**: Multa quoque et bello passus dum conderet urbem, hoc est quando condebat Troiam quam Aeneas, ut primum in Italiam uenit, aedificauit: dum enim hoc faceret, ob uulneratum regium ceruum commota sunt bella. Aliquando pro donec, ut hoc ipso loco, si per urbem Lauroulaunium intelligamus: tam diu enim dimicauit, donec ad tempus faciendae ciuitatis ueniret. Non nunquam pro dummodo, ut in eodem uersu, si per urbem accipiamus Romam, ut sit sensus: multa passus dummodo conderet urbem. Quod si cum praeterito subiunctiuui iungatur significat postquam. **Martialis**: Audieris dum grande sophos. Hoc est postquam audieris. Á dum fit **dummodo**, **duntaxat**, quod significat solummodo, **nondum** et **necdum**, pro non ad huc, aliquando etiam expletiuua coniunctio est, ut **agedum**, **adesdum**.

3 PRAECEPTUM. Festinus, furibundus et sine consyderatione prouens. **Praeceptum** á prae et capio componitur significat que proprie eum qui sine consideratione aliqua aut modo quid agit et quasi rem praeoccupat. Vnde pro nimis festino poni solet. **Virgilius**: Praecipites atra seu tempestate columbae. Capitur etiam pro loco alto unde quis se praecipitem dare facile possit. **Idem**: Turrim in praecipiti stantem. Hinc fit **praecipito**, quod est in praecipue deiicio, aliquando etiam inconsyderate ago; á quo **praecipitium** locus praeruptus unde praecipitari facile potest, et ipsa **praecipitatio**, et **praecipitanter** aduerbium, quod significat temere inconsyderate.

4 ROTAT. Vertit, tractum á **rota**, quam Graeci τροχόν hoc est **trochum** uocant. Rota autem á rotunditate dicitur, cuius diminutiuum est **rotula**. **Rotundum** enim dicimus quod collectum et per omnem circuitum leue est sine offensione asperi anguli. Transfertur aliquando ad animum et pro collecto ac concinno accipitur. **Gellius**: Crispium sanè agmen orationis (f° 424r) rotundum que ac modulo ipso numerorum uenustum. **Cicero**: Theodectes autem praefator nec satis ut ita dicam rotundus primus instituit dilatare uerbis. Á quo fit aduerbium **rotunde**, hoc est collecte, eleganter, concinne. **Idem**: Accedunt uerba apte et rotunde disposita. **Rotundum** autem quasi retondum dictum est á retondendo, quod omnis undique retonsa et ueluti detornata sit asperitas; habet enim quod rotundum est unicam superficiem, in qua nec principium notari potest nec finis. **Rotundam** Romae ueteres faciebant **aedem deae Vestae** ad pilae similitudinem, quod eam credebant terram esse, quam esse rotundam manifestum est.

1,1 Mart. *spect.* 11,1 | 1-2 ex Cald. ? | 2,1 Mart. *spect.* 11,1 | 2-8 Verg. *Aen.* 1,5 et cf. Seru. | 9 Mart. 1,3,7 uar. | 10 cf. Prisc. gramm. III,503,10-11 ? et al. | 11 cf. Prisc. III, 479,31-32 | 3,1 Mart. *spect.* 11,1 | 1 ? et 3-4 cf. Seru. et *Aen.* 2,516 | 4-5 cf. Seru. et *Aen.* 2, 460 | 4,1 Mart. *spect.* 11,1 | cf. Tort. ? | 2 et 2-4 cf. Non. 60 | 5 Gell. 1,4,4 | 6-7 Cic. *or.* 40 uar. ap. Non. 60 | 7-8 cf. Non. 164 (ex Cic. *fin.* 4,7 [+ *Brut.* 272 ?]) | 11-12 cf. P. Fest. 263

1,1 PRAECEPTUM o || 2 irretitus ov || 2,8-9 Quod si - audieris add. in mg. dext. U² || 3,6 inconsy.] considerate ov || 7 ipsa om. v || 4,3 lene ov

5 Alii rotundum á radendo deductum putant, quod circum rasum atque expoliturum sit: **radere** enim complanare est; unde **radium** dictum putant quo mensurae raduntur, quod et (c. 661) **hostorium** ab aequando dicitur, ut supra declarauimus, et rasores fidicines, quia uidentur cordas ictu radere. Et **rutrum** similiter á radendo, cuius diminutivum est **rutellum**. **Lucillius**: Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum unum affert. 5
 Á rado composita fiunt **circumrado**, **obrado**, **abrado**, **derado**, **erado**, **corrado** notae significationis. Corrasisse patrimonium dicitur siue corrasisse haereditatem, qui omnem substantiam consumpsit et domum rasam, hoc est omni re uacuum atque expolitam, reliquit. **Rastrum** quoque á radendo terram appellatum putant, item **radicem**. Radices enim saepenumero effossa parumper terra raduntur, ut arbores 10
 melius fruticescant. Á radix **radico** deducitur, quod est radicem facio, quod et radicem capio dicitur. **Plynius**: Quum pali defixi radices cepissent. Et **eradico** euello, et **uiuiradix** de qua superius diximus, et **radicula** diminutivum, et **radicatio** atque **eradicatio**, et **radicitus** aduerbium, hoc est á radice. Et per metaphoram ponitur pro 15
 eo quod est prorsus, omnino.

6 Radicula etiam per se herba uocatur, succum habens lauandis lanis commo-
 dissimum, multum conferens candore mollicia que. Trans Euphratem laudatissima, caule ferulaceo, tenui et ipsis cibus indigenarum expetito ungenti que quicquid sit, cum quo decoquatur, folio oleae. **Struthion** Graeci uocant. Floret aestate, grata 5
 aspectu, uerum sine odore, spinosa et caule lanuginoso. Semine caret, radicem habet magnam, quae conciditur ad eum quem diximus usum. Vulgo etiam radicem raphanum uocant, sed hoc apud doctos non inuenitur. Cortice et cartilagine constant raphani. Vis mira his est colligendi spiritum laxandi que ru<c>tum. Ob id cibus 10
 illiberalis, utique si proxime olus mandatur; si uero cum oliuis, rarior ru<c>tus fit, minus que foetidus. In Aegypto mire celebrabatur propter olei fertilitatem quod de semine eius faciebant, plus que ex eo quaestus quam ex frumento et minus tributi erat, nullum que copiosius oleum. Plura raphanorum genera ueteres faciebant. Algidense á loco, longum atque translucidum. Syriacum rapi ferè figura, suauissimum ac 15
 tenerrimum. Item siluestre quod Graeci chemam uocant, Pontici arum, alii leucen, nostri (f° 423 bis r) armoraciam, fronde copiosius quam corpore. Seri uult raphanus terra soluta humida; fimum odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet, ut in Germania infantium puerorum magnitudinem aequet. **Aristomachus** detrahi folia per hyemem iubet et, ne lacunae stagent, accumulare; ita in aestate grandescere.

5,1 ? | 2 ex Isid. orig. 19,29,1 ? | 3 (2,23 et 6,14) cf. Prisc. gramm. II,215,17-18 uel gloss. ? | 3-4 P. Fest. 275 | 4 et 5 cf. Non. 18 (Lucil. 322 uar.) | 9 cf. Isid. orig. 20,14,6 ex Seru. georg. 1,94 uel Varr. ling. 5,136 | 10 ex Isid. orig. 17,6,14 et al. | 12 Plin. nat. 17,123 | 13 cf. 3,151 | 6,1-6 cf. Plin. nat. 19,48 uar. | 7-8 cf. Plin. nat. 19,78 | 8-12 cf. Plin. nat. 19,79 uar. | 12-14 cf. Plin. nat. 19,81 | 14-15 cf. Plin. nat. 19,82 uar. | 15-17 cf. Plin. nat. 19,83 | 17-18 cf. Plin. nat. 19,84 uar.

5,2 est complanare ov || 3 hosterium ov || 3-4 rasores - radere add. in mg. dext U² || 5 modum ov || 6 abrado] om. ova || 13 diminutivum a || 14 et¹ om. v || 5,14-6,15 Et per - nostri add. in mg inf. U² || 6,3 unguentique v unguentoque a || 4 struthum lemma U² || 5 lanuginosa ov || 8 rutum U² || 9 rutus U² || 10 celebratur ova || 14 cheriam ova || 6,15-8,3 armoraciam - dicimus add. in f° 423 bis r U² || 17 infantium] infinitum v

7 Succum eorum praecordiiis necessarium tradunt, quando phthisin cordi intus inhaerentem non alio potuisse depelli compertum sit in Aegypto, ubi iussu regum corpora mortuorum ad scrutandos morbos secantur. In templo Apollinis Delphis adeo caeteris cibis praelatus est raphanus ut ex auro raphanus duceretur, beta ex argento, rapum ex plumbo. Scripsit **Morchion** graecus autor de raphano unum uolumen. 5
 Vtilissimi in cibis hyberno tempore existimantur, atterunt tamen dentes, unde et ad polienda ehora eis utuntur. Odium habent cum uite maximum. Refugit haec iuxta satos. Raphani decocti mane poti ad ternos cyathos comminuunt et eiiciunt calculos. In posca cocti contra serpentium morsus illiciuntur. Ad tussim mane ieiunis prosunt cum melle. Semen eorum tostum ac commandacatum ad lagaroponem confert, hoc est 10
 ad ilium dolorem. Quippe eam corporis partem alii lagaron, alii hypochondrion uocant, ponon labore dolore que. Qui hunc morbum patiuntur, dicuntur iliosi. Succus raphanorum binis cyathis contra phlegmonem sumitur. Sic enim uocatur inflammatio, quotiens sanguis utilis et mediocriter crassus fertur subitus in aliquam corporis partem et pro sua copia figuratur. **Nicander** poeta contra fungorum uenena 15
 salutare esse raphanos scribit, **Hippocrates** capillos mulierum difluos si fricentur raphano cohiberi, et (c. 662) cicatricem ad colorem reduci affirmat. Semen ex aqua impositum sistit phagedenas. Sic enim ἀπὸ τοῦ φαγείν hoc est ab edendo uocantur ulcera, quae serpunt et penetrando usque ad ossa corpus uorant, uulnus inaequale est, coeno simile, inest que multus humor glutinosus; odor intolerabilis maior que quam 20
 pro modo ulceris inflammatio. **Democritus** uenerem raphani cibo stimulari putat. Ob id aliqui nocere uoci prodiderunt.

8 Item á rado ramentum, quod significat tenuem cuiusque rei particulam et quasi rasuram; unde ramenta auri, ramenta argenti, lapidum, lignorum et caeterarum rerum dicimus. (f° 423 bis v) Item ramus quasi rasmus ex arbore, á quo ramale eiusdem significationis. **Persius**: Et Ramale uetus. Et ramusculus paruus ramus, et ramex hernia á similitudine descendentis rami. Et racemus pars botrionis siue potius ipse botrion, qui 5
 et botris more graeco et botrus dicitur, hoc est integer uuae racemus. Item á rado rastrum instrumentum rusticum, quod terram radat, á quo diminutiuum s̄it rastellum.

9 Rhamnis cuius uox cognata his uidetur esse, urbs est Euboiae, in qua Fortuna religiosissime colebatur, ob id Fortuna rhamnusia á poetis appellatur. **Ouidius**: Exiget ad dignas ultrix Rhamnusia poenas. Ramnetes proprium uiri nomen fuit. Rhamnus graeca uoce spina dicitur de qua mox dicemus.

7,1-5 cf. Plin. nat. 19,86 uar. | 5-8 cf. Plin. nat. 19,87 | 8-9 cf. Plin. nat. 20,23 | 9-10 cf. Plin. nat. 20,24 uar. | 12 ex Plin. nat. 20,26 | 13 cf. Plin. nat. 20,24 | 13-15 ex Gal. meth. med. 13,2 (t. X, p. 876) ? et al. | 15-16 cf. Plin. nat. 20,25 | 16-18 cf. Plin. nat. 20,27 (cf. Hipp. mal. mul. 2,67 et 78) | 19-21 cf. Cels. 5,58,3 B | 21-22 cf. Plin. nat. 20,28 | 8,1 ex Pap. uel Hug. rado ? | 3-4 cf. Hug. rado (cf. Pers. 1,97) [ex Pap. ramalia ?] | cf. Non. 166 uar. | 5 cf. Seru. georg. 2,60 = Isid. orig. 17,5,14 | 6-7 cf. Seru. georg. 1,94 potius quam Varr. ling. 5,136 uel Isid. orig. 20,14,6 | 9,1-3 cf. Tort. Rhamnys ex Herod. 6,97 uar. ? (Ou. trist. 5,8,9 uar.) | 3 cf. Tort. Rhamnetes | 3-4 (11,10) cf. Plin. nat. 24,124 ?

7,3 scrut.] servandos ova || 7 eis] eius v || cum] eum v || 9 serpentum ova || illici.] illinuntur a || 14 quoties a || 15 fongorum v || 16 defluos ova || 18 φαγείν U φαγείν v || 18-19 quae serpunt om. ova || 22 post nocere del. prod U² || 8,2 lapidum omm. ova || 8,3-11,7 Item ramus - seruetur add. in f° 423 bis v. U² || 3 ex arbore om. ova || 4 et ramusculus - ramus add. s.l. U² || 5-6 Et racemus - uuae racemus add. in mg. sin. U² || 6 botrus] botrius ov || dicitur om. ova || 9,3 ad] at o et a || ad dignas] indignas v || 9,4-10,1 Spina - dicemus. Spina U² p.c.

10 Spina modo sentem, hoc est arborem spinas ferentem, significat, modo aculeum qui in sentibus nascitur; á quorum similitudine spinæ piscium dicuntur et serpentium, quamuis aliqui pisces ossa non spinas habeant, ut delphini. Spina etiam in dorso hominis dicitur et aliorum animalium. Spinarum, hoc est arborum spinas ferentium, multa genera sunt. Spina Syria maxime celebratur praesertim nigra, quoniam 5 incorrupta etiam in aquis durat; ob id utilissima nauium costis. Aculeum habet et in foliis, semen in siliquis, quo coria perficiuntur gallae uice; flos eius et coronis iucundus et medicamentis utilis. Manat ex ea et gummi; sed praecipua utilitas quod caesa anno tertio resurgit. Non dissimilis huic et prunus aegyptia est, pomo mespili, maturescens bruma, nec folia dimittens, lignum in pomo grande, sed corpus ipsum 10 natura copia que messium instar incolis est. Purgatum enim tundunt seruant que eius offas. Nascuntur et circa Memphim spinarum arbores tantae magnitudinis ut terni nequeant circumplecti unam; pomum in usu non est; folia habent ceu pennas, quae tactis ab homine ramis statim cadunt; postea renascuntur.

11 Paliurus inter spinas numeratur; siliquam fert in qua terna aut quaterna semina gignit, quibus medici contra tussim concisis utuntur. Habent enim lentitiam quandam atque pinguedinem, ut semen lini. Nascitur locis dilutis; foliis deciduus est. Paliuri semen Afri zuram uocant, contra scorpiones efficacissimum. Et mespilus spina est, 5 siquidem et in spina alba inseritur. Tria eius genera anhedon, setania et gallica. Setania fructum fert grandiolem, candidiolem acinos que ligno molliori. Anhedoni pomum minus caeteris, sed odore praestantius et quod diutius seruetur. (f° 423 ter r) Flos amygdalae omnibus; folium magna ex parte fessum quod ante quam decedit rubescit uehementer. Non fuit haec arbor in Italia Catonis aeuo. Spina est et malum punicum de quo alibi diximus. Tragon siue scorpionem fert Asia, spinam sine foliis, 10 ramis rubentibus ad medicinae usum. Spina Babylonis est, sicut uiscum in arboribus, sed in spina tantum seritur quae regia uocatur; et eadem die germinat quod iniectum est. Condiunt hac uina et ideo seritur. In oriente á Copto per solitudines nihil gignitur praeter spinam quae sitiens uocatur.

12 Rubi spinæ sunt uulgo notae. Mora producent non modo animalium cibis, sed multis medicamentis commodissima. Inter medicamenta quae styptica, hoc est constipantia, (c. 663) uocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes ut colluantur eo oris ulcera et sedis foueantur, tanta que uis est, ut spongiae ipsae lapidescant. Genus rubi est in quo rosa nascitur, gignit pilulam 5 castaneae similem, praecipuo remedio calculosis. Et cynorhodon quasi canina rosa, quod contra canis rabidi morsum uim maximam habeat. Et cynosbaton quem alii cy-

10,1 ex Seru. *georg.* 4,145 ? | 2-3 cf. *Plin. nat.* 11,215 | 5-9 cf. *Plin. nat.* 13,63 uar. | 9-12 cf. *Plin. nat.* 13,64 uar. | 12-14 cf. *Plin. nat.* 13,65 | 11,1 cf. *Plin. nat.* 24,115 | 1-3 cf. *Theophr. hist. pl.* 3,18,3 [cf. *Th. G. uar.*] | 3-4 cf. *Plin. nat.* 24,115 | 4 et 5-9 cf. *Plin. nat.* 15,84 + *Theophr. hist. pl.* 3,12,5 [Th. G.] | 9-10 cf. 4,118 | 10-11 cf. *Plin. nat.* 13,116 uar. | 11-13 cf. *Plin. nat.* 13,129 uar. | 13-14 cf. *Plin. nat.* 13,139 | 12,1-2 ex *Plin. nat.* 24,117 | 2 et 3-5 cf. *Plin. nat.* 24,120 | 5-6 cf. *Plin. nat.* 24,121 | 6 et 7 cf. *Plin. nat.* 25,17 | 7-10 cf. *Plin. nat.* 24,121 uar.

10,1 post Spina del. quae U² || hoc - ferentem add. s.l. U² || post aculeum del. illud U² || 6 utilissimam v || 11 tundunt] tradunt a || 11,5 in om. o || Tria - gallica] Anhedon, setania, et gallica, tria eius genera v || 11,8-12,12 Flos - serpentis add. in f° 423 ter r U² || 11 post Babylonis del. siue spina regia U² || 12 regia] Regina v || 13 condunt ova || hæc v || 12,7 cynosbaton U² a.c. cynospaton o

nospaston, alii neurospaston uocant. Vestigio hominis simile, fert et uam nigram in cuius acino neruum habet, unde neruus passus dicitur. Cynosbaton tamen medici etiam capparim uocant, firmioris ligni fruticem, seminis que et cibi uulgari, cuius caulis quoque manditur. Cynosbatos dicitur quasi caninus rubus, quoniam ei rubo similis hic frutex est. Alii opheostaphylen nominant, hoc est serpentis (f° 423 ter v) uam, quoniam in Arabia pestilens est. Ideus rubus appellatur quoniam in Ida non alibi nascitur. Est teneior ac minor, rarioribus calamis innocentioribus que, sub arborum umbra nascens.

13 Inter genera ruborum rhamnus appellatur candidior et fruticosior; is floret ramos spargens rectis aculeis, non ut caeteri aduncis, foliis maioribus. Alterum genus eius est syluestre, nigrius, aliquatenus rubens, cuius radice decocta in aqua fit medicamentum quod uocatur lycium. Praestantius tamen lycium ex alio genere spinae fit, quam pyxacanthon chironiam uocant. Coquuntur in aqua tusi rami radices que summae amaritudinis aereo uase per triduum, iterum que exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Spina alba uulgo nota est. Corona ex ea imposita capitis dolores fertur minuere. Oxyacanthos spina est multo minoribus foliis, aculeatis per extremitates, ferens bacchas rotundas, foliis ipsis araneosa lanugine obductis, qua collecta etiam uestes quaedam bombicinis similes fiunt in oriente. Oxyacanthi baccae contra serpentium ictus bibuntur.

14 Est et Acatiae spina, cuius semen lenticulae simile, minore est tantum et grano et folliculo. Colligitur autumnno. Spissatur succus ex folliculis aqua caelesti perfusus, mox in pila tuis exprimitur organis, densatur in sole mortariis in pastillos. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Vulgaris spinae solius radicis usus est ad coria tingenda. Per Hispanias tamen multi ad odores et unguenta utuntur, Aspalathum uocantes, qum aspalathus sit spina alba in oriente, magnitudine arboris modicae, flore rosae, cuius radix unguentis expetitur; quidam Erisi sceptrum uocant, alii sceptrum Elisei, alii adipsacum, alii dipsacon siue diacheron. Sanat ozenas. Sic enim uocatur uitium in naribus ex confluxu humoris acerrimi. Est et spina appendix ita appellata quoniam baccae puniceo colore in ea instar racemi pendentes appendices uocantur. Spina etiam uepris dicitur, quod uehementer praehendat, cuius diminutium est ueprecula. (f° 424r)

15 SANGVINEA. Sanguinolenta sparsa cruore multarum ferarum. Sanguis quid significet manifestum est. Maribus hic quam feminis nigrior est, et in iuuenta magis quam senio. Qui multo sanguine et pingui abundant iracundi sunt. Magna in eo uitalitatis pars est. Emissus spiritum secum trahit, et tamen non sentit tactum. Inter animalia fortiora sunt quibus sanguis crassior est, sapientiora quibus tenuior, timidiora

12,10-11 cf. Plin. nat. 13,127 uar. | 11-12 ex Theophr. hist. pl. 3,18,4 [ex Th. G. ?] | 12-13 cf. Plin. nat. 13,127 uar. | 13-15 cf. Plin. nat. 24,123 | 13,1-4 cf. Plin. nat. 24,124 | 4-7 cf. Plin. nat. 24,125 | 7-8 cf. Plin. nat. 24,108 | 8 et 9-10 cf. Plin. nat. 24, 108 [+ Diosc. 1,93-94 ?] | 14,1-4 cf. Plin. nat. 24,109 uar. | 4-6 cf. Plin. nat. 24,111 | 6-8 cf. Plin. nat. 12,110 | 8 cf. Plin. nat. 24,112 uar. | cf. Plin. nat. 24,113 | 8-9 ex Cels. 7,11 ? | 9-10 cf. Plin. nat. 24,114 | 11 cf. Isid. orig. 17,7,60 | 15,1 Mart. spect. 11,1 | 2-6 cf. Plin. nat. 11,221 uar.

12,8 post uocant add. a folium habet || 9 acino] acie ov || 10 uulgaris ova || 11 ei] huic U² a.c. || 12,13-14,9 uam - appellata add. in f° 423 ter v U² || 13,5 chironia a || 9 ferens] serens v || abductis ov || 14,1 minor ova (recte) || tantum] tamen a || 2 ex] sed a || 8 adispacum ova || dispacon va || 10-12 quoniam - ueprecula add. in mg. sin. f° 423 ter v U² || 11 -hementer add. s.l. U² || 15,4 utilitatis va || tractum a

quibus minimus, quibus nullus hebetia. Taurorum celerrime (f° 424v) coit, ideo pestifer, ut supra diximus. Aprorum, ceruorum, caprarum et bubalorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis, homini tenuissimus est. Quae plus quam quaternos habent pedes carent sanguine. Obesi minus sanguinis habent, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius in naribus soli homini accidit, quibusdam per inferna, multis per ora statuto tempore, ut Volusio Saturnino omnibus annis, qui tamen nonagesimum uitae annum excessit. (c. 664) Animalia quae certis temporibus latent non habent tunc sanguinem praeter exiguas admodum guttas circa cor. Hominibus in metu refugit, in uerecundia faciem petit. Ideo timore pallescimus, rubescimus pudore. Morbi omnes mors que sanguinem absumunt. Aliquando sanguis pro genere ponitur. **Virgilius:** An nympharum sanguinis una.

16 Ab hoc **sanguineus** et **sanguinolentus** deducuntur, quae modo ad corpus referuntur significant que plenum sanguine, ut hoc loco; modo ad animum, et pro crudeli ac cruento accipiuntur. **Apuleius:** Immani ac sanguinea uoce perterritus. **Varro:** Itaque propter amorem imperii magistratus gradatim seditionibus sanguinolentis urbem perturbauere. Item **Sanguinarius** hoc est saeuus, crudelis. **Cicero:** Itaque grauem illam ac sanguinariam uocem audiuius. Et **sanguisuga** uermis, qui et **hirudo** dicitur. **Horatius:** Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Quidam hanc ab haerendo nomen traxisse existimant, quod animalium corporibus haereat et exangue, quod sine sanguine est. Et sanguiculus sanguis haedi siue suis in cibum formatus. **Plynius:** Vtuntur ad utrunque uitium et coagulo haedi in uino myrteo magnitudine fabae poto et sanguine eiusdem in cibum formato, quem sanguiculum uocant. Et consanguineus, qui sanguine mihi coniunctus est, á quo consanguinitas ipsa coniunctio.

17 Et **sanguinaria** herba, quia succus eius infusus naribus supprimit sanguinem. **Polygonum** Graeci uocant, uel á multitudine seminis, uel á frequentia geniculorum: quippe πολὺ multum significat, γόνος genitus γόνου genu. Folia rutae habet; parum á terra attollitur, similis gramini. Alii **calligonon** nominant, alii **halmada**, nonnulli **carinthothum**, quidam **dema**, multi **myrtopetalon**, et unum eius genus, quod in montibus nascatur, **oreon**, harundini tenerae simile, uno caule, densis geniculis et in se fractis. Est et aliud genus siluestre appellatum, penè arboris frutice, radice lignosa, rubicundum, ramis sparti binum palmorum. Vis omnium est spissare ac refrigerare, propter quod stomachi feruori folia imponuntur. Et **sanguen** arbor, cuius cortex ad sanguinis similitudinem rubet, á quo **sanguineus**. **Plynius:** Si quis duas uirgas (f° 425r) sanguineas manu tulerit.

15,6-10 (5,83) cf. Plin. nat. 11,222 uar. | 10-12 cf. Plin. nat. 11,223 uar. | 12-13 cf. Plin. nat. 11,224 | 13-15 ex Plin. nat. 11,224-5 | 15-17 cf. Seru. et Aen. 1,329 | 16,1 et 2 et 3-4 cf. Non. 465 (ex Varr. [uar. ?]) | 3 Apul. ? fr. inc. 116 | 5-6 Cic. ? fr. inc. 68 | 6-8 cf. Tort. (cf. Ps. Acr. uel Porph. et ars 476; cf. Hug. uel Balb. uel Ps. Apul. asp. 30 et al.) | 9-11 cf. Plin. nat. 28,209 | 17,1-2 et 3-5 cf. Plin. nat. 27,113 uar. | 5-7 cf. Plin. nat. 27,115 uar. | 7-8 cf. Plin. nat. 27,116 | 8-9 cf. Plin. nat. 27,114 | 9-10 ex Plin. nat. 24,73 | 11-12 ex Plin. nat. 19,180 ?

15,6 ideo] adeo ov || 9 sanguini v || 16,2 et om. v || 8 et¹ om. v || 8-12 Et sanguiculus - coniunctio add. in mg. inf. U² || 8 et² om. v || 9 siue] sine v || 17,5 eius om. v || 9 sanguen] sanguinem v || 10 similitudinis o

18 Item á sanguine secundum quosdam **sancio** uerbum. Est enim proprie sancire consecrare aliquid sub sanguine hostiae; unde **sanctum** dicitur quasi sanguine consecratum; et **sancio** proprie uocatur lex cum terrore penae. Alii tamen uolunt sanctum proprie dici quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est, tractum que esse á **sagminibus** herbis quas legati populi romani ferre solebant ne quis eos uiolaret, quemadmodum legati Graecorum ferebant ea que ceratia uocantur. In municipiis muros sanctos esse **Sabinus** affirmat, nec licere eos reficere sine principis uel praesidis autoritate nec aliquid coniungere uel supponere. Hinc **sancire** deductum, quod est firmare, munire et quasi sanctum facere. **Vipianus** sanctum esse scribit quod nec sacrum nec profanum est, sed sanctione quadam confirmatum, ut sanctae sunt leges, hoc est sanctione quadam subnixae. Hinc **Virgilius**: Sancta ad nos anima atque istius inscia culpae Descendam. Sancta, inquit, hoc est incorrupta. **Idem**: Tu que ó Sanctissima coniunx Foelix morte tua. Sanctissima, hoc est castissima. Interdum tamen sanctum pro sacro et religioso ponitur. **Idem**: Ecce leui summo de uertice uisus Iuli Fundere lumen apex. Et paulo post: Nos pauidi trepidare metu crinem que flagrantem Excutere, et sanctos restinguere fontibus ignes. Sanctos, inquit, quasi diuinitus missos. **Idem**: Tu que ó Sanctissima uates Praescia uenturi. Sanctissimam uocauit quia et uates et deo plena erat.

19 Ab hoc fit **sanctifico** uerbum, á quo **sanctificator**, sanctificatrix, **sanctificatio**. Item **sanctitas**, **sanctitudo**, **sanctimonia** eiusdem significationis; (c. 665) et **sancte** aduerbium, á quo **persancte**. **Plautus**: Id que persancte iurauit se facturum. Et **sanctuarium** sacer locus, templum, sacrarium. **Sacrum** uero ut **Trebatius** refert, dicitur omne quod deorum habetur. Hinc **Virgilius** quotiens sacrum nominat, additionem ferè deorum facit: Sacra Dioneae matri diuis que ferebam. **Idem**: Sacra Ioui stygio quae recte incoepa parabam. **Idem**: Tibi enim, tibi, maxima Iuno, Mactat sacra ferens. Hinc **Sacer Mons** trans Anienem fluuium ultra tertium miliarium appellatur, quia Ioui fuerat consecratus, et **Sacra Via** in Vrbe Roma uocitata est, quod in ea foedus ictum sit inter Romulum et Tatium. Et **sacrum** uocabant mustum quod Libero patri sacrificabant pro uineis et uasis et ipso uino conseruandis, sicut **premetium** de spicis quas primo metendo collegissent Cereri sacrificabant. Et sacro- (f° 425v) sanctum quo iureiurando interposito erat institutum ut qui uiolasset morte poenas penderet. Et **sacramentum**, quod iurisiurandi sacratione interposita geritur, unde sacramentum militare appellatum. Item sacramentum aes quod poenae causa penditur.

20 Et **sacrificio**, quod á **lito** ita distinguitur ut sacrificare sit ueniam petere, litare uero propitiare et uotum impetrare. **Plautus**: Si hercle istuc unquam factum est, tum me Iupiter faciat ut semper sacrificem, nunquam litem. Confunduntur haec tamen, et utrunque

18,1-3 cf. Tort. *s.d. Nex Seru. Aen.* 12,200 et al. | 3 ex Cic. *Balb.* 33 uel Papin. *dig.* 48,19,41 uel Isid. *orig.* 15,4,2 ? | 3-7 cf. Marcian. *dig.* 1,8,8 | 7-8 cf. Vlp. *dig.* 1,8,9,4 | 8-9 cf. P. Fest. 320 [= Fest. 321] uel Isid. *orig.* 15,4,2 ? | 9-12 cf. Vlp. *dig.* 1,8,9,3 [ap. Tort. *s.d. N ?*] | 12-17 cf. Macr. *sat.* 3,3,6-7 (Verg. *Aen.* 12,648-9 uar.; 11,158-9; cf. 2,682-3 [uar. ?]; 2,685-6; 6,65-66) | 19,2 ex Gell. 17,2,19 ? | 3 Plaut. ? *fr. inc.* 157 [ex Ter. *Hec.* 771 uel Suet. *Ner.* 35,5 uel *Tit.* 10,2 ?] | 4-7 cf. Macr. *sat.* 3,3,2 [uar. ?] (Verg. *Aen.* 3,19; cf. 4,638; 8,84-85) | 7-8 P. Fest. 319 | 9-10 cf. P. Fest. 291 | 10-13 cf. P. Fest. 319 | 13-14 et 15 cf. P. Fest. 345 | 20,1-3 cf. Non. 424 (cf. Plaut. *Poen.* 488-9 [uar. ?])

18,1 **sancio lemma** U² || 5 quas quae ova || 6-8 In municipiis - supponere *add. in mg. inf.* U² || 11 nos] vos o || 14 leuis o || 19,3 se] id v || 4 Trebatius **lemma** U² ova : Trebanus U || 5 quoties a || 8 Anienem *add. in lacun.* U² || 11 **premetium** a || 12 *post* sacrificabant *del.* et **sacellum** locum deo sacratum sine tecto [cf. P. Fest. 319] U² : sacellum **lemma** U² || 20,2 tum U² *p.c.*

accipitur pro eo quod est sacrum facere. Et **sacrificulum** regem sacrorum, et **sacro** uerbum, quod est deo dedico et sacrum facio; á quo **sacrorator**, **sacratrrix**, **sacratio**, et consecro eiusdem significationis, á quo **consecrator**, **consecratrrix**, **consecratio**; et **execror**, quod proprie est mala deprecor, unde **execratio** deprecatio malorum, et **execrabile** deprecabile, euitandum. Et **desecro** quod proprie est ex sacro profanum facio, et quod uulgo dicitur degrado. **Plautus**: Desecrare eum prius oportet ne manus contaminem. Et **obsecro**, quod significat obtestor, deprecor, et quasi sacra ut te exorem facio. Vnde **ob uos sacro** ueteres dixerunt pro uos obsecro. Ab hoc **obsecrator**, **obsecratrrix** **obsecratio** et **resecro**, religione absoluo. **Plautus**: Resecro mater quod dudum obsecraueram. Hinc qum populum reus aliquando rogasset per deos ut eo periculo liberaretur, iubebat magistratus eum resecrare.

21 Et **sacerdotem** qui deo dicatus est ad sacrificia facienda; á quo **sacerdotium** ipsorum sacerdotis munus officium ue, unde **gentilicium sacerdocium** ueteres appellabant quod nunc uocatur ius patronatus. Et **sacerdotale**, quod est sacerdotis. Et **sacrarium** locum in quo sacra reponuntur; et **sacrilegum**, qui rem sacram aut é sacro loco furatur; á quo tale furtum **sacrilegium**.

22 **Sacrum** etiam aliquando pro sacrificio ponitur quando substantium est. **Virgilius**: Sacra Dioneae matri diuis que ferebam. Quando uero adiectium pro uenerabili. **Idem**: Extulit os sacrum caelo. Interdum etiam pro execrando, scelesto. **Idem**: Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames? **Plautus**: Homini, quantum hominum terra sustinet, sacerrimo. Quod tractum est á Gallorum consuetudine. Quotiens enim Massilienses pestilentia laborabant, unus ex pauperibus sese offerebat alendum anno integro publicis et preciosioribus cibis. Hic postea uerbenis ornatus et sacris uestibus indutus per totam urbem ducebatur cum execrationibus ut in ipsum omnia ciuitatis mala reciderent et sic diis imolabatur. Item sacrum quando substantium est pro templo accipitur, cuius diminutium est sacellum; dictum que est ad imitationem Graecorum qui sacrum dicunt $\epsilon\rho\delta\omicron\nu$ καὶ τὰ $\epsilon\rho\alpha$ templa appellant. **Paulus** iuris consultus: Sunt autem sacrilegi qui publica sacra compilarint; at qui priuata sacra uel aediculas incustoditas tentauerint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur. Á sacro etiam **Sacerani** appellati fuerunt Reate orti (c. 666) qui ex Septimontio Ligures Siculos que eiecerunt, quod iure sacro nati fuissent.

23 Veteres pro sanguis neutro genere sanguen dixerunt. **Ennius**: Et sanguen diis oriundum. **Lucretius**: Visceribus uiscus gigni sanguen que creati.

20,4 cf. P. Fest. 319 ? et al. | 7 ex Seru. *Aen.* 2,154 = Isid. *diff.* 1,202 ? | 9-10 Plaut. ? *fr. inc.* 158 | 11 cf. P. Fest. 191 | 12-14 cf. P. Fest. 280 (cf. Plaut. *Aul.* 684) | 21,1 ex Varr. *ling.* 5,83 uel Isid. *orig.* 7,12,17 [= 9,3,4] ? | 4 Vlp. *dig.* 1,8,9,2 = Seru. *Aen.* 12,199 = Isid. *orig.* 15,5,1 | 4-5 cf. Seru. *ecl.* 9,21 = *Aen.* 10,79 = Isid. *orig.* 10,252 | 22,2 Verg. *Aen.* 3,19 [ap. Macr. *sar.* 3,3,2 ?] | 2-3 cf. Seru. et *Aen.* 8,591 | 3-4 cf. Seru. et *Aen.* 3,56-57 [ex Non. 397 ?] | 4-5 cf. Plaut. *Poen.* 89-90 ap. Non. 397 | 5-9 cf. Seru. *Aen.* 3,57 [cf. Schol. *Theb.* 10,788] ex Petron. *frag.* 1 | 9-10 ex Vall. *eleg.* 1,5 ? | 11-13 cf. Paul. *dig.* 48,13,11[9],1 | 13-15 cf. P. Fest. 320 [uar. ?] | 23,1-2 cf. Prisc. *gramm.* II,250,12 et 15-16 (cf. *Enn. ann.* 113 uar.) | 2 Lucr. 1,837 [ap. Non. 224 uel Seru. *Aen.* 1,211 ?]

20,8-14 Et desecro - resecrare *add. in mg. dext. U²* || 11 obuos o || sacro] secro ova || post hoc *add. fit v* || 12 post resecro¹ del. *U²* penè idem quod desecro hoc est || absoluo] abluo v || 21,2 ipsum ova || 22,3 scelesto *add. s.l. U²* || 4-5 Plautus - sacerrimo *add. in mg. dext. U²* || 5 Quoties a || 7 et¹ om. ova || 9-13 Item - merentur *add. in mg. inf. U²* || 9 substantium] adiectium *U²* a.c. || 13 metentur v

24 **Sacrum** Graeci $\tau\epsilon\rho\delta\nu$ dicunt, hoc est **hieron**, á quo **hierarchia** sacer principatus et **Hiera** insula inter Siciliam et Liparim Vulcano sacra; et **Hieri** populi ultra Sauromatas; et **Hiero** rex Syracusarum; et **Hieronimus** ac **Hierotheus** propria nomina, quorum alterum sacra lex, alterum sacer deus interpretari potest; et **Hieropolis** oppidi nomen quasi sacra urbs. Et per diminutionem **Hiella** urbs Etruriae; et **Hierosolyma** urbis nomen in Palestina; et **hierapicra** medicamenti genus ad soluendam aluum, hoc est sacra amara, nam $\mu\epsilon\kappa\rho\nu\delta\nu$ Graeci amarum dicunt.

25 **PERDIDIT**. Ammisit, quemadmodum supra diximus. Ab hoc fit **perditio**, ammissio; et **perditte**, uehementer, sine remedio. Et **frugiperda** salix, quia ammittit semen (f° 426r) antequam omnino maturitatem sentiat. Sed huic rei naturae prouidentia consuluit, quoniam depactus surculus facile et incuriosius nascitur. Vnam tantum salicem tradunt autores semen ad maturitatem perferre solitam in Creta insula atque ipso descensu speluncae Iouis toruum ligneum que magnitudine ciceris.

26 **Salix** á saliendo dicta est, quod uel sata, uel casu terrae compacta statim salit ac surgit. **Salix perticalis** dicitur, ex qua **perticae** fiunt, hoc est fustes longiores quibus ad sustentandas uitas, hoc est ad iuga facienda, et ad messes flagellandas et ad alia rustica opera utimur. **Plinius**: Nam salices quaedam in proceritatem magnam emittunt iugis uinearum perticas. **Idem**: Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur. **Idem**: Perticis quidam decutiunt oliuas cum iniuria arborum sequentis anni damno. Has iustum est caedi quarto quoque anno. **Salix uiminalis** est ex qua uimina colliguntur. Has omnibus annis confodi iubent mense aprili. Haec et **amerina** dicitur ab **Ameria** Vmbriae ciuitate, ab Amerio sic appellata. **Virgilius**: Atque Amerina parant lentae retinacula uiti. **Amella** uero herba est quae nascitur iuxta Mellam, Galliae flumen, á quo nomen accepit. Folia salicis contrita et pota intemperantiam libidinis coercere dicuntur atque, si saepius sumantur, usum eius in totum auferre.

27 Á salice **salignum** deducitur quod ex salice est, sicut **acernum** quod est ex acere, et **abiegnum** quod est ex abiete. Et **salicetum** seminarium salicum quod et **salicium** per syncopen dicitur. **Virgilius**: Hyleis apibus florem depasta salicti. Et salicestratum genus labruscae in salictis nascens. Nam labrusca est quae á Graecis ámpelos agria, hoc est uitis agrestis, appellatur, spissis et candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice. Fert uuas rubentes cocci modo, quae cutem in facie mulierum purgant. Quidam hanc taminiam uocant. Vitis alba est quam Graeci ampeloleucen uocant, alii staphylen, alii molothron, alii philothrum, alii arcesostin, alii cedrosin, alii madon. Huius sarmenta longis et exilibus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinem hederæ diuiduntur ut uitium. Radix alba, grandis, raphano similis initio.

24,1 cf. Tort. *Hieros* | 2 cf. Tort. ex Plin. *nat.* 3,93 uel Sol. 6,2 | 2-3 cf. Tort. ex Herod. 4,23 | 3 cf. Tort. | 3-5 cf. Tort. *Hieros* | 5 ex Tort. *Hyella* ? | 6 cf. Tort. | 6 et 7 cf. Tort. | 25,1 cf. 2,681 | 2-6 cf. Plin. *nat.* 16,110 uar. (cf. Hom. *Od.* 10,510) | 26,1-2 ex Isid. *orig.* 17,7,47 [ex Fest. 329 ?] | 4-5 cf. Plin. *nat.* 16,174 | 5-6 cf. Plin. *nat.* 18,298 [uar. ?] | 6-7 cf. Plin. *nat.* 15,11 | 7 cf. Plin. *nat.* 17,143 | 8 cf. Plin. *nat.* 17,142 | 9 cf. P. Fest. 21 [uar. ?] + ? Seru. | 9-10 Verg. *georg.* 1,265 | 10-11 cf. Seru. *georg.* 4,278 | 11-12 cf. Plin. *nat.* 24,58 | 27,1-2 cf. Prisc. *gramm.* II,80,22-24 | 3 Verg. *ecl.* 1,54 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 23,20 | 4-7 cf. Plin. *nat.* 23,19 | 7-11 cf. Plin. *nat.* 23,21 uar.

24 *add. in mg. inf. U² || 2 Vlcano v || 5 eturiae U² p.c. || 7 soluendum ova || $\mu\epsilon\kappa\rho\delta\varsigma$ o || 26,2 fustæ ova || 7 caedij cæli o || 8-11 Haec - accepit *add. in mg. sin. U² || 27,1 ex] è ova || est² om. ova || 2 est om. ova || 3-16 Et salicestratum - uindemia *add. in mg. inf. U² || 4 ἀμπελος ἄγρια a || 5 uitis] uitis v || ramoso ova || 6 purgat o || 7 tanuniam ova***

Ex ea caules asparagi similitudine exeunt, qui decocti in cibo aluum et urinam cient. Est et nigra uitis, quam quidam ampelomenam, alii bryoniam, alii chironiam, alii gynecanthen, aut aproniam uocant, similis priori praeter quam colore. Astaphis agria siue staphis uitis est cauliculis nigris, rectis, foliis labruscae; fert folliculos uerius quam acinos uirides, similes ciceri, in his nucleum triangulum, maturescit cum uindemia. 15

28 FVGAM. Cursum, de quo supra diximus. IMPLICITAM. Ipse implicitus, hoc est innexus, in- (c. 667) uolutus. **Implicare** enim inuoluere et irretire est. **Plautus**: Haec meretrix miris me implicauit modis. Sed de hoc superius disseruimus.

29 VISCO. **Rete**. Retia longis temporibus ad auium duntaxat aucupia in usu fuere. Postea imperatorum ferè temporibus, dum uenationum spectacula populo aedebant, feris quoque ea adhibere coeperunt. **Martialis**: Pulcher adest Onager mitti uenatio debet. Dentis Erythrei iam remouete sinus. Per **sinus** enim retia intelligi manifestum est.

30 Quippe sinus proprie pars illa dicitur quae est intra pectoris brachiorum que complexum, unde fit **sinuo** uerbum, quod est curuo, flecto. **Virgilius**: Sinuant que imensa uolumine terga. Hinc sinus uestium appellati quales erant tunicae Romanorum et nunc sunt quorundam religiosorum supra cincturam laxitas illa uestis quae cingulum operit. Et per metaphoram sinus uocantur littora curua et quasi brachiis mare (f° 426v) 5 amplectentia; á quo curuitas ipsa **sinuatio** dicitur; et **sinuatim** aduerbium quasi per sinus; et **sinuosum** mare quod multos habet sinus. Item sinuosum quicquid sinus facit propter laxitatem, ut sinuosa uela quae uentis flantibus curuantur et sinus faciunt. Ponitur etiam pro orbe oculos amplectente, hoc est pro palpebris. **Virgilius**: Sinum lachrimis impleuit abortis. Item pro quacunque re fluente ob laxitatem atque capaci. 10 **Iuuenalis**: Fata regunt homines, fatum est et in partibus illis Quas sinus abscondit. Vnde et retia **sinus** uocantur. **Idem**: Impleuit que sinus. Sinus etiam prima producta Vasis genus est sinuosum, sicut **Galeola**. **Virgilius**: Sinum lactis et haec te liba, Priape, quotannis Expectare sat est. **Varro**: Vbi erat unum positum in mensa aut galeola aut sinu.

31 Á sinu fit etiam uerbum **insinuo**, quod proprie significat coniungo et quasi in sinum immitto. **Sisenna**: Agmen perturbatum peditis insinuant ac loco commouent. **Iustinus**: Cui se celeriter officii comitate et obsequendi gratia insinuauit. Hinc per metaphoram insinuare dicimus non aperte et simpliciter rem exponere, sed latenter in animum audientis ueluti in sinum id quod uolumus immittere. Á quo **insinuatio** apud rhetores appellata, 5 quae exordii pars est et ita á principio distinguitur quod in principio est recta beniuolentiae et actionis postulatio quae esse in turpi genere causae non potest. Insinuatio subreptit animis uel quia res sit improba, uel quia ab omnibus parum probetur.

27,12 et 12-13 cf. Plin. *nat.* 23,27 | 12 cf. Diosc. 4,183 | 13-16 cf. Plin. *nat.* 23,17 | 28,1 Mart. *spect.* 11,2 | cf. 4,161 | Mart. *spect.* 11,2 | 2-3 Plaut. ? *fr. inc.* 159 [ex *Merc.* 14 ?] | 3 cf. 2,655 | 29,1 Mart. *spect.* 11,2 | 3-4 Mart. 13,100 | 4 ex Cald. 13,100 ? | 30,1-2 cf. Vall. *eleg.* 4,37 | 2-3 cf. Seru. et cf. *Aen.* 2,208 | 3-6 cf. Vall. *eleg.* 4,37 | 8 ex Prop. 4,1,15 ? | 9-10 cf. Seru. et *Aen.* 4,30 | 11 cf. Iuu. 9,32-33 | 11-12 cf. Schol. [an Cald. ?] et Iuu. 4,41 [ap. Cald. 13,100 ?] | 12-14 cf. Seru. + Non. 547 potius quam Prisc. gramm. II,262,23-263,3 (Verg. *ecl.* 7,33-34; cf. Varr. *uar.*) | 31,1 et 1-2 cf. Non. 58 (Sisenn. *hist.* 68) | 3 Iust. 5,2,5 | 5-8 cf. Quint. *inst.* 4,1,42 [uar. ?]

30,2 uerbum sinuo v || 2-3 Virgilius - terga *add. in mg. dext. U²: om. ova* || 8-9 Vt sinuosa - faciunt *add. in mg. dext. U² || 10 abortis a || 11 et¹ om. ova* || 31,1 coniungo *U² p.c. || 2 immitto U² p.c.: committo ova* || 2-3 Iustinus - insinuauit *add. in mg. dext. U² || 3 comitare v || obsequendi sequendi v || 5 immittere] mittere ova*

32 Quod uiscum pro rete usurpauerint ueteres testatur Nonius **Marcellus**: Viscum, inquit, positum aliquando pro rete reperitur á tenacitate. Testatur **Varro** cuius ipse testimonio utitur: Lepusculi timentes hoc quadrangulum dedunt se in rete. Sic fugere uiscum nequiuert lineam que compedem. Testatur **Virgilius**: Tum laqueis captare feras et fallere uisco Inuentum et magnos canibus circumdare saltus. De feris enim hic proculdubio Virgilius loquitur, non de aibus. Nec recte sentit **Seruius** diuisum esse sensum, et quod dicit laqueis captare feras ad uenationem pertinere, quod uero ait fallere uisco ad aucupium: mox enim poeta ipse subiungit: Et magnos canibus circumdare saltus, quod ad uenationem pertinet feras que; auium autem nullam hoc loco facit mentionem. Sic igitur Virgilius laqueum et uiscum nominauit, ut Varro uiscum et lineam compedem. Hinc aliqui, quos Seruius reprehendit, ui quadam ueritatis impulsu, quoniam uiscum pro rete á ueteribus usurpari solitum (f° 427r) ignorabant, et tamen non de aibus sed de feris loqui Virgilium non dubitabant, pro uisco uiscerationem interpretati sunt. In non minorem mihi uidetur errorem lapsi quoniam, qum carnem significare uolumus, uiscus uisceris dicimus, non uiscum uisci. **Quidius**: Heu quantum scelus est in uiscere uiscera condi Alterius que animam animantis uiuere laeto! **Lucretius**: Visceribus uiscus gigni, sanguen que creari. Sed in hunc errorem lapsum fuisse **Nonium Marcellum** eo magis admittitur (c. 668) ror quo pro rete accipi uiscum et legerat et notauerat, nisi forte posterius hoc legit notauit que quod supra adduximus et oblitus est retractare, quod superius ita scripserat: Viscus positum pro uiscere. **Lucretius**: Visceribus uiscus gigni sanguen que creari. **Virgilius**: Tum laqueis captare feras, et fallere uisco, idest tractu uisceris. Sic autem pro rete uiscum usurpamus á retinendis feris, quemadmodum pro arboribus capimus retas, quod naues retineant tanquam retia.

33 Sunt enim **retae** arbores quae aut ex ripis fluminum eminent aut in alueis eorum extant, á retibus appellatae, quod praetereuntes naues quasi irretire uideantur. Id circo **flumina retanda** locari solent, idest purganda, ne quid morae siue periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fiat. Rete á raritate deductum diximus teste **Varrone**, á quo **reticulum** de quo superius locuti sumus, et **irretio** uerbum, quod significat retineo, capio. Et **irretitum** dicimus fraude aliqua aut blanditiis, aut dolo, quasi rete captum.

34 Visci tria genera sunt. Vnum in abiete et larice nascens, quod **cassitias** dicitur; alterum in Euboea, quod **stelis**; tertium in Arcadia, quod **hyphear**. Viscum in quercu, robore, ilice, primo siluestri, terebintho, nec ullis aliis arboribus nascitur. Copiosissimum in quercu, quod **dryoshyphear** uocant. Satum nullo modo nascitur nec nisi per aluum auium redditum maxime que palumborum et turdorum. Haec est enim uisci natura ut non proueniat nisi prius in uentre auium maturatum fuerit. Altitudo arbus-

32,1-4 cf. Non. 451 (ex Varr. *Men.* 385 [uar. ?]) | 4-15 cf. Seru. et *georg.* 1,139-140 [ap. Seru. ? ex Non. 184 ?] | 15-16 Ou. *met.* 15,88 et 90 uar. [ap. Schol. Pers. 3,55 ?] | 16 cf. Non. 184 (Lucr. 1,837) | 17-19 cf. Non. 451 | 19-21 cf. Non. 184 (Lucr. 1,837; Verg. *georg.* 1,139-140) | 21-22 ex Isid. *orig.* 19,5,1 et al. | 22-33,4 cf. Gell. 11,17,4 ex Gauo *frg.* 7 | 4 cf. Varr. *ling.* 5,130 | 5 cf. 2,439 et 661 | 34,1-4 cf. Plin. *nat.* 16,245 uar. [+ Theophr. *caus. pl.* 2,17,1 uar. ?] | 4-7 cf. Plin. *nat.* 16,247

32,7 pertinet a || 13 uidentur ova || 15 animam] animantem ova || 17 quo om. v || 19 adduximus] diximus ova || 21 tractus v || 33,1 rupis ov || 34,1 sunt genera va || 2 stellis a || 5 aluum] alium v

culi cubitum non excedit. Viscum fit ex acinis, qui messium tempore immaturi colliguntur. Nam si imbres accesserint, amplitudine quidem augentur, uisco uero marcescunt. Siccantur deinde et aridi tunduntur ac conditi in aqua putrescunt duodenis ferè diebus et unum hoc ex omnibus rebus putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluente rursus maleo tusi, ammissis corticibus interiore carne lentescunt. (f° 427v) 10
Hoc uiscum qum libet insidias moliri auibus, iuglandis oleo subigitur, aut, si aues aquaticae sint et in aqua uiscum debeat poni, larido siue altero pingui.

35 Nihil habebant **druides** uisco et arbore in qua nascitur sacratius. Hi magi Gallorum erant. In omni quippe Gallia eorum hominum qui in aliquo essent honore duo genera erant. Nam plebs penè seruorum habebatur loco, qui nihil habebant per se, nulli adhibebantur consilio. Plerique cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premebantur, sese in seruitutem dicabant hominibus nobiles. 5
In hoc eadem omnia iura erant quae dominis in seruos. Sed horum duo genera erant: alterum druidum, alterum equitum. Illi diuinis rebus intererant, sacrificia publica et priuata procurabant, religiones interpretabantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinae causa concurrebat, magno que ii apud eos erant honore. Nam ferè de omnibus controuersiis publicis priuatis que constituiebant. Si quis aut priuatus aut 10
publicus eorum decreto non stetisset, ei sacrificiis interdcebatur. Haec poena apud eos erat. Quibus ita erat interdictum, ii numero impiorum ac sceleratorum habebantur. Horum conuersionem sermonem que omnes fugiebant, ne quid ex contagione incommodi acciperent, neque iis petentibus ius reddebatur neque honos ullus communicabatur. Omnibus autem druidibus praeerat unus, qui summam inter eos 15
habebat auctoritatem. Hoc mortuo aut, si quis ex reliquis excellebat dignitate, succedebat, aut si plures erant pares, suffragio druidum, non nunquam etiam de principatu armis contendebant. Hic certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considerat in loco consecrato; huc omnes undique quibus aliqua controuersia erat conueniebant et druidum iudicii decretis que 20
parebant. Eorum disciplina in Britannia reperta et inde in Galliam translata fuerat. Druides á bello abesse consueuerant neque tributa unà cum reliquis pendebant. (c. 669) Vacationem militiae omnium que rerum habebant immunitatem. Hi ergò roborum eligebant lucos nec ulla sacra sine ea fronde conficiebant, unde et ἀπὸ τῆς δρυὸς, hoc est á quercu druides appellati existimantur. 25

36 Quicquid iis arboribus adnascatur é caelo missum putabant signum que esse quod ea arbor á deo electa esset. Repertum ergò in ea uiscum magna religione petebatur. Sacrificio (f° 428r) epulis que rite sub ea arbore praeparatis duos admoue-

34,7-12 cf. Plin. nat. 16,248 uar. | 35,1-2 cf. Plin. nat. 16,249 | 2-10 cf. Caes. Gall. 6,13,1 uar. | 10-21 cf. Caes. Gall. 6,13,6-11 uar. | 22-23 cf. Caes. Gall. 6,14,1 | 23-25 cf. Plin. nat. 16,249 | 36,1-2 cf. Plin. nat. 16,249 | 2-4 cf. Plin. nat. 16,250

35,1 magi] magis v || 2 post Gallo add. -rum in mg. dext. U² || 6 hoc] hos ov || 25 appellari a || 36,2 adeo U || 3 que om. ova

bant candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum uinciebantur. Sacerdos candida ueste indutus arborem scandeat, falce aurea demetebat uiscum. Candido id sago excipiebatur. Tum demum uictimae imolabant precantes deum ut donum suum iis quibus daretur prosperum faceret. Fecunditatem cuiusque animalium sterili eo potio praebere arbitrabantur, contra que omnia uenena esse remedio. Á uiscum uiscosum deducitur, quod tenax significat, dicitur que etiam uiscidum; et inuisco, quod est uisco inficio.

37 SPLENDIDA. Lucentia, ob candorem ferri. Splendere lucere est. Hinc splendor deducitur, quod proprie lucem significat, ut splendor solis; ponitur tamen per metaphoram pro decore, dignitate, gloria. Vnde splendorem nominis, splendorem familiae, splendorem uirtutum, splendorem rerum gestarum dicimus, hoc est claritatem. Et splendidus fulgens clarum, et splendide aduerbium clare. Quidam etiam splendesco usurpant. Apuleius: Qum iam aurora splenderet. Et splendophorus nomen proprium ex graeco ac latino compositum, quasi splendorem ferens. Et compositum resplendeo.

38 CESSANT. Desistant ab opere, reponantur. TECTO FERRO. In uagina recondito, quod in uenabulis atque aliis huiusmodi telis fit ne rubigo incessat.

39 LANCEA. Teli genus omnium longissimum, á graeco nomen habens. Quippe Graeci λόγχην lanceam dicunt; á quo λογχοφόρον lancearium. Post lanceam inter tela longior est materis. Sisenna: Gallia Materibus, Saeui lanceis configunt. Idem: Alii materibus aut lanceis medium perturbant agmen. Á lancea fit lancino uerbum, quod est ferio, lacero. Plynius: Est et uolucres canibus peculiare malum, aures maxime lancinans, quae defendi morsu non queunt. Solinus: In Asia locus est ubi primo aduentus sui tempore ciconiae aduolant et eam quae ultima aduenerit lancinant uniuersae. TORTA. Emissa, iaculata. Virgilius: In medios telum torsisti primus Achiuos, de quo superius diximus.

40 EXCVSSA MANV. Mota, uibrante manu. Excudere enim proprie mouere est. Cicero: Explica atque excute intelligentiam tuam. Plautus: Excute dum palium. Per metaphoram tamen aliquando pro emittere accipitur. Virgilius: Excussus Aconteus fulminis in morem. Aliquando pro deicere. (f° 428v) Idem: Excutimur cursu et cecis erramus in undis. Idem: Magno si pectore possit Excussisse deum; tanto magis ille fatigat. Hinc excussores equi dicuntur qui sessorem deiciunt. Plynius: Excusso cyrcensibus auriga, cucurrisse excussores constat et primatum obtinuisse. Et excussio, deiectio. Veteres aliquando exciet per syncopen pro excutiet scripsere.

41 Compositum autem excutio est ab ex intentiua praepositione et quatio, quod similiter proprie significat moueo. Virgilius: At uero ingentem quatiens Mezentius hastam.

36,4-8 cf. Plin. nat. 16,251 | 37,1 Mart. spect. 11,3 | 1-2 cf. Balb. ? | 6 Apul. ? fr. inc. 117 | 38,1 Mart. spect. 11,3 | cf. Mart. spect. 11,3 | 39,1 Mart. spect. 11,4 | 1-2 cf. P. Fest. 118 | 3-4 cf. Non. 556 (Sisenn. hist. 29 uar. ; cf. hist. 71) | 5-6 cf. Plin. nat. 11,116 | 6-7 cf. Sol. 40,25 | 7 Mart. spect. 11,4 | 7-8 Verg. Aen. 5,497 | 8 cf. 3,432 et 9,12 | 40,1 cf. Mart. spect. 11,4 | 1-2 cf. Non. 298 (Cic. off. 3,81) | 2 Plaut. Aul. 646 | 3-5 cf. Non. 298 (Verg. Aen. 11,615-6; 3,200) | 5 cf. Verg. Aen. 6,78-79 [uar.?] | 6-7 ex Plin. nat. 8,160 uar. | 8 cf. P. Fest. 80 | 41,2-5 cf. Non. 272 (Verg. Aen. 10,762)

36,7 iis] is o his v || 8 uiscum] uisco ova || 9 dicitur - uiscidum. add. in mg. sin. U² || 37,2 deducitur - splendor om. va || 5 clarum] clarus ova || 39,2 λογχην v || 6 ubi] quod a || 7 uniuersae] aduersae v || 8 supra ova || 40,6 deiciunt o || 7 excussio] excutio o || deiectio] eiectio ova || 8 exciet] excitet v

Sed per metaphoram modo pro concutio ponitur. **Idem**: Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum. Modo pro infesto. **Idem**: Aut rastris terram domat aut quatit oppida bello. Modo pro eiicio siue excludo. **Terentius**: Nimirum homo quatiatur cum dono foras. 5
Ab hoc fit frequentatiuum **quasso**, quod simili modo significat moueo. **Plautus**: Qui suam undantem chlamydem quassando fecit. Non nunquam ponitur pro concutio. **Virgilius**: Quassatae que rates, dum non tractabile fretum. Ab hoc fit quassabundus. **Plautus**: Caput modo quassabundus exiuit domo. (c. 670)

42 Item á quatio composita fiunt **percutio** quod est ferio; á quo **percussor**, qui ferit, et aliquando pro carnifice ponitur; et **percussio** ictus. **Decutio** demeto, excido. **Plynius**: Ramorum summa quaeque decutiens. Á quo **decussor**, **decussio**. **Incutio** quod est iniicio. **Virgilius**: Incute uim uentis submersas que obrue puppes. Á quo **incussor** et **incussio**. Incussum lapidem **Virgilius** uocat molam manualementem: Lapidem que reuertens 5
Incussum aut atrae massam picis urbe reportat. **Succutio** quod est concutio et non tam in usu est quam eius frequentatiuum **succusso**; dicitur que proprie de equo qui gradario contrarius est, hoc est concutiendo sessorem graditur; et equus ipse **succussor** appellatur, et **succussarius equus**; et **succussator** et **succussio** ipsa agitatio quae et **succussatio** uocatur. **Actius**: Agite ac equus ne succusset, caute ingredimini. **Lucillius**: 10
Succussatoris, tardi rari que caballi. **Idem**. Campanus sonipes succussor nullus sequetur. Talis gressus **succussatura** appellatur. É contrario gradarius, ut superius ostendimus, est equus qui molli gradu et sine succussatura incedit. **Lucillius**: Ipse equus non formosus, sed gradarius optimus est.

43 **Tolutarius** uero **equus** uocatur qui non uulgari motu incedit, sed molli alterno que crurum explicatu ueluti currens, quod arte facere traditur. Hic **asturco** quoque appellatur, ab Asturia, gallica gente, quae huiusmodi equos praestantes olim (f° 429r) habebat naturaliter sic gradientes quemadmodum nunc Britannia. **Martialis**: Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit unguis, Venit ab auriferis gentibus Astur equus. Tolutarii autem 5
á pedum uolubilitate dicuntur, quasi uolutarii; unde **tolutim** aduerbium, quasi uolubiliter. **Plautus**: Demam hercle de hordeo ni tolutim uaduas. **Varro**: Vt equus, qui ad uehendum est natus, tamen hic traditur magistro, ut equis doceat tolutim currere. **Plynius**: Asturcones sunt, quibus non uulgaris gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde equus tolutim 10
carpere incursus traditur arte. **Iulius Mopsus**: Quantum tolutarii equi á succussariis distant. Hinc etiam **tolutim loqui** homines dicuntur qui uolubilitate quadam linguae utuntur. Et **tolutiloquentiam** pro sermonis uolubilitate ueteres usurparunt. **Neuius**: Ó pestifera, trux, acerba tolutiloquentia.

(Verg. *Aen.* 8,596; 9,608; cf. Ter. *Eun.* 358) | 41,6-7 cf. Non. 254 (Plaut. *Epid.* 432 uar.) | 8 Verg. *Aen.* 4,53 ex Non. 254 | 8-9 Plaut. *fr. inc.* 160 [ex As. 403 ?] | 42,3 Plin. ? ex *nar.* 18,45 ? | 3-4 cf. Seru. et *Aen.* 1,69 | 5-6 cf. Seru. et *georg.* 1,274-5 uar. | 7-8-9 et 10-11 cf. Non. 16 (cf. *Acc. trag.* 568 uar.; Lucil. 163 uar.; cf. 507) | 12-14 (2,169) cf. Non. 17 (cf. Lucil. 476) | 43,1-4 ex Plin. *nat.* 8,166 [uar. ?] | 4-5 Mart. 14,199 uar. | 6-8 cf. Non. 4 (cf. Plaut. *As.* 706 [uar. ?]; cf. Varr. *Men.* 559 [uar. ?]) | 8-10 cf. Plin. *nat.* 8,166 | 10 Iul. Mops. [quis est ?] | 12 ex Non. 4 | 13-14 cf. Non. 4 (cf. Nou. [non Naeu.] *Atell.* 38)

41,4 terra v || 7 Virg.] Idem ov || 8 fretum] coelum ova || 42,3 Ramorum] Romanorum v || decussio] decutio v : decussi a || 5-6 Incussum - reportat *add. in mg. dext. U²* || 13 Lucil.] Idem ova || 43,6 uolutari o || 7 uadas a || 10 á om. ova || 11 Tolutiloquus lemma *U²* || 12 linguae om. ova

44 **Discutio**, quod est examino, inuestigo; unde discussum dicimus quod examinatum ac iudicatum est; et actus ipse **discussio** uocitatur; et **discussor** qui discutit. **Concutio** commoueo, á quo concussio; unde **conquasso** frequentatiuum, á quo **conquassatio**. Sunt qui conquinisco quoque et obquinisco á quatio deducta existiment; significant que indignor. **Plautus**: Faciendum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam. **Priscianus** conquiniscere inquit est caput quassare. Sed et hoc indignantis est.

45 **DEPRENDAT VACVO VENATOR IN AERE PRAEDAM**. Sensus est: si ferae capiuntur retibus, aut aues capiantur etiam in aere, ut solent auiculae comprehendí.

46 **ARTE AVCVPIS**. Tendendo uiscum, hoc est retia. **Auceps** quid sit supra diximus, á capiendis auibus dictus. **Auis** proprie est omne genus uolucris, quod oua parit, pennis que decoratum est, praeter unum uespertilionem, de quo supra diximus. Deducitur autem ab aduentu, quod singulis annis aues adueniant; uel auis dicta quasi sine uia, quod qua uia ueniant nemo intelligat. Ab auis **auicula** deducitur parua auis; et **auiarium** locus in quo aues domi educantur. Aliquando etiam secretum nemus quod aues frequentant. **Virgilius**: Sanguineis que inculca rubent auiaria bacis. Et **auicularius** qui auuario praeest, et auceps, **aucupium**, **aucupor**, **aucupator**, **aucupatio**, **augur**, **auguror**, **augurium**, **auguraculum**, **auspex**, **auspicium**, **auspicor**, **auspicatissimum**, **augustus**, **augustus**, **augustissimum**, **auguste**, de quibus superius disseruimus. Item Auernus, de quo dicemus inferius.

44,4 et 5-6 cf. Non. 84 (Plaut. *Cist.* 657) et cf. Prisc. gramm. II,508,28-509,1 ex Capr. | **45,1** Mart. *spect.* 11,5 | **46,1** cf. Mart. *spect.* 11,6 | 1-2 (3,131 et 4,111) cf. Varr. *ling.* 8,61 potius quam Isid. *orig.* 10,13 | 2-3 (3,105) cf. Vall. *eleg.* 4,45 ex Plin. *nat.* 10,168 | 3-4 cf. P. Fest. 29 | 4-5 ex Isid. *orig.* 12,7,3 + ? P. Fest. 29 et al. | 6-7 cf. Seru. [= Isid. *orig.* 17,6,9] et *georg.* 2,430 | 8 ex Hug. *auuo* ? | cf. Varr. *ling.* 8,61 et al. | cf. Vel. gramm. VII,67,8 ? | cf. P. Fest. 2 | 9 cf. P. Fest. 2 et al. | cf. P. Fest. 18 | cf. Isid. *orig.* 10,13 et al. | cf. P. Fest. 2 et al. | 10 (2,327 et 3,37) cf. P. Fest. 1 et al. | 11 (c. 978,18-24) cf. Non. 14 et al.

44,1 est *om. ova* || 2 ac] aut *ova* || 4-6 Sunt - indignantis est *add. in mg. inf. U²* || 4 obquinisco] oblinisco *ov* obiluisco *a* || 5 significat *ova* || **46,2** omnis *ov* || 5 deducitur auicula *v* || 9 auguriaculum *v* || 10 augustus *om. ova* || 10-11 Item - inferius *add. U²*

DE SVE QVAE EX VVLNERE PEPERIT. EPIGRAMMA XII.

1 INTER CAESAREAE. Blanditur Domitiano quod in uenatione eius Sus grauida
telo icta incolumem partum per uulnus emiseric. HASTA, telum: partem posuit pro
toto. Nam hastae sunt etiam sine ferro, ut contorum, uenabulorum, materum, lancea-
rum, pilorum et aliorum similium, quandoque etiam sagittarum. Erat autem **hasta**
5 praecipuum belli signum. Vnde Carthaginenses bellum cum Romanis gesturi hastam
eis misere; et Romani fortes uiros ea saepe donare consueuerunt. Ab **hasta hastati**
dicuntur qui primi in acie constitui cum hastis solebant, et **hastula** diminutiuum.

2 LEVIS, sine pondere. Nam, si grauior fuisset, interemisset prolem. **Leue**,
quando priorem syllabam corripit, significat id quod sine pondere est, unde leuem
stipulam dicimus; transfertur que ad animum, unde leues dicimus homines
inconstantes, uiles et nullo honore dignos, quemadmodum é contrario **graues**
5 uocamus constantes, saeueros, prudentes. Ab hoc fit **leuitas**, quod modo dicitur de re
quae sine pondere est; modo pro stultitia, inconstantia, uilitate ponitur. **Cicero**, quoniam
in Antonio genus quodam sordidissimum uitae demonstrare uellet, quod in caupona
delitesceret, quod ad uesperum potaret, quod ore inuoluto iter faceret ne
cognosceretur: Videte, inquit, hominis leuitatem. Item **Leucuna**, quo uerbo pro leui usus
10 est **Laberius**. Et **lepus**, **lepor**, **lepidus**, **lepide**, **illepide**; **Leporarium**, á pedum
leuitate, ut superius diximus. Item **leuiter** aduerbium, sine pondere; praeterea
leuior, **leuissimus**, **leuius**, **leuissime**, et **leuo** uerbum, quod modo significat in
altum ueluti aliquid leue tollo. **Liuius**: Mox aqua leuata uento, quoniam super gelida montium
concreta esset. Modo aufero. **Virgilius**: Atque arcta leuari uincla iubet Priamus. Interdum
15 alleuo et molestiam laborem que extenuo. **Idem**: Ego hoc te fasce leuabo. Plerumque
imminuo. **Idem**: Omen que leuandum Prodimus.

3 Ab hoc fit **alleuo**, quod modo est in altum tollo, uel de imo et ubi quid iacet
atque abiectum est, sursum tollo. **Quintilianus**: Vidi multos quorum supercilia ad singulos
uocis conatus alleuarentur. (F° 430r) Modo foueo et opem atque auxilium praesto. **Idem**:
Quare non petit ut miserum putetis, nisi et innocens fuerit; non petit ut afflictum alleuetis, nisi et probauerit
5 se infoeciliorem quod patrem ammisit, quam quod oculos. **Eleuo**, modo in altum tollo.
Plautus: Capedum lapidem hunc atque eleua. Modo minuo et extenuo. **Quintilianus**: Nam,
quis ignorat quin id longe sit honestissimum ac liberalibus disciplinis et illo quem exigimus animo
dignissimum, non uendere operam neque eleuare tanti beneficii auctoritatem, quoniam pleraque hoc ipso
10 possint uideri uilia quod pretium habent? **Subleuo**, aliquando defendo, adiuuo. **Cicero**:
Zopyrus, quod se naturam cuiusque ex forma prospicere profitebatur, á caeteris derisus est, qui illa in
Socrate uitia non cognoscebat, quae ipse ex illius aspectu multa collegerat; ab ipso autem Socrate sub-

1,1 Mart. *spect.* 12,1 | 1-2 cf. Cald. ex Mart. *spect.* 12,1-3 | 2 Mart. *spect.* 12,2 | 3 cf. Seru. *Aen.* 6,760 ex Varr. ? | 4-6 cf. P. Fest. 101 | 6-7 cf. Varr. *ling.* 5,89 | 2,1 Mart. *spect.* 12,2 | cf. Cald. | 3-4 cf. Gell. 6,11,2 | 4-5 cf. Cic. *Lael.* 95? | 5 et 6-9 cf. Gell. 6,11,1-4 (cf. Cic. *Phil.* 2,77) | 9-10 cf. Gell. 16,7,11 [uar. ?] (Laber. *mim.* 80) | 10 cf. Hug. *leuo* ? | 10-11 (2,113 et c. 800,61-62) cf. Varr. ap. Gell. 1,18,2 (et al.) | 13-14 cf. Liu. 21,58,8 ex Vall. *eleg.* 5,81 | 14 Verg. *Aen.* 2,146-7 ap. Non. 336 | 15 Vall. *eleg.* 5,81 | Verg. *ecl.* 9,65 ap. Non. 336-7 (cf. Verg. *georg.* 2,400-1 uar.) | 3,1-3 et 3-5 cf. Vall. *eleg.* 5,81 (Quint. *inst.* 1,11,10; cf. Ps. Quint. *decl.* 1,1) | 6 Plaut. ? ex Rud. 1177? | 6-12 cf. Vall. *eleg.* 5,81 (Quint. *inst.* 12,7,8; cf. Cic. *Tusc.* 4,80 uar.)

1,5 Carthaginenses a || 2,7 quoddam ova (recte) || 3,1 modo om. ova || quid] quod va

leuatus, quum illa sibi signa, sed ratione á se deiecta diceret. Aliquando sursum tollo, siue sustento. **Suetonius** de **Vespasiano**: Aluo repente usque ad defectionem soluta, 'imperatorem' ait 'stantem mori oportere', dumque consurgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est.

15 **Releuo** idem penè quod alleuo. **Cicero**: Multis que oppressum miseris releuau.

4 Quum uero leue primam syllabam productam habet, significat id quod tactu asperum non est, ut leue marmor. Ab hoc fit **leuigo**, quod est complano, polio. **Plinius**: Scabricia leuigatur dente concha ue, sed caducae litterae fiunt. Hinc **leuigator** et **leuigatio**. Item á leue **leuor**, quod est asperitati contrarium. **Idem**: Spectatur in cartis tenuitas, densitas, can- (c. 672) dor, leuor.

5 **Lene** idem ferè significat quod leue, idest quod tactu nullam asperitatem habet; transfertur tamen ad animum et pro modesto accipitur; á quo fit **lenio** uerbum, quod est mitigo, placo, mulceo; á quo **lenitas**, mansuetudo, suauitas, quae et **lenitudo** á ueteribus dicta est. **Lucillius**: Mira lenitudine ac suauitate abundant. **Cicero**: Lenitudo orationis, mollitudo corporis. Et **leniter** aduerbium, hoc est moderate, suauiter, quod et lene dicitur. **Martialis**: Tepida natabis lene Congedi uada. Et lenimentum, placatio, lenitio. Et, ut quidam putant, **lenia**, quae sunt ornamenta tunicarum aurea.

6 **Lenem** uero quidam á lento dictum existimant. Nam lentum proprie significat tenerum et facile flexuosum. **Virgilius**: Lenta salix quantum pallenti caedit oliuae. Sed translatum ad animum pro leni et placido accipitur. **Cicero**: Qui quum publicas iniurias lente (f° 430v) tulisset, suam non tulit. Lente, inquit, hoc est molliter, modeste. Per metaphoram tamen aliquando lentus pro facilis ponitur. **Lucillius**: Cotta senex, Crassi pater, magnus trico fuit, numarius, soluere nulli lentus. Item pro tardus; á quo **lentitia** et **lentitudo**, tarditas; et **lente**, tarde. Interdum etiam lentitia flexibilitas. **Cicero**: Nunc Crassum, qui lentus, ut scitis, dicere solebat ad imitationem, quasi nostri generis contendisse. Et pro securus, ociosus. **Virgilius**: Nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra. Et pro tenax. **Plautus**: Quam lentum est et uisco simile. Et pro remissus, frigidus. **Virgilius**: Nocte leues melius stipulae, nocte arida prata Tondentur, noctis lentus non deficit humor. Vnde lente pro remisse et frigide usurpamus. **Cicero**: Neque enim est facile perficere ut irascatur ei cui tu, uel iudex, si tu ipse id lente ferre uideare. In compositione autem lentum pro pleno accipimus, ut **somnolentus**, **uinolentus**, **temulentus**.

7 Item á lenis **lens** deducitur, notum genus leguminis, quod qui ea uescuntur lenes ac moderati fiunt. **Plinius**: Inuenio apud autores aequanimitatem fieri uescantibus lente. Duo genera lentis sunt: alterum rotundius nigrius que; alterum sua figura. Ab hoc fit **lenticula** diminutium, quod modo paruam lentem significat, modo uasculum oleo accommodatum, de quo inferius dicemus. Et **lentigo**, maculae in facie ad lentis similitudinem; á quo

3,13-14 Suet. *Vesp.* 24 ex Vall. 5,81 | 15 Cic. ? *fr. inc.* 69 [ex *diu.* 2,7 uel *Quinct.* 49 ?] | 4,2 ex Varr. *Men.* 372 an Verg. *ecl.* 7,31 an Culex 397? | 3 Plin. *nat.* 13,81 | 4-5 Plin. *nat.* 13,78 | 5,2-3 cf. Pap. [ex Synon. Cic. p. 434,30?] | 3 cf. Pap. | 3-5 cf. Non. 132 (cf. Turpil.[non Lucil.] *com.* 189-190[uar.?] | Cic. *Tusc.* 5,46 = Pacuu. *trag.* 247) | 6 cf. Mart. 1,49,9 uar. | 7 ? | 6,1 ex Hug. *leuius* ? | 1 et 2-4 cf. Non. 338 (Verg. *ecl.* 5,16; Cic. *phil. frg.* V,86) | 5-6 cf. Non. 338 (cf. Lucil. 413-5 uar.) | 7-11 et 12-13 cf. Non. 337-8 (Cic. *phil. frg.* V,22 uar.; Verg. *ecl.* 1,4; ex Plaut. *Men.* 94 + Verg. *georg.* 4,41; Verg. *georg.* 1,289-290; cf. Cic. *orat.* 2,190 uar.) | 13-14 cf. Hug. *lenio* uel Balb. *lentos* || 7,2-3 cf. Plin. *nat.* 18,123 | 4-5 cf. 2,737 | 5 ex Isid. *orig.* 4,8,3?

3,12 signa] ingenita o || 4,2 marmor U || 3 et om. v || 5,5-6 quod et — lenitio *add. in mg.* U² || 6 Congredi v || 6,1 lento] -e ov || 7 Hunc a || 10 lentum est et] est: aut pro v || 13 si om. v || 14 Violentus o || 7,1 deducitur] dicitur va || 2 post apud *add. ueteres ova* || 4-5 quod — dicemus *add. in mg.* U²

lentiginosus. Lens uero, qum in genitiuo lendis facit, á ledó deducitur, et foedum capitis animal significat ex quo formatur pediculus. Quidam ab hoc lendiginosum deducunt, hoc est lendibus plenum.

8 Á lento uero fit uerbum **lenteo**, hoc est lentus fio; á quo **lentesco** eiusdem significationis. Sunt etiam qui putent **lentiscum** ab hoc deduci, ob uirgultorum lentitudinem. Arbor est quae **mastichen** sudat gummi modo. Chia optima est. Reperitur tamen in Asia Graecia quae herba quaedam é radice folia emittens et carduum similem malo, seminis plenum, ex quo, incisa parte summa, lachryma erumpit quae uix dignosci potest á mastiche uera. Tradunt **Democritum** medicum in ualitudine Considiae, **M. Seruilli** consularis filiae, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum quas lentisco pascebat. Folia eius dentibus in dolore atteruntur. Fusticulis pro dentiscalpiis utuntur. **Martialis:** Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis Defuerit, dentem penna leuare potest. Item mobiles dentes lentisci decocto collu- (f° 431r) untur. Lachryma sedis utiis prodest. Praeter lachrymam oleum quoque fit é semine eius, quod attritis partibus medetur. Illud animaduertendum est lachrymam eius mastichen, non masticem dici debere, et rectum eius esse **mastiche**, non mastix.

9 Nam mastix flagellum est, et $\mu\sigma\tau\iota\gamma\omega$ flagello, uerbero; á quo Mastigiam uerberonem uocant. **Plautus:** Exi é culina sis foras, mastigia. Hinc **Homeromastix** dictus est **Zoilus** ille qui scripta sua contra Iliadem et Odisseam Homeri comparata in Alexandriam ueniens Ptolemaeo regi obtulit. **Ptolemaeus** uero, qum animaduertisset poetam optimum maximum (c. 673) absentem uexari, nullum ei responsum dedit. **Zoilus** autem, qum diutius in regno fuisset, inopia pressus petiit á rege ut aliquid sibi tribueretur. Huic uero respondisse rex dicitur Homerum, qui ante annos mille decessisset, aeuo perpetuo multa hominum milia pascere. Itidem debere eum qui meliore ingenio se profiteretur, non modo unum, sed etiam plures alere posse.

10 **Laeua** uero á graeco deducitur: quippe Graeci $\lambda\alpha\iota\alpha\nu$ laeuam dicunt; et significat sinistram manum; á quo deriuatur **laeuus**, laeua, laeuum adiectiuum, quod significat, qum de humanis rebus loquimur, contrarium. **Virgilius:** Si mens non laeua fuisset. Qum uero de caelestibus, prosperum. **Idem:** Intonuit laeuum. Quia sinistra numinum intuentibus dextra sunt.

11 **Dextrum** autem siue **dexterum** (utroque enim modo dicimus) pro foelici ac propitio accipitur. **Idem:** Et nos et tua dexter adi pede sacra secundo. Tractum á **dextra** manu, quae $\alpha\pi\theta$ τῆς δεξιᾶς (Sic enim Graeci dexteram uocant) deducitur. Nam dextra manus ualidior ac praestantior est sinistra. Vnde **dextram dare** dicimus, non modo manum porrigere, sed etiam auxilium praestare. **Idem:** Da dextram misero, hoc est :

7,7 ex Seru. *georg.* 2,372? | 7-8 ? | 8,1 ex Prisc. *gramm.* II,397,22-24 uel Hug. uel Balb.? | 2-3 cf. *Isid.orig.* 17,7,51 et al. | 3-6 cf. *Plin. nat.* 12,72 uar. | 6-8 cf. *Plin. nat.* 24,43 [uar.?] | 8-9 cf. *Plin. nat.* 24,42 | 9-10 Mart. 14,22 uar. | 10-11 cf. *Plin. nat.* 24,42 | 11-12 cf. *Plin. nat.* 24,43 | 12-14 contra *Isid. orig.* 17,7,51 et 17,8,7 | 9,1-2 cf. *Gloss.* II,365,14 et 11 et 10 [et V,537,15] | 2 Plaut. *Most.* 1 | 2-9 cf. *Vitr. 7 praef.* 8-9 | 10,1-2 ex P. *Fest.* 117 [uar.?] | 3-5 cf. Seru. et [an ap. Seru. auct.?] *Aen.* 2,54 (*Aen.* 2,693) | 11,1 cf. *Prisc. gramm.* II,225,17? [et al.] | 1-2 cf. *Non.* 290 (*Verg. Aen.* 8,302) | 5-6 Seru. et *Aen.* 6,370

8,6-7 *considiae U* : consulis *ova* || 9,1 *post Mastigiam del.* . . dicitur *U* || 2 Home- *U lemma ova* : Hemo- *U* || 3 *est om.* v || 6 sibi aliquid *ova* || 10,2 A quo l. l. a. deriuatur v || 4 laeue v || 11,3 *ante Sic add.* dicitur a || deducitur *om. ova* || 4 dextra v || 5 dexteram v

praesta auxilium. Item **dexter** aliquando significat eum qui dextrae partis est. **Idem**: Quo tantum mihi dexter abis? Interdum aptum, conuenientem, ab aptitudine dextrae manus; unde **dexterior** fit et **dexterrimus**, hoc est aptior et aptissimus; et **dexteritas**, aptitudo; et **dextere**, **dexterius**, **dexterrime** aduerbia, hoc est apte, aptius, aptissime. Antiqui **dextimum** et **sinistimum** dixerunt pro dextro et sinistro. **Varro**: Á primo compito dextimam uiam munit Epicurus. **Dextrarum tibiaram** genus est quae dextra manu tenentur. Á dextra **dextror-** (f° 431v) **sum** dicitur, hoc est uersus dextram, sicut á leua **leuorsum** et á sinistra, quod etiam leuam significat, **sinistrorsum**. Á sinistra **sinistrum**, sicut laeuum, in rebus humanis aduersum, in caelestibus prosperum significat, quia sinistra numinum intuentibus nobis dextra sunt. Dicitur autem á sinendo, quod gerere nos dextra manu, quae aptior est, sinat. Ab hoc fit **sinistre** aduerbium, quod significat foeliciter atque infoeliciter.

12 **FIXISSET**. **Vulnerasset**. **Figere** enim proprie est immittere. **Columella**: Palum humi fixit. Et, quoniam quae figuntur etiam firmantur, figere frequenter pro firmare usurpamus. **Plynius**: Fixum animo erat, hoc est decretum, firmatum. Item, quoniam quae figuntur id quo figuntur ferunt, figere pro ferre accipimus. **Virgilius**: Atque humiles habitare casas et figere ceruos. Figere etiam aliquando est **affigere**, quod ab eo componitur, hoc est applicare et quasi ad aliquid firmare. Vnde, ommissa militia siue gladiatura, milites seu gladiatores **arma figere** dicebantur, quia ea in templis suspendebant uel templorum parietibus affigebant; unde tractum est ut figere arma sit securum esse. **Virgilius**: Armaque fixit Troia, nunc placida compostus pace quiescit. Ab hoc fiunt composita **infigo**, **defigo**, **configo**, notae significationis; á quibus **infixio**, **defixio**, **confixio** deducuntur.

13 **SVEM**, feram scilicet. **Sus** enim et de feris et de domesticis dicitur. **Aper** duntaxat de feris. Hoc animal bis anno parit. Tempus partus quatuor mensium. Numerus fecunditati ad uicenos, sed educare tam multos nequeunt. Mares non ultra trimatum generant; feminae senectute fessae cubantes coeunt. Foetum suum si aliquando comedunt, non est prodigium. **Suem** oculo ammisso putant cito extingui. Alioquin uita ad quindecim annos, quibusdam ad uicenos. Morbos patiuntur anginae et strumae, de quibus superius disseruimus. **Index** ualitudinis in sue est cruor in radice setae, quando euellit. Caput obliquum in incensu gestat. **Gratissimam** habet uolutionem in luto. **Cauda** ei intorta est, saepius que in dextrum quam in leuum iacens. **Pinguescit** sexaginta diebus, sed magis si tridui inedia saginatio incipiat. **Omnium animalium maxime** (c. 674) **brutum** est. Ideo non illepe existimabatur animam ei datam pro sale. **Compertum** est sues furto abactos et in nauis collocatos, **agnita** custodis uoce, facta in alterum nauigii latus inclinatione, id demersisse et ad

11,6-7 cf. Non. 290 (Verg. *Aen.* 5,162) | 10-11 cf. P. Fest. 74 + Non. 94 (Varr. *Men.* 402) | 11-12 cf. P. Fest. 74 | 12-14 ex Prisc. gramm. III, 138,21-28? [et al.] | 14-15 cf. Seru. *Aen.* 2,54 | 16 cf. Seru. *Aen.* 2,693 potius quam Isid. *orig.* 11,1,68 uel Gloss. V,557,8 | 12,1 Mart. *spect.* 12,2 | ex Pap. uel Hug. uel Balb.? | 2 ex Colum. 12,39,1 potius quam 12,15,1 | 3 Plin. ? ex *epist.* 7,33,6? | 5 Verg. *ecl.* 2,29 | ex Seru. *Aen.* 6,622? | 6-9 cf. Seru. et *Aen.* 2,248-9 | 13,1 Mart. *spect.* 12,2 | 1-2 ex Varr. *rust.* 2,1,5? | 2-3 cf. Plin. *nat.* 8,205 uar. | 3-7 cf. Plin. *nat.* 8,206 | 7 cf. 6,418 et 1,141 | 7-12 cf. Plin. *nat.* 8,207 uar. | 12-15 cf. Plin. *nat.* 8,208

11,8 dexterrimus *U lemma ova* : dexteri- *U* || 12 dextorsum *U a.c.*? || 12,11 infixio *v* || defixio *om. ova* || confixio *v*

cu- (f° 432r) stodem natando remeasse. Feri uestigia sua urina delent, simul eo
15 pondere se in fuga leuantēs.

14 Castrantur feminae post bidui inediae suspensae pernis et uulua recisa; celerius
ita pinguescunt. Inuentum M. **Apicii** fuit carica eos saginare et dato mulsi potu satie
repente necare. Quinquaginta penē sapes ex eo fieri solebant. In primis commen-
dabatur **abdomen** seu **sumen**. **Martialis**: Esse putes non dum sumen; sic ubere largo
5 Effluet, et uiuo lacte papilla tumet. Est autem sumen lac suis extractum ac densatum sue
occisa, á sugendo dictum. Antiqui abdomen uocabant, priusquam calleret, eiicientes
occidere non assueti. Compertum est primos genitos in quaque parte eius primas
mamillas premere et si escae sint faucibus proximae, tamen suam nosse, unum
quenque foetum quo genitus sit ordine, ea que ali, nec alia. Detracto illam alunno suo
10 sterilesceere illico ac resilire; uno uero ex omni turba relicto, solam munificem, quae
genito fuerat attributa, descendere. Secundo loco **uulua** habetur. **Horatius**: Nil melius
turdo, nil uulua dulcius ampla. **Martialis**: Te fortasse magis capiat de uirgine porca; Me materna
grauis de sue uulua capit. Vulua enecto partu melior est quam aedito. Illa **eiecticia**
uocatur, haec **porcaria**. Primiparae suis optima est. Cuius et sumen optimum, si
15 modo á foetu haustum non sit. Eiecticiae teterrimum est. Hinc **glandia**, hoc est ipsae
ceruices: in his enim **glandulae** positae sunt, quae in hominibus **tonsillae** dicuntur,
et aliquando cum dolore intumescunt. Ita dictae á similitudine glandium.

15 **Glans** fructus est quercus et aliarum arborum glandiferarum. Sed, quia ex iis
homines quondam uiuebant, glandis appellatione, ut **Caius** et **Vlpianus** asserunt, omnes
fructus continentur. Vnde **diuglandes** et **iuglandes** et **iuglae** uocitatae, de quibus
supra diximus. **Glans caduca** est quae ex arbore cecidit. Hinc glans plumbum est in
5 modum glandis formatum. **Virgilius**: Pars maxima glandes liuentes spargit plumbi.
Salustius: Pars eminus glande aut lapidibus pugnare. Item glans pars summa colis est, quae
praeputium tegitur, oculo similis. **Praeputium** enim pellis qua glans tegitur.

16 **Coles** ipse penis; á quo **colei** ipsi testiculi, quod testes sint uirilitalis: hi
pendent ex cole. **Pubes**, lanugo quae circa genitalia nascitur; á quo **puberes** dicti,
qui quartumdecimum aetatis annum attigerunt, quod iam eam lanuginem imitant;
impuberes, qui non dum ad eam aetatem peruenerunt. Et **pubesco**, pubem (f° 432v)
5 emitto. Et **pubertas**, huiusmodi aetas in maribus, in feminis uero, annus duodeci-
mus. Item pubertas emissio ipsa pubis, á quo anni pubertatis dicuntur. Foramen quod
in media glande est **urinae fistula** siue **tubus** appellatur. **Frenum** dicitur glandis
principium, hoc est ubi preputia desinunt uersus colem. Quando glans ita contacta est
ut nudari non possit; id uitium medici graeci φάμωσιν uocant. Remedium est á
10 summa ora cutem incidere recta linea usque ad finem. Si uero aliquando est nuda, ar-

14,1-4 cf. Plin. nat. 8,209 uar. | 4-5 Mart. 13,44 uar. | 5-6 ex Mart. 13,44? | 6 cf. Non. 458 | 6-7
cf. Plin. nat. 11,211 uar. | 7-11 cf. Plin. nat. 11,234 uar. | 11-12 cf. Hor. epist. 1,15,41 [uar.?] | 12-13
Mart. 13,56 | 13-14 cf. Plin. nat. 11,210 uar. | 14-15 cf. Plin. nat. 11,211 | 15,2-3 cf. Iauol. ap. Cai.
dig. 50,16,236,1 et Vlp. dig. 43,28,1,1 | 3-4 cf. 4,119-20 | 4 Gai. dig. 50,16,30,4 | 4-6 cf. Non. 553
(cf. Verg. Aen. 7,686-7; Sall. Iug. 57,4) | 16,1-2 (3,84) ex Isid. orig. 11,1,104 et al. | 2-4 ex Isid.
orig. 11,2,3? [et al.] | 5-6 ex P. Fest. 25? [et al.] | 7 e.g. Cels. 6,18,4 [et al.] | 7 et 8-10 cf. Cels.
7,25,2 | 10-11 cf. Cels. 7,25,1A

14,1 mediam o || post pernis add. prioribus a || 2 mulso v || 7 sues] -is a || 8 sunt ova || 16 iis oa
is v || 15,3 diuglandes oa || 5 liuentis ov || 16,1 hi U : ii ova || 4 impuberes U lemma ova : in puberes
U || 5-6 duodecim annus ov || 6 pubertati o ? || 7 in om. v || 8 hoc¹ om. v

19 Commendatur praeterea ex sue **sinciput uerrinum**, hoc est pars capitis anterior: nam posterior **occiput** appellatur; á quibus **sincipitium** et **occipitium**, eiusdem significationis. **Plautus**: Quae in occipitio quoque habet oculos pessima. Item **scrutellus**, uenter suillus condito farre expletus. Item **Testiculi**: testes siue testiculi
 5 colei sunt ex cole pendentes, dicti ita quod **testes** uirilitalis sint. **Virgilius**: Magnis testibus ista res agetur. Hinc fit **testiculator**, quod est iumentis maribus feminas uel feminis mares admoueo, quod non nulli etiam **testilor** dicunt. Testes pecudi armento que ad crura decidui sunt, suibus adnexi, Delphino praelongi, sed ultima conditi aluo, elephanto occulti. Quae oua parium, lumbis intus adhaerentes habent, et haec ocis-
 10 sima sunt in uenerem, ut in gallis, columbis et aliis huiusmodi cernimus. Pisces, serpentes testibus carent, sed eorum uice binas ad genitalia á rhenibus habent uenas. Buteonibus terni sunt. **Buteo** auis est ex accipitrum genere, á Graecis á numero testiculorum **triorchis** dicta, quae in honore mensarum esse consueuit. Homini tantum iniuria aut sponte naturae franguntur, id que tertium ab hermaphroditis et
 15 Spadonibus semiuiri genus habent. Testiculi simile quidam medullis habent : nam sanguinem non emittunt et omni sensu carent; dolent autem in ictibus et inflammationibus tunicae quibus ii continentur. Dependunt uero in homine ab inguinibus per singulos neruos, quos **κρεμαστήρας** Graeci uocant, cum quorum utroque binae descendunt uenae et arteriae. Haec autem tunica teguntur tenui, neruosa, sine sanguine,
 20 alba, quae **ἐλαφροειδής** á Graecis nominatur.

20 Proprie autem testes sunt qui testimonium dicunt, ab eo, ut quidam putant, appellati quod tueantur statum causae, uel quod ante stent, (c. 676) ut nos opinamur, quasi antestes, hoc est ante stantes. Á teste **testatio** et **testimonium** deducuntur, quae proprie testium dicta sunt. Et hoc differunt testationes et testimonia á teste quod
 5 illa ferè in scriptis fiunt, testis uero presens loquitur. **Marcellus**: Censur et monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit. **Calistratus**: Diuus Hadrianus Rufino proconsuli rescripsit testibus se, non testimoniis crediturum. **Idem**: Gabinio quoque Maximo idem princeps in haec uerba rescripsit: Alia est autoritas praesentium (f° 433v) testium, alia testimoniorum quae recitari solent. Item á teste fit **testor** uerbum, quod proprie est testimonium dico. **Virgilius**:
 10 Testor in occasu uestro. Ponitur tamen aliquando pro iuro, quia in iuramentis ueluti deos testes adhibemus. **Idem**: 'Vestrum testor numen' ait. Aliquando pro precor, quia precando quoque solemus numina adhibere. **Plautus**: Ipus tete per superos omnes testatur. Item testamentum condo, hoc est uoluntatem meam supremam testifico.

21 Nam et hinc dictum **testamentum** quod uoluntatis nostrae ueluti testimonium sit. Vnde et **ultima uoluntas** et **suprema uoluntas** appellatur. Diffinitur autem tes-

19,2 ex Isid. *orig.* 11,1,27? [et al.] | 3 Plaut. *Aul.* 64 | 4 cf. P. Fest. 332 | 4-5 cf. 12,16 | 5-6 Ps. Verg. *Priap.* 15,7 | 6-7 cf. P. Fest. 366 | 7-10 et 10-12 cf. Plin. *nat.* 11,263 uar. | 12-13 cf. Plin. *nat.* 10,21 | 13 cf. Plin. *nat.* 10,135 | 13-15 cf. Plin. *nat.* 11,263 | 15-20 cf. Cels. 7,18,1 [uar.?] | 20,1-2 cf. Pap. [ex Isid. *orig.* 18,15,8?] | 5-6 Marcell. *dig.* 22,3,10 | 6-7 cf. Callist. *dig.* 22,5,3,3 | 7-9 Callist. *dig.* 22,5,3,4 | 9-11 cf. Verg. *Aen.* 2,154-5 et Seru. (*Aen.* 2,432) | 12 Plaut. ? *fr. inc.* 161 [ex Verg. *Aen.* 3,599-600?] | 21,2-4 cf. Modest. [non Vlp.] *dig.* 28,1,1

19,1 Commendantur *ov* || 3 oculo *v* || 14 hermaphroditis *U* (*sed cf. 2,147*) || 15 quidam *s. o* quidam similem *v* quiddam (*recte*) *s. a* || 17 hi *oua* || 18 *κρεμαστήρας U o v* || 19 Haec] Hac *a* || 20 nominatus *v* || 20,3 Testatio A teste *v* || 5 monumenta *a* || 7 respicit *v* || Gabinio] Sabino *ov* || 8 inscripsit *o* || 9 Testor u. a t. fit *v*

tificio tegi potest, dummodo nuditas ipsa naturalis sit et homo non sit circuncisus. Cutis quae circa glandem est apprehenditur atque extenditur donec illam ipsam condat, ibi quae deligatur; deinde, iuxta pubem in orbem tergitur donec coles nudetur. Eo facto, cutis ad uinculum inclinatur nudatur quae circa pubem uelut circulus, eo quae **lineamenta** dantur ut caro increscat et id impleat satis quae uelamenti supra latitudo plagae praestat. Sed, donec cicatrix fiat, uinctum esse id debet, urinae in medio tantum exiguo itinere relicto.

17 Glandium multa genera sunt: alia **fagea** est, alia **querna**, alia **iligna**. Praeterea cerrus glandem facit, robur, esculus, suber, Ilicis duo genera. Al- (c. 675) terum genus Graeci **Smilacem** uocant; in prouintis **aquifolia** dicitur. Vtriusque glans breuior et gracilior est, quam **Homerus acylon** appellat. Quercus quoque duo genera sunt: altera latifolia ex argumento dicitur. Quercum quidam appellatam existimant quod haec arbor grauis sit et dura, siue quod in miram amplitudinem crescat: quercuerum enim graue ac magnum ueteres dicebant. Propter quod et febrem frigidam cum tremore quercueram nominabant. **Lucillius**: Iactans me ut febris quercuera. **Idem**: Quercuera consequitur capitis quae dolores. Á quercus quernus deducitur, sicut ab Acere acernus; et quercuetum. Á quo quercuetulanae nymphae dicuntur quercuetum praesidentes; et Quercuetulana porta Romae appellata, quod quercuetum intra muros urbis iuxta se haberet. Est et roboris genus quod **hemeris** uocatur, glandem similiter ferens. Item alia arbor, quae á Graecis **haliphleos**, á nostris **salsicortex** appellatur, cui glans amara, quam praeter sues nullum animal attingit. Quae glandem ferunt, omnes et gallam, sed glandem alternis annis. Dulcissima omnium glans fagina est, qua obsessos etiam homines durasse longo tempore in Chio oppido constat. Haec suem hilarem facit, carnem coctilem et leuem ac stomacho utilem. Á fago arbore, unde fagina deducitur, fit etiam **Fagutal**, quod fuit Romae sacellum Iouis in quo erat fagus arbor quae Ioui sacra habebatur. Iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam; Querna diffusam ac grauissimam. Proximam huic cerrea, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Fungosam carnem fieri constat esculo, robore, subere.

18 **Galla** nascitur Sole de Geminis exeunte; erumpit noctu. Crescit uno die candidior usque ad fabae magnitudinem. Nigra diutius uret et in tantum crescit ut interdum aequet magnitudinem mali. Hemeris optimam fert gallam, et coriis perficiendis aptissimam. Ferunt robora utrunque genus gallae, et **Canchryn**: ita uocatur pilula in medicina, urendi uim (f° 433r) habens. Á glande **glandeus** et glandifer deducitur; et **glandula** diminutiuum; et **glandatio**, glandium collectio. Item glandatio pastio suum ex glandibus.

16,12-17 cf. Cels. 7,25,1B | 17,1 cf. Plin. nat. 16,16 [uar.?] | 2-4 cf. Plin. nat. 16,19 [uar.?] (cf. Hom. Od. 10,242) | 4-5 cf. Plin. nat. 16,20 | 5-7 cf. P. Fest. 259 | 7-9 cf. P. Fest. 256 (Lucil. 1194; 1277) | 10-12 cf. P. Fest. 260 | 12-13 cf. Plin. nat. 16,22 | 13 et 14 cf. Plin. nat. 16,24 | 14-15 cf. Plin. nat. 16,26 | 15-16 cf. Plin. nat. 16,16 ex Cornelio Alexandro | 16-17 cf. Plin. nat. 16,25 [uar.?] | 18-19 cf. P. Fest. 87 | 19-21 cf. Plin. nat. 16,27 ex Nigidio | 18,1-3 cf. Plin. nat. 16,27 | 3-4 cf. Plin. nat. 16,26 | 4 cf. Plin. nat. 16,28 | 4-5 cf. Plin. nat. 16,30 [uar.?] | 5 ex Hug. uel Balb. ?

17,1 fagina a || 2 Cerreus o || post duo add. sunt v || 5-12 Quercum — haberet add. in mg. inf. U² || 6 et dura om. ova || 9 post consequitur add. febris a || sicut U² : Sic ova || 11 urbis muros ova || 13 ἀλίφλοιος a || 17-19 Á fago — habebatur add. in mg. U² || 18 Fagutal U² || 18,4 conficiendis a || 6 deducuntur o

tamentum, sicut **Vipiano** placet, uoluntatis nostrae iusta sententia de eo quod post mortem nostram fieri uouerimus. Est que proprie testamentum illud quod iure perfectum est. Abusue tamen ea quoque testamenta appellantur quae falsa sunt, uel iniusta, uel irrita, uel rupta. **Testamentum falsum** est quod non secundum testatoris uoluntatem scriptum est, sed habet aliquid additum, uel diminutum, uel mutatum, uel aliud pro alio suppositum. **Irritum uero testamentum** est quando de iure inualidum est, ut si is qui testatur sit capite diminutus. **Iniustum**, quando non recte factum est, ut puta si sit **inofficiosum**, exhaeredatis liberis et extraneo haerede constituto, quod est contra pietatis officium.

10 **Ruptum** est quod ex aliqua causa infringitur, ut si post mortem patris filius nascatur, qui dicitur posthumus, is que neque haeres institutus neque exhaeredatus sit, uel si duo testamenta condita sint: posteriore enim rumpitur prius. **Vipianus**: Si binae tabulae proferantur diuersis temporibus factae, unae prius, alterae posteriori, utraeque tamen septem testium signis signatae, et apertae posteriores uacuae inuenta sint, idest nihil scriptum habentes, omnino superius testamentum ruptum non erit, quia sequens nullum est. **Hoc et procritum testamentum** dicitur, quasi prouocatum, penultima longa. Nam procritum penultima syllaba correpta significat petitem, á proco quod est peto, á quo procor. **Liuius**: Matrem procritum uenerat. Illud uero á cito fit, quod, ut superius diximus, significat uoco; unde procrito dicimus saepe cieo, produco; et ueteres prociat pro prouocet dixere. Item **Suppresum testamentum** dicitur, quando in fraudem haeredum uel legatorum, seu libertorum aliorum ue, non est palam resignatum siue exhibitum. Et si enim non latet, tamen, si ad quos pertinet non perferatur, supprimi uidetur. Item **autographum**

25 **testamentum** est quod totum ma- (f° 434r) nu ipsius testatoris est scriptum. **Tabulae** dicuntur numero tantum plurali, in quibus testamentum est scriptum, quaecunq; materia sit, siue é ligno sint, siue charta, siue membrana, siue ex corio alicuius animalis, seu etiam ex lapide aut aere.

22 Á testor **testatus** dicitur qui testamentum fecit. Testatum etiam dicimus apertum, uulgatum, ab omnibus cognitum, quod id quasi omnes testentur; á quo **testator** et **testatissimus** deducuntur. **Hircius**: Quo notior testator que uirtus esset. Ab hoc **intestatus**, qui nullo condito testamento mortuus est. Item, cuius uerbis fides

5 non adhibetur, qui ue testis esse non potest. **Pomponius**: Ipse cum uno seruo senex intestato proficiscitur. Et **intestabilis**, qui iure facere testamentum non potest. Item intestabilis pro detestabilis. **Gellius**: Eos tamen qui ad Annibalem non redissent usque adeo intestabiles inuisos que fuisse ut tedium uitae ceperint necem que sibi constituerint. Intestabilem **Caius** iurisconsultus eum esse dicit qui lege iubetur ne (c. 677) eius testamentum recipiatur,

10 ne ue ipsi dicatur testimonium. Intestatum uero **Paulus** esse scribit non solum eum qui testamentum non fecit, sed etiam eum qui testamento liberis suis tutelam non dederit. **Vipianus** au-

21,4-5 cf. Vlp. dig. 29,3,2,1 | 7-8 et 8-9 cf. Isid. orig. 5,24,8 | 9-10 cf. Isid. orig. 5,24,9 | 11-12 cf. Isid. orig. 5,24,10 | 13-16 cf. Vlp. dig. 28,3,11 | 16-19 cf. P. Fest. 225 (cf. Liu. Andr. carm. frg. 8) | 19 cf. 2,756 | 19-20 cf. P. Fest. 226 | 20 cf. P. Fest. 225 | 20-23 cf. Isid. orig. 5,24,11 | 23-24 cf. Isid. orig. 5,24,7 [uar.?] | 25-27 cf. Vlp. dig. 37,11,1 pr. | 22,3 Hirt. Gall. 8,42,5 | 4-6 cf. Non. 323 (cf. Pompon. Atell. 113 [uar.?] | 7-8 cf. Nep. ap. Gell. 6,18,11 [uar.?] | 8-10 cf. Gai. dig. 28,1,26 | 10-11 cf. Paul. dig. 26,4,6

21,14 utraque v || 15 aperte va || 19-20 Illud — dixere add. in mg. inf. U² || 19 cieo v || ut om. v || 21-22 uel libertorum legatorum v || 22 enim om. a || 22,5 qui ue] quae v || 7 rediissent a || 8 conscriuerint o || 11 eum] est v

tem intestatos eos esse qui, quum possent testamentum facere, non sunt testati; item, quorum haereditas adita non est, uel si ruptum aut irritum testamentum est, sed qui testare non potuit, ut puta impubes aut furiosus, uel is cui bonis interdictum est, **intestatus** proprie dici non potest.

23 Item á testor, quando significat testamentum condo, fit **testator**, is qui testamentum condit, cuius femininum est **testatrix**. Quando uero significat testimonium facio, fit **testificor**, eiusdem significationis; á quo **testificator**, **testificatrix**, **testificatio**. Et **attestor**, quod est testimonium adduco; á quo **attestatio**. Et **detestor**, quod apud iuriconsultos capitur pro eo quod est absentí denuntio; á quo **detestatio**, quae est, ut **Vlpianus** affirmat, denuntiatio facta cum testatione. **Protestor**, quod est cauenda et quae fieri non debent manifeste denuntio; á quo **protestator**, **protestatrix**, **protestatio**. **Contestor**, á quo **contestatio litis**, de quibus supra diximus. Quando uero testor pro precor accipitur, fit ab eo **obtestor**, quod similiter precor significat; et **detestor**, quod est deprecor et abominor et quasi precando auerto; á quibus **obtestator** et **obtestatrix** et **obtestatio** et **detestabile**, hoc est abominabile, et **detestatio** abominatio. Item á testis fit **contestis**: contestes enim dicuntur qui idem testificantur. Et á testamento **testamentarius** (f° 434v) adiectiuum, quod ad testamentum attinet, ut testamentariae tabellae.

24 Praeterea in sue **perna** commendatur, de qua supradiximus. **Martialis**: Ceterana mihi fiat, uel missa licebit De Menapis, lauti de petasone uorent. Et **petasunculus**. **Idem**: Musteus est: propera, caros nec differ amicos. Nam mihi cum uetulo sit petasone nihil. Et in fera sue uesica. Est autem **uesica** folliculus in quo urina colligitur infra aluum á priore parte. Nullum animal oua gignens eam habet, praeter testudinem, nullum nisi sanguineum pulmonem habens, nullum pedibus carens. Inter eam et aluum arteriae sunt ad pubem tendentes, quae **ilia** appellantur. In uesica lupi lapillus reperitur qui **syrtites** dicitur, quod haec gemma in littore Syrtium inuenta primum fuerit, adeo iucunda aspectu ut languentes intrinsecus stellas, et sub nubilo renitentes perfundat color croceus. Sed hominibus innascentes calculi et capillamenta quaedam diro sunt cruciati. Consta[n]t autem uesica membrana quae uulnerata non solidescit. Per metaphoram aliquando pro natura mulieris ponitur. **Iuuenalis**: Vetulae uesica beatae.

25 Et **callus aprinus**, quem M. Catonis Censoris orationes exprobr<u>auere. **Plautus**: Quid opus est uerbis? Callum aprinum callere aeque non sinam. Est autem laridum feri suis, ita dictum á duricie. **Callus** enim cutis est labore uiae pedibus aut alio opere in manibus parte ue alia corporis densior facta; á quo fit **calleo** uerbum, quod est **callum facio**, quod et callum duco siue **callum obduco**; á quo **callisco**. **Cato**: Aures nobis caliscerunt ad iniurias, hoc est: callum fecerunt. Item **obcalleo** eiusdem significationis, transferuntur quae haec aliquando ad animum. **Plautus**: Obcalluit animus.

22,12-14 cf. Vlp. dig. 38,16,1 pr. | 23,4-5 cf. Paul. dig. 50,16,39,2 | 5-6 Vlp. dig. 50,16,40 pr. | 8 cf. 10,84 et 145 et c. 881,10-13 | 10 cf. Gell. 7,16,5 | 24,1 cf. 2,126 et c. 803,24 | 2 Mart. tit. et 13,54 | 3 Mart. tit.? et 13,55 | 4-8 cf. Plin. nat. 11,208 | 8-10 cf. Sol. 2,43 | 10-11 cf. Plin. nat. 11,208 | 12 Iuu. 1,39 | 25,1 cf. Plin. nat. 8,210 uar. | 2 Plaut. Poen. 579 uar. [ap. Non. 258 ?] | 4 ex Non. 258 ? | 5 cf. Cic. Tusc. 2,36 ? [ap. Dub. Nom. gramm. V,575,3-4 ? | 5-6 cf. Non. 89 (Cato or. frag. 37,2) | 7 Plaut. ? fr. inc. 162 [ex Aug. serm. coll. Morin p. 194,13 uel sim. ?]

22,13 adita U p.c. o: halita v addita a || testari a || 24,2 massa oa || 3 differt v || 5 testudinem v || 11 Constant U || 25,1 exprobauere U o

Callere tamen aliquando pro scire ponitur. **Horatius**: Legitimum que sonum digitis calle-
 mus et aure. Callemus, hoc est: scimus, nouimus, quod sicut pes ex longo uiae labore
 10 callum facit, ita mens longa experientia facit habitum quandam rerum in quibus uer-
 satur. Ab hoc deducitur **callidus**, hoc est astutus; et **calliditas**, astutia; et **callide**
 aduerbium, astute. Item á callus fit **callis**, quod significat semitam ueluti callo pedum
 praeduratam. **Virgilius**: Praedam que per herbas Conuectant calle angusto. Et haec omnia
 per geminum Il scribuntur.

26 Nam, si per simplex I scribatur, **calidus** á calore deducitur, et modo (c. 678)
 feruentem significat. **Virgilius**: Voluitur ille uomens calidum de pectore flumen. Modo fero-
 cem, incon- (f° 435r) sultum. **Pacuius**: Caue sis, ne nimis calide loquaris et turbam concites.
 Non nunquam uelocem, celerem. **Varro**: Qum haec dixisset, ecce calidis pedibus quidam
 5 nauicularis irrumpit in curiam. Item á calor fit **caleo** uerbum, quod est ferueo; et ab eo
calesco et **incaleo**. **Cicero**: Is enim aliquantum uino incaluerat. Et **concaleo**, eiusdem
 significationis; á quibus **incalesco** et **concalesco**; et **calidior**, **calidissimus**; **cali-**
de, **calidius**, **calidissime**; et **subcalidus** et **calidiusculus** atque aduerbium **cali-**
diuscule, quae omnia similiter á **calleo** et **calidus**, quando per geminum Il scri-
 10 buntur formari possunt. Item á calido **caldarium** quasi calidarium dictum, de quo
 supra disseruimus. Et **calefacio**, quod et **calfacio** dicitur, á quo **concalfacio**, quod
 interdum significat excito, incendio. **Cicero**: Et ait idem qum brachium concalfecerit, tum so-
 lere pugnare. Et **calefio** et **calefactio** et **calorificum**, sicut á frigore **frigorificum**;
 et **caliditas**, feruor. Et calix secundum **Varronem**, quod in eo calida hauriri solerent, de
 15 quo inferius dicemus.

27 Ad haec in sue **botulus** commendatur, qui et **Botellus** dicitur, farciminis
 genus é carne suilla, á bolis, hoc est frustulis carnis, ut quidam putant, appellatus:
bolus enim cuiuscunque rei frustum significat, unde **bolum terrae** glebam dicimus,
bolum argenti massam argenteam. **Martialis**: Qui uenit Botulus mediae tibi tempore
 5 brumae, Saturni septem uenerat ante dies. Item **offula** ab **offa**. **Lucanica**, quam facere ex
 mediocri intestino Romanae mulieres á Lucanis didicerunt. **Inscia** ab eo quod
 insecta caro reticulo circumdatur; alio modo **tomacula** appellantur, siue per synco-
 pen **tomacula**, quod Graeci τομήνη sectionem dicunt. Item **Faliscus uenter**, quod eum
 5 farcire á Faliscis didicere. **Hilla**, tenuissimum intestinum fartum. **Apexabo**, aliud
 10 intestinum sanguine plenum admisto pingui, quod in summitate quidam habet, quasi
 in capite apicem. **Longauo**, tertium intestinum, quod longius sit quam illa duo.

28 Item á sue **porcellus lacteus** in pretio erat. **Idem**: Lacte mero pastum pigrae mihi
 matris alumnus Ponat et Aetolio de sue diues edat. Item **lumbus apri**, qui **aprunos** uocabatur.
Solidum aprum primus Romanorum in epulis apposuit **P. Seruilius Rullus**.

25,8-9 cf. Ps. Acr. et *ars* 274 | 9-11 ex Cic. *nat. deor.* 3,25 ? [ap. Dub. nom. gramm. V,575,4-5?] | 11 ex Non. 257 uel Seru. *Aen.* 4,405 | 12-13 cf. Seru. et *Aen.* 4,404-5 | 26,2-3 et 4-5 cf. Non. 263 (Verg. *Aen.* 9,414; cf. Varr. *Men.* 411) | 3 ex Acc. [non Pacuu.] *trag.* 191 + 608 ap. Non. 524 | 6 Cic. ? *fr. inc.* 70 [ex Tac. *hist.* 4,29,1 uel Vulg. *Esth.* 7,2 ?] | 10-11 cf. 2,18 et 165; c. 897,55 et 912,35 | 11-13 cf. Non. 92 (cf. Cic. *orat.* 2,316) | 14 cf. Varr. *ling.* 5,127 [+ P. Fest. 47 ?] | 15 cf. c. 1013,60 sqq. | 27,1-2 cf. P. Fest. 35 | 3 cf. Pap. | 4-5 Mart. 14,72 | 5 Varr. *ling.* 5,110 | 5-6 cf. Varr. *ling.* 5,111 | 6-7 cf. Varr. *ling.* 5,110 | 8-11 cf. Varr. *ling.* 5,111 | 28,1-2 Mart. tit. et 13,41 uar. | 2-3 cf. Plin. *nat.* 8,210 uar.

25,13 Cumuectant a || 26,3 ne sis ova || 10 calidarium] caldia- o calidia- v || 11-13 quod et — pugnare add. in mg. U² || 14-15 Et calix — dicemus add. in mg. U² || 27,3 cuiusque ova || 7 infecta v || 10 admixto ov || quoddam ov quiddam a || 28,1 lactens ov || Idem U : Martialis ova || 2 Aetolo ova

Quin etiam porcum non modo integrum, sed etiam aliis animalibus plenum apponere
 5 in conuiujs solebant, quem **porcum Troianum** uocabant, quasi aliis inclusis ani-
 malibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuerat. Viuaria aprorum
 primus togati generis instituit **Fuluius Lippinus**, quem postea **L. Lucullus** et **Q.**
Hortensius sunt secuti. Apris in India (f° 435v) cubitales sunt dentium flexus;
 gemini é rostro, totidem á fronte, ceu uitulis cornua, exeunt.

29 Ferus **aper**, ut diximus, uocatur. **Sus** utrique commune nomen. Domesticus
porcus ferè nominatur, et feminino genere **porca**. **Martialis**: Iste tibi faciet bona
 Satumalia porcus. Inter spumantes ilice pastus apros. Scribunt quidam **porcetram** á porca dici
 eam quae semel peperit, **scropham**, quae saepius. Miscet se porca domestica cum
 5 ferro. Ita natos **hybridas** antiqui uocauerunt. Postea in homines quoque ea appellatio
 translata est initio ab **Antonio**, Ciceronis collega, facto. Ab apro **aprinus** deducitur,
 ut aprina caro; á sue **suillus** et **suarius**, suum custos, et **suculae**, ut quibusdam
 placet, de quibus supra diximus; et seta et suo, caetera que ab iis deriuata, de quibus
 inferius disseremus. Á porco, **porcinus** et **porcarius**, custos porcorum, et **por-**
 10 **cellus**, paruus porcus.

30 **DIANAE**. Venationis. Quemadmodum enim pro uino Bacchum, pro mari Nep-
 tunum, sic pro uenatione Dianam poetae usurpant. **PARTVS**. Filii. **Parere** enim est
 foetum emittere, quod proprie feminarum est. Dicitur tamen etiam (c. 679) de uiris.
Cecilius: Hic uicinus noster peperisse se filium memorat, hoc est genuisse. Item per
 5 metaphoram de iis etiam dicitur quae non concipiunt, et est acquirere, comparare.
Virgilius: Ite, ait, egregias animas, quae sanguine nobis Hanc patriam peperere suo. Veteres in
 quarta coniugatione hoc uerbum usurpabant. **Ennius**: Oua parere solet genus pennis
 condecoratum. Á pario **partus** deducitur, quod modo actum ipsum pariendo significat.
Plynius: Quod á praegnantibus commanducatum partum faciliorem facit. Modo pro ipsa prole.
 10 **Martialis**: Nec iacuit partus, sed matre cadente cucurrit. Modo adiectiuum est, et significat
 comparatum, acquisitum. **Apuleius**: Partam que á patre longo tempore et multo labore
 pecuniam uno die consumpsit.

31 Item á pario **primipara**, hoc est femina quae primum partum fecit. **Plynius**:
 Nec nouellarum suum praeter quam primipararum uuluae probantur. Item **puerpera**, quae mater
 est facta; á quo **puerperium**, partus et proles ipsa. **Gellius**: Diuo Augusto imperante,
 ancilla eius in agro Laurente peperit quinque pueros qui pauculos dies uixerunt. Mater quoque non
 5 multo post mortua, monumentum que ei factum iussu Augusti in uia Laurentina, in quo scriptum fuisse
 constat (f° 436r) numerum puerperii de quo diximus. Et **uipera**, quod ui pariat, unde **uipe-**
rinus, quemadmodum supra diximus.

28,5-6 cf. *Macr. sat.* 3,13,3 | 6-8 cf. *Plin. nat.* 8,211 | 8-9 cf. *Plin. nat.* 8,212 | 29,1 cf. 12,13 | 2-3
 Mart. 14,71(70) | 3-4 cf. *Meliss. ap. Gell.* 18,6,4 | 4-6 cf. *Plin. nat.* 8,213 | 7-8 cf. 2,484 et 5,81 | 8-9
 cf. 18,6 et c. 906,10-11 | 30,1 Mart. *spect.* 12,1 | cf. *Cald.* | 2 Mart. *spect.* 12,3 | cf. *Cald.* | 3-6 cf.
 Non. 464 (cf. *Caecil. com.* 18; *Verg. Aen.* 11,24-25) | 6-8 cf. *Prisc. gramm.* II,401,3-5 uel 500,20-21
 uel 540,7-8 uar. potius quam *Diom. gramm.* I,383,5-6 uar. | 9 *Plin. ? ex nat.* 30,129 uel 32,131 ? | 10
 Mart. *spect.* 14,3 | 11-12 *Apul. ? fr. inc.* 118 | 31,2 cf. *Plin. nat.* 11,211 uar. | 3-6 cf. *Gell.* 10,2,2 |
 6-7 (3,141) cf. *Seru. georg.* 3,416 potius quam *Isid. orig.* 12,4,10

28,7 *Lippirius* v || 9 *gemina* v || 29,3 *castus* v || 6 *collecta* U || 8-9 et seta — disseremus *add. in*
mg. U || 30,3 *proprium ova* || foemininum v || 7 *usurpant* v || *parere* v || 10 modo a. est *bis U a.c.* ||
 11 *compartum* v || *parte* v || 31,1 et 2 *primipe-a* || 5 *monimentumque a*

32 Et **parens**, non modo pater et mater, ut uulgo putat, sed auus proauus que, et auia ac proauia. **Caius** etiam iuriconsultus sentit omnes superiores parentis appellatione contineri. **Virgilius** pro patria parentem metaphorice posuit, quoniam patria dulcissima parens est: Ammissae cura parentis. Ab hoc **parentare** deducitur, quod proprie est parentibus iusta celebrare; transfertur tamen et ad alios; á quo **parentalia** dicuntur conuiuia quae in parentum aut propinquorum mortibus fieri consueuerunt. Et **parricida**, qui parentem occidit. Ponitur tamen pro alio quocunque qui qualencunque hominem occiderit. Vnde extat lex illa Numae Pompili: Si quis hominem liberum morti sciens det, parricida esto. Hinc **parrici** appellabantur quaestores qui causa capitalium rerum quaerendarum creari solebant. Et **parricidium**, quemadmodum **homicidium**: nam de eo qui patrem occiderit **patricidium** dicitur, sicut **matricidium** de eo qui matrem occiderit, qui etiam patricidae et matricidae nominari possunt.

33 Item á pario siue partu **parturio**, quod non est meditor parere, ut grammatici omnes scripserunt, neque desyder[i]o parere, ut **Valla**, Sed in pariendo laboro, quam significationem habent ferè uerba in -rio desinentia, ut **Cenaturio**. **Martialis**: In omnibus Vacerra quod conclauiibus Consumit horas et die tota sedet Cenaturit Vacerra, non cacaturit. Idest laborat ut coenet. Quandoque tamen aliter accipiuntur. Parturio ergo est laboro ut pariam. **Plynius**: Vtique constat parturientes foliis substratis celerius parere. **Cicero**: Vtinam aliquando dolor populi Romani pariat quod iam diu parturit! **Liuius**: Et quod diu parturit animus, utinam pariat!

34 Praeterea á pario composita fiunt: **aperio**, cuius alterum compositum est **adaperio**, quod proprie est patefacio; quippe in partu quod latebat in utero mulieris aperitur et fit palam. **Terentius**: Abi praestrenue ac fores aperi. Per metaphoram tamen, quoniam quae parum intelliguntur tecta esse uidentur et declarando aperiri, hoc uerbum pro exponere et declarare usurpamus. **Plautus**: Age iam, et hoc aenigma aperi nobis, hoc est: expone, declara.

35 Est enim **aenigma** quaestio uelata, siue, ut **Quintilianus** ait, obscura allegoria, ut 'Mater me genuit, eadem mox gignitur á me', quod de glacie dicitur, quae (f° 436v) ex aqua concrescit et mox in aquam effluit rursus. Graeci αἰνικτὰ uocant ἄγνωστα, κεκρυμμένα. **Aristophanes**: ὡς πάντα γ' αἰνικτὰ κάσση μοι λέγεις; hoc est: Ó quam obscura atque abdita mihi loqueris. Ab hoc aenigmata dicta quae ueteres Latini scirpos uocauerunt.

36 Eadem ratione aperire pro nudare accipitur. **Cicero**: Verentur enim ne, si quo casu acciderit ut partes corporis quaedam aperiantur, aspiciantur non decore. Et pro ostendere quod prius erat occultum. **Virgilius**: Quarto terra die primum se attollere tandem uisa, aperire procul.

32,1-3 cf. Gai. *dig.* 50,16,51 | 3-4 cf. Seru. (*Aen.* 3,341) | 4-6 cf. Vall. *eleg.* 4,23 ex Hier. *In Ier.* 16,5/8 | 6-10 cf. P. Fest. 221 mss. (cf. *Lex reg.*) | 10 ex Isid. *orig.* 10,225 ? | 33,1 cf. Prisc. gramm. II,429,13-14 et al. | 2 et 3-5 cf. Valla *eleg.* 1,24 uel Tort. *s.d.* X (Mart. 11,77 uar.) | 6 cf. Plin. *nat.* 20,226 | 6-8 cf. Cic. *Phil.* 2,118 et cf. Liu. 21,18,12 ap. Valla *eleg.* 1,24 uel Tort. *s.s.* X | 34,1 ex Prisc. gramm. II,401,1-5 uel 540,5-15 et al. | 2 et 3 cf. Non. 236 (Ter. *Ad.* 167) | 5-6 Plaut. ? *fr. inc.* 163 [ex *Poen.* 1075 uel *Truc.* 746 ?] | 35,1-3 cf. Tort. (ex Sacerd. VI,462,19 ? ; cf. Quint. *inst.* 8,6,52; cf. Diom. gramm. I,462,21-22 + Don. IV,402,7-8 potius quam Char. gramm. p. 364,12-14 uel Pomp. V,311,5 uel Sacerd. VI,461,12) | 3-4 cf. Soud. A,223 (Sophocl.[non Aristoph.] *Oed. T.* 439 uar.) | 5-6 cf. Gell. 12,6,1 | 36,1-6 cf. Non. 236 (cf. Cic. *off.* 1,129; Verg. *Aen.* 3,205-6)

32,1 que *om. ov* || 4 amissa a || curae v || 6-7 et 9 paricida *ova* || 9 parici a. *oa* a. parici v || 10 paricidium *ova* || 12 matrem *add. s.l. U²* || qui — possunt *add. in mg. U²* || 33,2 desiderio U || 35,3-6 Graeci — uocauerunt *add. in mg. U²* || 4 κεκρυμμένα U² || πάντ'αἰ- *ova* || κάσση U² *ov*

Et pro placare, mitigare. **Idem**: Et uastas aperit Syrtes. Hinc etiam aliquando apertum pro claro atque sereno accipimus, quod nullis sit nubibus tectum. **Idem**: Scindit se nubes et in aethera purgat apertum. Ab adaperio **adapertile** deducitur, quod significat apertum. **Ouidius**: Aspicias á dextra latus hoc adapertile tauri.

37 Operio, tego, quasi in oppositum pario; á quo **operimentum** dictum, quod aliquid tegit; et **operto** frequentatiuum; et **opercula**: **Varro** esse scribit palia quibus operimur. Ab hoc fiunt **adoperio** et **cooperio** eiusdem significationis. **Opperior** uero deponens cum duplici pp scribitur, et significat expecto et quasi partum differo. **Plautus**: Mane dum, atque hic opperire.

38 Praeterea á pario ueteres **perio** uerbum actiuum traxere, quod significat aperio, doceo. Vnde **periti** dicuntur docti experti, sicut é contrario **imperiti** indocti atque inexperti; á quibus **peritia** et **imperitia** deriuantur. Ab eo fit compositum quod in usu est **experior**, quod modo patior significat quasi instar parientium. **Virgilius**: Vos et Cyclopea saxa experti, reuocate animos. Modo intelligo, sentio. **Terentius**: Nam fuisse erga me miro ingenio expertus sum. Aliquando tento, unde **inexpertum** pro intentatum accipimus. **Virgilius**: Ne quid inexpertum frustra moritura relinquit. Ab experior **experti** dicuntur periti, et **experientia**, usus doctrina. **Idem**: Apibus quanta experientia parcis. **Expertes** uero ignari rudes que et nullam rerum experientiam habentes. Item **expertes** dicuntur qui non sentiunt. Vnde expertem doloris dicimus qui non sentit dolorem, expertem mortis, qui non moritur, expertem humanitatis, qui nihil habet humani. Veteres **experitos** quemadmodum imperitos dicebant. **Experte** aduerbium accipitur pro eo quod est docte, perite. Item **expreta** dixerunt antiqui expertia habita. Quidam **expers** non ab experiendo deductum existimant, sed ab ex et pars, quasi sine parte, quemadmodum **expes** dicitur ab ex et spes quasi sine spe, ut superius diximus.

39 Item á pario **reperio**; unde **Pompeius** Repertum (f° 437r) dici affirmat, quasi repartum et in lucem proditum. Est autem reperire proprie fortunae, **inuenire** uero consilii. **Ouidius**: Tu non inuenta reperta es. Sed iam usus obtinuit ut idem sit reperio quod inuenio. Ab hoc fit **reperor**, hoc est inuentor. Item á pario **comperio**, quod similiter significat inuenio; á quo **compertor**, inuentor; **compertum est mihi** et **explanatum est mihi** pro eodem accipiuntur, et similiter comperi et explanari, quod est uestigando inueni.

40 Ab eodem etiam, ut quidam existimant, **pars** dicta, quod á toto emissa sit, quasi á toto parta, quamuis alii á parum potius partem dictam existimant, quod parum sit respectu totius, ut superius ostendimus. Item **Parcae**, una littera mutata, quemadmodum de iis atque eorum deriuatiuis superius disseruimus.

(Verg. *Aen.* 1,146; 1,587) | 36, 6-7 cf. Vall. *eleg.* 1,8 (Ou. *trist.* 3,11,45) | 37,1 ex Prisc. gramm. II,540,5-15 ? et al. | 1 ? et 2-3 cf. Varr. *ling.* 5,167 | 2 cf. P. Fest. 191 ? | 3-4 cf. P. Fest. 187 ? | 4 ex Prisc. gramm. II,400,15-20 uel 540,14-15 et al. | 5 ex Plaut. *Rud.* 1351 | 38,1-2 et 3-4 cf. Pap. [et Hug. *perio* et Balb.] ex Prisc. gramm. II,400,15-20 | 4-7 cf. Non. 295-6 et Verg. *Aen.* 1,201-2 ex Non. (Ter. *Hec.* 489; Verg. *Aen.* 4,415) | 8 cf. Seru. et *georg.* 1,4 | 12 cf. P. Fest. 79 | 13 cf. P. Fest. 79 | 14-15 (2,603; 12,63; c. 759,18) cf. Isid. *orig.* 10,83 ex Non. 12 et al. | 39,1 ex Prisc. gramm. II,540,11-15 ? [et al.] | 1-2 cf. P. Fest. 291 | 2-4 cf. Vall. *eleg.* 5,2 (Ou. *met.* 1,654 mss.) | 4 ex Prisc. gramm. II,540,13-15 ? [et al.] | 5-7 cf. Vall. *eleg.* 5,24 | 40,1-3 (2,603) cf. Pap. ? | 3-4 (2,612) cf. Tort. *Atropos* ex Gell. 3,16,10 ex Varr.

37,2 et **operto** frequentatiuum *add. in mg. U² || et² om. v || 38,4* quod modo — parientium *om. ova* || 6 inde *ova* || 13 Item — habita *add. in mg. U² || 13* *expreta*] *experta va* || **39,3** obnuit v || **40,2-3** quamuis — ostendimus *add. in mg. U² || 2* existimant *ova*

41 Sunt etiam qui **par** á pariendo deductum putent, quod significat simile, aequale: ita enim natura comparatum est ut partus similitudinem ferè habeat cum pariente. Ab hoc fit **par** neutri generis, quod modo numerum duorum significat, quasi inter se parium. Vnde unum **par** et duo **paria** siue **bina paria** dicimus. **Suetonius**: Domitianum quaestoriis muneribus quae olim ommissa reuocauerat, ita semper interfuisse tradunt ut populo potestatem faceret **bina paria** ex suo ludo postulandi, eaque nouissimo aulico apparatu induceret. Modo aequum, conueniens, decens. **Quintilianus**: Si propter matrimonia uiolata urbes euersae sunt, quid fieri adultero **par** (c. 681) est? Et **paritas**, hoc est aequalitas, similitudo; et **pariter**, quod modo ex aequo significat. **Nouius**: Vt pariter dispartiantur bona patris. Modo conuenienter. **Titinnius**: Nae tu istum aedepol inedia extulisti pariter ut dignum fuit. Aliquando similiter. **Plautus**: Is ex se hunc reliquit, qui hic habitat filium, pariter moratum ut pater atque auus eius fuit. **Parem esse** idem est quod sufficere alicui rei, siue resistendo, siue exequendo. **Cicero**: Tamen interpellat fletus; repugno quoad possum, sed adhuc pares non sumus. **Quintilianus**: Aspicio **par** laboribus corpus. **Paria facere** est quod alibi ammissum, uel quod aliunde acceptum est, alibi uel aliunde compensare. **Idem**: Sic paria faciemus: Tu illic eris uicarius meus, ego hic tuus. Aliquando etiam **pares** pro duobus accipimus. **Paribus equis**, id est duobus, Romani **utebantur** in praelio ut, sudante altero, transirent in siccum.

42 Á **par** fiunt **impar** et **dispar**; á quibus **imparitas** et **disparitas**. **Par impar** genus est ludi uulgo noti, quum pluribus nummis manu occultatis petitur (f° 437v) **par** ne an **impar** eorum numerus sit. **Suetonius** de Augusto: Scribit ad filiam: 'misi tibi denarios ducentos quinquaginta quos singulis conuiuiis dederam, si uellent inter se post coenam uel talis uel **par impar** ludere. Praeterea **compar**, quod idem significat quod **par**. **Liuius**: Comparem cladem ad Egatis insulas Carthaginensium praelio nauali acceptam, qua fracti, Sicilia ac Sardinia cessere. Rhetores **compar**, quod Graeci ἰσόκωλον, hoc est **Isocolon**, uocant, id esse dicunt quod duabus aut pluribus sententiis breuibus et inter se **paribus** exigitur, ut est illud: 'Nequaquam mihi cum eo res est qui neque finem habet cupiendi neque modum statuit utendi. Nam et multum desyderare egestis est signum, et nihil parcere egestatis est initium'. Item illud: 'Diuersum est beneficium dare libenter et iniuriam facere nolle. Nam dando beneficium assequimur beniuolentiam, non faciendo iniuriam, duntaxat odium uitamus'. Praeter haec á **par** **parillis** et **imparillis** deriuantur, hoc est **par** et **impar**, á quibus **parilitas** et **imparilitas**.

43 Item á **pario** **paro**. Nam quae paramus quodammodo parere et proferre uidemur. Ab hoc composita fiunt **Apparo** et **praeparo**, quae inter se ita differunt quod praeparare est antea sibi quae utilia sunt aut fore creduntur parare. **Cicero**: Facile totius uitae cursum uidet, ad eam que degendam praeparat res necessarias, ut pastum, ut latibula,

41,1 ? | 4-6 cf. Suet. *Dom.* 4,1 uar. | 7-8 cf. Vall. *eleg.* 5,74 (*Quint. inst.* 5,11,9) | 8-12 cf. Non. 374-5 (cf. Nou. *Atell.* 14 + Afran. *com.* 2; Titin. *com.* 79 uar.; Plaut. *Aul.* 21-22 uar.) | 12-16 cf. Vall. *eleg.* 5,74 (cf. Cic. *Att.* 12,15,1; Ps. *Quint. decl.* 15,4; ex *decl.* 6,6) | 17-18 P. Fest. 221 | 42,3-5 cf. Suet. *Aug.* 71,4 [uar.?] | 5-7 Liu. 22,54,11 uar. | 7-13 cf. Rut. *Lup.* 2,15 uar. | 43,2-9 cf. Vall. *eleg.* 5,64 (ex Cic. *off.* 1,11)

41,1 aequale *om. ova* || 5 quaestoris *o* || 7 ducens *v* || 9 quo modo *v* || Nonius *ova* || 10 istam *ova* || media *v* || 11 habitat *U*: habet *ova* || 15 alibi *U p.c.* || 16 illuc *v* || 42,1 et² *om. oa* || 2 ludi est *ova* || 4 conuiuiis *va* || 6 Carthaginensium *a* || 7 id] idem *va* || 9 capiendi *ov* || 43,1 quodammodo *U a.c.* || 3 quae sibi *v*

5 ut alia generis eiusdem. Apparare uero est ad dignitatem quandam seu uerius pompam, ideo oratores praeparare dicuntur quibus optinere causam possint. **Apparatum** uero **prohoemium** reprehenditur quod plus pompae atque ostentationis quam utilitatis habere uideatur. Ponitur tamen aliquando **apparatus** pro **praeparatione**, ut belli et classis apparatus. Sed in hoc quaedam pompa intelligi uidetur.

44 Praeterea á paro **reparo**, quod est resarcio, instauro, quasi rursus paro; á quo **reparatio** et **reparamen**. Et **separo**, quod est diuido, distraho; á quo **separatio** et aliud compositum **disseparo** et, quibusdam litteris interci<si>s, **dissipo**, quod significat disiiicio, distraho; á quo **dissipatio**. **Martialis**: Haec puluere dissipata multo, Longas porticus explicat ruinas. Item **disparo**, quod similiter significat separo. **Varro**: Conuocat omnes, bonos á malis dispartat. Et **comparo**, quod proprie est paro. **Cicero**: Vt erat inter seruos copiosus, Conuiuuium comparet. Ponitur tamen aliquando pro **acquiri**. **Apuleius**: Vt senectutis mihi uiaticum compararem. **Cicero**: Omnis autoritas philosophiae consistit in beata uita comparanda. Et pro **adaequo**, coniungo. **Plautus**: Prende auriculis, compara labella cum labellis. Et pro **assimilo**. **Te-** (f° 438r) **rentius**: Ah! ne comparandus hic quidem ad illum est. **Cicero**: Neminem tibi profecto hominem ex omnibus aut anteposuissem unquam aut etiam comparassem. Ab hoc **comparatio** (c. 682) deriuatur. Dicimus que recte 'comparo tibi illum', 'comparo te cum illo' et 'comparo te ad illum'. Et pro **compono**, machinor. **Sisenna**: Eos qui hoc malum publicum clandestinis consiliis comparauerint. Et pro **dispono**. 15 **Terentius**: An potius ita me comparem non perpeti meretricum contumelias? Et pro **emo**. **Idem**: Illum autem uelle uxorem, ut quum desponderim, des qui aurum et uestem atque alia quae opus sunt, comparet. Item pro **aestimo**. **Actius**: Proin tu id cui fiat, non qui facit, compara. Et pro eo quod est do. **Cicero**: Ex omni gemitu ac dolore certa merces comparabatur.

45 Item á pario **Parilia** uocitata sacra deae Palis, hoc est telluris, quae pro partu pecoris celebrabantur XVII Kal. Maias, qui **dies natalis** erat **urbis Romae**. Quippe eo die Romulus, augurio capto, urbem aratro designauerat. **Varro** tamen **Parilia** quasi **Palilia** á **Pale** uocitata existimat. **Palem** existimant **Vestam** esse, Saturni matrem. 5 **Duae** enim **Vestae** á ueteribus memorantur. Altera Saturni mater, altera eiusdem dei filia, de qua **Ouidius**: Ex Ope Iononem memorant Cererem que creatam Semine Saturni; tertia **Vesta** fuit. **Confundunt** tamen haec poetae, alteram pro altera ponentes. Quando eam terram esse dicunt, de matre Saturni intelligendum est. Quando uero uirginem nominant, de filia eius, quam ignem esse uoluere. **Ouidius**: Nec aliud **Vestam** quam uiuam intellige flammam, Nataque de flamma corpora nulla uides. Iure igitur uirgo est, quae semina nulla remittit. Huius simulachrum Romani Pessinunte allatum in aede **Victoriae** quae est in **Palatio** posuere, et uirgines ei sacrarunt quae ignem perpetuum conseruarent. Hae, si forte stuprum commisissent, uiuae defodiebantur, á **Vesta Vestales uirgines** appel-

44,3-4 cf. P. Fest. 311? | 4-5 Mart. 1,82,1-2 | 5-6 Varr. ? fr. inc. 27 | 6-7 cf. Non. 256 (cf. Cic. Verr. II,1,65) | 7-8 Apul. ? fr. inc. 119 | 8-12 cf. Non. 255-6 (Cic. fin. 5,86; cf. Plaut. As. 668; cf. Ter. Eun. 680-1 [uar. ?]; Cic. epist. frg. IV,4) | 12-13 ex Vall. eleg. 3,45? | 13-14 cf. Non. 256 (cf. Sisenna hist. 111) | 15-17 Ter. Eun. 47-48 et cf. Haut. 854-5 uar. ex Non. 256 | 17-18 cf. Non. 256 (cf. Acc. trag. 309; Cic. Verr. II,5,118) | 45,1 et 1-2 cf. P. Fest. 222 | 2-3 ex Seru. georg. 1,1 + P. Fest. 236 + Ou. fast. 4,801-20? | 4 cf. Varr. ling. 6,15 | cf. Seru. georg. 1,1 et al. | cf. Bocc. geneal. 8,1 ex Enn. ap. Lact. inst. 1,14,2 | 5-11 et 12 cf. Bocc. geneal. 8,3 (Ou. fast. 6,285-6; cf. Lact. inst. 1,12,56 [cf. Ou. fast. 6,291-3]) | 11 ex Liu. 29,10,5 uel 29,11,7? | 13-14 cf. Varr. ling. 6,16?

44,2-6 Et separo — dispartat add. in mg. inf. U² || 2 quod est bis U² a.c. || 3 intercis U² || 4 desiicio U a.c.? || post Haec add. quae a (= Mart.) || 7 copiosos v || 8 comparari v || 11 omnibus hominibus a || 15 compararem v || 45,2 pecoris U : corporis ova || Calendarum Maii a || 9 post Nec add. tu ova (= Ou.)

latae. **Vesta** uero ἀπὸ τῆς ἑστίας, hoc est á foco in quo ignis alitur. Nam, qum pro terra siue deorum matre accipitur, á uestitu denominatur, quod uariis herbis ac floribus uestita sit terra.

46 Et **perpero** festino, quasi ante tempus paro, de quo et eius deriuatiuis superius diximus. Et **Perpero** deprauo, quasi nimis exacte paro. Vnde **perperi** dicuntur stulti, rudes, insulsi, prauí, mendaces. **Actius**: Describere eum miror **perperos** popularis. Hinc etiam **perperitudo** fit, quod modo prauitatem, modo stultitiam significat. **Idem**: Duc-tabilitate nimia uestra hoc facitis, ac **perperitudine**. Item **perperam** aduerbium, hoc est praeue, stulte. **Plautus**: Quid nī semper agit **perperam**. Et **Impero**, de quo similiter cum eius deriuatiuis locuti sumus.

47 Item á (f° 438v) pario fit **pareo** uerbum, quod proprie significat uideor, quoniam partus, postquam extra uterum est, uidetur. **Virgilius**: Cui pecudum fibrae, caeli cui sydera parent, hoc est: á quo fibrae et sydera cernuntur. Hinc **appareo**, eiusdem significationis. **Idem**: Apparet liquido sublimis in aere Nisus. Item **appareo** praesto adsum. **Idem**: Haec Iouis ad solium, saeui que ad limina regis Apparent. Vnde **apparitores**, de quibus supra diximus, appellati, quod iussis magistratum praesto adsint. Et **dispareo**, eius contrarium, hoc est: á conspectu recedo. Et **compareo**, coram aliquo **appareo**. Et **transpareo**, per aliquid corpus lucidum uideor. **Pareo** etiam pro obedio atque obsequor accipitur. **Virgilius**: Paret Amor dictis carae genitricis.

48 EXILIIT. Prodiit. **Exilio** proprie est exeo, prodeo, quasi extra salio, ab ex et salio compositum. **Salio** idem est quod saltum facio. Eius frequentatiuum est **salto**, quod significat tripudio, á quo **saltatio**, tripudium: nam saltus est qualis ceruorum leporum que; á salto **saltatus**, idem quod saltatio, hoc est tripudium. **Liuius**: Ac per urbem ire cum tripudiis solenni que saltatu iussit. Interdum tamen salio pro salto accipitur. **Virgilius**: Mollibus in pratis unctos saliere per utres. At **saltus** pro saltatione nunquam inuenitur, sed, praeter hoc quod di- (c. 683) ximus, significat etiam siluam non facile peruiam, ut supra ostendimus. **Virgilius**: Saltibus in uacuis pascunt et plana secundum Flumina. Á quo **saltuarius** dicitur qui saltum custodit; et saltuosus, locus saltibus plenus.

49 Á salto fit aliud frequentatiuum **saltito**, et **saltabundus**, hoc est saltans; et á saltatione diminutiuum **saltatiuncula**. Item á salto **praesulto**, hoc est: ante alios saltō; á quo praesultor dicitur qui in saltatione primus est, hoc est qui tripudium ducit. **Valerius Maximus**: Qum ludis plebeiis quidam pater familias per cyrcum Flaminium priusquam pompa induceretur seruum suum uerberibus multatum sub furca ad supplicium egisset, Latino homini ex plebe Iupiter in quiete praecepit ut Consulibus diceret sibi praesultorem ludis Cyrcensibus proximis non placuisse. Huius femininum est **praesultrix**. Item á salto **saltator** et **saltatrix**, et eius diminutiuum **saltatricula**; et **saltuatim** aduerbium, hoc est per saltus. **Gellius**:

45,14-16 ex Seru. *Aen.* 1,292 ap. Bocc. *geneal.* 8,3 | 46,1-2 cf. 2,33 [et 2,107; 3,422] | 2-5 cf. Non. 150 (cf. Acc. *carm. frg.* 23,1-2; cf. 24,2) | 6 Plaut. ? *fr. inc.* 164 | 6-7 cf. 2,789-90 et 10,128 | 47,2-3 Verg. *Aen.* 10,176 | 3-4 cf. Seru. *Aen.* 1,118 (*georg.* 1,404) | 4-6 (5,130) cf. Seru. et *Aen.* 12,849 | 7 ex Balb. ? | 8 [?] et 9 Verg. *Aen.* 1,689 [ex Seru. *Aen.* 1,119 ?] | 48,1 Mart. *spect.* 12,3 uar. | 1-2 cf. Balb. uel Hug. *salio* potius quam Pap. | 2-7 cf. Vall. *eleg.* 5,103 (cf. Liu. 1,20,5; Verg. *georg.* 2,384) | 7-8 (2,259) cf. Valla *eleg.* 4,56 = Tort. *agricola* | 8-9 Verg. *georg.* 3,143 uar. ap. Non. 387 uar. | 9 cf. Vall. *eleg.* 1,6 [et 1,21 ?] | 49,2 ex Hist. Aug. *Aurelian.* 6,4 ? | ex Liu. 7,10,3 ? | 4-7 cf. Val. Max. 1,7,4 uar. | 8 ex Gell. 1,5,3 ?

46,1 et² om. v || 2-6 Et **Perpero** — **perperam** add. in mg. inf. U² || 47,1 **Pareo** u. fit v || 4 **Idem** U : **Virgilius ova** || 4-6 **Idem** — adsint add. in mg. U² || 5 **Idem** U² : **Virgilius ova** || 48,1 **prodo** v || 5 tamen om. ova || salto U : -u ova || 9 et - plenus add. in mg. U² || 49,2 **Saltatiuncula** d. v || 4 plebeis v

10 Apud ultimas orientis terras homines sunt qui **Monomeri** appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacissimae pernicitatis. Hoc et **saltem** dicitur.

5 **50** Nam **saltem** non á salto (f° 439r) deducitur, sed quidam per defectionem dictum putant, quasi si aliter non potest. Alii dicunt saltem dictum u littera abiecta. Nam á principio salutem dicebant quod nos saltem dicimus. Et enim, quum alia quaedam petita et non impetrata sunt, tunc solemus quasi extremum aliquid petitori, quod negari minime debeat, dicere 'hoc saltem fieri aut dari oportere', tanquam salutem postremo petentes quam impetrari profecto sit aequissimum.

5 **51** Praeterea á salio **salix**, de qua supra diximus, á qua **salignum**, **salicetum**, **salictum**. Item **saliunca**, herba é terra statim exiliens, foliosa quidem, sed breuis et quae necti non possit. Radici numerosae cohaeret herba uerius quam flos, densa ac ueluti manu pressa, tantae uero suauitatis ut uestibus gratissime interponatur. Talis est apud Graecos quam uocant **tripolion**, quidam **teucrion**, Hesiodi carmine inclyta et ad omnia utilis, supra que caetera ad famam etiam dignitatis. Florem mutat ter die: mane candidum habet, meridie purpureum, sole occidente ceruleum. Item **Salax** dicitur libidine pruriens, cuius membrum facile salit, hoc est qui facile arrigit; et salaces aquae scaturientes, quasi é terra prosilientes, unde et nymphae salaces dicuntur. **Ouidius**: Nymphae quae salaces. **Salaciam** deam aquae á salo ciendo dictam existimant, unde et pro aqua usurpant poetae. **Pacuius**: Hinc saeuitiam Salaciae fugimus. **Salebrae**, loca inaequalia, aspera, quae quasi praeteriri sine saltu non possunt; et quandoque pro asperitate ac inaequalitate usurpatur. **Cicero**: Alter enim sine ullis salebris quasi sedatus amnis fluxit. Hinc **salebrosum** dicimus quod frequentes salebras habet.

5 **52** Item **Salii** uocitati Sacerdotes Martis, quod in portandis ancilibus saltare eos mos esset. **Liuius**: Numa Salios duodecim Marti Gradiuo legit, tunicae que insigne dedit et super tunicam aeneum pectori tegmen; caelestia que arma, quae ancilia appellantur, ferre ac per urbem ire canentes carmina cum tripudiis solenni que saltatu iussit. Á Saliis **Saliare coenae** appellatae, quas **Salii** faciebant amplissimo apparatu. Vnde uice prouerbii opiparae ac copiosae coenae **Saliare** dicuntur. Item **Praesul**, qui Saliis praeerat, hoc est: pontificatum gerebat; et **praesulatus**, pontificatus.

5 **53** Á Salio composita fiunt **assilio**, quod est aggredior. **Transilio**, quod est transgredior. **Exilio**, quod est exeo, prodo, et quasi saltando prorumpo. Cuius frequentatiuum est **exulto**, quod proprie significat supra modum exilio atque efferor, et quasi gestibus quibusdam et saltibus affectum animi ostendo, siue ira id fiat, siue saeuitia, seu uoluptate aut alia quacunque animi affectione. **Cicero**: Est igitur quidam turbulentum in hominibus singulis, quod uel exultat uoluptate, uel molestia frangitur. Exultat, inquit,

49,9-10 cf. Gell. 9,4,9 uar. | **50,1-2** cf. Gell. 12,14,3 ex Nigid.[?] | 2-6 cf. Gell. 12,14,6 | **51,1** (11,25-27) cf. Isid. orig. 17,7,47 [ex Fest. 329 ?] et al. | 2 cf. Hug. *salio* uel Balb. et al. | 2-4 cf. Plin. nat. 21,43 uar. | 4-7 cf. Plin. nat. 21,44 [uar.?] + Theophr. hist. pl. 9,19,2 + Diosc. 4,132 (et 3,110 ?) | 8 cf. Hug. *salio* uel Balb. | 9-11 cf. P. Fest. 327 (cf. Ou. *carm. frg.* 10 [uar.?]; cf. Pacuu. *trag.* 418 [uar.?]) | 12-14 cf. Non. 177 uar. [et Ps. *Ac. epist.* 1,17,53 et Gloss. *passim* ?] (cf. Cic. *or.* 39 [uar.?]) | **52,1** cf. Vall. *eleg.* 5,65 ex Seru. auct. *Aen.* 8,285 | 2-4 cf. Liu. 1,20,4 | 4-6 (2,702) cf. Ps. *Ac.* potius quam Porph. *carm.* 1,37,1-2 | 6 ex Vall. *eleg.* 5,65 | **53,3** et 5-6 cf. Non. 301 (Cic. *rep.* 3 *frg.* 1)

49,9-10 saltuatim currentes *om. o* || **50,2** putant *om. v* || 4 tunc *U* : hinc *ova* || **51,1-52,1** salix — Item *add. in mg. inf. U²* || 2 saliuuta *U² a.c.* Saliuacula *v* || 3 possint *v* || 4 manu] minui *v* || 5 teurion *ova* || 10 quae] que *va (= Ou.)* || *post* salaces *del.* Idem (?) *U²* || 11 *post* existimant *del.* Item *U²* || salacis *ova* || 12 *post* possunt *del.* Cicero *U²* || 13 ac inaequalitate *add. s. l. U²* || 14 amnix *U²* || quod *add. s. l. U²* || **53,2** prodego *a* || 5 quiddam *va (recte)* || 6-7 uel molestia — uoluptate *om. ov*

uoluptate, hoc est gau- (c. 684) dio effertur. **Idem**: Quae sanguine alitur, quae in omni crudelitate sic exultat ut uix hominum acerbis funeribus satiatur. Exultat inquit, hoc est saeuit siue crudelitate effertur. **Virgilius**: Exultantia que haurit Corda pauor pulsans. Exultantia inquit, hoc est in iniuriam prona siue iniuriandi animo elata. **Lucillius**: Qui in hominem innocentem sic exultas, hoc est: iniuriam facis. **Virgilius**: Exultat Amazon, hoc est: inani gloria effertur siue cum iactantia gloriatur. In quo sensu usus est etiam **Cicero**: Qui, si quando aberrauerit, statim spe impunitatis exultat. **Idem**: Et Hanibalem iuueniliter (f° 439v) exultantem patientia sua mollebat. Ab hoc **exultabundus** et **exultatio** deducuntur. Item á salio **prosilio**, hoc est prorumpo.

54 **Pro** enim aliquando pro amplificando ac palam faciendo ponitur, ut prodi, proouca, protrahe, prosili. Alias pro in, ut pro rostris, pro tribunali. Non nunquam pro iuxta, ut pro sententia, pro iudicio. Aliquando pro causa, ut 'testis inductus pro testimonio', hoc est: causa per<h>ibendi testimonii. Quandoque pro ui priuandi, ut prohibeo, propudius: utrunque enim abnuat, Alterum potestatem, alterum pudorem. Interdum pro loco, ut 'pecuniam ei pro praedio dedi', hoc est: loco praedii. Pleurunque pro ante, ut pro curia, pro hostio, hoc est: ante curiam, ante hostium. Saepe etiam pro porro, siue in longum, ut promissa barba, promissus capillus. Item pro autoritate, ut 'tribuni plebis pro potestate intercesserunt', hoc est: autoritate potestatis suae. Item pro eo quod est propter, ut 'pro iniuria quam accepi', hoc est: propter iniuriam quam accepi. Vnde **Cato pro scapulis**, hoc est 'pro iniuria' dixit, quoniam serui, quia natura contumeliosi sunt, scapulis uerberari solent dum male dicunt.

55 Quippe **scapulae** sunt quae ueluti mollibus iugis á ceruice demittuntur, unde ualida et substricta neruis ad fortitudinem **brachia** dependunt, ἀπὸ τῆς βραχίαιας, hoc est á breuitate dicta. Vnde **Brachialia** ornamenta uocantur brachiorum, á quibus insignibus thoris extantes fluunt **lacerti**, cubitorum flexura utiles ac decentes. **Branchiae** uero piscium dicuntur, quibus spirant, sicut **pennae** siue **pinnae** quibus innatant. **Plynius**: Branchiae non sunt balenis nec delphinis; haec duo genera fistulis spirant, quae ad pulmonem pertinent, Balenis á fronte, Delphinis á dorso. **Idem**: Vituli marini pennis, quibus in mari utuntur, humi quoque uice pedum serpunt. Á Scapula Scapulares serui dicti quia scapulis caeduntur. Item **scapularis** uestis, quae tantum scapulas tegit. Veteres **Scapillum** pro tergo usurparunt, et aliquando pro ipsa scapula, unde et spatium quod inter scapulas est **interscapillum** nominauerunt.

56 **Proh** etiam aliquando aduerbium admirantis est, aliquando interiectio dolentis, ut 'proh Sancte Iupiter', 'proh deum atque hominum fidem.

57 Item á Salio **praesilio**, quod significat ante salio; aliquando pro **praesulto** accipitur, quod est tripudium duco. **Insilio**, salio, cuius frequentatiuum est **insulto**,

53,7-8 et 9 cf. Non. 300 (Cic. rep. 2,68; Verg. Aen. 5,137-8) | 10-14 cf. Non. 300-1 (ex Lucil. 1037-8 [uar. ?]; Verg. Aen. 11,648; cf. Cic. phil. frg. V,72; Cat. 10) | 54,1-2 cf. P. Fest. 228 | 3 contra P. Fest. 226 ? | 3-4 cf. Gell. 11,3,2 | 4-7 cf. P. Fest. 228 | 7 ex Prisc. gramm. III,49,6-8 ? | 8 ex Char. gramm. 305,13 ? | ex Verg. ecl. 8,34 ap. Diom. gramm. I,414,25 et al. | 9 cf. Gell. 11,3,2 | 11-12 cf. Cat. orat. 40,7 ap. P. Fest. 235 [= Fest. 234] | 55,1-2 ex Lact. opif. 10,21 | 2-3 cf. P. Fest. 31 | 3 Prisc. auct. gramm. III,462, app. 33 | 4 cf. Lact. opif. 10,21 | 6-7 Plin. nat. 9,19 uar. | 7-8 cf. Plin. nat. 9,42 | 10-11 cf. Isid. orig. 11,1,93 | 56,1-2 cf. P. Fest. 228 | 2 Sall. Cat. 20,10 ap. Prisc. gramm. III,49,24-25 uel Char. gramm. 305,23

54,4 peribendi U || 8 promissis capillis ova || 55,1 á om. v || 5-8 Branchiae — serpunt add. in mg. inf. U² || 5 post uero del. pennae U² || 7 post fronte add. nec v || 10-11 unde et et aliquando — nominauerunt add. in mg., deinde del. unde et U² || 56,1 et 2 (bis) prò a

- quod modo pro insilio usurpatur. **Virgilius**: Insultare solo et gressus glomerare superbos. Modo pro irrideo et contumeliosius in aliquem aut dico aliquid aut facio. **Lucillius**:
 5 Insulta miserum. **Virgilius**: Cernit ut insultant Rutuli. Ab hoc **insultatio** et **insultabundus** deducuntur; et insultura, sicut á desilio desultura. **Plautus**: Nam ego istam insulturam et desulturam nihil hic moror. Subsilio et sussulto, paululum salto, á quo aduerbium subsultim. **Suetonius**: Mox nihil aliud quam uectabatur et deambulabat ita ut in extremis spatiis sussultim decurreret. **Plautus**: Tu sussultas, ego miser uix asto prae formidine. **Desilio**,
 10 descendendo, cuius frequentatiuum est **desulto**, á quo **desultor**, (f° 440r) qui in campo equum sine ephippiis et curru agit, qui **Celestes** á Graecis dicitur, á nostris **desultorius**, ut superius ostendimus. **Dissilio**, quod proprie est loco moueor. **Apuleius**: Vertibulo ossa dissilierant. Aliquando tamen capitur pro crepo, fran- (c. 685) gor. **Virgilius**: Aera que dissiliunt uulgo. **Resilio**, quod est in contrarium agor, rebello.
 15 **Plynius**: Quandoque resilit uulnus et curare scalpello oportet. Ab hoc fit **resulto**, quod est resilio, relector, in contrarium feror. **Actius**: Resultat echo. Veteres **residiare** pro saepe resilire usurparunt.

- 58 Praeterea á con et salio fit **consilium**, quod in unam sententiam plures rationes consiliant. Ab hoc fit **consulo**, quod si cum accusatio iungatur, significat consilium peto siue inquiri. **Quintilianus**: Ego aures consulens meas. Si uero cum datiuo, consilium do uel prouideo ut 'consulo tibi ne hostem lacessas' et 'consulo saluti meae',
 5 'consulo uitae', 'consulo dignitati'. Aliquando consulo pro delibero capitur et tunc non regit casum, ut 'Consulunt Senatores'. Ab hoc fit **consulto**, quod similiter est delibero; á quo **consultatio**, deliberatio, et **consultor**, quod modo significat eum qui consilium capit, modo eum qui dat consilium. **Apuleius**: Ad te consultor missus sum; tu mihi consilium tuum exprime. **Salustius**: Simul ab eo petit ut fautor consultor que sibi adsit.
 10 **Gellius**: Malum consilium consultori pessimum. Hinc etiam **consultrix** femininum et **consultatio** in utroque significato.

- 59 Ab eodem deducitur **Consul**, quod populo consuleret. Et enim ab initio Urbis Romae **reges** omnem potestatem habuere; quo tempore et **Tribunus Celerum** constituebatur, qui equitibus praeerat et ueluti secundum locum á regibus optinebat; quo in numero Brutus fuit, regum eiiciendorum autor. Exactis uero regibus, duo **Consules** creati coeperunt, penes quos, ut ait
 5 **Pomponius**, summum ius uti esset lege rogatum est; dicti ab eo quod plurimum Rei pu.^{ca} Consulerent, qui tamen, ne per omnia regiam potestatem sibi uendicarent, lege lata institutum est ut prouocatio ab eis ad populum esset, ne ue possent in caput cuius Romani animaduertere iniussu populi, solo hoc eis relicto ut coercere possent et in uincula publica duci iuberent. Á **consule consularis**, quod si cum homine iungatur, significat eum qui consul fuit; si cum re,
 10 quod consulis est, (f° 440v) ut consulare officium, consularis dignitas. Et **proconsul**,

57,3-5 cf. Non. 330 (Verg. *georg.* 3,117; Lucil. 914) | 5 cf. Verg. *Aen.* 10,20 | 6-7 Plaut. *Mil.* 280 mss. | 8-9 Suet. *Aug.* 83,1 | 9 Plaut. *Capt.* 637 | 11-12 cf. 3,86 et 5,10 | 13 Apul. ? *fr. inc.* 120 | 13-14 cf. Seru. (*georg.* 3,363) | 15 Plin. ? ex Cels. 7,20,4 ? | 16 ex Pers. 1,102 = Imp. Nero *carm. frg.* 3,4 an ex Acc. *trag.* 572 uar. ap. Non. 463 ? | 16-17 ex P. Fest. 280 [uar. ?] | 58,1-2 cf. P. Fest. 41 | 2-4 et 4-8 cf. Valla *eleg.* 5,40 (cf. Quint. *inst.* 9,4,93) | 8-9 Apul. ? *fr. inc.* 121 | 9 cf. Sall. *Iug.* 103,7 ap. Valla *eleg.* 5,40 | 10 Ann. Max. Gell. 4,5,5 ex Hes. *op.* 266 | 59,1 cf. Non. 24 ex Varr. potius quam Varr. *ling.* 5,80 uel Pompon. *dig.* 1,2,2,16 et al. | 1-8 cf. Pompon. *dig.* 1,2,2,14-16 | 10-15 cf. Valla *eleg.* 4,84

57,4 contumeliosus v || 5 Cernis ova (= Verg.) || 6-9 et insultura — formidine *add. in mg. inf. U² (primum Subsilio — formidine, deinde et insultura — moror) || 7 subsulto U² a.c. ova || 9 subsultim U² a.c. va || subsultas ova || 15 resiliit ova || 58,1 Consilium a con et s. f. v || 7 et om. v || 59,1 Et enim] etiam a || 7 ad om. v || esset om. v*

non qui pro alio consule praeest prouintiae, sed qui cum potestate consulari extra ordinem ad aliquam prouintiam administrandam mittitur, qui tamen non duodecim, sed tantum sex fasces habet, quemadmodum praetor et praeses. Sic et propraetor, non qui pro alio praeturam, sed qui extraordinariam praeturam gerit. Ita et qui dicitur
 15 proquaestor, et si qui alii sunt huiusmodi.

60 Item á Consulo **consultus**, quod modo participium est et significat eum á quo consilium petatum est, ut ‘consulti de salute medici responderunt incurabilem esse eum morbum’. Modo nomen, et accipitur pro iuris prudente. **Quintilianus**: Scripti et uoluntatis frequentissima inter consultos quaestio est. Hic et **iuris consultus** et **iure consultus** appellatur, quod ab eo de iis quae ad ius pertinent consilium petatur. **Inconsultus** uero imprudens dicitur, inconsyderatus et nullius consilii. **Quintilianus**: Ó inconsultam mulieribus semper amentiam. Interdum tamen inconsultus accipitur pro eo á quo consilium non est petatum. **Varro**: Et enim inscio atque inconsulto domino serui saepe ex agro discedunt. Interdum pro eo qui, qum consilium quaereret, non accepit, quasi pro indigno habitus. **Virgilius**: Inconsulti abeunt sedem que odere Sibyllae. Ab eodem etiam fit **consulto** aduerbium, hoc est cum consilio et non temere; et **consultatio**.

61 **Concilium** uero, quod conuentum populi seu etiam populorum diuersorum in unum locum consulendi gratia significat, non á consilio siue á consensu, ut non nulli scripserunt, deriuatur, sed á concalando, hoc est á conuocando, quod omnes in unum locum conuocentur. Á quo locus ipse **conciliabulum** appellatur. Sed quia in conciliis ob multitudinem conuenientium mercatus fieri solebant et necessaria comparari, factum est ut **conciliare** comparare atque emere sit, et **conciliatio** pro conuentione accipitur. **Terentius**: Prodi male concilia- (c. 686) te, idest: magno pretio empte. Hinc etiam concilio pro eo usurpamus quod est amorem ac beniuolentiam comparo. **Virgilius**: Tu scepra Iouem que Concilias. Ab hoc fit **reconcilio**, quod est ‘in gratiam reduco’, et **reconcilior**, in gratiam redeo, quamuis **redire in gratiam** etiam cum inanimatis dicimur. **Cicero**: In gratiam iam cum uoluptate redeamus. Á reconcilio fit **reconciliatio**, quod est in gratiam reditio.

62 DE. Ex. **De** enim aliquando significat περι, ut qum dicimus ‘de partibus orationis’, περι μερῶν τοῦ λόγου. Aliquando ἀπὸ, hoc est ab, ex, ut hoc loco ‘de uulnere’, hoc est: ex uulnere. Non nunquam deorsum, sicut **sus** sursum. Vnde ueteres pro contemno dicere solebant **sus que de que fero**, hoc est: sursum an deorsum res
 5 feratur, paruifacio. In compositione uero de aliquando significat κατὰ localem, ut (f° 441r) deduco, detraho, derideo. Interdum est intentiua, ut deprehendo, deamo, deprauo, deprimio, dedo. Nonnunquam priuatiua, ut desperatus, demens, desum.

60,1-7 cf. Valla *eleg.* 5,40 (Quint. *inst.* 7,6,1; cf. Ps. Quint. *decl.* 19,10) | 8-9 Varr. ? [*rust.* 1,10 teste Stephano 1740] ex 1,16,4-5 ? | 9-10 cf. Seru. [= Isid. *orig.* 10,39 uel 144] potius quam Non. 125 et *Aen.* 3,452 | 61,1-2 ex Isid. *orig.* 6,16,12 ? [et al.] | 2 et 3 et 4 cf. P. Fest. 38 | 6-7 cf. Don. (*Eun.* 669) | 8 cf. Valla *eleg.* 5,54 | 9 Verg. *Aen.* 1,78-79 | 10-11 cf. Valla *eleg.* 5,54 (Cic. *Cato* 56) | 62,1 Mart. *spect.* 12,3 | 1-2 cf. Prisc. *gramm.* III,48,28-49,1 | 4-5 cf. Gell. 16,9,1 et 3 potius quam P. Fest. 291 | 5-7 cf. Prisc. *gramm.* III,49,1-4

59,13-15 quemadmodum — huiusmodi *add. in mg.* U² || 60,7-10 Interdum — Sibyllae *add. in mg.* U² || 8 *ante* consilium *del. in (?)* U² || 62,5 *post* feratur *add. par v*

63 Eiusdem uero significationis sunt e et ex in appositione, quando de ἀπὸ significat. Sed in hoc differunt quod e ferè usurpamus quando consonans sequitur, ut é domo, é rure. Ex uero, quando sequitur uocalis, ut ex aquis, ex aere, quod in compositione etiam accidit, ut educo, enarro, exigo, exuro. At de passim ponitur, siue sequatur consonans, siue sequatur uocalis, ut de nobis, de illis. Verum ex, sequente etiam consonante, poni interdum solet si uocis asperitas non prohibeat. **Virgilius:** Ex quo me diuum pater atque hominum Rex. Vnde notatum est e tam in appositione quam in compositione ante has litteras poni B D G L M N R, et ante V et I quando sunt consonantes, ut ebullio, edo, egero, elimo, emineo, eneruo, eruo, eueho, eiicio. Ex uero ante reliquas, ut excudo, effero, in quo et similibus X in F commutatur euphoniae causa, exhorreo, expello, exequor, exquiro, extendo, exaro, exigo, exonero, exuro. E praeterea et ex frequenter temporalia sunt. **Virgilius:** Ex illo celebratus honos laetique minores Seruauere diem. Sed e in compositione uel priuatiua est, ut eneruis, enodis; uel intentiua, ut enectus, enarro; uel pro extra accipitur, ut educo, elimino. Ex uero modo pro extra accipitur, ut excludo, extra claudio, extorris, extra terram, exlex, extra legem, expes, extra spem, excors, extra cor. Modo priuatiuum, ut expedio, extirpo; modo intentiuum, ut expleo, exoro, efficio.

64 Á de fit **dehinc**, quod significat postea. Item **dein**, **deinde**, **deinceps**, de quibus superius diximus. **Denuo**, quod significat rursus, quasi de nouo. **Demum** et **denique** quae eiusdem ferè significationis sunt. Ponuntur enim pro tandem. **Virgilius:** Tum demum optata gemini super arbore sidunt. **Cicero:** Quum excessisset é uita, tum denique uiueret. Sed denique plerunque significat ad extremum, ut quum plura sunt enumerata et subiungitur denique significando hoc esse ultimum omnium. **Cicero:** Quum sibi non multitudinem militum, non idoneos imperatores, non pecuniam sibi praesto esse uiderent, non denique ullam rem quae pertineat ad bellum administrandum. Demum aliquando pro solum accipitur. **Idem:** Ea (f° 441v) demum magna uoluptas est, Crispe Salusti, aequalem ac parem uerbis uitam agere. Aliquando pro omnino. **Plynius:** Ea demum sola auium non nisi uolatu depascitur. In hunc sensum denique quoque aliquando accipitur. **Ouidius:** Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est. Veteres pro demum **demus** scripsere. **Pacuius:** Quid demus magis commodum est quam ne tuum perduas, iniuriam pati? Item á de **desuper** et **deinsuper**, de quibus supra scripsimus, et **desursum**, quod significat desuper, cuius contrarium est **deorsum**, á quo **dorsum** dictum, quod ea pars corporis de uera sit deorsum. Dicitur autem dorsum, hoc est tergum, non modo de hominibus caeteris que animalibus, sed etiam de inanimatis, ut puta de littoribus, aquis, montibus caeteris que similibus. **Virgilius:** Dorsum immane mari summo. **Idem:** Nanque inflicta uadis dorso dum pendet iniquo. Ab ex uero **extra de-** (c. 687) ducitur, de quo atque eius deriuatiuis superius late disseruimus.

63,1-4 cf. Prisc. gramm. III,47,11-16 | 5-7 cf. Prisc. III,47,18-21 (Verg. *Aen.* 2,648) | 7-11 cf. Prisc. III,48,2-11 | 12-17 cf. Prisc. III,48,15-24 (Verg. *Aen.* 8,268-9) | 64,1-2 cf. 2,94 | 2-12 cf. Vall. *eleg.* 6,21 (ex Verg. *Aen.* 6,203; cf. Cic. *Cato* 82; cf. Ps. Cic. *Rhet. Her.* 4,13 uar.; Ps. Cic. *In Sall.* 1; cf. Plin. *nat.* 10,73 uar.; Ou. *am.* 3,4,3) | 12 cf. P. Fest. 70 | 12-13 Pacuu. ? *fr. inc.* 9 [Prete 9] [ex Liu. Andr. *dub.* 44 ap. P. Fest. 70 ?] | 13-14 cf. 3,419 | 15 cf. P. Fest. 69 | 15-18 cf. Non. 459 (Verg. *Aen.* 1,110) | 18 Verg. *Aen.* 10,303 uar. | 19-20 (2,97) cf. Prisc. III,48,27 ? [et al.]

63,7 notandum *va* || 8 I] L v || 15 claudio] cludo o || exterris *oa* || 64,2 supra *ova* || 3 Ponor *ov* || 4 excessissent *ova* || 5 uiuere o || 6 hoc esse *om. ova* || 12 scripserunt *ova* || 14-18 et *desursum* — iniquo *add. in mg. U²* || 15 *denexa v*

65 MATRIS. Genitricis. **Mater** tam eam significat quae filium parit quam eam quae nutrit, quod uno in loco **Plautus** aperte declarat: Ita forma simili pueri ut mater sua non internosse posset quae mammam dabat, neque adeo mater ipsa quae pepererat. Hoc nomen á graeco deducitur quod est μήτηρ, unde μητρόπολις, hoc est **Metropolis** appellata, quasi mater ciuitas; á quo **metropolitani** dicuntur qui ex ea ciuitate oriundi sunt, et **metropolitani** quidam appellant eius Ciuitatis pontificem.

66 Á matre **matrona** et **mater familias** deducuntur. **Matrona** proprie dicitur quae in matrimonium cum uiro conuenit ut in eo maneat, etiam si liberi non sunt adhuc suscepti; quippe appellationem habet á matris nomine non iam adepto, sed cum spe et omine mox adipiscendo. Vnde ipsum quoque **matrimonium** uocatum est quoniam ea spe uir et uxor coniunguntur ut illa mater fiat. **Mater familias** autem uocatur ea sola quae in mariti manum ac potestatem uenit, siue in eius manum ac potestatem, in cuius manu et potestate est maritus, quia iam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti et in sui haereditis locum uenerit. Est autem familias casus genitiui, facta inclinatione more Graecorum. Ideo mater familias et mater familiae dicitur. Aliqui tamen matronas dicunt esse honestas mulieres quibus stolas habere ius esset. Matrem uero familiae non ante dici quam uir eius pater familiae appelletur. Nec posse hoc nomine plures in una familia appellari, sed unam tantum matrem familias dici; item unum patrem familias, eum scilicet eam ue qui in familia primi sunt, qui que in ea dominium habent, si quidem filii eorum filii familias uocantur. Quod si is (f° 442r) ea ue qui familiae praesunt filios non habeant, nihilominus pater familias et mater familias dicuntur: non enim solam personam eius, sed et ius demonstramus. Hinc pupillum quoque patrem familias appellamus et, cum pater familias moritur, quotquot ei subiecti erant, singulas familias incipiunt habere, singuli que patris familiarum nomina subeunt. Idemque euenit in eo qui emancipatus est: nam et hic sui iuris effectus propriam familiam habet. Alii matrem familias dicunt esse eam quae honeste et cum dignitate uiuit. **Vlpianus**: Matrem familias á caeteris feminis mores discernunt atque separant. Proinde nihil interest nupta sit an uidua, ingenua sit an libertina. Nam neque nuptiae neque natales faciunt matrem familias, sed boni mores. **Idem**: Matrem familias cum audis, accipe notae autoritatis feminam.

67 Item á matre **maternum** deducitur, unde maternum amorem, maternam pietatem, maternum lac dicimus. Item **matertera**, matris soror, quasi mater altera; et **matrimi** ac **patrimi**, siue **matrimes** et **patrimes**, quorum matres ac patres adhuc uiuunt. Item **pater patrimus**, qui, cum ipse pater sit, adhuc patrem uiuentem habet; et **mater matrima**, quae et ipsa mater est et matrem habet adhuc uiuentem. Et **matresco**, matris similis fio. Et **Mater Matuta** aurora, á mane matuta dicta, ut quibus-

65,1 Mart. *spect.* 12,3 | 1-3 cf. Non. 343 (Plaut. *Men.* 19-21) | 4-5 et 6 cf. Tort. et al. | **66,1-4** cf. Gell. 18,6,8 | 5-8 cf. Gell. 18,6,9 uar. | 10-13 cf. P. Fest. 125 | 14-20 cf. Vlp. *dig.* 50,16,195,2 | 21-23 cf. Vlp. *dig.* 50,16,46,1 | 23-24 cf. Vlp. *dig.* 43,30,3,6 | **67,2** P. Fest. 136 | 3-4 cf. P. Fest. 126 potius quam 93 | 4 cf. P. Fest. 235 | 5-6 cf. Non. 137 | 6-7 cf. Non. 66 [et P. Fest. 125 ?]

66,1 Matrona A matre v || 6 in mariti manum U² ova : in manum U a.c. || 8 ueniret v || 19 patrifamiliarum v || 22 ante nupta add. si v || **67,3** patrimes et matrimes ova || 5 et⁴ om. v

dam placet; á qua **matutinus**, quamuis aliqui á mane hoc deduci potius uelint. Et **matrix**, de quo supra diximus. Et **Matralia**, Matris Matutae festa. Et **Matronalia**, dies matronis festus, Kalendis martiis celebrari solitus, quo mariti pro conseruatione coniugii supplicare diis solebant. Et **matricida** et **matricidium** et **materia** cum deriuatiuis eius, de quibus late superius disseruimus.

68 Ó LVCINA FEROX. Ferozem appellat propter atrocitatem partus; qum haec dea partubus praesit, ideo Lucina dicta, ut superius ostendimus. SAVCIA. Vulnerata. Á secundo enim **saucius** quasi secius dicitur, et uulneratum significat. **Virgilius**: Qualis mugitus fugit qum saucius aram Taurus. Ab hoc fit **saucio** uerbum, quod est uulnero, et passiuum eius **saucior**.

69 MORI. Mortem oppetere. **Mors** est separatio animi á corpore. **Virgilius**: Multa boum circa (c. 688) mactando corpora morti. (f° 442v) **Mors** etiam dea est quae mortis est potens. **Statius**: In scopulis Mors saeua sedet. **Idem**: Stygiis emissa tenebris Mors fruitur caelo, bellatorem quae uolando Campum operit nigro quae uiros inuitat hiatu, Nil uulgare legens, sed quae dignissima uita Funera, praecipuos animis annis quae cruento Angue notat. Hanc **Cicero** Noctis et Herebi filiam fuisse scribit, **Aristoteles** omnium quae terribilia homini uidentur maximum esse. Haec enim statim postquam esse incepimus, ducit nos ad non esse, et qum quottidie moriamur, tunc uulgato sermone mori dicimur, qum mori desinimus. **Mortem** autem **uiolentam** aut **naturalem** esse scripserunt: uiolenta<m>, quae ferro uel igni uel casu aliquo infertur; Naturalem, qua anima á corpore iam effoeto separatur. Vnde mortem ab emerita iam uita, hoc est acta et absoluta, dictam uolunt, et mortuos quasi emeritos appellatos, quod á mortali hac militia absoluti, quasi ueterani quietiorem iam statum sint adepti.

70 **Mortem obire** pro mori usurpatur, quasi ad mortem ire. Nam ueteres **ob** pro ad frequenter capiebant. Vnde 'ob Romam legiones ductas' et 'ob Troiam missum exercitum' legimus, et 'uadimonium obisse', quasi ad uadimonium isse, et obuam, idest ad uiam. Nam ob alioquin uel pro circum ponitur, ut qum dicimus 'urbem obsideri', uel pro propter, ut 'ob superatos hostes', 'ob fidem datam'.

71 Á mors fit **mori**, quod est é uita discedo, quod non modo tertiae, sed etiam quartae coniugationis reperitur. **Plautus**: Moriri sese misere mauolet quam non perfectum reddat. Á quo commorior, hoc est simul morior, et demorior atque emorior, quae simplicis sui significationem retinent. Et **mortuus**, qui iam mortem obiit, qui et emortuus et demortuus dicitur. Eos qui mortui nascuntur **Paulus** scribit neque natos neque procreatos uideri posse, quia nunquam liberi appellari potuerunt. **Mare Mortuum** dicitur quia nihil uiuum gignit. Lacus est Syriae in prouintia quae Pentapolis uocata fuit, nihil praeter bitumen gignens. Nihil in eo graue submergitur. Ideo **Asphaltus** uocatur,

67,7 cf. Vall. *eleg.* 4,107 ex Prisc. gramm. II,76,18 | 8 cf. 2,391 et c. 874,52 | P. Fest. 125 | 8-10 cf. Ps. Acr. *carm.* 3,8,1 | 10-11 cf. 12,32; 2,257-8 | 68,1 Mart. *spect.* 12,4 | 1-2 (cf. 1,67; 3,158; 12,104; c. 769,38) cf. Varr. *ling.* 5,69 | 2 Mart. *spect.* 12,5 | 3-4 cf. Non. 398 (Verg. *Aen.* 2,223-4) | 69,1 Mart. *spect.* 12,5 | cf. Cic. *Tusc.* 1,18 | 1-3 cf. Verg. *Aen.* 11,197 [uar.?] et Seru. (Stat. *Theb.* 4,528 uar.) | 3-5 cf. Stat. *Theb.* 8,376-381 [uar.?] | 5-6 cf. Cic. *nat. deor.* 3,44 | 6 cf. Aristot. *Nic.* 3,9 1115A | 8-10 ex Aristot. *iuu.* 23 [17] 478B ? | 11 cf. P. Fest. 139 | 12-13 ex Isid. *orig.* 9,3,34 ? [et al.] | 70,1-4 cf. P. Fest. 147 (cf. Enn. *ann.* 297; cf. *inc.* 5) | 4-5 cf. P. Fest. 179 | 71,1-2 cf. Prisc. II,501,10-12 et al. | 2-3 Plaut. *As.* 121-2 | 5-6 cf. Paul. *dig.* 50,16,129 | 6-9 cf. Tort. *asphaltus* ex Plin. *nat.* 5,72 et al.

69,1 oppetere] expectare *ov* || á] ac v || 9 uiolenta *Uo* || 11 post est *add.* iam *ov* || 12 malitia *ova* || 71,1 é *om.* v || 3-4 commorior — retinent. Et *add.* in *mg.* *U*² || 4-5 qui et — dicitur *add.* in *mg.* *U*² || 5 Paulus] Plau.(tus) v || 6-9 Mare — dicitur *add.* in *mg.* *inf.* *U*²

quod omnia in eo tuta sint. Graece enim ἄσφαλτος tutamen dicitur. Et **mortalis**, qui
 10 morti subiectus est; á quo mortalem pro homine frequentissime usurpamus; huius
 contrarium est **immortalis**, qui non est morti obnoxius. Vnde dii immortales dicuntur.
 Ab iis **mortalitas** et **immortalitas** deriuantur. Et emortualis dies in quo quis
 mortuus est, sicut natalis, in quo natus. **Plautus**: Certum est mihi hunc emortualem facere ex
 15 natali die. Et **moribundus**, moriens. Et **mortarium** instrumentum in quo teruntur ea
 quae soluenda sunt, quod in puluerem redacta ueluti mortua condiantur. Et **mortiferum**,
 quod mortem affert, ut puta mortiferum telum, mortiferum uulnus, mortiferum
 uenenum. Et **morticinum** exanguie, corruptum: quippe morticina caro in ulcere
 dicitur quae corrupta est et sine sanguine, quasi iam mortua. (f° 443r) Item morticinam
 20 carnem aliquando dicimus animalium quae non sunt ui mactata, sed per se
 mortua. **Plynius**: Sola haec auis in eo genere morticinam carnem non attingit. Morticini etiam
 clauii pedum dicuntur, quod ueluti morticina caro sit. Et **morbis**, quod corpora ad
 mortem ducat. Quid morbus, quid morbosus sit, quomodo á uitio et uitioso differat,
 superius declarauimus. Á morbo fit etiam **morbidus**, quod est morbo infectus. Et
 25 et remorbesco, quod est in morbum recido. Hic etiam notandum est quod **quoad uiuet**
 et **quoad morietur** et **quoad Senatus habebitur** et **quoad Senatus dimittetur**,
 et quoad scribendo perseuerabo, quoad amplius non scribam et quae similia sunt, licet
 duae res et inter se contrariae uideantur, unum tamen significant.

72 Mortem etiam nonnulli á mordendo dictam existimarunt, quod omnia mordeat,
 hoc est rodatur atque consumatur. **Mordere** proprie est dentibus laedere. Per metapho-
 ram tamen accipitur pro detrahere, unde et **mordacem** equum dicimus qui dente
 hominem laedit, et mordacem hominem detractorem. Item **morsus** modo pro ipsa
 5 dentium (c. 689) laesione accipitur; modo pro detractone et maledicentia. Hinc
mordacitas in utroque significato usurpatur; et **mordaciter** aduerbium, et compa-
 ratiuua superlatiuua quae eorum mordacior, mordacissimus, mordacius, mordacissime.
 Et morsus, qui graece *Scomma* dicitur, quoniam figuratus est. Saepe enim fraude uel
 urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligat. Et **mordico** uerbum, quod signifi-
 10 cat 'dolorem afferre', perinde ac si morsus laederem; á quo **mordicatio**, eiusmodi
 dolor; et **morsicatio** pro mordendo. **Varro**: Sicut pulli incedunt et in labellis morsicatum
 ludunt. Et **Mordicus**, eiusdem significationis. **Lucillius**: Mordicus petere aurum é flamma
 expediat. **Plautus**: Iam dudum oportuit nasum ademptum mordicus. Item mordicus pro stric-
 tum et quasi morsu et dente. **Cicero**: Perspicuitatem, quam mordicus tenere debemus, abesse
 15 dicamus. Et **mordicibus** pro morsibus. **Plautus**: Asini me mordicibus scindant, boues
 incursent cornibus. Item á mordeo composita fiunt **admordeo** et **obmordeo** eiusdem

71,13-14 Plaut. *Pseud.* 1237 | 14-15 cf. Non. 543 | 15 cf. Isid. *orig.* 4,11,6 | 18-20 cf. Seru. auct. *Aen.* 4,518? | 20 Plin. ? ex *nat.* 11,72 [+ Varr. *rust.* 2,9,10?] ? | 20-21 cf. Plin. *nat.* 22,103 | 21-22 ex Isid. *orig.* 4,5,2? et al. | 22-23 cf. 3,143 | 24-25 et 27 cf. Gell. 6,21,1-2 | 72,1 cf. Hug. uel Balb. potius quam Isid. *orig.* 11,2,31 uar. et al. | 3 ex Varr. *Men.* 479 ap. Non. 45 uel Labeo Gell. 4,2,5 ? | 8-9 cf. Macr. *sat.* 7,3,2 | 11-12 cf. Non. 139 (cf. Suetius [non Varr.] *carm. frg.* 2) | 12-13 cf. Non. 138 (Lucil. 659 uar.; Plaut. *Men.* 195 uar.) | 14-16 cf. Non. 139-40 (Cic. *ac.* 2,51 uar.; Plaut. *Aul.* 234)

71,9 tutamen] tutum a || 12-14 Et emortualis — die *add. in mg. U²* || 13 natales v || 16 affer v || 18 correpta v || 20-21 Morticini—sit *add. in mg. U²* || 21 Et om. v || 23 etiam fit ova || 23-24 Et — recido *add. in mg. U²* || 24 quod² et v || 25 moritur v || 27 contraria v || 72 *add. in mg. dext. et sin. U²* || 6 moderaciter v || 6-9 et comparatiuua — intelligat *add. postea U²* || 9 post mordico *del. aduer U²* || 10 morsu *va (recte?)* || 11 morsicatum pro *U² p.c.* || labellis] labe uel v || 13-14 strictum et quasi *add. s. l. U²* || 14 ante dente *del. pro (?) U²* || debemus] tene-ov || 16 admordeo et *add. s. l. U²* || et om. ova

cum suo simplici significationis. **Praemordeo**, hoc est ante mordeo. **Immordeo**, morsum infigo. **Submordeo**, parum mordeo. **Demordeo**, morsu decerpo. **Commordeo**, simul mordeo. **Remordeo**, ango, crucio, sollicito. **Virgilius**: Quando haec te cura remordet. Mordeo in praeterito momordi facit. Veteres tamen per e memordi pronuntiabant, sicut pro pupugi, cucurri, spondi, poposci, pepugi, cecurri, spondi, peposci scripsere. **Plautus**: Vt admemordit hominem. Item á mordeo morsio, á quo morsiuacula diminutium, hoc est paruus morsus qui fit osculandi gratia. **Idem**: Nunc nostri amores, mores, consuetudines, iocus, ludus, sermo, suavis suauitio, compressiones arte amantium comparatae, teneris labellis molles morsiuaculae.

73 PLVRIBVS. Voluisset, inquit, mori pluribus telis quam mortua sit, ut filii ex utero facilius exirent. **Plus** comparatiuum est significatione tantum, ab eo quod est multum. Nam secundum uocem habet originem á graeco πλεῖον siue πλέον: utrunque enim significat plus. Vnde á pleon **pleonasmus** deriuatur, quod latine dici cumulatio potest: est enim figura quae fit quotiens superflua adduntur. **Virgilius**: Vocem que his auribus hausi. Et similiter superlatiuum eius quod est **plurimum**, et á Graecis dicitur πλεῖστον. Veteres **pluria** et **compluria** dixerunt pro eo quod est plura et complura. Vnde ab hoc fit **compluriens** aduerbium, quod significat saepe. **Plautus**: Quid? Metuis? Do. Metuo Hercle uero: Sensi ego compluriens. **Cato**: Compluriens eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluriens multi simul ad hostes transfugere; compluriens in imperatore impetum fecere. **Plura** et **complura** sic differunt quod plura possunt esse duo, complura duo esse non possunt. Illud comparatiuum est, hoc uero minime, ideo que non regit casum. Complurimus non reperitur, sed tantum **plurimus**, quod et quam plurimus dicimus. **Virgilius** plurimum pro longo posuit: Cui plurima ceruix. Veteres **plissima** pro plurima usurparunt. Á plus **pluralis** et **pluratiuus** numerus dictus; et **pluraliter** ac **pluratiue** aduerbia; et **plurifariam**, de quo supra diximus; et **plusculum** diminutium, hoc est parum plus.

74 Et **amplus**, hoc est magnus, spatiosus, quasi omni ex parte plus. An enim ueteres pro circum, ut supradiximus, usurpabant. Á quo fit amplior, amplissimus, ample, amplius, amplissime, Amplitudo pro magnitudine et excellentia. Amplio uerbum quod significat augeo. Item amplifico, á quo amplificatio. Et amplius aduerbium, idem quod plus; et **amplustria**, nauium ornamenta, quod amplius forent quam essent necessaria. Quidam **amplustria** quasi **aplustria** á graeco nominata existimant, hoc est ab a priuatiua particula et πλοῦς, quod est nauigatio, quod haec ad nauigationem nequaquam essent necessaria. Item á plus **plerique** deducitur (f° 442v mg. inf.) quod autores aliquando usurpant pro eo quod est plures et maxima ex parte. **Salustius**: In diuisione (c. 690) orbis terrae plerique in parte tertia Africam posuere, Pau-

72,19-20 cf. Seru.? et *Aen.* 1,261 | 20-22 cf. Gell. 6,9,1-5 (Plaut. *Aul. frg.* 2) et ? Non. 140 | 24-25 Plaut. *Pseud.* 64-67 uar. | 73,1 Mart. *spect.* 12,5 | 2-3 cf. Prisc. gramm. II,89,3-4 ? | 4 et 5-6 cf. Quint. *inst.* 8,3,53-4 (Verg. *Aen.* 4,359) | 4 cf. Tort.? | 7-11 cf. Gell. 5,21,6 et 15-17 (Plaut. *Pers.* 534 uar.; Cat. *orig.* 79 uar.) potius quam Non. 87 | 11-13 cf. Vall. *eleg.* 4,90 | 14 cf. Seru. et *georg.* 3,52 | 15 cf. P. Fest. 204 (= Fest. 205) | 16 cf. 1,213 | 74,1 cf. Pap.? | 1-2 (c. 830,32-39) ex P. Fest. 16 ? | 5-6 cf. P. Fest. 10 uar. [ap. Tort. *aplustre* ?] | 6-8 cf. Tort. *aplustre* | 8-12 cf. Vall. *eleg.* 4,90 (Sall. *Iug.* 17,3)

72,18 parum mordeo *om. ova* || 19 ango *om. ova* || sollicito *add. s. l. U²* || 22 morsio] morsiuacula d *U² a.c.* || 24 suauitio v || 73,3 πλεῖ(ω)ν *Uov* || 4-6 Vnde — hausi *add. in mg. U²* || 4 pleon] Pleo v || cumulatio dici *ova* || 5 quoties a || 8 et 9 et 10¹ compluriens *U a.c. ova* || 8 Vnde C. a. ab h. fit v || 12 est *om. ov* || 13-14 quod — dicimus *om. ova* || 74 *add. in mg. inf. U²* || 2 post amplior *add. et a* || 7 α *ova* || 9 eo] est *U²* || magna *U² a.c.*

ci tantummodo Asiam et Europam. **Quintilianus**: Videas plerosque ira percitos, idest non nullos. **Plerunque** potius in priore significato accipitur, significat que ferè semper. **Plerique omnes** una pars orationis est, et similiter pleraque omnia. Significat que idem quod plerique siue pleraque, hoc est maxima ex parte. **Terentius**: Quod plerique omnes faciunt adolescentuli. Item á plus **pleuitas**, quasi pluuitas dicta. Pleuitatem enim ueteres ignobilitatem dixere. **Cato**: Propter tenuitatem et pleuitatem. **Hemina**: Quicumque propter pleuitatem agro publico eiecti sunt. Et **plexinum** capsula quod plura ibi reponantur.

75 (f° 443r) Plus in nominatiuo et accusatiuo singulari neutri generis est; in obliquis uero casibus et numero plurali, trium generum. Plus etiam aduerbiallyter capitur, et plus satis dicimus pro eo quod est maxime et plus quam satis. Reperitur etiam cum per compositum **perplus**.

76 VT ITER TRISTE PATERET. Vt uia quae nunc difficilis fuit aptior fieret. **TRI-** (f° 443v) **STE**. Difficile, hoc est non naturale, sed uiolentum. **Tristis** proprie maestus dicitur. **Virgilius**: Tristis at ille 'tamen cantabitis, Arcades', inquit. Deducitur que á tero, quod est contero, consumo. **Martialis**: Seu lentum ceroma teris tepidum que Trigona. **Virgilius**: Aut qua spe Libycis teris oia terris. Tristis ergo quasi tritus dicitur. Ab hoc **tristitia**, hoc est maestitia deriuatur, quae et **tristimonia** á non nullis dicitur. **Hircius**: Caesar classem sub uesperum conscendit; omnibus in exercitu insciis et requirentibus imperatoris consilium, magno metu et tristimonia sollicitabantur. Sed, quia tristitia in fronte hominis crudelitatis, grauitatis, irae, minarum, studii, difficultatis indicium est, fit ut tristis aliquando pro saeuo accipiatur. **Virgilius**: Illi mea tristia facta Degenerem que Neoptolemum narrare memento. Aliquando pro graui. **Cicero**: Qui numero optatum et principum reliquit grauitatis suae illum tristem et plenum dignitatis sonum. Non nunquam pro irato. **Lucillius**: Timeo certe ne mihi sit tristior. Interdum pro minaci. **Virgilius**: Is que adytis haec tristia dicta reportat. Quandoque pro docto. **Lucillius**: Addo eodem tristis ac seueros philosophos. Item pro amaro. **Virgilius**: Tristis que lupini Sustuleris fragiles calamos. Et pro difficili. **Cicero**: Facilius in morbos incidunt adolescentes, grauius egrotant, tristius curantur. Et pro horrido. **Martialis**: Amator ille tristium lacernarum.

77 **Tero** autem ἀπὸ τοῦ τριβω deducitur, quod est contero, frico; unde **Trica** dicitur, quod proprie significat capillum gallinarum pedibus inuolutum, quod earum pedes terat. Hoc uero quoniam gressum illarum impedit, factum est ut omnia impedimenta tricæ dicantur. **Plautus**: Quod argentum tu, quas tricæ narras? Hinc **Tricones** uocitati sunt morosi et ad reddendum duri. Ab hoc etiam fit **intrico**, quod significat implico; et **extrico**, explico; á quibus intricatio et extricatio, á quo inextricabilis insolubilis. **Virgilius**: Hic labor, ille domus et inextricabilis error. Item á tero **termetes**, uermes lignum terentes. Item **Tergo**, quod significat mundo, quia terendo res conte-

(cf. Quint. *inst.* 6,4,9) | 74,13-15 cf. Don. (*Andr.* 55) et Don. *Eun.* 85 | 15-17 cf. Non. 149 [uar.?] (Cat. *or. frg.* 18,10 uar.; *Hemina hist.* 17 uar.) | 17 cf. P. Fest. 231 | 75,1-2 cf. Prisc. gramm. II,315,11-15 | 4 ex Ter. *Eun.* 85 uel *Haut.* 198 ? | 76,1 Mart. *spect.* 12,6 | 2 Mart. *spect.* 12,6 | 2-3 cf. Non. 409 (Verg. *ecl.* 10,31) | 3-4 cf. Hug. *tero* uel Balb. | 4 Mart. 4,19,5 uar. | 4 ? et 5 cf. Seru. ? et *Aen.* 4,271 | 7-8 cf. Bell. Afr. 10,1-2 | 10-16 cf. Non. 409-10 (Verg. *Aen.* 2,548-9; cf. Cic. *rep.* 6,2 uar.; ex Afran. [non Lucil.] *com.* 120; Verg. *Aen.* 2,115; cf. Lucil. 754; Verg. *georg.* 1,75-76; Cic. *Cato* 67) | 17 Mart. 1,96,4 | 77,1-4 cf. Non. 8 (cf. Plaut. *Curc.* 613) | 4-5 cf. Non. 22 | 6-7 cf. Seru. et *Aen.* 6,27 | 7-8 cf. Isid. *orig.* 12,5,10 ex Seru. *georg.* 1,256

74,11 ita a || 15 plenitas... Plenitatem ova || 16 et 17 plenitatem ova || 76,6 tristitia] tristia v tristimonia a || quae — dicitur om. ova || 8 tristia v || 10 accipitur v || 16-17 Et pro — lacernarum add. in mg. U² || 77,1-18 Trica — medetur add. in mg. inf. U² || 3 impediatur ova || 8 uermes bis U² a.c.

runtur, quod ueteres etiam tergeo dixere. **Plautus**: Ornantur, lauantur, tergentur, poliuntur.
 10 **Idem**: Nunquam cessauimus lauari aut fricari aut tergeri aut ornari. Ab hoc fit compositum detergo. Et terta galea, hoc est detersa. **Varro**: Terta nitet galea. Et tersus dies serenus. Item á tero Termentum apud Plautum pro detrimentum. Item terebrum, notum instrumentum ad perforandum, quod et terebra dicitur; á quo diminutium terebellum et uerb[r]um terebro, hoc est perforo, cuius passium est terebror. Item Teredo,
 15 uermis de quo superius diximus, nisi potius á graeco deducatur. Item tritus, quartae declinationis, qui et attritus dicitur. **Plynius**: Calli qui fiunt ex attritu calciamentorum. Item intertrigo, morbus partium attritarum. **Plynius**: Radix intertriginum et alarum uitis non dubie medetur.

78 Atritum et contritum et attero et contero et dete- (c. 691) **ro**. Ab attero ater dicitur, de quo eius que deriuatiuis superius diximus; á detero **deter**, cuius comparatiuum est **deterior** et superlatiuum **deterimus**. Item aduerbia **detere**, **deterius**, **deterime**. Est autem **deterum** cui aliquid deest et quasi detritum est ne bonum sit. Sic enim deterior á bono dicitur, sicut peior á malo. **Virgilius**: Deterior qui uisus, eum, ne prodigus obsit, Dede neci. Fit enim comparatio ad regem apium qui non est malus, qum mella seruet. Dicimus itaque deteriore ex bonis qui minus est bonus, sicut peiorem ex malis qui magis remotus est á bonitate. Et Parcae Deteriae dicuntur, hoc est atrae, macilentae.

79 Praeterea á tero fit trito frequentatiuum, quod est minutim contero. Et trituro, quod de messibus dicitur; á quo **triturationio** et **tritricum**, quod tritum sit spicis, á quo **triticeum**. Et **terra**, quod teratur pedibus, ut superius ostendimus. Et **teres**, lignum aut aliud aliquid rotundum oblungum que, quod quasi terendo rotundatum sit.
 5 **Virgilius**: Incumbens tereti Damon sic coepit oliuae. Et **Termes**, ramus ex arbore decerp- tus, qui, quoniam in diuisione agrorum ante quam metae ponerentur figi solebat, termino nomen dedit. **Terminus** enim proprie dicitur signum quod agrum ab agro diuidit. Vnde **Numam Pompilium** tradunt statuisse si quis terminum exarasset, et ipsum et boues sacros esse. Hinc terminus saepenumero pro fini accipitur. **Cicero**:
 10 Qum nullum tot calamitatibus atque erumnis terminum inueniremus. Á quo fit (f° 444r) **termino** uerbum, quod est finio; cuius passiuum est **terminor**. Ab eo **determino**, quod est delibero et quasi cogitationi terminum impono; aliquando etiam definio. Et **extermino**, quod est expello, eiicio, et ueluti extra terminos mitto. **Cicero**: Atque hoc omne genus pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum est. Et **distermino**,
 15 quod est diuido, dissipo. Ab his **determinatio** et **determinate** aduerbium. Item **exterminatio** et **determinatio** deducuntur, et **contermina** dicuntur ea quae, qum

77,9 ex Seru. *Aen.* 7,626 ? | Plaut. *Poen.* 229 | 10 cf. Plaut. *Poen.* 219-20 [uar.?] | 11 cf. Non. 179 (Varr. *Men.* 169) | 11-12 cf. P. Fest. 322 (cf. Plaut. *Bacch.* 929) | 14-15 (3,263) cf. Isid. *orig.* 12,5,10 uel Pap. uel Hug. *tero* uel Balb. | 16 ex Plin. *nat.* 28,222 | 17-18 cf. Plin. *nat.* 21,116 | **78,2** cf. 2,8-10 et 542 | 2-3 cf. Prisc. *gramm.* III,508,19-20 [et II,83,7 et al.] | 5-6 et ? 7-8 cf. Non. 432 (Verg. *georg.* 4,89-90) potius quam Seru. | 8-9 cf. P. Fest. 73 [uar.?] | **79,1-2** cf. Hug. *tero* | 2 cf. Varr. *ling.* 5,106 | 3 (1,298) cf. Varr. *ling.* 5,21 | 3 et 4 et 5 cf. Seru. et *ecl.* 8,16 | 5-6 cf. P. Fest. 367 | 8-9 cf. P. Fest. 368 | 10 Cic. ? *fr. inc.* 71 | 12-14 cf. Non. 27 (Cic. *off.* 3,32) | 16-17 ex Gell. 12,13,9 ?

77,9 ante quod del. á quo U^2 || terguntur l. v tergentur, l. a || 11 *post* galea *del.* et termentum apud Plautum pro detrimentum *et add.* et tersus dies serenus U^2 || dies U^2 : dictus *ova* || 14 uerbrum U^2 || 15 potius] forte *ov* || 16 Galli v || **78,1** dicimus *post* contritum U a.c. || 1-9 et detero — macilentae *add. in mg. dext. et inf.* U^2 || **79,1** Trito pr. a t. fit v || minutum v || 3 triticeum v || 4 quod r. o. que quasi v || rotundum *ova* || 9 sacro v || fine va || 12 Diffinio *ov* || 13 *post* expello *add. et a* || 14 impium] iniurium *ov* || comitate *va* || 15 iis *ova* || 16 deducuntur et contermina *om. ova*

plura sint, unum atque eundem terminum habent. Veteres non terminum, sed **termo-**
nem dicebant. **Terminalis lapis** dicitur terminus ipse lapideus. Item **Terminum**
deum colebant ueteres, in cuius tutela fines agrorum esse existimabant, et quo in lo-
 20 co colebatur hic deus, ibi super eum foramen patebat in tecto, quod nefas esse arbi-
 trarentur terminum intra tectum consistere. **Terminalia Varro** ideo appellata esse
 existimat quod is dies anni extremus erat constitutus. Ego potius á Termino deo sumpsisse
 nomen existimo.

80 Item á Tero terra, de qua eius que deriuatiuis superius locuti sumus. Et Tere-
 bra siue **Terebrum**, fabrile instrumentum ad perforandam materiam, á Daedalo
 primum inuentum; cuius diminutiuum est **terebellum**. Á quo fit **terebro** uerbum,
 quod est perforo; unde **exterebro**, quod significat extorqueo, scrutor, perquiro.
 5 **Varro**: Atque omnes adeo perquirat atque exterebrat artes. Et **trua** uas de quo alibi diximus,
 quod nimio usu teratur, cuius diminutiuum est **trulla**, á quo **trulleus** adiectiuum.
 Quidam tamen **trua** á transuolando dictam putant, quod transuolet ex ea aqua. Vnde
 et **truo** auis dicta est ob colli magnitudinem, quod per id aqua transuolet. Auis est
 cygno similis, nisi faucibus haberet alterius uteri genus; huc omnia inexplebile animal
 10 congerit, tanta que eius capacitas est ut ipsi uiderimus ingentis staturae hominem
 ocreatum pedem usque ad genu in fauces immittentem eximentem que sine laesione;
 postquam omnia ingurgitauit, perfectam iam rapinam sensim in os reddens, in alter-
 ram inferiorem aluum ruminantis modo defert. **Cecilius**: Irrides magnitudinem nasi: pro-
 hui dii immortales, unde processit truo? Hic alio nomine **Onocrotalus** dicitur quod collum
 15 aqua mergens spirans que ueluti ruditum asini edat: ὄνος graece asinus dicitur, κροτα-
 λισμός plausus, crepitus. Et **trudo** quasi tero manibus, á quo **extrudo**. Proprie enim
 trudere atque extrudere est manibus et uiolen- (c. 692) tia quadam expellere. **Cicero**
 : Fac eum quamprimum extrudas. **Virgilius** tamen truditur posuit pro eo quod est urgente
 ui naturae expellitur: Truditur é sicco radix oleagina ligno. Hinc **trusatiles** molae manua-
 20 riae dicuntur, quod pellantur manibus. His ex necessitate quondam locasse se Plautus
 memoratur. Et **trutina** foramen in quo est examen, hoc est lingua bilancis, quod in
 ea examen digito tradatur. Ab hac fit **trutino** uerbum, hoc est examino, pensiculo;
 unde **trutinata sententia** dicitur pensiculata, discussa. Et trutina aliquando pro
 iudicio accipitur. **Cicero**: Ea probando quae non artificis statera, sed populari quadam trutina
 25 examinantur.

81 (f° 444 bis) Quidam etiam á tero trunco deductum putant, quod est amputo,
 recido; á quo truncator, truncatrix, truncatio; item truncus, pars arboris quae ramis
 truncatis superstat. Truncus etiam adiectiuum pro truncatus inuenitur. **Ouidius**:
 Trunca manu. Hinc fit compositum obtrunco, quod proprie significat capite caedo. Po-

79,17-18 cf. P. Fest. 362 ex Enn. ann. 479-80 potius quam Fest. 363 | 18-21 cf. P. Fest. 368 | 21-
 22 cf. Varr. ling. 6,13 | 22-23 ex Ou. fast. 2,639-84 ? | 80,1 (1,298-9 et 302-6) cf. Varr. ling. 5,21 |
 2-3 cf. Plin. nat. 7,198 | 3 ex Vall. eleg. 1,5 ? | 4 cf. Non. 62 | 5 Varr. ? fr. inc. 28 | cf. 2,739 et c.
 902,20-25 | 6 cf. Non. 19 | cf. Non. 547 uel Varr. ling. 5,118 | 7 cf. Varr. ling. 5,118 | 8-10 et 12-13
 cf. Plin. nat. 10,131 | 13-14 cf. P. Fest. 367 (cf. Caecil. com. 270) | 14-15 ex Hug. onos uel Balb. ? et
 al. | 16-17 cf. Don. Hec. 173 | 18 cf. Cic. fam. 14,6 | 18-19 cf. Seru. et georg. 2,31 | 19 et 20-21 cf.
 Gell. 3,3,14 | 21-22 cf. Schol. Pers. 1,7 [uar. ?] | 24-25 cf. Cic. orat. 2,159 uar. ap. Non. 180 | 81,4
 Verg. [non Ou.] Aen. 3,659 uar. | 4-6 cf. Seru. Aen. 3,55

79,17 unum om. v || 22 quos U || is] iis a || 80 add. in mg. inf. U² || 7-16 Vnde — crepitus add.
 postea in mg. dext. U² || 9 inexplicabile v || 13 Irridens va || prò a || 16 collum U² p.c. || 17 et om. ova
 || 18 trudere ova || 19 expellere ova || é om. o || moles U² a.c.? || 20 appellantur v || 81 add. in f° 444
 bis U²

5 nitr tamen aliquando pro occido, quocunque modo id fiat. **Virgilius**: Polydorum obruncat et auro Vi potitur. Item detrunco, decido. Sunt etiam qui á tero retrices deduci putent, quo nomine Cato aquam significauit qua horti irrigantur. Item á tero tribula, genus uehuculi quo teruntur frumenta. **Virgilius**: Tribula que traheae que et iniquo pondere ratri. Et Trapetum, mola olearia. **Idem**: Venit hyems, teritur Sicyonia baca trapetis. Quidam
10 tamen trapetum graecum esse existimant, sicut trapezam: sic enim Graeci mensam uocant. Vnde Trapezetae mensarii dicuntur. (f° 444r)

82 PATERET. Apertum esset. Patere enim est apertum esse. **Plautus**: Ingredere tu, fores iam diu patent. Vnde **patens** et **patulum** deducuntur, quae inter se hoc modo differunt quod patens dicitur id quod ad tempus patet qum frequenter claudatur, ut os, oculus et alia huiusmodi. **Plynius**: Vt multi saepe patentibus oculis uisi sunt dormire. Patulum uero, quod semper patet, ut aures, arbor et similia. **Virgilius**: Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi. Hinc **Plautus patulum bouem** appellat cuius cornua diuersa sunt ac late patent. Item **patibulum**, quando seram significat qua hostia occluduntur, quod hac remota ualuae pateant. **Titinius**: Si quisquam hodie praeter hanc posticum nostrum pepulerit, patibulo hoc ei caput defringam. Nam, quando patibulum pro cruce accipitur,
5 á patior deriuatur, ut quidam putant. **Salustius**: In quis notissimus quisque aut malo dependens uerberabatur aut mutilato corpore patibulo eminens affigebatur. Item **patera**, poculi genus latum ac patens, quo nunc quoque passim utuntur. Item **patina**, uasis genus quo dapes elixae et iurulentae in mensam feruntur. **Terentius**: Iam dudum animus est in patinis. Huius diminutium est **patella**, **scutulae** similis, nisi esset maior. Á patina (f° 444 v)
15 **patinarium** dictum. **Plautus**: Is habet succum, is suauietatem cum quo uis pacto condias, uel patinarium uel assum, uerses quo pacto lubet. Item palma, de qua paulo inferius dicemus. Item á pateo **patesco**, quod est aperior, patens fio; interdum etiam pro pateo accipitur. **Plynius**: Quinque ostiis patescit in mare. **Salustius**: Hinc late patescentibus campis exercitum tuto emittit. Item **patefacio** et **patefio**, de quibus supra diximus. Et **propatulum**
20 quasi porro patulum dictum est, significat que late patens atque apertum.

83 Et patulico uerbum, aperior, patulus fio. **Plynius**: Petilium flos autumnalis circa uepres nascitur; colorem habet rosae siluestris, folia parua quina, paruo calice ac uersicolori luteum semen includente. Luteus et Bellio color, patulicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Similitudine nominis adducimur ut Bdelium dicamus genus gummi esse odoratum
5 quod arbor in Bactriana regione producit. Arbor ipsa nigra est, magnitudine oleae, folio roboris, fructu caprifici. Alii brocon appellant, alii malachran, alii Maldacon, gummi autem nigrum et in offas conuolutum hadrobalum. In sacris uino per- (c. 693) funditur, ut odoratius. Nascitur et in Media; hoc quidam peraticum uocant.

84 Item **expato** uerbum, quod est 'do me in locum patentem'. **Pacuius**: Expatant

81,4-6 cf. Seru. et *Aen.* 3,55-6 | 6-7 cf. *Cat. or. frg.* 29,1 ap. P. Fest. 283 | 7-9 cf. Seru. et *georg.* 1,164 | 9 cf. Seru. [et Varr. *ling.* 5,138?] et *georg.* 2,519 | 9-10 cf. Varr. *ling.* 5,138 | 11 ex Vall. 4,44 uel Tort. ? | 82,1 Mart. *spect.* 12,6 | 1-2 ex Plaut. *Men.* 362 | 2-4 cf. Seru. *Aen.* 6,725 potius quam *ecl.* 1,1 | 4 ex Plin. *nat.* 11,147 | 4-6 cf. Seru. (*ecl.* 1,1) et Seru. *Aen.* 6,725 | 6-7 cf. P. Fest. 221 (cf. Plaut. *Truc.* 277) | 7-9 et 10-11 cf. Non. 366 (Titin. *com.* 30-31 mss.; cf. Sall. *hist.* 3,9) | 10 cf. Prisc. *gramm.* II,124,13 uel Isid. *orig.* 5,27,33 et al. | 11-12 cf. Macr. *sat.* 5,21,4 | 12 et ? 13 cf. Varr. *ling.* 5,120 | 13 Ter. *Eun.* 816 | 15-16 Plaut. *As.* 179-80 uar. | 16 cf. c. 1009,9 sqq. | 18 Plin. ? | 18-19 Sall. ? *fr. inc.* 21 [Ol. 22] [ex Liu. 22,4,2?] | 19 cf. 2,623 | 83,1-3 cf. Plin. *nat.* 21,49 uar. | 4-8 cf. Plin. *nat.* 12,35 uar. | 84,1 et 2-3 cf. P. Fest. 80 mss. | 1-2 Pacuu. ? *fr. inc.* 10 [Prete 10]

81,6 Tetrices a || 8 trabeae v || 10 sicut U² p.c. || 11 Trapezitae ova || 82,10 potior o || 11 post corpore add. improbi a || populi v || 14 scutellae ova || 15 cum] eum v || 16 uersus v || iubet v || 16 Item — dicemus add. in mg. U² || 83 add. in mg. U² || 3 ante quinis del. barbulis U² || 4 bolellium ova || 5 post arbor del. eiusdem nominis U² || 8 peracticum ova || 84 add. in mg. inf. U²

se omnes, publice que ostendunt. Quidam tamen á spatio hoc uerbum deriuari uolunt, et expatate esse in spatium se conferre. Sed et **spatium** á patendo deducitur. Nihil enim aliud est spatium quam locus siue tempus patens, hoc est interuallum uel loci uel temporis; unde **Spatiari** errare est. Et **Spatiatorem Cato** pro erratore posuit. Á Spatior fit **expatior** á quo **expatiator**, et **Spatiatim** aduerbium, hoc est errabunde. Quidam **Spargere** quoque á spatio fieri putant, quasi per spatium agere. Proprie enim spargere est passim aliquid iactare. **Virgilius**: Spargite humum foliis, hoc est: Spargite folia per humum. Per translationem tamen aliquando spargere ponitur pro infundere. **Idem**: Spargens humida mella soporiferum que papauer. Aliquando pro madefacere, unde **aspergere** dicimus. Solebant enim ueteres, ut nos quoque facimus, aqua corpus purgationis causa madefacere diis inferis sacrificaturi. Nam in sacrificiis superiorum uino aut flumine aut fonte corpora abluebant. **Idem**: Donec me flumine uiuo *abluero*. Ab aspergo fit **aspergimen** et **aspergo**, asperginis. **Idem**: Spumant aspergine cautes. Interdum etiam spargere sumitur pro implere. **Idem**: Et iam uere nouo spargebat lumine terras. Ab hoc fit aliud compositum **expergo**, unde **expersum** madefactum dicimus. **Idem**: Sanie que expersa natarent Limina. Et **inspergo**, á quo **inspergimen**. Et **respergo**, **dispergo**, **conspargo**; á quibus **respergimen**, **dispergimen**, **conspergimen**. Item **Sparus**, rusticum telum in modum pedis recuruum, quod passim pugnando spargeretur. Nam Graeci *σπάρον* dicentes (f° 445r mg. inf.) id nomen á nobis sumpsere. **Salustius**: Sed ex omni copia circiter quarta pars erat militaribus armis instructa; caeteri, ut quosque casus armauerat, sparos aut lanceas, alii praeacutas sudes portabant. Nos tamen Spargere á graeco potius deduci existimamus, hoc est *ἀπό τοῦ σπείρω*, quod est spermino; unde *σπέρμα* semen dicitur. Nam spargere quasi disseminare est. Quidam etiam iuniores **aspergulum** usurpant, nouum quidem, sed non inelegans uocabulum: significat autem instrumentum quo nos sacris aquis solemus aspergere. (f° 444v)

85 QVIS NEGAT ESSE SATVM. Non est mirum, inquit, Bacchum natum esse ex funere matris, quando quidem nos feram eo modo natam esse conspeximus. Iupiter, qum **Semelen** amaret Cadmi filiam, rem cum ea habuit, ex quo concubitu qum facta esset praegnans, Iuno, ea re grauiter permota, ulcisci pellicem statuit. Induta itaque spetiem **Beroes** Epidauriae, quae Semeles nutrix fuerat, et anili ac tremulo gressu Semelen adiens, fingit dubitare sese ne is ex quo praegnans erat facta sit Iupiter, si quidem multi alias sub nomine deorum uirgines deceptant. Propterea hortari eam ut etiam si certo sciret Iouem hunc esse, peteret tamen ab eo ut, sumptis insignibus suis, talis tantus que secum concumberet qualis quantus que coire cum Iunone consueuerat. Notat illa uetulae quam nutricem suam putabat uerba, et consilium eius primo quoque tempore exequi cogitat. Qum igitur ad eam non longe post Iupiter esset reuersus, inter primas blandientis illecebras munus ab eo Semele poscit nullo addito nomine; eli-

84,5 cf. P. Fest. 345 (cf. Cato *or. frg.* 40,3) | 7 cf. ? | 8 Verg. *ecl.* 5,40 [ex Vall. *eleg.* 4,101 ?] | 10-11 cf. Non. 404-5 (Verg. *Aen.* 4,486) | 13-14 Verg. *Aen.* 2,719-20 | 14-16 cf. Non. 405 (Verg. *Aen.* 3,534; cf. 9,459 [uar. ?]) | 16 cf. Seru. *Aen.* 3,624 | 17 Verg. *Aen.* 3,625-6 | 19 cf. Seru. *Aen.* 11,682 | 19-20 cf. Seru. auct. *Aen.* 11,682 uel Isid. *orig.* 12,6,31 [et al. ?] | 21-22 cf. Sall. *Cat.* 56,3 uar. ap. Non. 554 [ex Seru. ?] | 85,1 Mart. *spect.* 12,7 | 1-2 cf. Cald. ex Mart. *spect.* 12,7-8 | 2-20 ex Ou. *met.* 3,259-315 + Bocc. *geneal.* 5,25 et 2,64

84,6 Spatior] -o a || 7 quoque a spatio Spargere v || *add.* quidam post fieri U² in mg. || 8 est¹ om. o || 14 abulero U² || 16 expergo] -um v || 22 sparos aut lanceis o -os aut -eis v || praeacutos ova || 23-24 semino a || 24 post spargere del. proprie U² || 25 aspergillum ova || 85,11 longo a

gere eam Iupiter quicquid uelit iubet. Iurat que per Stygiam paludem quicquid popo-
 15 solet cum Iunone concumbere. Ingemuit Iupiter et os loquentis conatus est comprime-
 re, sed iam ea uerba ex ore exierant. Nec illi non postulasse, nec ei non iurasse fas
 erat. Quamobrem sumpto fulmine, Cadmeiam domum ingressus, infausto munere
 Illusam á Iunone amantem interemit. Infantem uero, cui postea nomen fuit Baccho,
 20 ex utero ma- (c. 694) tris exectum, femori suo insuit et tam diu fouit quoad maternos
 annos impletet; tum materterae primo, postea nymphis nutriendum tradidit.

86 NEGAT ESSE. Dicit non esse. *Nego* enim ex non et ago, quod significat dico, compositum est, ut superius osten- (f° 445r) dimus.

87 BACCHVM, Iouis filium et Semeles, quem uini inuentorem fuisse commemorant, nutritum primo ab Ino matertera, deinde á nymphis. Item á Sileno qui, qum á rusticis aliquando captus fuisset, á Mida **Baccho** restitutus est. Currum ei attribuunt quem tigres et lynces ducunt, comitatur que bacchantium multitudo hedera coronatum.
 5 **Staius**: Promouet; effrenae dextra leua que sequuntur Lynces et uda mero lambunt retinacula tigres. Post exultantes spolia armentalia portant, Semineces que lupos scissas que Mimmallones ursas. Nec comitatus iners: illic sunt Ira Furor que Et Metus et Virtus et nunquam sobrius Ardor. Dicitus est á ueteribus **Vitisator**, á serenda uite. **Actius**: Ó Dionyse, pater optime, Vitisator, Semele genitus, euchia. **Hedera** ei sacra est, propter quod et poetae ea coronantur, Quod Parnassus mons in huius dei tutela est, et tabernae uinariae hoc maxime insigni utuntur. Baculum ab eo inuentum, et á nomine eius ita appellatum prodidere, quo uino graues sustentarentur; eius diminutium est **bacillum**, á quo **imbecillis** siue **imbecillus** debilis, quasi baculo indigens; unde **imbecillitas** debilitas, et imbecilliter aduerbium debiliter. **Cicero**: Vt enim bacillum aliud est inflexum et inarcuratum, aliud ita natum. Nec **baculus** solum masculino genere dicitur, sed etiam **baculum** neutro. **Ouidius**: Baculum que tenens agreste sinistra.

88 **Aristotele**s Apollinem et Bacchum unum eundem que deum esse affirmat. Propterea in Thracia adytum fuisse Libero consecratum ex quo oracula redderentur. Et Lacedaemonios, qum sacra Apollini celebrant, hedera coronari. Et Boetios Parnassum montem Apollini sacrum esse memorantes, simul tamen in eodem et oraculum
 5 Delphicum et speluncas Bacchicas uni deo consecratas colere, et ob id Apollini simul ac Libero patri in eodem monte rem diuinam celebrari. Et sanè constat in monte Parnasso **Bacchanalia** alternis annis agi solita, ubi et Satyrorum frequens coetus cernebatur; et plerunque uoces audiebantur, simul que cymbalorum crepitus ad aures hominum perueniebant. Et, ne quis existimet diuersis diis hunc montem dicatum esse,
 10 **Eurypides** Apollinem ac Liberum unum eundemque deum esse demonstrat: $\delta\epsilon\sigma\pi\omicron\tau\alpha$ $\phi\iota\lambda\delta\alpha\phi\nu\epsilon$ $\beta\acute{\alpha}\kappa\chi\epsilon$ $\pi\alpha\iota\acute{\alpha}\nu$ $\text{'}\text{A}\rho\acute{\omicron}\lambda\lambda\omega\nu$ $\epsilon\acute{\upsilon}\lambda\upsilon\rho\epsilon$. Idem facit **Aeschylus**: $\tilde{\omega}$ $\kappa\iota\sigma\epsilon\upsilon\delta$ (f° 445v)

86,1 Mart. *spect.* 12,7 | 1-2 (5,114 et 6,439) cf. Hug. uel Balb. | 87,1 Mart. *spect.* 12,7 | 1-2 cf. Tort. *Bacchus* | 2-9 cf. Bocc. *geneal.* 5,25 (ex Ou. *met.* 3,313-5; ex Seru. auct. *Aen.* 10,142 et al.; Stat. *Theb.* 4,657-62 uar.; Acc. *trag.* 240-2 uar. ap. Macr. *sat.* 6,5,11; ex Seru. *ecl.* 7,25? et al.) | 9-10 cf. Macr. *sat.* 1,18,3-6 ? | 11-12 cf. Bocc. *geneal.* 5,25 (ex Rhaban.; ex Isid. *orig.* 20,13,1) | 12 et 14-16 cf. Vall. *eleg.* 1,5 (Ou. *met.* 15,655) | 12-13 cf. Isid. *orig.* 10,128 | 14 cf. Cic. *fin.* 2,33 ex Vall. *eleg.* 1,5 [ex Non. 78 ?] | 88,1-6 cf. Macr. *sat.* 1,18,1-3 (Ps. Aristot. *theolog.*) | 6-12 cf. Macr. *sat.* 1,18,5-6 (Eur. *frag.* 480 N. uar.; cf. Aeschyl. *frag.* 86 M.)

85,18 nomen fuit *add. in mg.* U² || 19 imposuit *ova* || 87,8 uitæ *o* || 9 Euhya *a* || 88,3 Bætius *a* || 11 $\pi\alpha\acute{\iota}\alpha\nu$ U $\pi\acute{\alpha}\acute{\iota}\alpha\nu$ *o* v || $\alpha\pi\omicron\lambda\lambda\omega\nu$ v || $\text{'}\text{A}\rho\acute{\omicron}\lambda\lambda\omega\nu$ *a* (*recte*) || *post* Aeschylus *del.* β U

Ἀπόλλων, ὃ Βάκχε, ὃ μάντις. Hinc Romani arcanam hanc sacrorum obseruationem custodiebant, ut sol, qum in superno, hoc est diurno, hemispherio esset, **Apollo** uocitaretur; qum in inferno, hoc est nocturno, **Dionysus** diceretur, hoc est Liber pater. Praeterea simulachrum eius partim puerili aetate, partim iuuenili fingebant. Item barbata spetie senili que, quae aetatum diuersitas ad solem procul dubio refertur, ut paruulus uideatur hyemali Solstitio, qum dies breuissimi sunt; adolescens uernali aequinoctio, qum iam dies sunt longiores; plenissima barbae effigie so<l>stitio aestiuo, quando sunt longissimi; senex, postquam sol retrocedere ac paulatim uires ammittere incipit. Thraeces praeterea, Liberum summa religione uenerantes, aedem ei dicatam habebant, spetie rotunda, cuius medium tectum patebat. Rotunditas aedis solis certe spetiem demonstrabat. Summo enim tecto lumen admittebatur, ut appareret solem cuncta uertice suo radiorum immissione lustrare. Orpheus quoque Liberum patrem **Phaneta** appellat ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ φανεροῦ, hoc est á lumine atque illuminatione, quia sol cunctis uisitur cuncta conspiciens. Item Dionys- (c. 695) sum ἀπὸ τοῦ δύνασθαι καὶ περιφέρεισθαι, idest quod circum feratur in ambitum. Alii Dionysum ἀπὸ τοῦ διανύσαι dictum existimant, quod est perficere, quia quottidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctem que faciendo, caeli conficit cursum. Physici uero Dionysum uocitatum affirmant quasi διὸς νοῦν, hoc est Iouis mentem, quia solem mundi mentem esse dixerunt; mundus autem uocatur caelum, quod appellant Iouem. Vnde **Aratus** de caelo uerba facturus incipit: Ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα. Solem postremo manifeste Liberum esse ostendit **Orpheus**: ἥλιος δὲν διόνυσσον ἐπικλήσιν καλέουσι.

89 Liber autem latina lingua nominatur, quia sol uagus igneas habenas immittit ac terrae propius iungit. Nec me latet esse qui affirmant Liberum ideo dici quia uinum liberiozem hominem faciat et curis solutum. Et eodem modo Dionysum ἀπὸ τοῦ διαλύω appellatum, quod est soluo, uel ἀπὸ τοῦ νύττειν τὸν δία, hoc est á pungendo Iouem, quoniam eius femori sutus eum pupugerit. Idem dictus est Lyeus ἀπὸ τοῦ λύειν, quod soluere est; **Bacchus, Bassareus, Bactes**, (f° 446r) **Babactes** ἀπὸ τοῦ βάζω, quod est clamo, uocifero, ob bacchantium tumultuarium clamorem, et quia maddi uino huiusmodi uoces emittere consueuerunt. Quamuis Bassareum aliqui nominatum uelint á genere uestis Baccharum, unde et Bacchae ipsae Bassarides dictae quae usque ad pedes demissa est, dicta á Bassara, loco Lydiae in quo fit: tali enim numina uti uolunt. **Virgilius**: Pedes uestis defluxit ad imos, Et uera incessu patuit dea. Similiter **Iachus** ἀπὸ τοῦ ἰάχω, uocifero. **Ioba<c>chus** ἀπὸ τῆς ἴας, hoc est á uoce, et βάζω. **Bromius** ἀπὸ τοῦ βρόμου, quod est strepitus, sonus. **Alysius** ἀπὸ τοῦ λύω, soluo.

88,12-31 cf. *Macr. sat.* 1,18,8-15 (cf. *Orph. frg.* 237 Kern; *Cleant. frg.* 546 von A.; *Arat.* 1) | 31-32 cf. *Macr. sat.* 1,18,18 (*Orph. frg.* 239 Kern) | 89,1-2 cf. *Macr. sat.* 1,18,16 (cf. *Laeu. Carm. frg.* 2) | 2-3 cf. *P. Fest.* 115 et al. | 3-4 cf. *Etym. m.* 277,51 | 4-5 cf. *Etym. m.* 277,35-36 | 5-6 cf. *Isid. orig.* 8,11,44 | 6 cf. *Bocc. geneal.* 5,25 ex Alberico ? | 6-7 cf. *Eustath.* 1494 ad *Od.* 4,249 | 8-11 cf. *Ps. Acr. Carm.* 1,18,11 (*Verg. Aen.* 1,404-5) | 12 ex *Etym. m.* 462,48-50 ? | ex *Cornut. ND* 30 ? | 13 ex *Etym. m.* 214,39 ? | ex *Schol. Arat.* 33 uar. ?

88,12 ἀπὸ ἄλλων ν Ἐπολλων a || 13-14 uocaretur ova || 14 inferno hoc est om. o || Dionysius ova || 17 Sosticio U a.c. || 18 sosticio U || 24 Planeta o || 25 Dionysium ova || 25-26 δύνασθαι U δύωισθαι o || 26 Dionysium ova || 28 Dionysium ova || 89,2 autem] aqua ν || 3 Dionysium ova || 4 saluo ν || 6 est soluere ova || 8-11 Quamuis — dea add. in mg. inf. U² || 9 post dictae add. a bassara ueste ova || 12 Iobachus U ov, sed Iobacchus U² lemma || ἴας U a ἴας ov || et om. a || ante Bromius add. et a

Eraphiotes ἀπὸ τοῦ ἔριν φαίνειν, hoc est ab inducenda contentione, quoniam uinum
 15 iram atque certamen inducit; uel ἀπὸ τοῦ ἐ<ρ>ράφθαι, hoc est á suendo, quoniam
 femori Iouis insutus fuit. **Dithyrambus** ἀπὸ τοῦ δις εἰς θύραν ἀνα[μ]βαίνειν, hoc est á
 bis inducendo ad Ianuam quoniam uinum ad Ianuam corporis, hoc est ad os, frequen-
 ter secreta perducit, uel quia duobus hostiis in lucem perductus est: Semeles scilicet ac
 Iouis.

90 Nysseus ἀπὸ τοῦ νύσσω pungo, uel á Nysa urbe Aegypti, Foelici Arabiae
 propinqua, in qua Bacchus fertur uinum principio inuenisse; ideo que in ea religio-
 sissime colitur; uel á Nysa, pago Heliconis, ubi simili modo colitur Bacchus. Nisea
 autem Megarensium emporium fuit, duodeuiginti stadiis distans ab urbe, quod et
 5 **Minoa** uocabatur. Item Nysea, clarissima urbs in India á Libero patre condita, sub
 radicibus montis quem incolae **Meron** appellant. Aegyptii uero, ut **Diodorus** refert,
 Osirim illius conditorem fuisse affirmant, in memoriam illius quae in Aegypto Nysa uocabatur. **Nisus**
 uiri proprium nomen est. **Virgilius**: Nisus et Euryalus. Sicut **Nisa** proprium mulieris.
Idem: Mopso Nisa datur. Fuit etiam urbs Hellados eodem nomine. **Nisaeus** locus est in
 10 Moedia, in quo pulcherrimi equi nascuntur. **Nisaeae** nomen est nymphae. **Idem**:
 Nisaeae Spio que Thalia que Cymodoce que. **Nisyros** parua insula est, non longe á Co, altera
 insula in qua optima uina nascuntur.

91 Thyoneus ἀπὸ τοῦ θύειν, quod apud ueteres Graecos significat grassari, impe-
 tum facere, quod proprium est temulentorum. **Menalius** ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est
 furere, insanire; siue á Menalo, Arcadiae monte, in quo ei sacra annua celebrabantur.
Euan, á uoce bacchantium, siue quia Phryges εὐάν Bacchum nominant. **Bryseus** ἀπὸ
 5 τοῦ βρύειν, quod est inundare, madefacere, uel á Brysea, urbe Laconiae, in qua praeci-
 pue colebatur. **Euchion** ἀπὸ τῆς εὐχῆς, hoc est á uoto, quod ei uota et preces exhibe-
 rentur. Et **Euhyus**, hoc est bonus filius: εὖ enim Graeci bene, υἶδν filium dicunt,
 quod, cum dii bellum cum gigantibus gerent, primus Bacchus in leonem con- (c.
 696) uersus occidit gigantem; propter quod eum Iupiter blande affatus est 'Euhye'
 10 dicens, hoc est: 'bone fili'. **Oraeus**, á montibus in quibus ei fieri sacrificia solebant.
Ignigena, quod uineum calorem inducat hominem que inflammet. **Nyctilius**, quod
 membra noctu resoluat: νύξ enim nox est, λύω soluo; uel quod eius sacra nocturno
 tempore celebrarentur.

92 Lyceus á Lyceo, Arcadiae monte in quo non modo Lycei Iouis delubrum erat,
 sed etiam Liberi patris et bicornis Fauni; á quo **Lycea sacra**, quae á nostris **Lupercalia**
 dicuntur. Nam λύκος lupum significat. **Ouidius**: Quid uetat Arcadico dictos á monte
 Lupercos? Faunus in Arcadia templa Lyceus habet. **Lupercalia**, ut **Plutarchus** refert, ad ex-

89,14 ex Apollod. ap. Steph. Byz. Ἀκρόρεια [?] ? | 16 et 18-19 ex Etym. m. 274,44-50 ? | 90,1
 ex Ou. met. 4,13 [ap. Bocc. general. 5,25 ?] ? | 1-2 cf. Tort. ex Diod. 1,15,6-8 | 3-5 ex Steph. Byz.
 Νίσαια ? [et Thucyd. 3,5 et 4,118,4 ?] | 5-7 ex Tort. Nysaea ex Curt. 8,10,7 et 11 (cf. Diod. 1,19,7) |
 8 Verg. Aen. 5,294 | 8-9 cf. Tort. (Verg. ecl. 8,26) | 9-10 cf. Tort. ex Herod. 7,40 | 10-11 cf. Tort.
 (Verg. Aen. 5,826) | 11-12 cf. Tort. ex Hom. Il. 2,676 | 91,1-2 ex Tort. et Seru. auct. Aen. 4,302 ? | 2
 ex Colum. 10,429 ? | 3 ex Seru. ecl. 8,21 ? | 4 cf. Tort. doc. orth. T et C | ex Seru. Aen. 6,517 | cf.
 Bocc. general. 5,25 ex Alberico ? | 5-6 cf. Tort. Bryseus et Brysea | 6-7 cf. Tort. 7-10 | cf. Ps. Acr.
 carn. 2,11,17 uar. | 11 ex Ou. met. 4,12 [ap. Bocc. general. 5,25 ?] | 11-13 ex Seru. auct. Aen. 4, 520
 uel Etym. m. 609,20 | 92,1 et 2-8 cf. Tort. Lycaeus (Ou. fast. 2,423-4 uar.; cf. Plut. Rom. 21,4)

89,14 Eraphiotes legendum ? || ἔραφθαι a || 15 ἐράφθαι U on || 16 ἀναμβαίνειν U || 90,1-12
 uel — nascuntur add. in mg. inf. U² || 3 Helyconi on || 5 uocatur ova || 6 Moron U² a.c. [Moros
 lemma] Merum a || 7 post quae del. erat U² || in² om. v || 10 mædia U² p.c. || 91,2 proprie ova || 4
 εὐάν U ἄν ο εἶναι v || 5-10 uel — solebant add. in mg. U² || 9 Euhiae o Euhya v Euye a 1517
 Euhije a || 11 uineum] humeum o igneum a || 12-13 uel — celebrarentur add. in mg. U²

5 piandos manes instituta erant. Fiebant enim nefastis diebus, mensis Februarii, quem
 piacularum interpretantur. **Ouidius:** Februa Romani dixerunt piacula patres. Hoc sacrum ab
 Arcadibus in Latium translatum fuit. **Liuius:** Ferunt Euandrum Solenne allatum ab Arcadia
 instituisse ut nudi Iuuenes Lyceum Pana uenerantes per luxum et lasciuam currerent. **Bimater,**
 quod duas matres habuerit, Semelen Iouem que. **Leueus** ἀπὸ τοῦ ληνὸς quod lacum
 10 significat, hoc est uas in quo uuae exprimuntur; (f° 446v) á quo ληνοβάτης, hoc est
lenobates uuarum calcator dicitur. Neque enim nobis placet quod scripsit **Donatus:**
 Lenaeum á lenienda mente appellatum. **Eleus** pater, quasi pius pater, quod libertatem
 hominibus praestet. Graeci ἔλεον misericordem uocant. **Ouidius:** Thura dabant Bacchum
 que uocant Bromium que Lyeum que, Ignigenam Satum que iterum, solum que Bimatrem. Additus iis
 15 Nysseus intonsus que Thyoneus, Et cum Leneo genialis consitor uuae, Nyctilius que Eleus que parens
 et Iachus et Euan, Et quae praeterea per Graias plurima gentes Nomina Liber habes.

93 Á Bacchus Bacchicus deducitur; et Bacchanalia de quibus diximus; et bacchari,
 quod proprie significat Bacchanalia celebrare. Per metaphoram tamen capitur pro
 furere. Nam ueteres á bacchantibus quicquid uehementius ageretur bacchari dice-
 bant. **Virgilius:** Totam que incensa per urbem Bacchatur. Quin etiam loca ipsa in quibus
 5 esset bacchatum bacchata uocabant. **Idem:** Et uirginibus bacchata Lacenis Thrygeta. Et Bac-
 chus pes quo in carminibus sacrorum Bacchi praecipue utebantur, constans ex prima
 breui et duabus sequentibus longis. Et Bacchiadae populi qui, ex Corintho exules
 effecti, in Siciliam deueuerunt. **Ouidius:** Bacchiadae bimari gens orta Corintho. Et Bacchae
 mulieres quae Baccho sacrificia faciebant, **Mimallonides** etiam dictae et **Mimallones**
 10 á monte minoris Asiae qui Mimas uocatur, ubi sacra fieri Baccho consueuerunt.
Ouidius: Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis. **Sappho:** Nunc feror, ut Bacchi furiis Mi-
 mallones actae. Baca uero non deducitur á Baccho, sed primogenium est; significat mi-
 nutiores arborum fructus, ut sunt lauri et oliuae; á quorum similitudine gemmae quo-
 que et lapilli baccae uocantur, á quo bacatum dicimus gemmis ornatum. **Virgilius:**
 15 Collo que monile Bacatum. Baccar uero herba est radicis odoratae, quam nonnulli nar-
 dum rusticum falso appellant. Odor est ei cinnamomi, ex qua unguenta fieri solita
 testatur Aristophanes. Putabatur et contra fascinoles utilis. **Virgilius:** Baccare
 frontem Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

94 SATVM, natum. **Serere** proprie admouere est; unde **asserere manum** uete-
 res dicebant comprehendere, quem eam prehendebant in libertatem. Hinc **asserere**
 etiam pro tueri ac liberare accipitur. **Plinius:** Commendabat memoriam suam orabat que ut
 se ab iniuria obliuionis assereret. Et **asseritor** defensor, liberator. **Martialis:** Assertor
 5 uenias satis que praestes. Quemadmodum é contrario desertor, qui patriam indefensam

(Ou. *fast.* 2,19 uar.; cf. Liu. 1,5,2 uar.) | 92,8-9 cf. Schol. *Stat. Theb.* 7,166 | 9 et 11-12 cf. *Seru. georg.* 2,4 (cf. Don.) uel *Breu. expos. georg.* 2,4 | 13-16 cf. *Ou. met.* 4,11-7 uar. | 93,1 cf. 12,88 | 3-4 et 4-5 cf. *Non.* 78 (*Verg. georg.* 2,487-8 uar.) | 4 *Verg. Aen.* 4,300-1 | 5-7 cf. *Tort.* | 7-8 cf. *Tort.* (Ou. *met.* 5,407) | 9-11 cf. *Tort. Mimallonides* (Ou. *ars.* 1,541) | 11-12 cf. *Ou.* [non *Sapph.*] *epist.* 4,47 [coni.?] | 12 contra *Hug. Bachus* [et al.?] | 12-13 cf. *Vall. eleg.* 4,28 uel *Tort. s.d.C* uel *agricola* et al. | 13-14 cf. *Hug.?* | 14-15 cf. *Seru.* [= *Gloss.* IV,210,4] et *Aen.* 1,654-5 [ap. *Tort. s.d.* C potius quam *Bacchus* ?] | 15-17 cf. *Plin. nat.* 21,29 (cf. *Aristoph. Thesm. frag.* [ap. *Athen.* 15,41 690D]) | 17-18 cf. *Seru. ecl.* 4,19 [ap. *Tort. s.d. C* ?] (*ecl.* 7,27-8) | 94,1 *Mart. spect.* 12,7 | cf. *P. Fest.* 25 | 2 cf. *Varr. ling.* 6,64 | 3-4 *Plin. epist.* 3,5,4 | 4-5 *Mart.* 1,52,5 | 5-6 ex *Don. Ad.* 458 ?

92,7 allatum *om. a* || 8 Lyceum — lasciuam *om. ova* || 9 ληνοῦ *ova* || 11-12 Neque — appellatum *add. in mg. U²* || 14 Ignigenamque *ova* (= *Ou.*) || his *a* || 15 Nysseúsque indetonsúsque *a* || 93 *add. in mg. inf. U²* || 2 accipitur *v* || 4 quin *U²* : cum *o* cum *va* || 8-12 Et bacchae — actae *add. postea in mg. dext. U²* || 11 Ouidius *U²* : Idem *ova* || 13 et *om. v* || 15 bracatum *U² a.c.* || 16 falso *add. s. l. U²* falsæ *v* || solita fieri *ova* || 17 et *om. ova* || 94,2 comprehendere *add. in mg. U²* || 3 etiam *add. s. l. U²* || 5-6 Quemadmodum — est *add. in mg. U²*

relinquit et quasi proditor est. Asserere (c. 697) etiam pro affirmare capitur, quasi dicto haerere; á quo **assertio** affirmatio. Eadem ratione et **conserere manum** cum hostibus dicimus, quasi manum manui admouere. Conserere etiam nunc pro miscere capitur. **Virgilius**: Multa que per caecam congressi praelia noctem Conserimus. Nunc pro inserere. **Idem**: Iuuat Hismara Baccho Conserere. Hinc etiam **serae** uocantur, quibus hostia clauduntur, quod foribus admotae opponuntur defixae postibus. Et **assereres**, quod admoquantur hereant que parietibus. Et á sera aliud sero quod est claudo, á quo **resero**, aperio. **Claudianus**: Reserata que claustra Intrat.

95 Et **dissero** enarro, declaro, á quo **disserto** frequentatium. **Gellius**: Qum de antiquitate quorundam uerborum dissertaremus. Et **dissertabundus**. **Idem**: Eum que in corona astantium dissertabundum inuenimus. Et **dissertatio**, enarratio. Et **edissero**. **Pacuius**: Edissere fabulam hanc. Á quo **disertus**, qui bene disserit eleganter que enarrat. **Cicero** disertum ab eloquente sic separat: Eum statuebam disertum qui posset satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam opinione hominum dicere. **Eloquentem** uero, qui mirabilius atque magnificentius augere posset atque ornare quae uellet omnes que omnium rerum quae ad dicendum pertinerent fontis animo atque memoria contineret. Et **diserte** aduerbium facunde, quod et **disertim** ueteres dixerunt.

96 Et **desero**, quod est derelinquo, quasi non amplius hereo. **Terentius**: Si deseris nos tu, perimus. Hinc **desertum locum** (f° 447r) appellamus inhabitatum, quasi ab hominibus derelictum, quod Graeci **Eremum** nominant; á quo **Eremitae** uocantur qui se in solitudinem contulerunt, et eremos, hoc est deserta, incolunt. Item **Eremodocium**, desertio causae, absentia siue negligentia partium facta. Contrahitur autem Eremodocium triennii aut alterius iusti temporis lapsu. **Pomponius**: Item in Eremodociis pupillo subuenitur. Constat autem omnis aetatis hominibus instaurationem Eremodocii praestari, si se doceant ex iusta causa abfuisse. Quae quoniam inculata sunt, **desertum** aliquando pro aspero atque in inculto accipimus. **Virgilius**: Rupe sub aduersa deserti ad Strymonis undam. Ab hoc fit **deserto** frequentatium. **Actius**: Qum me solum uterque parens desertasset. Quidam desero et prodo et deficio ita distinguunt ut dicant deserere patronum, prode patrem, deficere socium. Sed haec apud autores confunduntur. Et **obsero**, quod modo pro sero accipitur, modo pro sacro. Veteres frequentissime **obsatum** pro sacratum usurpauere. Et **exero**, quod est extraho, quasi dimoueo. **Stadius**: Fulgentem que exerit ensem. Item quia terrae admouentur quae inseruntur, serere etiam pro inserere usurpamus; unde seri arbores, uites, fruges dicimus, transferre que etiam ad animalia. Et serere pro generare accipitur, **satum** que pro genito.

97 Á sero fit **semen**, quasi serimen, quod etiam de uirgultis et maleolis et surculis

94, 7-8 cf. Varr. *ling.* 6,64 | 8-10 cf. Non. 270 (Verg. *Aen.* 2,397-8; *georg.* 2,37-38) | 10 et 11 cf. P. Fest. 25 | 11-12 cf. P. Fest. 16 | 12 cf. Prisc. gramm. II,532,6 | 13 Claud. ? *fr. inc.* 8 | 95,1-2 Gell. ? [ex 1,26,7 ?] | 2-3 Gell. ? | 4 Pacuu. ? *fr. inc.* 11 [Prete 11] [ex Plaut. *Capt.* 967 an Verg. *Aen.* 2,149 ?] | cf. Vall. *eleg.* 1,30 | 5-8 cf. Cic. *orat.* 1,94 [uar. ?] | 8-9 cf. P. Fest. 72 potius quam Non. 509 | 96,1-2 cf. Ter. *Ad.* 458 | 2-3 ex Isid. *diff.* 1,201 | 3-4 cf. Isid. *orig.* 7,13,4 ? et al. | 4-5 ex Nouell. *Iust.* 69,3 pr. [et al. ?] | 6-8 cf. Vlp.[non Pompon.] *dig.* 4,4,7,12 | 8-9 cf. Seru. et *georg.* 4,508 uar. | 10 Acc. ? *fr. inc.* 8 [ex *trag.* 58-59 ?] | 11-12 cf. Don. *Ad.* 458 ex Sall. *hist.* 1,22 | 13-14 cf. P. Fest. 188 | 14-15 ex Stat. *Theb.* 10,271-2 [uar. ?] | 15-16 ex P. Fest. 25 ? | 97,1 ex Hug. *sero* uel Balb. ? | 1-2 cf. Non. 457

94,8 manu U : -u ova || 8-10 Conserere — Conserere *add. in mg. inf. U²* || 12 *post* aliud *add. uerbum a* || 13 Reseratque v || 95,5 acute *om. v* || 6 hominum *om. ova* || 96,2 deserta loca U *a.c. (et lemma)* || 2-3 inhabitata... derelicta U *a.c.* || 3-8 quod — abfuisse *add. in mg. sup. et dext. U²* || 4-5 et 6 eromodocium *oa* [-t-]v || 6-7 eromodociis *oa* [-t-]v || 7 eromodocii *oa* [-t-]v || 9 aduerso v || 10 dissertant *ova* || 11-14 Quidam — usurpauere *add. in mg. U²* || 11 deserere] deserte v || 15 quae inseruntur *om. ova*

dicitur. **Virgilius**: Seminibus positis superest deducere terram Saepius. Et **satio**, actus ipse serendi. Et **sementis**, ipsa satio. **Liuius**: Vt Campani sementem facere possent. Á quo **Sementinae feriae** ideo institutae ut sementem maiorem facere possent. Et **Semino**, notae significationis; á quo **dissemino**, quod est spargo, diuulgo; et **Seminarium**, hoc est plantarium. **Columella**: Seminaria uitium facienda. Et **seminatio**, satio. Semen etiam frumenti genus est quod **zeam** appellant, simile farri. Ex ea Alica fit, praecleara res, propter quam **Homerus** terram **zedoron** uocat, hoc est zeam donantem: καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν. Neque enim exponendum est zedoron aruran, ut non nulli faciunt, terram uitam donantem, quod ζῆν uiuere est, quia scilicet terra uitae alimenta subministret, sed donantem ζείαν, hoc est zeam: rem scilicet dignam ex qua terra sibi huiusmodi cognomen assumpsit. Ex zea pulchrius quam ex tritico fit granum. Optima quondam in Campania erat Veronensi que et Pi- (c. 698) sano agro. Nunc usus eius in Italia defecit.

98 Dioscurides zea duplex esse genus scribit: alteram simplicem dici, alteram bicoccam, á gemino coniugato grano ita appellatam. Et surus, hoc est palus, cuius diminutium est surculus: nam surculus proprie est qui inseritur, Germen qui in surculis nascitur. Á Surus fit crebrisurus, quod significat uallum crebris suris, hoc est palis, munitum. Et seges, quod proprie significat frugem eorum seminum ex quibus conficitur panis non dum demessam. Ponitur tamen aliquando pro humo ad accipienda semina subacta, utpote continens pro contento. **Virgilius**: Illa seges demum uotis respondet auari Agricole, bis quae solem, bis frigora sentit.

99 Á sero, quando pro semino siue planto accipitur, fit **insero**, quod modo pro planto capitur. **Virgilius**: Inserere nunc Meliboe puros, pone ordine uites. Aliquando pro insitionem facio. Est enim **insitio** quum scisso trunco surculus fecundae arboris in sterili inseritur, uel quum oculi unius arboris cum inciso libro germine alterius arboris adhibentur; hoc secundum genus quidam **inoculationem** uocant. Inserere etiam generaliter pro interponere atque immittere usurpatur, quemadmodum **interserere** frequenter accipitur (f° 447v) pro immiscere et in medio ponere.

100 Item sero aliquando pro contexto et ordino ponitur, quoniam ea quae ordinantur adnectuntur inuicem atque cohaerent. Hinc **serta** coronae dicuntur, non á satis, ut **Plynius** existimauit, sed á sertis, hoc est: digestis inuicem floribus frondibus que, ex quibus ab initio fieri coronae solebant. Hinc etiam **series** dicta, quae ab ordine sic differt quod **ordo** est digestio qua quicque in suo loco collocamus, ueluti in acie ubi pedites, ubi alae equitum, ubi signa ex utilitate distribuuntur. Et in argumentatione, ubi ponenda sunt firmissima argumenta, ubi mediocria. Vnde in Ciuitatibus ordo consularis, praetorius, equester et alii, adeo ut ordo pro ipsis quoque hominibus illius

(Verg. *georg.* 2,354-5 uar.) | **97**, 3 cf. Vall. *eleg.* 4,24 (cf. Liu. 23,48,1) | 3-4 cf. P. Fest. 337 | 6 ex Colum. *arb.* 1,3 potius quam 1,4-6 uel 2,1 | 6-8 et 9-10 cf. Plin. *nat.* 18,82 + 112 (*contra* Souda [44 et al.] | 8-9 Hom. *Od.* 3,3 ex Plin. *nat.* 18,82 | 12-13 cf. Plin. *nat.* 18,116 uar. | 13-14 cf. Plin. *nat.* 18,109 | **98**, 1-2 cf. Diosc. 2,89 | 2-3 cf. P. Fest. 299 | 3 cf. P. Fest. 95 | 4 cf. P. Fest. 59 | 5-8 cf. Vall. *eleg.* 4,25 (Verg. *georg.* 1,47-48 uar.) | **99**, 2 Verg. *ecl.* 1,73 [ap. Prisc. gramm. II,532,12 ?] | 3-5 cf. Seru. *georg.* 2,69 = Isid. *orig.* 17,6,11 | 5 cf. Colum. 5,11,1 | 5-6 ex Prisc. gramm. II,532,9 ? | **100**, 2-3 cf. Plin. *nat.* 21,3 | 4-12 cf. Vall. *eleg.* 4,14

97, 7 ea add. s. l. *U*² || 8 zeam va || 11 ζείαν *U* ζείαν ova || 14 deficit v || **98** add. in mg. dext. et inf. *U*² || 1 Dioscurides va || 3 qui² quod a || 4 crebrisurum *U*² a.c. crebri suris v || 5 fruges ova || 6 demessa va || 7 Agricolae *U*² p.c. || **99**, 2 accipitur ova || **Virgilius U** : Idem ova || 4 arboris — alterius om. ova || **100**, 5 in² om. v

condicionis accipiatur. **Cicero**: Qui apud omnes ordines esset gratosus, idest apud omnium
 10 ordinum homines. Series autem est quaedam continuata progressio, ut in serie oratio-
 nis, idest in continuato contextu. **Quintilianus**: Quod non nisi in contextu orationis serie que
 contingit. Et **Serium**, quod significat cum assertione et non per iocum. **Actius**: Vos
 nugas affertis, nos seria loquimur. Á quo fit **serio** aduerbium. **Plautus**: Nunc quidem praeter
 15 nos nemo est; dic mihi uerum serio. Propter quod quidam serio quasi sine risu dictum
 existimarunt. Et **Serilla** nauigia, et **Soriculatae uestes** de quibus supra diximus,
 quae lino ac sparto condensantur, á conserendo et contextendo dicta. Et **sermo**, á
 compositis et simul contextis uerbis. Sermo enim loquela est; á quo **sermocinor** lo-
 quor et **sermocinatio** collocutio. **Seria** feminino genere uasis genus est oblongum.
 20 **Persius**: Ó si sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule! **Terentius**: Releui omnia dolia,
 omnes serias. Huius diminutium est **Seriola**.

101 Item á sero fit **seruo**, quod aliquando idem est quod assero, libero. **Virgilius**
 : Seruatum ex undis Strophadum me littora primum Accipiunt. Modo custodio, tueor. **Idem**: Dii
 patrii, seruate domum, seruate nepotem. Quandoque diligenter ac superstitiose obseruo.
Plautus: Tuus seruus seruet Veneri ne eas det an uiro. Plerunque inhabito, possideo. **Virgi-**
 5 **lius**: Centum quae siluas, centum quae flumina seruant. Aliquando teneo. **Idem**: Curuum ser-
 uans sub imagine falcem. Á seruo **seruator** deducitur, cuius femininum est **seruatric**; et
seruus (f° 448r) quod in bello serui non necabantur, sed uiui seruabantur. Est autem
 seruus qui dominio alieno contra naturam iuris constitutione subiicitur; eius
 10 diminutium est **seruulus**. Ab hoc fit **seruilis** adiectiuum, á quo aduerbium **serui-**
liter, et **seruitus**, quae est constitutio iuris gentium qua quis dominio alieno contra
 naturam subiicitur. Et **seruitium**, quod in singulari est ipsa seruitus. **Terentius**:
 Ego, Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo conari manibus (c. 699) et pedibus, noctes que et dies ca-
 pitis periculum adire, dum prosim tibi. In plurali uero quandoque ipsi Serui. **Salustius**: In-
 15 terea seruitia repudiabat, quorum in initio magnae copiae ad eum concurrebant. Et **Seruo** uerbum,
 quod est in seruitute sum; á quo composita fiunt **deseruo** atque **inseruio**, quod est
 obsequor et quasi officium seruientis alicui praesto. **Conserui** dicuntur qui in serui-
 tute pariter sunt. Seruorum dies festus Romae erat idibus augusti, quia eo die Tullius
 Rex, ancillae filius, natus est. Á seruus etiam Seruius et **Seruilius** cognomina, et
 Seruilius locus Romae, á conditore ita uocatus.

102 Item á seruo uerbo fit **asseruo**, quod est custodio, á quo **asseruatio**. Et
obseruo, quo modo similiter est custodio aliquid oculis animo que in modum
 speculatoris. **Plautus**: Obserua interim ne quid temere agat. Hinc fit **obseruatio**, quasi
 adnotatio quaedam et animaduersio. Modo ueneror et cum cultu quodam atque admi-
 5 ratione suspicio; unde fit **obseruantia**, hoc est exhibitio uenerationis. Et **praeseruo**

(cf. Cic. off. 3,58; cf. Quint. inst. 1,5,3) | 100,12-13 Acc. ? fr. inc. 9 | 13-15 cf. Non. 33-34
 (Plaut. Amph. 855) | 15 et 16 (2,420) cf. P. Fest. 341 | 15 ex Plin. nat. 8,195 uar. | 16-17 ex Seru.
 Aen. 4,277 ? et al. | 19 Pers. 2,10 | 19-20 cf. Ter. Haut. 460 | 101,1-6 cf. Non. 387-8 (Verg. Aen.
 3,209-10; 2,702 [ex Non.]; Plaut. As. 805; Verg. georg. 4,383; Aen. 7,179) | 7 ex Florent. dig.
 1,5,4,1 uel Don. Ad. 181 uel Aug. ciu. 19,15 uel Isid. orig. 5,27,32 et al. | 8 ex Florent. dig. 1,5,4,2 |
 10-11 Florent. dig. 1,5,4,2 | 11-14 cf. Vall. eleg. 4,50 (Ter. Andr. 675-7 uar.; cf. Sall. Cat. 56,5) |
 17-18 cf. P. Fest. 345 [uar. ?] | 19 cf. P. Fest. 291 [uar. ?] | 102,2-5 cf. Vall. eleg. 4,3 (ex Ter. [non
 Plaut.] Andr. 166-70 [+ Plaut. Capt. 584 ?])

100,12 et non per iocum *U² p.c.* || **13** assertis v asseritis a || serio fit v || **14-15** Propter —
 existimarunt *add. in mg. U²* || **16** dictae a || **101,4** ne] in v || **8** domino ov || institutione ov || **10** est] et
 v || domino ov || **102,2** quo *U* || **3** aliquid ov

ac **reseruo**, notae significationis; á quibus **praeseruatio** et **reseruatio**. Et **conseruo**, á quo **conseruatio** et **conseruatrix** et **conseruatio**.

103 Sunt etiam qui **serenum** á serendo, hoc est seminando, deductum putent, quod significat tranquillum, sine nubibus, sine imbre, quod id maxime tempus sationi aptum sit. Ponitur etiam aliquando pro sicco. **Virgilius**: Vnde serenas Ventus agat nubes. Hinc **Serescit** pro siccatu frequenter ueteres usurpauerunt, quasi serenescit, quoniam
 5 **Serenitas** sicca est. **Lucillius**: Denique fluctuago suspensae in litore uestes Vuescunt, tandem candenti sole serescunt. Á serenus **serenitas** deducitur, hoc est tranquillitas, claritas; et **sereno** uerbum, clarifico, tranquillo. **Virgilius**: Vultu quo caelum tempestates que serenat. Ad animum quoque mentem que transfertur. **Apuleius**: Optanda in primis quies est et mentis serenitas.

104 FVNERE. Morte, ut supra diximus. NVMEN, deum, hoc est Bacchum. Proprie **numen** uoluntas (f° 448v) dei est. **Virgilius**: Non haec sine numine diuum Eueniunt, hoc est sine uoluntate. **Idem**: Iam caelum terram que meo sine numine, uenti, Miscere et tantas audetis tollere moles? Tractum á **nuo**, quod ueteres pro uolo usurpabant. Proprie autem
 5 **nuere** est signo capitis uoluntatem suam ostendere; á quo **nutus** signum ipsum capitis dicitur, et uoluntas quae ex huiusmodi signo declaratur. **Liuius**: Sub umbra Scipionis ciuitatem dominam orbis terrarum latere. Nutus eius pro decretis patrum, pro populi iussis esse. Per metaphoram tamen numen aliquando pro potestate dei ponitur, unde diuersa numina, hoc est diuersae potestates, in uno deo esse possunt. **Virgilius**: Musa mihi causas
 10 memora, quo numine laeso, Quid ue dolens regina deum. Quippe Iuno multa habet numina. Est Curetis quae utitur curru et hasta. **Idem**: Hic illius arma, Hic currus fuit. Est Lucina quae partubus praeest. **Terentius**: Iuno Lucina, fer opem! Est regina. **Virgilius**: Ast ego quae diuum incedo regina, Iouis que Et soror et coniunx. Est quae nuptiis praeest. **Idem**: Et pronuba Iuno. Item alia eius numina. Aliquando numen ponitur pro ipso deo. **Idem**: Spero
 15 equidem mediis, si quid pia numina possunt, Supplicia hausurum scopulis. **Martialis**: Sic genitum numen credite. Hinc quidam **Numam** Pompilium á numinum, hoc est deorum, cultu nomen sumpsisse existimant. Constat enim eum religiosissimum fuisse et, cum Romulo in regno successisset, pacatis rebus et metu bellorum seposito, ne luxuriarentur otio animi, deorum metum iniiciendum putauit, rem ad multitudinem imperitam et illis
 20 saeculis rudem efficacissimam. Interdum etiam numen pro habitu atque ornatu accipitur á poetis. **Virgilius**: Vadimus immixti Danais haud numine nostro.

105 Á **nuo** fit etiam **nuto**, quod modo idem significat quod suum (c. 700) simplex, hoc est: signum capite facio; modo moueor et quasi minor ruinam, tractum á motu capitis quem inclinando affirmantes, concutiendo negantes, facere solemus. Vnde nu-

103,1-3 ex Isid. *orig.* 17,2,6 | 3-6 cf. Non. 175 (Verg. *georg.* 1,461-2; Lucr. [non Lucil.] 1,305-6 uar.) | 7 Verg. *Aen.* 1,255 | 8-9 Apul. ? *fr. inc.* 122 | 104,1 Mart. *spect.* 12,7 | cf. 12,85 | Mart. *spect.* 12,8 | 2 Verg. *Aen.* 2,777-8 | 3-4 cf. Verg. *Aen.* 1,133-4 [ex Prisc.?] et Prisc. *gramm.* II,126,7-10 | 6-7 Liu. 38,51,4 uar. | 9-13 et 14 cf. Seru. et *Aen.* 1,8-9 (*Aen.* 1,16-17; Ter. *Andr.* 473 = *Ad.* 487; Verg. *Aen.* 1,46-47 [ex Seru.]) | 13-14 cf. Seru. et *Aen.* 4,166 | 14-15 Verg. *Aen.* 4,382-3 | 15-16 Mart. *spect.* 12,8 | 16-17 ? | 17-20 cf. Liu. 1,19,1-4 | 20-21 cf. Non. 143 (Verg. *Aen.* 2,396) | 105,2 et 4-5 ex Vall. *eleg.* 5,84

103,5 Lucil(i)us Lucretius a (*recte*) || 5-6 tandem candenti] eadem dispensae in a (= *Lucr.*) || 7 Vultu *U*² p.c. || 8 primi v || 104,3 Item v || 13 *post* coniunx *add.* una cum gente tot annos ova || *post* Est *add.* Pronuba a || *post* Idem *add.* Est ov || 16-20 Hinc — efficacissimam *add.* in mg. *U*² || 18 regnum a || 21 immixti a

tare aedificia dicimus quum male solidata ruinam minitantur. Trasfertur etiam ad
 5 animum, et idem significat quod titubo, hoc est: quam in partem me uertam dubito.

106 Nuntius, quod tam eum significat qui nuntiat quam rem ipsam quam nuntiat;
 et **nuntio** uerbum, significo; et in feminino **nuntia**, quae aliquid nuntiat. Et **inter-**
nuntius, qui inter duos medius est ad aliquid tractandum et modo huic, modo illi per
 5 uices nuntiat; cuius femininum est **internuntia**. Et **annuntio** compositum, notae
 significationis. Et **denuntio**, futurum aliquid nuntio, et ferè in malam partem
 accipitur. Et **pronuntio**, quod modo significat profero; unde **pronuntiatio** pro ipsa
 10 prolotione accipitur. Modo decerno, iubeo; á quo **pronuntiatum** statutum iuris con-
 sulti dicunt. Proprie enim pronuntiare et statuere de iis dicitur qui habent ius cognos-
 cendi. Et **renuntio**, quod aliquando pro nuntio accipitur. **Plynius** iunior: Postquam
 mihi renuntiatum fuit. Aliquando pro Renuo, caedo; á quo **renuntiatio** cessio dicitur. Et
obnuntio, malam rem nuntio. Obnuntiare enim proprie dicuntur augures qui aliquid
 15 sacrum ac mali ominis uiderunt. **Terentius**: Primus sentio mala nostra, primus rescisco
 omnia, primus porro obnuntio.

107 Item á nuo composita fiunt **annuo**, quod et anno dicitur, et est assentior et
 quasi nutu affirmo. **Abnuo**, quod est recuso et quasi nutu aliquid nego; á quo abnuto,
 hoc est saepe abnuo. **Innuo**, signo aliquo capitis uoluntatem meam ostendo, siue
 affirmem aliquid, seu negem. **Cicero**: Quia si iste hospites rogasset, immo innuisset modo,
 5 facile hoc perfici posset. **Renuo**, respuo et quasi displicere mihi signo aliquo ostendo.
 Sunt qui **nicto** uerbum á nuo deductum putent, quod á nuto ita distinguitur ut nutare
 capitis sit, inclinando aut in gyrum (f° 449r) mouendo; nictare uero oculorum,
 patefaciendo eos aut claudendo, uel utrunque uel alterum. **Plautus**: Nec illa ulli homini
 10 nutet, annuat, nictet, hoc est: nec capite signum faciat, nec facienti assentiatur, nec oculis
 quicquam indicet. Á nicto **nictatio** deducitur. **SIC**, hoc modo, idest matre interfecta.

106,1 ex Seru. *Aen.* 6,456 [uel auct. 9,689 = *Isid. orig.* 10,189] potius quam P. Fest. 172 [et al.]
 | 7-9 cf. *Vlp. dig.* 50,16,46 pr. | 9 cf. Don. *Andr.* 508 ? | 9-10 ex *Plin. epist.* 5,14,1 [+ *Cic. Verr.*
 II,2,149 uel *Ter. Andr.* 501 ap. Don. 508 ?] | 11-13 cf. Don. [uar.?] et *Ad.* 546-7 | **107,1** cf. *Pap. uel*
Balb. ? | 2-3 cf. P. Fest. 27 | 4-5 *Ps. Cic. Rhet. Her.* 4,36 uar. | 6-7 et 7 et 8-9 cf. *Non.* 439 (cf. *Plaut.*
As. 784) | 10 *Mart. spect.* 12,8

105,4 minantur *va* || **106** *add. in mg. inf. U²* || 6 *Et pronuntio bis U² a.c. et om. v* || 10 *caedo*
om. ova || **107,1** et anno d. et *add. in mg. U²* || 2-3 á quo — *abnuo add. in mg. U²* || 4 *seu] siue U*
a.c. || *munisset ov* || 8 *illa om. ov*

DE EADEM. EPIGRAMMA XIII.

1 ICTA GRAVI TELO. Idem huius epigrammatis argumentum est quod superioris. Sus praegnans, ferro uulnerata, pariter et filiis uitam dedit et ipsa perdidit. ICTA: percussa. **Ico** enim percutio est, et passium eius icor, percutior. **Plinius**: Arborum manu satarum receptorum que in domos fulmine laurus sola non icitur. Ab hoc fit ictus, hoc est percussio, uulnus. **Martialis**: Dorica quam certo uenabula dirigit ictu. GRAVI: ponderoso, de quo supra diximus.

2 CONFOSSA: perforata, aperta. **Fodio** enim cauo significat, dictum quasi foras do. Hinc **fouea** dicuntur scrobes, quod tam in masculino quam in feminino genere inuenitur. **Virgilius**: Forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeris. **Lucanus**: Exigua posuit scrobe. **Ouidius**: Et egesta scrobibus tellure duabus. **Fouii** principio dicti, qui postea **Fauii** appellati sunt, quod princeps eius gentis ex ea natus sit, cum qua Hercules in fouea concubuit, quamuis alii putent ita uocitatum quod primus ostenderit quemadmodum ursi et lupi foueis caperentur. Item **fossor**, qui fodit; et **fossa**, quae fit aut ad recipiendam aquam. Vnde **Vlpianus** scribit fossam esse receptaculum aquae manu factum. Aut ad castra siue urbes oppida ue, aut alia huiuscemodi munienda. **Li-** (c. 701) **uius**: Castra que uallo et fossa muniuit. Et **fodico**, idem quod fodio. **Cicero**: Non est in potestate, fodicantibus eis rebus quas malas opinamur, dissimulatio et obliuio. Et **perfodio**, uehementer fodio, á quo **perfossor** et **perfossus**. **Transfodio**, notae significationis. **Ouidius**: Gemino transfodis uulnere pectus. Á quo **transfossor** et **transfossus**. Et **defodio** atque **effodio**, á quibus **defossor** et **effossor**, et **defossus** atque **effossus**. 15 **Et confodio**, á quo **confossor** et **confossus**. Item **confossio**, sicut **defossio** et **effossio**.

3 CERTA DEXTERA: certus ictus dexteræ, siquidem habita ratione teli, neque plus neque minus percussit quam in animo erat. Tale enim temperamentum adhibuit ut nec atrocitate uulneris filios interfecerit, nec paruitate uel suem uiuam reliquerit uel plagam minorem fecerit (f° 449v) quam emittendo partui erat necessaria. Vel certa dextera, firma, non uacillante. **Ouidius**: Da mihi quod petitur certo contingere telo. **LIBRATO**, ponderato.

4 FERRO, telo, quod cuspidem habet ferream. **Ferrum** metallum est uulgo notum, de quo superius locuti sumus. Dubium est maior ne ex eo utilitas an maius damnum sit hominibus. Hoc enim terram colimus, serimus fruges, arbusta, pomaria, uites; hoc eadem omnia putamus et, deciso squalore, omnibus annis cogimus iuuenescere; hoc domos extruimus, paramus materiam, caedimus saxa, et alia penè infinita

1,1 Mart. *spect.* 13,1, ex Cald.? | 2 cf. Mart. *spect.* 13,2, ex Cald.? | 3 Mart. *spect.* 13,1 | cf. Non. 124 uel P. Fest. 105 uel Seru. *Aen.* 12,926 et al. | 4 cf. Plin. *nat.* 15,134 | 5 Mart. *spect.* 22,7 uar. | Mart. *spect.* 13,1 | 6 cf. 4,7 et 12,2 | 2,1 Mart. *spect.* 13,1 | 1-2 ex P. Fest. 84 ? | 2-4 cf. Seru. (cf. *georg.* 2,288 [uar.?]; Lucan. 8,756) | 4 cf. Ou. *met.* 7,243 [ex Prisc. gramm. II,168,7-8 ?] | 4-7 cf. P. Fest. 87 | 8 cf. Vlp. *dig.* 43,14,1,5 | 10 ex Liu. 31,34,7 potius quam 34,27,3 | 10-11 cf. Non. 66 (cf. Cic. *Tusc.* 3,35) | 13 Ou. ? *fr. inc.* 9 | 13,1 Mart. *spect.* 13,3 | 1-2 ex Cald.? | 5 Mart. *spect.* 13,3 | Ou. *met.* 8,351 | 6 Mart. *spect.* 13,3 | 4,1 Mart. *spect.* 13,3 | 2 cf. 1,155 et 159 | 2-6 cf. Plin. *nat.* 34,138

1,2 perit v || 4 satorum *ova* || fulmine *U*: in f. *ov* à f. *a* || 2,2 scrobes quod *U*² *p.c.* || 2-4 tam — duabus *add. in mg. inf. U*² || 4 *Fanii U* || 7 aut *om. ov* || 9 aut¹) ut *o* || 12 *post perfossus add. et v* || 13 *transfossor U*: -fodior *ova* || 3,3 interfecerat *U a.c.*? || reliquerit *om. ova* || 5 uacillans *a* || 4,1 habeat *ova*

ad uitae humanae usum necessaria facimus. Praeterea hoc ad uoluptatem etiam utimur, ut puta ad uenatus, aucupia, piscationes, Siquidem in uenatu tela, in aucupio sagittas, glandes, in piscatu fuscina adhibemus. Sed eodem ad bella, caedes, rapinas, latrocinia utimur, et modo tormentis excutimus, modo lacertis iacimus, frequenter pennatis sagittis emittimus, ut celerius mors ad homines perueniat. In foedere quod expulsis regibus Romani cum **Porsena** fecerunt, prohibitum est ne ferro nisi in agricultura uteretur. Veteres quidam ne cum stilo etiam scriberetur uetium prodidere. In tertio Consulatu Magni **Pompeii** extat edictum in tumultu necis Clodianae, quo prohibetur ullum teli genus esse in urbe.

5 Ferrum in Hispania Bilbilim nobilitauit patriam Martialis; in Italia, Comum, non quia in iis locis ferrariae sint, sed quia aquae optima ad ferri temperamentum. Ex omnibus generibus palma quondam Serico ferro erat. Mirum est quantam cum magnete lapide, de quo supra diximus, hoc metallum concordiam habeat. Virus enim á magnete accipit, quod nulli alteri metallo accidit, retinet que longo tempore, aliud apprehendens ferrum. De magnete lapide **Dinocrates** architectus Alexandri, Arsinoes templum concamerare incoauerat, ut in eo simulachrum eius é ferro in aere pendere uideretur. Intercessit mors et eius et Ptolemaei regis, qui id sorori suae iusserat fieri. Ferrum accensum igni, nisi ictibus duretur, facile corrumpitur. Rubens non est habile tundendo, neque ante quam albescere incipiat. Aceto et alumine illitum fit simile aeri. Á rubigine uendicatur cerussa et gypso et pice liquida.

6 Á candente (f° 450r) ferro, hoc est ignito, fit **excandesco**, quod est ira inflammor; á quo **excandescencia**, ira sine modo existens, et ueluti quaedam inflammatio animi. **Candere** proprie est album esse. **Virgilius**: Candentis uaccae media inter cornua fudit. Ponitur etiam pro ignitum esse. Nam tunc uere ignita dicitur quaecunque materia quum non rubet, sed iam candet. **Cicero**: Candente carbone adurebat capillum. Hinc fit **accendo**, quod significat inflammo; et **succendo**, eiusdem significationis; et **incendo**, á quo **incendium**, inflammatio; unde **Incendiaria auis** inauspicata, propter quam lustratam saepenumero urbem legimus, et **spinturnix** á quibusdam uocatur. Quidam interpretantur ita nominari quaecunque apparuerit carbonem ex aris siue altaribus ferens. **Candidus**, quod ab albo differt. Nam (c. 702) candidum dicimus quod quadam nitenti luce perfusum est; **Album** autem, quod pallori est uicinum. **Virgilius**: Color deterrimus albis et giluo.

7 Á candeo fit **candescio** et **candela** á candore luminis; á qua **candelabrum** et **Cicindela**, de qua supra diximus. Et **candico** uerbum, dealbo. **Plynius**: Cuius radice utuntur ad candicandos capillos. Et **candido**, eiusdem significationis. **Pomponius**: Vestem lixiuio candidans. Et **candifico**. **Nouius**: Poliens sese et succis herbarum candificans cutem.

4,8-10 cf. Plin. nat. 34,138 | 10-14 cf. Plin. nat. 34,139 | 5,1-2 cf. Plin. nat. 34,144 | 2-3 cf. Plin. nat. 34,145 | 3-6 cf. Plin. nat. 34,147 | 6-9 cf. Plin. nat. 34,148 uar. | 9-11 cf. Plin. nat. 34,149 | 11 cf. Plin. nat. 34,150 | 6,1-5 ex Vall. eleg. 6,11 ? | 1 cf. Non. 266 ? | 2 cf. Cic. Tusc. 4,21 uar. ap. Non. 103 | 3-4 cf. Non. 266-7 (Verg. Aen. 4,61 uar.) | 5 Cic. off. 2,25 uar. ap. Non. 266 | 7-10 cf. Plin. nat. 10,36 | 10-12 cf. Seru. et georg. 3,83 | 7,1 ex Isid. orig. 20,10,4 ? et al. | cf. 1,87 | 2 cf. 3,277 | 2-3 Plin. ? | 3-4 Pompon. ? | 4 Nou. ? fr. inc. 2

4,6 uoluntatem v || 13 Consulato a || 5,3 quanta v || 5 accipit v || 7 cum camerare v || 8 uidere v || qui id] quid v || 11 liquida] aliqua v || 6,1 est¹ om. v || 2 et om. v || 6-10 fit — ferens add. in mg. U² || 7 post inflammatio del. A candeo fit U² || 7,3 ueste v || 4 lisciuiu ov || candidas v || Nonius ova || et add. s.l. U¹ || succi a

5 Ab hoc **candificatio** deriuatur, et **candefio**, á quo **candefactus**; et **candor**, hoc est albedo. Et á candido **candidatus**. Candidati enim dicebantur qui in comitiis magistratus petebant. Hi enim albo uestiri solebant. Hinc **Caesaris candidati** siue principis candidati appellati sunt qui epistolas principis in Senatu legebant. **Vlpianus**:
 10 Sanè uero omnes quaestores prouintias sortiebantur, uerum excepti erant Candidati principis: ii enim solis libris principalibus in Senatu legendis uacabant. Hodie que obtinuit indifferenter quaestores creati tam patricios quam plebeios: ingressus est enim et quasi primordium gerendorum honorum sententiae que in Senatu dicendae. Ex iis, sicut diximus, quidam fuerunt qui candidati principis dicebantur, qui que epistolas eius in Senatu legebant. **Quintilianus**: Galba pilam negligenter petenti 'sic' inquit 'Petis tanquam Caesaris candidatus', idest securus.

8 Á candeo etiam **canus** deducitur, notae significationis, quod tamen interdum pro antiquo accipitur, quia uetustate canescimus. **Virgilius**: Cana fides et Vesta Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt. Ab hoc **canesco**, canus fio, et **canicies**, color ipse. **Plynius**:
 5 Et ipsa iam canicie uenerabilis. Haec et **canitudo** á ueteribus dicta est. **Varro**: Sed neque uetulus Canterius quam nouellus melior, nec canitudini comes uirtus. Mirum est **Aristotelem** scripsisse caniciem hominis propriam esse, qum constet equum quoque canescere. (f°
 450v) Sed homo semper á priore parte capitis incipit, postea ab aduersa. **Canam** Graeci dicunt cistam rusticam ex uiminibus factam, quam nos **canistrum** uocamus; cuius diminutium est **canistellum**. Vnde **caniferae** mulieres appellatae quae
 10 canistrum capitibus gerunt. Veteres **canentas** capitis ornamenta dixere, et **canicas** furfures; unde **canicaceum** furfureum dicimus. **Pacuuus**: Qui apud te quasi seruus est canicaceum panem.

9 **NVMEN**, potestatem. **QVA**, Diana, Lucina scilicet. **SOLVTA**, absoluta, liberata á partu. **QVA**, Diana scilicet, quae praest uenationi. **PEREMPTA**, interfecta. **Perimo** ex per et emo componitur. **Emere** comparare est. **Plautus**: Vt uos in uostris uoltis mercimoniis Emundis et uendundis me laetum lucris Afficere. Veteres pro eo quod est accipio
 5 frequentissime usurparunt. Ab hoc igitur perimo deductum, quasi in totum emo. Nam, quod interficimus á nobis emptum et nostri omnino iuris factum esse uidetur. Ab eodem fit **adimo**, quod est aufero; et **interimo**, idem quod perimo; et **eximo**, aufero, excipio. **Pomponius** Iurisconsultus eximendi uerbum generale esse affirmat: etenim eripere, inquit, est de manibus auferre per raptum, eximere uero, quoquomodo auferre. Vt puta si quis
 10 non raperet aliquem, sed moram faceret quo minus in iudicium ueniret, ut actionis dies exiret, uel res tempore ammitteretur, uidetur exemisse, quamuis corpus non exemerit. Hinc **eximium** dicitur excellens, egregium; tractum ab eo quod in sacrificiis optimum pecus de grege eximebatur, uel quod primum erat natum. Et **eximii porci** dicebantur maiores qui ad sacrificandum electi erant. Sicut **egregiae oues** dicebantur é grege electae; á quo

7,6-7 cf. *Isid. orig.* 19,24,6 ? [et al.] 9-13 cf. *Vlp. dig.* 1,13,1,2-4 | 13-14 cf. *Quint. inst.* 6,3,62 | 8,2-3 cf. *Non.* 86 et *Verg. Aen.* 1,292-3 ex *Non.* 14 *Plin.* ? | 4-5 cf. *Non.* 82 (*Varr. Men.* 5) | 5-7 cf. *Aristot. hist. an.* 3,11 518A uel *gen. an.* 5,3 782A et *Plin. nat.* 11,131 | 7-11 cf. *P. Fest.* 45 et 65 | 11-12 *Pacuu.* ? *fr. inc.* 12 [Prete 12] [ex *Lucil.* 711 ap. *Non.* 88 ?] | 9,1 et 2 *Mart. spect.* 13,5-6 | 2 cf. *Cald.* ? | 3-4 cf. *Plaut. Amph.* 1-3 | 4-5 cf. *P. Fest.* 4 [= *Fest.* 270] | 8-11 cf. *Pompon. ap. Paul. dig.* 2,7,4 pr. uar. | 12-13 cf. *P. Fest.* 82 | 13-14 cf. *Don. Hec.* 66

7,7-8 siue principis candidati *om. ova* || 8,4 caniciae *o* || 10 canenta *v* || 9,3 nos in nostris *ov* || 4-5 Veteres — usurparunt *add. in mg. U²* || 4 post Veteres *add. enim ova* || 6 interfecimus *v* || 11 amitteret *v*

15 **egregium** dicimus excellens. Ab hoc fit **eximie** aduerbium, hoc est egregie, excellenter. Et ab eximo **exemptio**.

10 Et **Abemo**, idem quod **adimo**. **Plautus**: Abemito uestem. Et **Redimo**, quod modo simplicis sui signi- (c. 703) ficationem habet. **Cicero**: Qui merces redimunt ut statim uendant. Modo accipitur pro eo quod est libero. Vnde qui ab hostibus capti sunt, uel qui alicui poenae obnoxii, soluto pretio redimuntur. Item qui iniuste uexantur, si per
5 solutionem pecuniae liberati fuerint, **redemisse uexationem** dicuntur. Ab hoc **redemptor** et **redemptrix** et **redemptio** deriuantur et redempto frequentatiuum, cuius aliud frequentatiuum est **redemptio**. **Plautus**: Redemptitauere ad unum captos. Redimio uero significat caput orno, coronio; unde redimitum coronatum dicimus. **Virgilius**: Copa Sirisca, caput Graia redimita mitella. Hinc redimicula, ornamenta capitis
10 mulierum et uitiarum tenias uocamus. **Iuuenalis**: Accipiant te Paulatim qui longa domi redimicula sumunt Frontibus. Et **coemo**, idem quod (f° 451r) emo uel simul emo; á quo **coemptor** et **coemptrix** et **coemptio**. Et **demo**, detraho; á quo **demptor**, **demptrix** et **demptio**.

11 Item **damnum**. Siquidem **Paulus** Iurisconsultus **damnum** et **damnationem** ab ademptione et quasi diminutione patrimonii dicta esse affirmat. Et **damno** uerbum, quod modo significat damno afficio. Vnde et **condemno** dictum est; et é contrario, qui nullo damno afficitur **indemnitas** appellatur. Modo pro exhaeredo accipitur. Vnde é duobus
5 filiis alterum haeredem institutum, alterum damnatum legimus. Interdum pro compello, obliquo et necessitate astringo. **Terentius**: Tuus est damnatus gnatus, non tu. Quod apud iuris consultos per syncopen **damnas** dicitur. **Marcus**: Quisquis mihi haeres erit, dare damnas esto, fidei que eius committo uti det quantas summas dictauero. Sic enim **damnas** pro **damnatus** dicitur, sicut **raucis** pro raucitas, **satias** pro satietas. Non nunquam
10 pro morti do. **Virgilius**: Non dum illi flauum Proserpina uertice crinem Abstulerat, Stygio que caput damnauerat Orco. Item pro culpo, reprehendo. **Martialis**: Si schola damnatur, fora litibus omnia feruent. Saepe etiam pro libero, in qua significatione et **condemno** accipitur. **Titinnius**: Fortasse notum fuisse quo die liber foret. Nunc uoto condemnatus est: imolauit hostiam. **Virgilius**: Quem damnet labor aut quo uergat pondere laetum. **Idem**: Damnabis tu quoque uotis. **Turpilius**: Et amplius illam apparere condecet, quando quidem condemnata est.
15 **Sisenna**: Quod uoto damnati foetum omnem dicuntur eius anni statim consecrasse. **Cicero**: Rerum naturam quam errorem damnare maluimus nostrum. **Damnum datum** dicitur quotiens in agris nostris aliquid demptum est. **Idem**: Damni dati formulam excessit. Á **damnum** etiam **Epidamnus** deduci uidebatur, urbs Macedoniae. Propter quod Romani id
20 nomen uelut inauspicatum mutantes **Dyrrachium** uocitauerunt.

10,1 Plaut. ? fr. inc. 165 [ex P. Fest. 4 ?] | 2-3 Cic. ? fr. inc. 72 | 7 Plaut. ? fr. inc. 166 [ex P. Fest. 287 ?] | 9 Ps. Verg. *Copa* 1 uar. | 10-11 Iuu. 2,84-86 uar. | 11,1-2 cf. Paul. *dig.* 39,2,3 | 2-4 cf. Non. 276 | 5 ex Lucil. 424 ap. Non. 276 ? | 6 cf. Non. 276 (Ter. *Phorm.* 422) | 7-8 cf. Maecian. [non Marcus] *dig.* 32,95 | 9 cf. Non. 164 | cf. Non. 172 [uar. ?] uel P. Fest. 275 [= Fest. 274] [uar. ?] | 10-11 cf. Non. 276 (Verg. *Aen.* 4,698-9) | 11-12 Mart. 2,64,7 | 12-17 cf. Non. 277 (cf. Titin. *com.* 152-3; Verg. *Aen.* 12,727 uar.; ecl. 5,80; cf. Turpil. *com.* 127-8; Sisenna *hist.* 100; cf. Cic. *Tusc.* 5,4 [uar. ?]) | 18 Cic. ? fr. inc. 73 | 19-20 cf. Plin. *nat.* 3,145

9,16 eximio v || 10,1 Et — uestem *add. in mg.* U² || 6-11 et redempto — Frontibus *add. in mg. inf.* U² || 8 Redimo ova || 10 Accipient ov (*recte*) || 12 et¹ om. v || 11 *add. in mg. inf.* U² || 6 obliquo *add. s.l.* U² || 7 Quisquam v || 10 morte ov || 12 contendo v || 13 uoto) eius uoti a (= Non.) || 14 quo om. v || Idem) Virgilius ov || 15 *post* quandoquidem *add.* uoti a (= Non.) || 17 e. nostrum d. m. a (= Cic.) || 19 Epidamnus va

12 Ab emo etiam fit **emptor**, **emptrix**, **emptio** et **empticius** adiectiuum. Quippe empticiae res dicuntur quae emptae sunt, et empticius miles mercenarius. (f° 450 v mg. inf.) Quidam scripserunt **Emporium** quoque ab emo dictum, quasi emptorium. Est enim Emporium locus in quo mercatus seu nundinae fiunt, et in quem uendendi et emendi causa conueniunt mercatores. Sed falsum est. Quippe graeca uox est Emporium: Graeci enim ἔμπορον mercatorem dicunt, ἐμπορίαν mercatum, ἐμπόριον oppidum siue alium quemuis locum in quo fiat mercatus.

12,1-2 cf. Pap. ? | 3 cf. Hug. *emo* | 4 cf. Tort. ? et al.

12,1 et *om.* v || 2 et — mercenarius *add. U²* || Quidam — mercatus *add. in mg. inf. f° 450v U²*

DE EADEM. EPIGRAMMA XIII.

1 SVS FERA. Idem ferè argumentum quod superiorum duorum epigrammatum. Sed in hoc admiratur partum quod statim mortua matre quasi agnito periculo cucurrerit. IAM GRAVIOR. Propinqua partui. FACTA PARENS VVLNERE. Quia per uulnus peperit. EMISIT FOETVM. Ordo est: Emisit foetum, hoc est pignora,
5 uentris maturi.

2 FOE- (c. 704) TVM. Partum. Foetus enim dicitur quicquid animal parit, siue oua sint, siue animalia. Nam et mulier ipsa foeta dicitur, siue quae grauida est, unde foetum pro pleno ponitur. Virgilius: Loca foeta furentibus Austris. Siue quae iam peperit et onere leuata est. Idem: Feceerat et uiridi foetam Mauortis in antro. Nam enixam hanc
5 fuisse lac quod pueris prebebat ostendit. Hinc foetura deducitur, quod significat actum ipsum pariendi et ipsam, ut ita dicam, foetationem. Et enim foetare quoque Veteres usurparunt pro eo quod est foetum emittere. Plinius: Optima foetura est post uernum aequinoctium. Foetifico quoque ab eodem deriuatur, quod significat foetum facio; á quo foetificatio, hoc est foetura, et foetificae, quae foetum faciunt. Et confoeta sus á ueteribus dicebatur quae cum omni foetu adhibebatur ad sacrificium.
10 Et effoetae, non solum quae foetum emiserunt, sed etiam quae non amplius pariunt, siue quae foetum facere desierunt. Idem: Est autem tanta gallinis fecunditas ut aliquae et sexagena pariant oua, aliquae quotidie, aliquae bis die, aliquae in tantum ut effoetae moriantur. Hinc effectum dicimus exhaustum, debilem, á similitudine mulierum quas partus debiles
15 reddit. Et foetifera, quae foetum fert. Haec ferè omnia ad inanimata quoque transferuntur. Nam et foetum terrae dicimus, et effoetam tellurem, et foetificare arbores, et foeturam pratorum, et alia huiuscemodi.

3 Á foetu, quoniam foetando matres polluunt, fit foedo uerbum, quod significat polluo, inquino. Et foedum nomen, quod modo significat deforme. Terentius: Nunc tibi uidetur foedus quia illam non habet. Modo per metaphoram execrandum. Virgilius: Auersus quae refugit Foeda ministeria. Aliquando crudele. Salustius: Foedi oculi. Hinc foedere aliquando pro lacerare et cruentare accipitur. Hinc etiam foede aduerbium, quod modo pro turpiter, modo pro crudeliter usurpatur. Et foedus foederis secundum quosdam á porca foede, hoc est crudeliter, interfecta; á quo foedero uerbum et foedifragus, ruptor foederis. Et confoedusti apud ueteres, foedere coniuncti. Item á foeto foeteo, hoc est male oleo, á quo foetidus, male olens, et foetor, malus odor. Foedum
10 etiam ueteres Hedum, hoc est caprae filium, dixere; unde hedus quasi foedus est uocatus: sic folus pro holus, fostem pro hoste, fostiam pro hostia dicebant.

1,1 Mart. spect. 14,1 | cf. Cald. ? | 3 Mart. spect. 14,1 | cf. Mart. spect. 14,2 | 4 Mart. spect. 14,2 | 2,1 Mart. spect. 14,2 | 2-5 cf. Seru. Aen. 1,51 et Non. 312 (Verg. Aen. 1,51; 8,630) | 7-8 cf. Plin. nat. 10,150 | 10 cf. P. Fest. 57 | 12-13 cf. Plin. nat. 10,146 | 14-15 cf. Seru. Aen. 5,396 | 16 cf. P. Fest. 94 ? | cf. Lucr. 2,1150 uel 6,843 et al. | 17 ex P. Fest. 86 uar. ? | 3,2-4 cf. Non. 304 (Ter. Eun. 684; Verg. Aen. 7,618-9) | 4-5 cf. Seru. Aen. 2,55 (Sall. Car. 15,5) et ? 2,286 et al. | 6-7 cf. Seru. Aen. 8,641 = Isid. orig. 18,1,11 potius quam 1,62 uel P. Fest. 84 (et al.) | 7-8 ex Gell. 19,7,5 ? | 8 cf. P. Fest. 41 | 9-10 et 11 cf. P. Fest. 84 uar.

2,5 pueri ov || 8 Foetisco v || 9-10 Et confoeta — sacrificium add. in mg. U² || 9 et² om. v || 11 post non add. est v || 13 cottidiae o || intantum ova || 17 huiusmodi ova || 3,1-4,1 quoniam — Item add. in mg. U² || 2 post inquino del. Vnde U² || 4 oculij ouili v || 6 usurpatur om. ova || 8 Et confoedusti — coniuncti add. s. l. U² || 9 post odor del. Item U² || 11 hostem va || hostiam ova

4 Item **femina** appellata, ut supra diximus. Item **foenus**, hoc est usura. Nihil enim aliud (451v) est foenus quam foetus, hoc est partus, pecuniae. Qua propter Graeci quoque á pariendo foenus τόκον uocant, et τοκίζειν dicunt foenerare. Nam, quod aliqui scripserunt foenus ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, quod est apparere, deductum quod id genus hominum spetiem ostendent humanitatis et commodi esse uideantur inopibus nummos desyderantibus, penè ridiculum est. Á foenore foenusculum diminutiuum. **Plautus**: Ad danistam deuenires, adderes foenusculum. Et **lex foenebris** de credita pecunia, si quidem crediti nummi alios pariunt. Et **foenero** uerbum, quod est pecuniam siue aliam rem ad foenus mutuo, et cum accusatio iungitur. **Martialis**: Haec sapit, haec omnis foenerat una deos. Huius passiuum est **foeneror**. Vnde **res foenerata** dicitur ad foenus tradita. Á foenero **Foenerator**, qui graeca uoce, sed apud nos usitatissima, **Danista** dicitur. Et **foeneratrix**, quae ad foenus dat. Et **foeneraticus**. Pecuniam quippe foeneraticiam uocamus quae ex usuris est collecta.

5 5 Item á foenore **foenum** quod herbae eadem manentes quotannis nouas pariant. Sed de hoc et de deriuatis ab eo superius late disseruimus. Sunt qui **Foeniculum** quoque á foenore deductum uelint, quasi paruum foenus, quod semen eius terrae mandatum magno foenore reddat fructum. Herba est quam Graeci **marathron** uocant, uulgo nota. Hanc maxime nobilitauere serpentes, quae gustatu eius senectam exuunt et oculorum aciem succo reficiunt. Ex quo intellectum est hominum (c. 705) quoque caliginem eo praecipue releuari. Est in hoc genere siluestre quod alii **hippomarathron**, alii **myseneum** uocant, foliis maioribus, gustu acriore. Succus auribus instillatur uermiculis que in iis necat. Feniculum condimentis penè omnibus in-
10 10 sistor, et **oxyporis**, hoc est condimentis quae ex aceto fiunt, aptissime; á quo **oxyporopoli** dicuntur huiusmodi condimentorum uenditores. Quin crustis quoque panis feniculum subditur. Geniturae habundantiam quoquo modo sumptum facit. Vinum commendat; halitum oris gratiorem reddit. **Petridius** et **Nicander**, qui **Ophiaca**, hoc est quae ad serpentes attinent, scripserunt, et **Mycon**, qui **Rizitomena**, hoc est de radicibus ad medicinam pertinentibus, tradidit, nihil hippomarathro aduersus serpentes efficacius esse putauere.

6 **Valla** foenero scripsit duntaxat datiuo adiungi, et foeneror accipi pro eo quod est pecuniam mutuo; sed utrunque falsum. Nam et accusatiuo adiungitur foenero, et foeneror de re dicitur quae mutuo datur, non de homine qui ad foenus accipit. Item á foenore **foeneratio**, hoc est mutuatio ad usuram, quae et **foeneratus** dicitur, quartae declinationis.

7 Foetus autem á **foueo** deriuatur, quoniam et dum in utero est et postquam eductus est foetus, á matre fouetur, hoc est calefit. Fouere enim proprie est calidum

4,1 cf. 6,440 | cf. Balb. ? | 1-3 cf. P. Fest. 86 potius quam 94 + ? Non. 54 (Varr.) [uel Varr. ap. Gell. 16,12,7 ?] + ? Vall. *eleg.* 4,59 | 4-6 cf. Cloat. Ver. ap. Gell. 16,12,5 | 7 Plaut. *Pseud.* 287 | 7-8 cf. P. Fest. 86 potius quam 94 | 8-9 ex Aug. in *psalm.* 36 *serm.* 3,6 ? | 9-10 Mart. 1,76,6 | 11-12 ex P. Fest. 68 ? | 5,1 cf. P. Fest. 86 | 2 cf. 2,261 | 2-4 ? | 4-5 cf. Ps. Apul. *herb.* 124 uel Isid. *orig.* 17,11,4 et al. | 5-7 cf. Plin. *nat.* 20,254 uar. | 7-8 cf. Plin. *nat.* 20,255 uar. | 8-10 et 11-12 cf. Plin. *nat.* 20,256 uar. | 12 cf. Plin. *nat.* 20,257 | 13-16 cf. Plin. *nat.* 20,258 uar. | 6,1-2 cf. Valla *eleg.* 5,25 | 4 ex Mart. Cap. 3,305 ? | 7,1-2 ex Isid. *orig.* 11,1,144 | 2-3 ex P. Fest. 85 ?

4,3 τόκον... τοκίζειν a || 6-7 foenusculum — Et *add. in mg. U²* || 7 *post* Plautus *del.* Foenusculum surripisses patri et *U²* || *post* foenebris *del.* dicta *U* || 11-12 qui — dicitur *add. in mg. U²* || 12 *post* foeneratrix *del.* deducuntur *U²* || 5,2-16 Sunt — putauere *add. in mg. inf. U²* || 4 Marathrum *U²* *lemna* || 7-8 Hippomarathrum *U²* *lemna* || 9 penè *U²*: fere ova || 11 oxyporopolae a || 12 sumptum *U²* *p.c.* || 14 Myron v || 14-15 rizitonumena ova || 7,2 est³ *om. ov*

teneri siue calefacere. Vnde **focus** dictus est, in quo ignis seruatur, etiam si ara sit. Cuius diminutiuum est **foculus**. **Gellius**: Tum illa foculum coram rege cum igni apposuit et tris libros ex nouem deurit et coquit. Et ab hoc aliud diminutiuum **focillus**, á quo **focillo** calfacio. Vnde fit aliud compositum **refocillo**; á quibus **focillatio** et **refocillatio**. Reperitur etiam **focillor** deponens. **Varro**: Propter secundas res sublato metu non in communi spectant, sed suum quique commodum focillantur. Est autem focillare siue focillari recreare, nutrire; et focillatio, recreatio. Veteres **foculare** quoque aliquando pro focillare usurparunt. Et **focula** pro nutrimentis. Foueo tamen aliquando pro nutrio accipitur. **Virgilius**: Progeniem nidos que fouet. Hinc **fauí**, de quibus supradiximus, appellati, quod in iis apes (f° 452r) foetus suos foueant. Et **Faunius**, quod cuncta foueat. Est enim hic uentus, ut supradiximus, genialis spiritus mundi. Eo maritantur uiuescentia é terra et equae etiam in Hispania concipiunt. Aliquando pro madefacio. **Idem**: Fouit ea uulnus lymphá longeuus Iapix. Hinc **fomenta** dicuntur applicationes rerum calidarum siue humidarum ad partes corporis laesas medendi gratia, quae et fotus appellantur. **Plynius**: Decoctura eorum coeliacos iuuat potione et fotu. Interdum etiam pro constituo. **Virgilius**: Sub terra fouere larem. Hinc **faussae** dictae sunt foueae in quibus circa templa aqua inclusa constituebatur. Sunt etiam qui putent faussas fuisse in **Capitolio** cellis cisternis que similes, ubi reponi erant solita signa uetera quae ex eo templo collapsa essent et alia quaedam religiosa donis consecratis. Quidam tamen faussas quasi flauissas dictas existimant, de quo inferius dicemus. Quandoque etiam pro faueo et in delitiis habeo. **Idem**: Ille Neeram Dum fouet ac ne me sibi praeferat illa ueretur.

8 Ab hoc duo composita fiunt: **refoueo**, eiusdem penè cum suo simplici significationis; et **confoueo**, simul foueo. **Confoeta** sus dicebatur quae cum omni foetu adhibebatur ad sacrificium. Item **fomes** á fouendo, hoc est nutriendo, ignem. Est enim fomes assula ex arbore excussa dum caeditur; item, quaecunque materia sicca in qua facile ignis inflammatur, quod aperte declarat **Virgilius**: Ac primum silicis scintillam excudit Achates, Suscepit que ignem foliis atque arida circum Nutrimenta dedit, rapuit que in fomite flammam. Per metaphoram autem fomitem appellamus quicquid accendit nos atque excitat ad aliquid agendum. **Gellius**: Fomitem esse quendam dicens et incitabulum ingenii uirtutisque, si mens et corpus hominis uino flagraret. Et **fullo** á fouendis (c. 706) aqua calida uestibus. Sunt enim fullones, ut **Vlpianus** affirmat, qui curanda polienda que uestimenta accipiunt; quorum ars **Fullonia** appellatur.

9 Et **fauilla**, quod ignem tectum foueat. Est enim fauilla deserta igne **scintilla**, dicta á scindendo, quasi scindilla, quod scindatur ab re ignita; á qua fit **scintillo** uerbum, quod significat refulgeo, splendo, mico. Á scindo uero fit **rescindo**, **scissio**,

7,3 et ? 4 cf. *Isid. orig.* 20,10,1 ex *Varr.* [ap. *Seru. auct. Aen.* 3,134 uel 11,211 uel *Isid. diff.* 1,307] et ? *P. Fest.* 85 et al. | 4-5 cf. *Gell.* 1,19,5 [uar.?] | 6 cf. *P. Fest.* 85 ? | 7-8 cf. *Varr. ap. Non.* 481 uar. [1471] | 8-9 cf. *Balb.* ? | 9-10 cf. *Non.* 9-10 | 10-11 cf. *Non.* 311 (*Verg. georg.* 4,56) | 11-12 (3,293; c. 946,17-26) ex *P. Fest.* 88 | 12-14 (3,94) cf. *Plin. nat.* 16,93 | 14-15 cf. *Non.* 311 (*Verg. Aen.* 12, 420) | 15 ex *P. Fest.* 85 ? et al. | 17 cf. *Plin. nat.* 23,14 [uar.?] | 17-18 cf. *Non.* 311 (*Verg. georg.* 4,43) | 18-22 cf. *P. Fest.* 88 + *Gell.* 2,10,3 (cf. *Varr. et Q. Valer. Soran. ap. Varr.*) + ? *Non.* 112 | 22 cf. 19,6 | 23 *Verg. ecl.* 3,3-4 | 8,2-3 *P. Fest.* 57 | 3-4 cf. *P. Fest.* 84 potius quam *Ps. Acr. sar.* 1,1,82 uel *Seru. auct. Aen.* 1,176 uel *Isid. orig.* 17,6,26 | 5-7 *Verg. Aen.* 1,174-6 uar. | 8-9 *Gell.* 15, 2,3 [= *Macr. sar.* 2,8,4 uar.] ex *Plat. leg.* 671 B | 10-11 cf. *Vlp. dig.* 47,2,12 pr. | 9,1 *Seru. Aen.* 3,573 = *Isid. orig.* 19,6,6 et al. | 2-3 cf. *Hug. scindo* uel *Balb.*

7,6 calefacio va || 9 nutrire add. in mg. U² || 14 uiuescentia ova || equae] quae v || 16 post laesas add. et ova || 17 quae — fotu add. in mg. U² || 18 Virgilius] Idem U a.c. || 22 faussas... flauissas va || 23 Ille] -ae a om. v || praefert o || 9,2 scintillo U a.c. || 3 refulgio o

scissura; item **scandula**, quasi **scindula**. Sunt enim **scandulae** parvae **tabellae**, hoc est in paruas **laminae scissae**, é robore aut alio ligno, maxime que é **glandiferis** et quae resinas ferunt omnibus, quibus tecta teguntur. **Scandula** tectam fuisse Romam usque ad bellum **Pyrrhi**, **quadringentis septuaginta annis Cornelius Nepos** autor est. Item **scissus** **quartae declinationis**, hoc est **scissura**. **Varro**: Scissu materiae fatigatus, quiescebat lectulo. Item **scissile**, quod **scindi** potest. Et est **primogenium** uerbum, nisi forte á caedendo deductum uideatur, aut á **graeco σχίζω**; á quo **σχίσμα**, hoc est **Schisma** scissura dicitur. Hinc diuisionem ecclesiae **schisma** appellamus.

10 PIGNORA. Filios. **Pignus** proprie **hypotheca** est. Sic enim **Graeci** uocant quod **creditori** datur ut sit **securus**. Aliquando tamen accipitur pro eo quod deponitur ab iis qui simul decertant apud **sequestrum**. **Virgilius**: (f° 452v) Ego hanc uitulam, ne forte recuses, Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere foetus, Depono. Tu dic mecum quo pignore certes. Sed in hunc sensum raro reperitur. Illo figurato crebrius utimur, qum aut munus nostrum aut aliquid aliud simile **pignus** esse amoris et **beniuolentiae** dicimus. **Idem**: Nostri monumentum et pignus amoris. **Idem**: Ipse pater dextram **Anchises** haud multa moratus Dat iuueni atque animum presenti pignore firmat, quasi dicat 'securum facit', ut qui dat pignus. Quoniam uero filii uidentur tanquam **pignora** inter uirum et uxorem esse, tum uinculi ne alioquin forte diuortium fiat, tum caritatis, factum est ut frequenter **pignora** pro ipsis filiis capiamus. **Ouidius**: Dulcia sollicitae gestabant pignora matres. Huius rei argumentum est quod legimus saepe **pignora filiorum**. **Suetonius** de **Tyberio**: Communis filii pignora. **Idem**: Tam marium quam feminarum pignora. Quidam **pignus** ab **hypotheca** ita distinguunt ut **pignus** sit quod traditur **creditori**, praesertim si mobile sit, **hypotheca** uero, quod sine traditione nuda conuentione tenetur. Sed hoc falsum esse manifestum est, qum **hypotheca** nihil aliud apud **Graecos** quam apud nos **pignus** significet.

11 Á pignore fit **pignero** et **oppignero**, quod est: in pignus do. Et **repignero**, quod est soluto debito pignus recipio. Ab his **pignerator**, **oppignerator**, **repignerator**, **pigneratio**, **oppigneratio**, **repigneratio** deducuntur. Mirum est scripsisse **Vallam** quod **pignero** est 'do aliquid **arraboni**': **pignerare** enim aliud est quam **dare arraboni** siue **arrae**; quippe **pigneramus** quod nobis restituta **creditori** pecunia reddi uolumus. **Damus** autem **arram** siue **arraboni** siue **arrae** uel partem pecuniae uel aliud aliquid pro re empta, quod non restituitur, sed uel ammittitur, nisi soluatur residuum, uel si soluatur, in partem pretii, quando solutio fit, computatur. **Plautus**: Cui subegi foenore argentum ab **Danista**, ut **sumeret** quod isti **daremus arraboni**. **Danistae** **Foeneratores** dicuntur. **10 Graeci** enim **δανείζειν** foenerari, **δανειστὴν** foeneratorem, **δάνειον** foenus, **δανειστικὸν** foeneraticum nuncupant.

12 MATVRI. lam apti ad pariendum, de quo uocabulo superius locuti sumus. **IACVIT**. Mortuus est. **Iacere** manifestam significationem habet. **Virgilius** : Silenum

9,4 cf. Pap. *scandulae* uel *scin-* uel Hug. *scindo* uel Balb. | 5-7 cf. Plin. *nat.* 16,36 (Corn. Nep.) | 8 cf. Gloss. II,450,14 [et al.] | 8-9 Varr. ? *fr. inc.* 29 | 10,1 cf. Mart. *spect.* 14,1 | Cald. | 1-5 cf. Vall. *eleg.* 6,57 (Verg. *eccl.* 3,29-31) | 6-7 cf. Verg. *Aen.* 5, 538 uel 572 | 7-11 cf. Vall. *eleg.* 6,57 (Verg. *Aen.* 3,610-1) | 11 Ou. ? *fr. inc.* 10 | 11-16 cf. Vall. *eleg.* 6,57 (cf. Suet. *Tib.* 7,3; ex Suet. *Aug.* 21,2; cf. Inst. Iust. 4,6,7) | 11,1 et 1-2 cf. Vall. *eleg.* 6,57 | 4-5 cf. Vall. *eleg.* 6,57 | 6-8 ex Isid. *orig.* 5,25,20 ? | 8-9 cf. Plaut. *Most.* 917-8 [uar.?] | 9 cf. P. Fest. 68 ? | 10-11 cf. Gloss. II,266, 27-29-26-30 | 12,1 Mart. *spect.* 14,1 | cf. 2,734 et 3,423 | 2 Mart. *spect.* 14,3 | 2-6 cf. Non. 326

9,4-9 Item — Item *add. in mg. inf. U²* || 4 *scindula U²* : sand- ova || 5 que *om. ova* || glandiferas o || 6 *ante* omnibus *del. .p. .is U²* || 9-11 nisi — appellamus *add. in mg. U²* || 10,10 alioqui a || 11,1 *pignero* et *oppignoro*... *repignoro ov* || 2 iis *ova* || 3 *repigneratio om. a* || 5 *pignoramus v* || 8 foenore *U² p.c.* || 9 *sumerent a* || *daremus U² p.c.* || 11 foeneraticum v || 12,2 Virgilius] *Idem ov*

pueri somno uidere iacentem. **Idem:** Strata iacent passim sua quaeque sub arbore poma. **Cicero:** Patris, ii quos uidetis (f° 453r) iacebunt in limine. Per metaphoram tamen iacere aliquando accipitur pro eo quod est esse, extare. **Virgilius:** Sed iacet aggeribus (c. 707) niueis informis et alto Terra gelu. **Salustius:** In medio campus iacet aquis undique scatens. Aliquando pro squalere et maestum esse, quod infirmorum ac male habentium iacere proprium sit. **Lucillius:** Et sua praecipue retro relicta iacere. **Idem:** Humana ante oculos foede cum uita iaceret In terris. Quandoque etiam pro mortuum siue interfectum esse, quod iaceant nec amplius moueantur cadauera. **Lucanus:** Ille iacet, paci quem praetulit orbis. Item pro sepultum esse. **Martialis:** Non aliter cineres mando iacere meos. Ab hoc composita fiunt **adiaceo**, quod est adhaereo. **Obiaceo**, ex aduerso situs sum. **Subiaceo**, subditus sum; á quo **subiecti** dicuntur subditi. **Virgilius:** Parcere subiectis et debellare superbos. **Ennius** pro subiectis frequenter **subices** usurpauit.

13 CVCVRRIT. Cum cursu fugit, ut euitaret periculum. **Currere** proprie in terra dicimus, unde fit **cursum**. **Virgilius:** Hic qui forte uelint rapido contendere cursu. Sed figurate et in mari naues uelociter euntes, et in aere aues uelociter uolantes currere dicuntur. **Idem:** Sed tibi qui cursum uenti, quae fata dedere? **Apuleius:** Et inopinati auium cursus terrorem adiecere. Á curro etiam deducitur **cursum**, idem quod **cursum**. Et **cursum**, hoc est **carrus**, quod eo ueteres ad cursum in ludis uterentur. Quippe **cursum** appellatione **bigae** etiam et **quadrigae** continentur, unde triumphales **cursum** uocati. Huiusmodi **cursum** **Stadiodromos** dicitur. Et enim **στάδιον** Graeci locum in quo ludi tales exercentur appellant, quem nos **curriculum** dicimus, **δρόμον** **cursum**. **Plynius:** Pythagoram uicit Leontius, quum fecit **Stadiodromon** **Monostylon** qui Olympiae ostenditur. **Monostylon** unius columnae significat, hoc est una columna descriptum: **μόνον** Graeci solum dicunt, **στῦλον** columnam.

14 Á curru fit **curriculum** siue **curriculum** (utroque enim genere dicitur), quod proprie significat paruum cursum. **Curtius:** Aliorum turbati equi, non in uoragines modo lacunas que, sed etiam in amnem praecipitauerunt curricula. Hinc á **curruum** **cursum**, **curriculum** etiam pro **cursum** ponimus. **Plautus:** Licet nobis abire **curriculo**. **Idem:** Nam ut ad portum te conspexi, **curriculo** ocepi sequi: uix adipiscendi potestas modo fuit. Item pro loco in quo **curritur**. **Apuleius:** Quos saepe in **curriculo** uictores fuisse constabat. **Hinc curriculum** (f° 453v) pro temporis aduerbio ponitur et significat statim, celeriter. **Virgilius:** **Curriculo** expulerat somnum quum femina primum. Item á **curru** **curulis** una littera detracta. Hinc **Sellam curulem** uocamus, qua sedentes magistratus in **curru** uehebantur. Quod **insigne** á **Thuscis** sumptum supra memorauimus. Et **aediles curules**, de quibus su-

(Verg. ecl. 6, 14; 7,54; cf. Cic. Verr. II,5,118; Verg. georg. 3,354-5) | 12,6 Sall. ? fr. inc. 22 [Ol. 7] | 7-9 cf. Non. 326-7 (cf. Lucil. 1012 [uar. ?]; Lucr. [non Lucil.] 1,62-63) | 10 cf. Lucan. 9,229 [uar. ?] | 11 Mart. 1,88,10 | 13 Verg. Aen. 6,853 | 14 cf. P. Fest. 304 (Enn. trag. 2) | 13,1 Mart. spect. 14,3 | 2 cf. Non. 251 (Verg. Aen. 5,291) | 2-4 cf. Vall. eleg. 6,5 | 4 Verg. Aen. 3,337 ap. Non. 251 | 4-5 Apul. ? fr. inc. 123 | 5 cf. Vall. eleg. 4,2 ? | 5-6 cf. Prisc. gramm. II,262,14 uel 263,12-15 uel Isid. orig. 18,35,1, et ? 20,12,1 | 6-7 ex Isid. orig. 18,35,1-36,1 ? | 9 ex Char. gramm. p. 97,22-25 | 9-10 cf. Plin. nat. 34, 59 uar. | 14,1 ex Non. 263 uel P. Fest. 49 ? et al. ? | 1 et 2-3 et 3-4 cf. Vall. eleg. 1,5 (Curt. 8,14,8) | 4 cf. Plaut. frg. inc. 4 ap. P. Fest. 49 | 4-5 cf. Plaut. Epid. 14-15 | 5-6 cf. Vall. eleg. 1,5 | 6 Apul. ? fr. inc. 124 | 6-7 ex P. Fest. 49 | 7-8 Verg. Aen. 8,408 | 8-9 ex Isid. orig. 20,11, 11 potius quam Gell. 3,18,4 uel Seru. Aen. 11,334 + P. Fest. 49 | 10 (2,797) cf. Macr. sat. 1,6,7 | 10-11 cf. 2,152

12,3 Idem] Virgilius ov || 4 patres a || 8 Idem] Lucretius a (recte) || 9 mortuum siue interfe- U² p.c. || 10-11 Item — meos add. in mg. U² || 14 Subdices v || 13,2 Hinc ova || 3 naues] aues a 1526 || 14,4 ut om. ova || 9 quae v || sedente ov

perius diximus; et **curules equos** quadrigarios, qui á reda **redarii** uocantur. **Reda** uehiculum est. **Cicero**: Si tuam heri redam non habuissem, uarices haberem. **Currus** et **carros** dicimus, et in neutro genere **carra**. **Caesar**: Inter carros impedimenta que praelium commiserunt. **Hircius**: Pompeius ea die per uiarum angustias **carra** complura multos que lanistas retraxit. 15 **Á carro carruca** dicitur, **curriculi** genus; á quo **carrucarius**. **Pomponius**: Plerasque mulas **carrucarias** tales esse ut transiungi non possint.

15 **15 Carpentum** quoque genus carri est, non tamen á carro deductum, ut quidam uolunt, sed á Carmente, Euandri matre, quasi carmentum. **Ouidius**: Nam prius Ausonias matres Carpenta uehebant, Haec quoque ab Euandri dicta parente reor. Ab hoc fit **carpentarius**, unde **carpentarium** equum dicimus qui **carpentum** ducit, **Carpentarium** 5 **fabrum**, qui **carpenta** facit.

16 **Item á curro** fit **cursim** aduerbium, quod significat **currendo**; et **incursim**, quod significat **celeriter**. **Cecilius**: Nullus sum, nisi meam rem iam omnem propero **incursim** perdere. Et **cursor**, qui **currit**; aliquando etiam **tabellarius**, á **celeritate** **currendi**. 5 **Martialis**: **Cursor**em sexta tibi, Rufe, remisimus hora. Et **cur-** (c. 708) **sito** frequentatiuum; á quo **cursitabundus**, qui **currit**, et, quo non nulli utuntur, **cursorius** equus, pro **desultorio**.

17 **Item ab eo composita** fiunt **Accurro** et **intercurro**, notae significationis. **Occurro**, quod modo significat **obuius** fio. **Virgilius**: Hic illi occurrit Tydeus. Modo in mentem uenio. **Cicero**: Nihil mihi tunc occurrebat quod ad te scriberem. Aliquando offeror. **Idem**: Occurrebat ibi oratio, id est: offerebat sese oratio. Ab hoc deriuatur **occursus** 5 **quartae declinationis** et **occurso**, á quo **occurratio**. **Percurro**, **currendo** peragro, ut 'omnem prouintiam percurrit', hoc est: **currendo** uestigauit. Hinc figurate **percurrit** librum dicimus, hoc est: **celeriter** legit; **percurrit** exercitum, **percurrit** castra, id est: cum quadam **celeritate** **lustrauit**. Ab hoc fit **percursio**, hoc est **excursus**. **Cicero**: Propter animi multarum rerum **percursiones** breui tempore. **Transcurro**, **currendo** trans- 10 **gredior**; á quo **transcursus**. **Decurro**, **deorsum** curro; á quo **decursus**. **Excurro**, **extra** curro; unde **excursus** et **excursiones** militum dicimus, qui ex castris exeuntes in hostilem agrum grassantur. **Procurro**, **procul** curro. **Præcurro**, **currendo** praeuenio; á quo **praecursus** (f° 454r) et **praecursor**. **Incurro**, **aduersus** aliquem curro; unde **incursus** atque **incursiones** hostium dicimus. **Item** **incido**. **Plynius** 15 **iunior**: Neque enim putauit fore ut in tantum odium tam leui causa **incurreremus**. Ab hoc fit **incurso** et **incursor** deponens, á quo **incursatio** et **incursim** aduerbium, hoc est **celeriter**. **Cecilius**: Nullus sum nisi meam rem iam omnem propero **incursim** perdere. **Succurro**, quod modo significat **sубuenio**, **opem** fero. **Plautus**: Succurrite mihi sultis, nec tam turpiter sinite labefactariis. **Modo** in mentem uenio. **Cicero**: Neque enim mihi succurrebant 20 **uerba** quae ante **discessum** á Dolabella **audieramus**. **Discurro** **uagor** et **modo** huc, **modo** illuc

14,11 cf. P. Fest. 49 | 12 Varr. [non Cic.] ap. Non. 167 | 12-13 ex Non. 195 ? [et Isid. orig. 18, 35,1 uel 20,12,1 ?] | 13-14 Caes. Gall. 4,14,4 | 14 cf. Bell. Hisp. 6,2 | 15-16 cf. Pompon. ap. Vlp. dig. 21,1,38,8 | 15,1-2 cf. Isid. orig. 20,12,3 et al. | 2-3 Ou. fast. 1,619-20 [ap. Tort. ?] | 4-5 cf. Isid. orig. 19,19,1 ? et al. | 16,1 cf. Vall. eleg. 6,20 | 1-3 cf. Non. 127 (Caecil. com. 46) | 3 ex Varr. ling. 8,15 uel 53 uel Prisc. gramm. II,434,13 | 4 Mart. 3,100,1 | 17,2 cf. Non. 360 (Verg. Aen. 6,479) | 3 Cic. ? ex fam. 12,9,1 ? | 4 ex Cic. Verr. II,5,104 ap. Non. 360 | 9 cf. Cic. Tusc. 4,31 uar. ap. Non. 161 | 10-11 et 13-14 cf. Balb. curro ? | 15 Plin. iun. ? | 16-17 cf. Non. 127 (Caecil. com. 46) | 18-19 Plaut. ? fr. inc. 167 | 19-20 Cic. ? fr. inc. 74

16,1-3 et — **perdere** *add. in mg. U²* || 1 **incursum** v || 3-4 aliquando — **hora** *add. in mg. U²* || 17,1 **intercurro** **incurro** v || 5 *post* quo *add.* etiam *ov* || 6 omnem *U² p.c.* || 8-9 **Ab** hoc — **tempore** *add. in mg. U²* || 15 **incurreremus** v || 16 et 17 **incursum** v || 20 **Dolabella a** (*recte*)

curro, nec consisto alicubi. **Martialis**: Discurrens tota uagus urbe, nec ulla cathedra est Qua non mane feras irrequietus aue. Vnde **discursum** orationis dicimus quum eam celeriter legendo percurrimus. **Recurro**, rursus curro, aliquando etiam confugio; á quo **recursus**. **Concurro**, simul curro, confluo. **Valerius**: Concurrere, inquit, ciues: nam moenia urbis ruunt. Ab hoc **concursum**, **concursum**, **concurso** et **concursum**. **Cicero**: Concursum illa atomorum.

18 Sunt etiam qui **Carinam** á curro deductam uelint, quasi **Currinam**, quod per eam liceat currere. Est enim infima pars nauis et ipsa nauis concauitas; á qua **carinatim** aduerbium, quod significat ad similitudinem carinae. Item **Carinae** Romae dicebantur aedificia facta in modum carinarum quae erant intra templum Telluris. **Virgilius**: Passim que armenta uidebant Romano que foro et lautis mugire Carinis. Á carina etiam **Carinatum** dicimus concauum et ad carinae similitudinem factum. Item **carino** uerbum, quod significat probra obiicio, quod **carinantes**, hoc est probra obiicientes, sint infimae sortis hominum, sicut pars nauis infima est carina. Poetae aliquando **Carinam** pro ipsa naui usurpant.

19 CADENTE. Moriente. **Cadere** proprie ruere est. **Virgilius**: Illa cadens raucum per leuia murmur Saxa ciet. Interdum tamen ponitur pro eo quod est accidere, euenire. **Cicero**: Et ut iidem dicunt, omnes numeros habet nec praeter sapientem cadere in quenquam potest. Interdum pro mori, occidere. **Virgilius**: Cadit et Rhipheus iustissimus unus Qui fuit in Teucris. Ab hoc fit **casus**, quod modo fortunam significat. **Seneca**: Multa enim casu potius quam ratione eueniunt. Modo ruina. **Curtius**: Inopinato redae casu oppressus. Aliquando calamitatem, infortunium. **Virgilius**: Sed si tantus amor casus cognoscere nostros, Et breuiter Troiae supremum audire laborem. Interdum uocabulorum formas, utputa generandi, accusandi casus, quia in aliam atque aliam cadunt effigiem. Casum etiam ueteres antiquum uocabant, quasi iam cadentem. (c. 709) Item á cado **casa**, quemadmodum supra diximus, quamuis aliqui á cauatione potius nominatam uelint; á qua fit diminutiuum **casula**. Et **casaria** dicta est mulier quae casam custodit. Item á cado **caso** frequentatiuum, et ab eo aliud frequentatiuum **casito**, de quibus superius diximus. Et **casabundus**, crebro cadens.

20 Et **caducor**, praecipitor. **Varro**: Et frigido nimbo aqua iacta caducimur. Ruentis pertinere aquatiles quer- (f° 454v) quedulae natantes. Vbi obiter notandum est **querquedulae** anaticulas esse paruas, in aqua ferè uiuentes, quae uulgo etiam ita uocantur, á uoce ita dictas. Et **caducum**, quod momentaneum est, non perpetuum. Item **caducum** mortuum. **Virgilius**: Bello que caduci Dardanidae. Hinc **caduca auspicia** dicebantur, quum aliquis in templo excidebat, ueluti uirgae manu. Et **caduca haereditas**, quum haeredes ceciderunt, unde qui huiusmodi hereditatem accipiunt uocantur **caducarii**. Et **cadauer**, corpus mortuum. Et **caduum**, quod per se cecidit, unde **caduia poma** appel-

17,21-22 Mart. 4,78,3-4 uar. | 24-25 ex Val. Max. 1,6,12 | 25-26 ex Cic. *fin.* 1,20 [uar. ?] | 18,1 cf. *Isid. orig.* 19,2,1 et al. | 2 cf. P. Fest. 47 | 3-5 cf. Seru. et *Aen.* 8,360-1 | 6 ex *Plin. nat.* 9,94 uel 11,207 ? | 7-8 cf. P. Fest. 47 | 19,1 Mart. *spect.* 14,3 | 1-5 cf. Non. 266 (*Verg. georg.* 1,109-10; *Cic. off.* 3,14; *Verg. Aen.* 2,426-7) | 5 et 6 cf. Pap. uel Balb. ? | 5-6 Sen. ? ex *epist.* 77,33 ? | 6 Curt. ? | 7-8 *Verg. Aen.* 2,10-11 | 8-9 cf. P. Fest. 58 | 9 ex P. Fest. 47 *casum* ? | 10-11 cf. 2,331 | 11 cf. P. Fest. 47 [uar. ?] | 12 cf. P. Fest. 48 | 12-13 cf. 2,331 | 13-14 P. Fest. 48 | 20,1-2 cf. Non. 91 uar. [1471 + ?] (cf. *Varr. Men.* 576 uar.) | 4-5 cf. Seru. et *Aen.* 6,481-2 | 5-6 cf. P. Fest. 64 | 6-7 cf. *Isid. orig.* 5,25,8 [et al. ?] | 7 cf. Gloss. passim | 7-8 cf. Seru. 6,481 et al.

17,21 Quò a || 18 add. in mg. inf. U² || 3 Item U² p.c. ova : et carino cauo U²a.c. || post Carinae del. etiam U² || 19,2 leuia] laenia v || 6 rede o redde v || 11 cautione ova || 20,3 anaticulas] aq(u)a-ticulas ov || 5 Hic v || 6 hereditas U, sed hae-U lemma ova

lamus, quae non sunt manu collecta, sed sua sponte in terram cadere. Item folia
 10 **caduia**, quae per se ex arboribus cadunt. **Plynius**: Colligi mala post aequinoctium autum-
 nale; Cadiua separari; stramentis, storiis paleis ue sustemi. **Idem**: Caetera mala foliis ficulneis, praeter
 quam cadiuis, singula conuolui. Et **caduceum**, ut quidam putant, quod cadere faciat
 contentiones atque certamina; á quo **caduceator**, de quibus superius diximus. Et
 15 **caducus** uulgo **morbus** comitalis, quod cadere hominem faciat. Et **stillicidium** ac
stiricidium, de quibus supra diximus, quod stillatim cadant. Et **caduca**, quasi cito
 cadens. Viuit enim rore et cito deficit. **Casnar** quoque á cadendo deductum non nulli
 uolunt, sed hoc Oscorum lingua senem significat. **Cadurcum** uero tentorium est quo
 merces teguntur.

21 Praeterea composita á cado fiunt **accido**, quod proprie significat euenio. Á quo
 fit **accidens**, oppositum substantiae, quod Dialectici diffiniunt quod adest et abest
 praeter subiecti corruptionem. Iuris consulti **accido** usurpant pro eo quod est morior,
 quemadmodum simplex quoque eius accipi supra memorauimus. Vnde si quis in
 5 testamento ita scripserit 'Si quid filio meo acciderit, Dama seruus meus liber esto'.
Idem est ac si diceretur 'si filius meus mortuus fuerit'. **Occido** penultima correpta,
 modo obuenio, unde **occasio** dicta est opportunitas temporis casu proueniens; modo
 interimor, á quo **occasus** interitus. Aliquando cado, unde occidere sol dicitur, quia
 cadere uidetur dum mergitur, et occasus mersio solis in oceano; uel per metaphoram
 10 occidere sol, hoc est mori dicitur dum mergi uidetur, quemadmodum é contrario
 oriri dum uidetur surgere. Ab hoc etiam **occiduum** deriuatur, quod occidit. Et **oc-
 cidens** substantiarum plaga in quo sol occidit. Vnde et **occidentalis** (f° 455r) plaga
 appellatur. **Decido**, notae significationis, á quo **deciduum** eiusdem significationis
 cuius est occiduum. **Laberius**: Decidua folia pandit. **Excido**, modo cado. **Virgilius**:
 15 Exciderat puppi. Hinc **excidium** et **excidio**, de quibus superius diximus, quamuis ali-
 qui á caedendo potius haec deducta existiment. Modo in obliuionem uenio. **Idem**: Nec
 dum etiam causae irarum saeui que dolores Exciderant animo. **Plynius**: Subiit autem mihi quod anno
 ante exciderat. **Procido**, cado, procumbo. **Incido**, cado. **Recido**, rursus cado. Á quo
 20 **recens** nouum, hoc est quod nuper accidit; unde **recentior**, **recentissimus** et
aduerbia recenter, recentius, recentissime. **Cicero**: Horum recentiorum nunquam
 dictum ab ullo, quod sciam. Item aduerbium **recens**. **Plautus**: Qui recens ex agro uenerat. Et
recento uerbum, renouo; cuius passiuum est **recentor**. **Actius**: Iam iam albicascit ac
 recentatur commune lumen hominibus. **Concido** cado, morior.

22 Ó QVANTVM EST SVBITIS CASIBVS INGENIUM. Sententia est **Thucy-
 didis**: Subita ingenium excitant. QVANTVM INGENI- (c. 710) VM. Quantum naturalis
 sapientiae, ut supra diximus. SVBITIS. Impremeditatis.

20,10-11 cf. *Plin. nat.* 15,59 uar. | 11-12 *Plin. nat.* 15,60 uar. | 12-13 cf. *Pap., Hug., Balb.* | 13
 cf. 2,141 | 14 cf. *Cael. Aur. diaet. pass.* 56 et al. | 14-15 (1,245) cf. *Varr. ling.* 5,27 | 15-16 cf. *Balb.* |
 16 ex *Plin. nat.* 11,93-94 ? | 17 cf. *P. Fest.* 47 potius quam *Varr. ling.* 7,29 | 17-18 cf. *Schol. Iuu.*
 7,221 et al. ? | 21,2-3 *Boeth. Porph. isag.* p. 12,23 = *Pap.* et al. [cf. *Vall. dial.* 1,13 uel 18] | 3-6 cf.
Pompon. dig. 50,16,162,1 | 7 et 8 *P. Fest.* 179 | 9 cf. *P. Fest.* 179 | 11 cf. *Non.* 100 | 11-12 cf. *Aug.*
serm. 120,2 et al. | 13-14 cf. *Non.* 100 (*Laber. mim.* 131) | 14 cf. *Non.* 300 ? | 15 *Verg. Aen.* 6,339 |
 cf. 1,352 | 16 cf. *P. Fest.* 80 | 16-17 cf. *Non.* 300 (*Verg. Aen.* 1,25-26) | 17-18 *Plin.* ? ex *epist.* 3,7,10
 ? | 20-21 cf. *Cic. fin.* 2,82 uar. ap. *Non.* 167 | 21 *Plaut.* ? *fr. inc.* 168 | 22-23 cf. *Non.* 167 uar. (cf.
Mat. [non Acc.] carm. frg. 16 [uar. ?]) | 22,1 *Mart. spect.* 14,4 | 1-2 cf. *Thuc.* 2,61,3 ex *Cald.* | 2 cf.
Mart. spect. 14,4 | 3 cf. 3,59 | *Mart. spect.* 14,4

20,9 Cadiua Folia v || 11 seperari o || storeis a || sterni ova || 17 Cadurcum U² p.c. || 21,2
 definiunt a || 15 et om. v || excidio U: -do ov -dia a || 16 cedendo va || 19 unde U² p.c. || 21 ab ullo ||
 ab illo v || 22 uerbum Recentio v || 22,2 Theucydidis o theucidis v || 3 sapientia a

DE CARPOPHORO. EPIGRAMMA XV.

1 SVMMA TVAE. Blanditur Domitiano in laudando Carpophoro, qui uenator
 excellentissimus fuit, et ob id carissimus principi. Ordo est: Aper fusus, qui fuit
 summa gloria tuae famae, ó Meleager, quantula portio est famae Carpophori? Quasi
 dicat: paruula quaedam particula est gloriae eius, quum ille aprum tantum interfecerit,
 5 hic uero et ursum et leonem et pardum.

2 MELEAGRE. Meleager: nam in recto et **Meleager** et **Meleagrus** dicitur.
Ouidius: Donec Meleagrus et una lecta manus iuuenum. Meleager filius fuit Oenei regis
 Aetoliae ex **Althea** coniuge. Quem quum **Althea** peperisset, animaduertit tres **Parcas**
 iuxta ignem sedentes lanam que colo trahentes, quae quum forte stipitem igni admo-
 5 uissent, auditaes sunt uerba haec proferre: "Ó nunc nate, erit aequa tibi cum stipite uita".
 Quapropter illis mox discedentibus (f° 455v) **Althea** stipitem ex igne subtraxit et, ne
 ureretur, diligenter seruauit. Meleager uero creuit robore ac uiribus corporis praes-
 tans. Inter haec **Oeneus**, quum omnibus diis sacrificia pro susceptis frugibus fecisset,
 solam **Dianam** inhonoratam reliquit, siue ille oblitus huius deae fuerat, siue ita puta-
 10 uerat agendum. Ob hoc irata dea terribilem setis ac dentibus immisit aprum, qui pro-
 uentiam Oenei omnem uastaret. Hic et alia damna inferebat innumera et arbores radi-
 citus euellens cum ipsis pomis in terram prosternebat. Caedebat praeterea pecudes
 atque armenta; nec canes neque pastores esse adiumento poterant, quum ipsi quoque
 homines ferae immanitatem formidabant, uix se intra tecta tutos putantes. Sed tandem
 15 Meleager in ferae perniciem et canes et praestantissimos quosque uiros é finitimis
 urbibus conuocauit. Inter quos et **Atlantis** filia **Iasii** filii **Abantis**, **Argiuorum** regis, á
 quo **Isadis** dicta, uenit, uirgo et forma et corporis uiribus praestans, quae prima
 aprum sagitta uulnerauit. Huius amore captus est Meleager, qui tandem feram con-
 fecit et illius caput ac setosum tergum **Atlantidi**, quasi premii partem, consorti laudis
 20 dedit. Cuius rei inuidia permoti alii, praesertim que duo auunculi eius, quum ui rapere
 á uirgine apri exuias conati essent, á Meleagro interfecti sunt. **Calydones** ob mortem
 apri laetitia elati sacra diis fecere, dona pro more patrio templis inferentes, inter quos
Althea quoque, quum ob necem ferae et filii gloriam laetabunda incederet, postquam
 de caede fratrum allatus ei est nuntius, in furem acta, stipitem tam diu seruatum
 25 flammis iniecit, quo ardente pariter et Meleager intestinis flammis exuri uisus est.
 Sunt qui eum tradant **Parthenopeum** filium ex **Atalanta** suscepisse, qui quum **Adrasto**
 aduersus **Thebas** profectus in bello desyderatus est. Hunc alii non Meleagri et
Atlantis, sed **Menalippes** et **Martis** filium fuisse existimant. Mirum est **Ouidium**

1,1 Mart. *spect.* 15,1 | 2-3 cf. Mart. *spect.* 15,1-2 | 4-5 cf. Cald. | 2,1 Mart. *spect.* 15,1 | 2 Ou. *met.* 8,299-300 uar. | 2-7 cf. Tort. ex Bocc. *geneal.* 9,19 ex Ou. *met.* 8,451-9 et passim [+ Hyg. *fab.* 174 potius quam 171 uel Apollod. 1,8,2 ?] | 7-8 cf. Apollod. 1,8,2 | 8-14 cf. Hyg. *fab.* 172 uel 174 + Ou. *met.* 8,273-99 + Hom. *Il.* 9,533-42 | 14-16 (et 17?) cf. Hom. *Il.* 9,543-5 + ? Ou. *met.* 8,300-17 et 317* | 16 ex Hyg. *fab.* 70 uel 99 | 17-21 cf. Ou. *met.* 8,380-443 potius quam Hyg. *fab.* 174 uel Apollod. 1,8,2 | 21-26 cf. Bocc. *geneal.* 9,19 ex Ou. *met.* 8,444-50 et 460-525 | 26 cf. Hyg. *fab.* 70 uel 99 et ? Schol. *Theb.* 4,309 potius quam 2,163 uel 7,267 | 27 [?] et 28 cf. Seru. *Aen.* 6,480 uar.

1,1 TVA v || 2,1 MELEAGER ov || 3 Althaea U (bis), sed -ea U² lemma || 12 terra ova || 16 Atlantis U² p.c. : Atalantis U a.c. ova || 16-17 Iasii — dicta add. in mg. U² || 17 quo U² || Iasias a || 19 Atlantidi U² p.c. : Atalantidi ov Atalanti a || 21 Clydones v || 22 elati laetitia a || 26 atalanta U p.c. ov : atlante U a.c. Atalantide a || 28 Atlantidis U² p.c. : Atalantides ov Atalantidis a || 28-31 Mirum — Aspiciat add. in mg. U²

hanc Cenei filiam scripsisse, quum Cenei filiam **Atalantam** constet uocatam fuisse, cursu insignem, quae ab hoc **Ceneia** dicta est. **Ouidius**: Talia dicentem molli Ceneia uultu
 30 Aspicit.

3 **APER FVSVS**. Aper á te prostratus. Tres apri inter portenta á poetis numerantur: **Erymanthius** siue **Archadicus**, quem Hercules peremit; **Olympius**, in cuius uenatione occubuit filius Croesi, uulneratus ab Adrasto; et hic **Calydonius**, quem interfecit Meleager. **QVANTA PORTIO**. Quam parua pars. **CARPOPHORI**. Hoc
 5 nomen á fructu ferendo declinatum est. Graeci enim καρπὸν (f° 456r) fructum, φέρειν ferre dicunt. (c. 711) Duo Carphori temporibus Domitiani leguntur fuisse. Alter mango, qui senior erat. Alter, qui erat iunior, clarus fortitudine. Hic Domitiano carissimus fuit quod uiribus eius in feris conficiendis oblectaretur. **ILLE**. **Carpophorus**. **CONDIDIT**. Abscondit. Magnitudinem ictus ostendit, in quo totum uenabuli ferrum abscondit. **PRAECIPITI**. In se ruenti. **QVI**. Vrsus. **FVIT PRIMVS**. Principatum et robore et magnitudine obtinuit.

4 **IN ARCE POLI ARCTOI**. In Septentrionali plaga. Septentrio enim maximos ursos ac ferocissimos mittit, uti alias plerasque feras. **ARCE**. Summitate. **Arx** proprie munitior pars urbis est, quae, quoniam in altiori parte fieri consuevit, inualuit usus ut arcem pro monte et pro quacunquē altitudine ponamus. Ideo autem
 5 Septentrionalis plaga alta dicitur, quia superstare nobis uidetur. Quippe et **polus arcticus** supra nos est, quemadmodum **antarcticus**, quatenus ad situm terrae spectat, infra nos esse uidetur, ideo que impediēte terra, cerni non potest. **Virgilius**: Hic uertex nobis semper sublimis, at illum Sub pedibus Styx atra tenet Manes que profundi. **Arx** ab **arceo** dicta est quod prohibeat hostes accedere. Arcere enim prohibere est ne ii qui
 10 ueniunt accedant. **Virgilius**: Hostes que á moenibus arcent. Transfertur que aliquando ad incorporea. **Cicero**: Quae uis enim est quae magis arceat homines ab improbitate quam si senserint in delictis nullum esse discrimen. Ab hoc **arca** quoque deducitur, quod ab ea clausa arceantur fures. Eius diminutiuum est **arcula**, et huius aliud diminutiuum **arcella**. Ab hoc **arcanum**, hoc est secretum atque absconditum, quod quae in arca sunt caelata
 15 sint atque abscondita. **Virgilius**: Longius euoluens fatorum arcana monebo. **Pompeius** tamen arcani sermonis significationem tractam dicit uel ab arce, quae tutissima pars urbis erat, uel á genere sacrificii, quod ab auguribus in arce fiebat, adeo remotum á notitia uulgari ut ne litteris quidem mandaretur, sed per memoriam successionem que hominum celebraretur, uel ab arca, in qua quae clausa sunt tuto custodiuntur. Item ab arca **Arculus** deus, qui tutelam gerebat arcarum. Et
 20 **arcera**, plaustrum undique tectum et munitum, quasi arca quaedam magna uestimentis strata, qua (f° 456v) aegri aut senes portari cubantes solebant.

2,29 cf. *Ou. met.* 8,317* | 30-31 *Ou. met.* 10,609-10 uar. | 3,1 cf. *Mart. spect.* 15,2 | 1-4 cf. *Cald.* (ex *Herod.* 5,67) | 4 cf. *Mart. spect.* 15,2 | *Mart. spect.* 15,2 | 4-6 cf. *Tort.* ? | 6-8 cf. *Cald.* | 8 *Mart. spect.* 15,3 | 9 *Mart. spect.* 15,3 | cf. *Cald.* ? | 10 *Mart. spect.* 15,3 | cf. *Cald.* | *Mart. spect.* 15,4 | cf. *Mart. spect.* 15,4 | 10-11 cf. *Cald.* | 4,1 cf. *Mart. spect.* 15,4 | 1-2 cf. *Cald.* | 2 *Mart. spect.* 15,4 | 2-3 cf. *Varr. ling.* 5,151 | 3-4 ex *Prisc. gramm.* III,498,33-35 ? | 5-7 ex *Apul. Mund.* 1 uel *Seru. georg.* 1,243 uel *Isid. orig.* 3,37 uel 13,5,5 ? | 8 cf. *Verg. georg.* 1,242-3 [uar. ?] | 8-9 cf. *Varr. ling.* 5,151 uel *Seru. auct. Aen.* 1,20 | 9-10 et 10-12 cf. *Vall. eleg.* 6,16 ex *Seru. auct. Aen.* 1,20 (cf. *Cic. parad.* 23) | 10 *Verg.* ? ex *Ciris* 268 uel *Ou. met.* 4,608 uel *Stat. Theb.* 11,680 uel *Sil.* 1,639 ? | 12-13 cf. *Varr. ling.* 5,128 | 13 cf. *P. Fest.* 25 | 14-15 cf. *Non.* 32 (cf. *Verg. Aen.* 1,262 [uar. ?]) | 16-19 cf. *P. Fest.* 16 | 19 cf. *P. Fest.* 16 | 20-21 cf. *Gell.* 20,1,29 potius quam *Non.* 55

2,29 constat *ov* || 3,6 fere *v* || 4,11 *Quaeuis ov* || 18 uel] *ut a*

5 Praeterea ab arceo **Erciscor**, quo uerbo iuris consulti utuntur quum inter consortes haereditas diuiditur. Vnde erciscundae familiae iudicium dicitur, quasi arcendae ab haereditate, quod fit in bonorum diuisione. **Ercutum citum** que inter consortes in antiquis legum libris legimus: erctum ab arcendo, citum á citando, quasi citatum. Item ab arceo **Ercius** dicebatur **Iupiter**, qui intra conseptum domus cuiusque colebatur, quem etiam **deum penetralem** appellabant. Quidam tamen Hercium per aspirationem scribunt et ab haerendo dictum malunt. **Arcesso** eiusdem significationis. Et **arcus**, quod missis sagittis non sinat hostem accedere; á cuius similitudine **arculata** uocabantur circuli qui ex farina in sacrificiis uebant. Item **arculi** circuli, quos capitibus imponebant ad sustinenda commodius uasba, quae ad sacra publica capitibus portabantur. Item ab arceo **Arcula** dicebatur auis quae in sacrificiis aliquid fieri uetabat.

6 Praeter haec composita ab eo fiunt **coerceo**, quod est cogo; á quo carcer et carceres, de quibus superius diximus. Et **Aberceo** prohibeo. **Plautus**: Atque eam abercet domo. Et **porceo** prohibeo, quasi porro arceo, tractum á magistratibus quorum potestas erat uel cogere aliquid uel prohibere. Item **exerceo**, quasi extra arceo, premo, fatigo. Nam exercere proprie fatigare est. **Terentius**: I sanè: ego te exercebo hodie ut dignus es, Silicernium. Ponitur etiam pro agitare, commouere. **Cicero**: Exerenda etiam est facilitas et (c. 712) altitudo animi. Et pro insequi. **Virgilius**: Tum uos, ó Tyrii, stirpem et genus omne futurum, Exerete odiis. Et pro laborare, colere. **Idem**: Exerct que frequens tellurem atque imperat aruis. Ab **exerceo** fit frequentatiuum **exercito**; á quo **exercitium** et **exercitatio** et **exercitus**, hoc est multitudo militum, quod exercendo fit melior. **Vlpianus**: Exercitum dicimus non unam cohortem neque unam alam, sed numeros multos militum. Nam exercitui dicimus praeesse eum qui legiones cum suis auxiliis ab imperatore commissas administrat. Quum uero exercitus secundae coniugationis est, significat fatigatum et exercitatum. Veteres **exercitionem exerciti** dixere pro **exercitationem exercitati**, et **exercitiorem ac exercitissimum** pro **exercitatore** et **exercitatissimo**.

7 **Exercire** uero sarcire est, et ab ex et sarco componitur. **Sarcio** idem est quod **integrum facio**. Vnde **sarctores** dicti qui uestes sarciunt, hoc est suunt; et **sarcta tecta** opera publica quae locantur; et **sarcte** integre. Nam **Sartor** sine c á sariendo deducitur. **Sarire** etiam ueteres purgare dicebant. Vnde **sarculum** instrumentum rusticum quo terra purgatur. Et **sarmenta**, uirgulae uitium superuacuae abscissae. Et **sarta uinea** putata et pura facta. **Plautus**: Sator sartor que scelerum et messor optime; Occatorem dicere debebas prius. Nam semper occant priusquam sariunt rustici. **Sarcio** etiam aliquando pro eo accipitur quod est **damnum soluo**. **Pacuius**: Tu damni nostri causa fuisti;

5,1 ex P. Fest. 82 ? | 1-3 cf. *dig.* 10,2 et passim | 3-4 cf. P. Fest. 82 | 5 ex Comment. Lucan. 9, 979 ? | 5-7 cf. P. Fest. 101 | 7 ex Ps. Apul. *asp.* 18 | 7-8 cf. Vall. *eleg.* 1,23 ? et al. | 8 cf. Seru. auct. *Aen.* 1,20 et al. | 9-12 cf. P. Fest. 16 | 6,1-2 (2,148) cf. Varr. *ling.* 5,151 et 153 | 2 cf. P. Fest. 15 uel 25 uar. | 2-3 Plaut. ? *fr. inc.* 169 | 3-4 cf. P. Fest. 15-16 | 4 ex Cassiod. *gramm.* VII,204,8-9 ? et al. | 5-9 cf. Non. 294-5 (Ter. *Ad.* 587; Cic. *off.* 1,88; Verg. *Aen.* 4,622-3; *georg.* 1,99) | 10 ex Cassiod. *gramm.* VII,204,8-10 ? | cf. Varr. *ling.* 5,87 | 11-13 cf. Vlp. *dig.* 3,2,2,1 | 13 cf. P. Fest. 81 ? | 13-14 ex Non. 6 ? | 14-15 cf. P. Fest. 81 | 7,1 cf. P. Fest. 81 ? | 1-2 et 2-3 cf. P. Fest. 323 [uar. ?] | 2 et 3 cf. Non. 7 | 4 et 5-6 cf. P. Fest. 323 uar. | 4-5 ex Varr. *ling.* 5,134 | 6-7 cf. Plaut. *Capt.* 661-3 uar. ap. Non. 7 | 7-8 ex P. Fest. 323 [uar. ?] | 8-9 Pacuu. ? *fr. inc.* 13

5,1-7 **Erciscor** — malunt *add. in mg. U²* || 4 **citum** Cum v || 6,1-3 á quo — domo *add. in mg. U²* || 8 **exercere** v || 12 diximus a || 13 **declinationis** a || 14 **exercitationem** v || 15 **exerciorem** v || 7,2 hoc est suunt *add. in mg. U²* || 3 **sarrendo** *U a.c. ov* sariendo a || 6 **sarta** (*o lemma*) sata *ov* || 7 prius paruis *ov* || 8 **saluo** a

(f° 457r) Tu nobis sarcito, ut debes. Ab hoc fit **sarcina**, quae proprie est utensilium et eorum quae ad cultum pertinent, ueluti fascis, quem quis in itinere faciendo portare possit. Hinc milites, qui castra mouere uolunt, **sarcinulas** colligere dicuntur; et qui in aliam domum migrant, sarcinas suas componere. Per metaphoram tamen Sarcinam pro inutili onere ponimus. **Aurelius**: Et hanc corporis sarcinam aliquando deponerem. Hinc **Sarcinator**, cuius femininum est sarcinatrix. Significat quae proprie eum qui plurimum uestium sumit. Aliquando etiam pro Sutore accipitur. **Lucillius**: Sarcinatorem esse summum. Suere centonem optime. Item á Sarcio fit compositum **resarcio**, quod est instauro, interpolo, et quasi nouam formam induco.

8 Hoc enim proprie **interpolare** est immittere scilicet et nouam formam fingere; dictum quae interpolo quasi interpolio, et ab arte fullonia tractum, qui poliendo uetera quaeque in nouam spetiem mutant. **Cicero**: Aliquid demendo, mutando, interpolando. **Plautus**: Illic me homo interpolabit meum quae os finget denuo. Interpolando inquit Cicero, hoc est renouando; et Plautus, interpolabit, hoc est renouabit. **Plynius**: At Hercule Alexandriae, ubi thura interpolantur, inquit, hoc est: purgantur, cernuntur, quasi renouantur. **Vlpianus**: Vbique curant aediles ne emptores á uenditoribus circumueniantur. Praesumptum est enim ea mancipia quae rudia sunt et simpliciora esse et ad ministeria aptiora et dociliora. Trita autem mancipia et ueterana difficile est reformare et ad suos mores formare. Quia igitur uenaliitarii sciunt facile decurri ad nouitiorum emptorem, idcirco interpolant ueteratores, ut pro nouitiis uendant. Interpolant inquit, hoc est: ornant, fingunt, renouant ut nouitii esse uideantur. Ab hoc **interpolo** dicuntur noua inuenta et, ut ita dicam, renouationes artium et aliarum rerum. **Plynius**: Mutatur ars quotidie, quotiens interpolis et ingeniorum Graeciae flatu impellimur. Et **interpolator** uocatur qui antiquas uestes resarcit ac renouat, ut eas facilius uendat; cuius femininum est **interpolatrix**. **Pomponius**: Interpolatricem accersire oportet quae huic uestem adducat.

9 SPECTANDVM. Dignum spectatione. MOLE IGNOTA. Magni- (f° 457v) tudine non prius uaria, ideo incognita. **DECVISSE HERCVLEAS MANVS**. Conuenisse manibus Herculeis quae Nemaenum leonem, ut superius dixi- (c. 713) mus, interfecerunt. **PORREXIT**. Prostrauit, interfecit. **VOLVCREM**. Celerem uelocem. Velocissimum quippe animal pardus est, adeo quae currendo extenditur, ut uentre penè terram contingat, sed, nisi mox adipiscatur praedam, desistit á cursu.

10 LONGO. Mortali, pernicioso. **Longum** enim proprie dicimus porrectum, altum. **Virgilius**: Stant longis innixi hastis et scuta tenentes. Sed per metaphoram modo pro diuturno ponimus. **Idem**: Et longum Andromache testatur amorem. Modo pro magno, unde longiores dies maiores dicimus. Modo pro pernicioso. **Idem**: Infoelix Dido longum quae bibebat amorem. Ab hoc fit **praelongus**, hoc est ualde longus; et **longurio**, idem

7,9-12 cf. Valla *eleg.* 4,49 | 13 Aug. ? *ex conf.* 4,7,12 uel 6,6,9 ? | 14-16 cf. Non. 56 + 175-6 (cf. Lucil. 747) | 8,1 et 2-4 cf. Non. 34 (Cic. *Verr.* II,1,158; cf. Plaut. *Amph.* 317) | 5-6 cf. Plin. *nat.* 12, 59 [uar. ?] | 7-10 cf. Vlp. *dig.* 21,1,37 | 11-12 et 13-14 ex Isid. *orig.* 19,22,23 ? | 12-13 Plin. *nat.* 29, 11 uar. | 15 Pompon. ? | 9,1 Mart. *spect.* 15,5 | cf. Mart. *spect.* 15,5 | 1-2 cf. Cald. ? | 2 cf. Mart. *spect.* 15,6 | 2-3 cf. 6,96 | 4 Mart. *spect.* 15,7 | Mart. *spect.* 15,7 | 4-5 ex Isid. *orig.* 12,2,10 ? | 10,1 Mart. *spect.* 15,7 | 1-3 et 4-5 cf. Non. 338-9 (Verg. *Aen.* 9,229 uar.; 3,487 uar.; 1,749) | 5-6 cf. Non. 131

7,16 fit *om. ova* || 8,1 figure v || 2 polliendo *ov* || 5 reuocando v || 6 reuocantur a || 8 *post ministeria add. esse ov* || 9 uenaliitarii U uenaliitarii o uenaliitarii v || 10 ut *om. a* || 11 uidentur *ov* || 13 quoties a || 13-14 interpolatorem uocamus *oa* uocamus Interpolatorem v || 9,4 uelocem] uolucrem a || 10,3 Andromachae *ov -es a* || testentur a

quod longus. **Varro**: Hic qui ante me est, nescio quis longurio. Et **longisco**, longus fio. **Ennius**: Neque corpora firma longiscunt quicquam. **Idem**: Qum sola est, eadem faciunt longiscere longe. Et **elongo** ac **prolongo**, quae significant protraho, differo. **Plinius**: Quo maxime tempore elongantur dies. **Plautus**: Quae mihi anus prolongat promissa. Et **longe**, **delonge**, **alonge** aduerbia quae significant procul. Quandoque tamen longe pro ualde accipitur. **Virgilius**: Ante omnes stupet ipse Dores longe que recusat. Quandoque per longitudinem, ut quom dicimus 'longe late que discurrit'. Item alii aduerbium longum, quod significat longo tempore. **Martialis**: Vtque tuis longum dominus que puer que fruantur Muneribus. Hoc est per longitudinem et latitudinem. Et **longitrorsum**, sicut dextrorsum et sinistrorsum. Et **longaeuus**, antiquus, quasi longi aevi; á quo longeuitas. Et **longitudo**, prolixitas. Et **longanimis**, perseuerantis animi; á quo **longanimitas** perseuerantia. Et **longinquum** remotum, distans. Vnde **longinquitas** distantia uel loci uel temporis.

11 CVM FERRET PRAEMIA. Quando post confectas feras dabatur ei praemium. Est enim **praemium** quod in ludis proponitur dandum ei qui fortiter fecerit, uel qui in aliquo certamine uictor euaserit; differt que á pretio quod praemium duntaxat pro recte factis datur, **praetium** uero non modo pro recte factis, sed etiam pro male gestis. **Salustius**: Vicit tamen in Senatu pars illa quae uero pretium aut gratiam anteferebat. **Terentius**: Ego praetium ob stultitiam fero. **Liuius**: Si malos imitabor, tum praetium pro noxa (f° 458r) dabis. Proprie tamen pretium est quod pro re empta datur. **Terentius**: Praetium sperans illico produxit ac uendidit. Hinc **praetiosum** dicimus quod carum est et magni pretii, cuius comparatium est **praetiosior** et superlatium **praetiosissimus**. Et **appretio**, aestimo, praetium impono. Dictum autem pretium existimant á praeuendo, quasi praetium, quoniam primo soluitur pecunia, deinde res empta apprehenditur. Et eodem modo praemium, quasi praeium, quia primo proponitur quod dandum est uictori, deinde certatur. Veteres aliquando praemium pro pecunia usurparunt. **Neuius**: Sine praemio sum, Marsupium reliqui domi. Hinc **praemiosus** pro pecunioso accipitur. **Actius**: Diuitem ac praemiosam anum. Et **praemiatore** praedones. **Neuius**: In scena nos nocturnos coepit praemiatore tollere. **LAVDIS**. Virtutis. **Virgilius**: Sunt hic sua praemia laudi.

12 ADHVC. Etiam. **Quintilianus**: Est adhuc alia in respondendo figura, quasi dicat 'praeter has quarum mentionem feci est etiam illa figura'. Aliquando tamen **adhuc** pro hucusque ponitur. **Cicero**: Adhuc quae dicta sunt arbitror mihi constare cum caeteris artis scriptoribus. Est enim uox ipsa composita ex **ad** praepositione, quae tam in compositione quam in appositione aliquando significat usque. **Apuleius**: Ad montem eum comitatus sum, hoc est usque in montem, pro quo etiam **adusque** aliquando reperimus.

(cf. Varr. *Men.* 562) | 10,6-8 cf. Non. 134 (Enn. *ann.* 491-2; cf. *ann.* 493 [uar. ?]) | 8-9 Plin. ? | 9 Plaut. ? *fr. inc.* 170 | 10-11 cf. Non. 339 (Verg. *Aen.* 5,406) | 13-14 Mart. 1,31,7-8 | 14-15 cf. P. Fest. 120 uar. | 15 Isid. *orig.* 10,156 | 17-18 ex Char. gramm. p. 126,28 ? | 11,1 cf. Mart. *spect.* 15,8 | 3-4 ex Varr. *ling.* 5,178 | 4-5 ex Don. *Andr.* 610 ? | 5 Sall. *Iug.* 16,1 ap. Non. 366 | 6 Ter. *Andr.* 610 | 6-8 cf. Non. 365 (cf. Liu. *Andr. trag.* 1 uar.; cf. Ter. *Eun.* 133-4) | 10-11 ex Isid. *orig.* 5,25,34 ? | 14 Naeu. ? *fr. inc.* 5 | cf. P. Fest. 243 | 15 Acc. ? *fr. inc.* 10 | 15-16 cf. Non. 150 (Naeu. *com.* 17) | 16 Mart. *spect.* 15,8 uar. | cf. Seru. et cf. *Aen.* 1,461 | 12,1 Mart. *spect.* 15,8 | ex Quint. *inst.* 9,2,12 | 3-4 Ps. Cic. *Rhet. Her.* 1,16 | 4-5 ex Prisc. gramm. III,37,7-8 | 5-6 Apul. ? *fr. inc.* 125

10,9 annus a || 10-11 Quandoque — recusat om. ova || 11 Quandoque U || 12-14 Item — Muneribus add. in mg. inf. U² [id debuit addere post latitudinem l. 14] || 13 fruantur] ferantur v || 15 á quo longeuitas add. in mg. U² || 11,12 praetium U : praetium ova || 14 domi] -um v || 15 praemiosum auum ov || nos ova

Idem: Iam adusque annem perueneramus. Hinc et **quoad** dicimus pro **quosque**. **Salustius:** Dum modo putetis uos tutos esse quoad reliqua multitudo aduenerit. Et **quoadusque**. **Actius:** Nihil enim te impedio quoadusque rem peragas. (c. 714) Et **quoad eius**. **Cicero:** Oratoris officium est de iis rebus posse dicere quae ad usum ciuilem moribus et legibus constitutae sunt, cum assensione auditorum quoad eius fieri poterit. **Idem:** Elaboro enim quoad eius facere possum ut consilia hostium intelligam. Verum hoc non tam usque quam inquantum significat, sicut **adeo**, quod ab ad et eò compositum est, pro in tantum accipitur. **Martialis:** Quae adeo antiquis autoribus defuit ut nominibus non tantum ueris abusi sint, sed et magnis. **Quintilianus:** Nunquam adeo pro nobis sollicita lex est ut quod praestet extorqueat. **Idem** significat **usqueadeo** et **usqueeo**. **Cicero:** Ne siquando ei dicendum erit de iustitia et fide, mutuetur á Platone qui, cum haec exprimenda uerbis arbitraretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem; usqueeo illa quae dicenda de iustitia putabat á iuris consuetudine et á ciuitatum moribus abhorrebant. Vsqueeo hoc est adeo, in tantum. Interdum tamen adeo pro ualde accipitur. **Terentius:** Adolescentem adeo nobilem. Aliquando etiam ad iuxta accipitur. **Curtius:** Erat ad ripam fluminis ingens arbor, hoc est: iuxta ripam fluminis. Et **assideo**, **assisto**, hoc est iuxta sedeo, iuxta sto. Item pro eo quod Graeci dicunt ἐπί. **Virgilius:** Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles. Significat que et personam et locum et tempus. Et pro circiter, ut 'ad tria milia', hoc est circiter tria milia. Quandoque etiam causam significat, ut 'ad quid uenisti?', hoc est: (f° 458v) cur siue qua causa uenisti? Quandoque similitudinem. **Terentius:** Sed nihil ad nostram hanc. Et **ad unguem**, quod significat perfecte, translatum á marmorariis qui iuncturas unguibus probant. Nonnunquam intentiua particula est, ut **adedo**, in totum edo, consumo. **Virgilius:** Nam saepe fauos ignotus adedit Stellio. Interdum significat prope. **Idem:** Ad quem tum Iuno supplex his uocibus usa est. Interdum aduersatiua est. **Pomponius:** Ad hostem furibundus prodit. Hinc **aduersus** et **aduersum** et **aduersor** et **aduersarius**, de quibus superius disseruimus. Aliquando significat post, ut **adhaec**, idest post haec. **Ad unum** quum dicimus significamus nemine excepto. **Virgilius:** Iupiter omnipotens, si non dum exosus ad unum. **Ad tempus** uero duobus modis sumitur: uno quum significat ad conditionem siue necessitatem siue opportunitatem temporis. **Quintilianus:** Fingere nimirum ad tempus uidebor et rem nimium manifestam impudenter comprobare. Altero quum significat ad spatium temporis. **Varro:** Qui quum ad tempus latitasset, tandem sub sponda iacens inuentus est.

13 POTERAT. Potens erat; integras uires habebat, perinde acsi in conficiendis feris non laborasset.

12,7 Apul. ? fr. inc. 126 | 8 Sall. ? fr. inc. 23 [Ol. 8] | 9 Acc. ? fr. inc. 11 [ex Suet. Iul. 14 ?] | 9-11 cf. Ps. Cic. Rhet. Her. 1,2 uar. | 11-12 Cic. ? ex off. 1,108 ? | 12-13 ex P. Fest. 19 ? | 13 cf. Valla eleg. 2,44 | 13-14 Mart. 1 praef. | 14-20 cf. Valla eleg. 2,44 (cf. Ps. Quint. decl. 7,4 [uar. ?]; cf. Cic. orat. 1,224 [uar. ?]; Ter. Eun. 204) | 20 ex Prisc. gramm. III,37,7-10 ? | 20-21 Curt. ? ex 7,8,1 ? | 22-23 Verg. ecl. 4,36 | 24-25 cf. Prisc. gramm. III,37,10-11 | 26 cf. Ter. Eun. 361 | 26-27 cf. Seru. georg. 2,277 | 28 cf. Seru. et georg. 4,242-3 | 29 Verg. Aen. 1,64 | 30 cf. Prisc. gramm. III,37,12 ? | Pompon. ? | 30-31 cf. 3,237 et 328 | 32-33 cf. Seru. et Aen. 5,687 | 33-36 cf. Vall. eleg. 4,112 (cf. Ps. Quint. decl. 1,14 [uar. ?]) | 36-37 Varr. ? fr. inc. 30 [ex Vall. eleg. 4,112 ?] | 13,1 Mart. spect. 15,8 | cf. Cald.

12,7 proueniamus ov || 12-20 sicut — nobilem add. in mg. inf. U² || 18 iuris] uiris v || 20 Ad etiam v || 29 Idem U² p.c. || 33-37 Ad tempus — est add. in mg. inf. U² || 13,1 in] non v

DE TAVRO CAESAREM VEHENTE. EPIGRAMMA XVI.

1 RAPTUS ABIT MEDIA. Blanditur Domitiano quod in ludis tauro insidens in altum uectus fuerit, quasi in caelum ascensurus. RAPTUS. Machinis quibusdam sublatus in altum, ut caelum conscendere uideretur. **Rapere** proprie est cum impetu quodam et uiolentia auferre. **Virgilius**: Raptas sine more Sabinas, hoc est ablatas. Ponitur tamen aliquando figurate pro uitare, et proprie de uirginibus atque impuberibus pueris dicitur, etiam si loco non dimoueantur. **Idem**: Et rapti Ganymedis honores. **Rapi uirgo** simulabatur apud ueteres quando uiro tradebatur ex gremio matris, aut si ea non esset, ex proxima necessitudine, quod ea res sub Romulo principe in Sabinarum raptione foeliciter successisset, quemadmodum uirgines quoque uestales capi dicebantur quia, pontificis maximi (c. 715) manu prehensae, ab eo parente in cuius potestate essent, ueluti bello captae, abducebantur. Á rapio **raptus** quartae declinationis deriuatur, quod á raptione et rapina ita distinguitur ut **raptio** proprie ad personam referatur, **rapina** ad rem, **Raptus** ad stuprum. **Terentius**: Disperii! Thesiphonem audiui filium unã in raptione fuisse. **Cicero**: Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in rapinis, super- (f° 459r) bia in contumeliis efficere potuisset. **Idem**: Matronarum caedes, uirginum raptus. Ab eodem fit **raptor**, qui rapit, cuius femininum **raptrix**. Et **rapax**, audius et rapinis semper intentus. **Suetonius**: Inopia rapax, metu saeuus. Á quo **rapacior**, **rapacissimus**, **rapacitas**, et aduerbia **rapaciter**, **rapacius**, **rapacissime**. Item **rapidus**, hoc est celer, festinus, ab eorum qui rapiunt celeritate. Et **rapide** ac **rapitum** aduerbia, festine. Et **rapo** raponis, quod est rapax. **Pomponius**: Ne nos conturbent auari atque raponis. Et **rapinator** pro raptor. **Varro**: In inuidiam ueniant in hoc ipso rapinatores. **Lucillius**: Homo impudicus et impune est rapinator. Et **rpto** frequentatiuum, á quo aliud frequentatiuum **raptito**.

2 Et **rapum** siue **rapa** (utroque enim genere dicitur), quod passim rapiatur, tum quia cibus homini gratissimus est. **Martialis**: Haec tibi brumali gaudentia frigore rapa Quae damus, in caelo Romulus esse solet. Tum quod ex eo caetera quoque animalia et alitum genera pascimus, quadrupedes etiam fronde earum gaudent et homines ex iis decoctis cibum sumunt, **rapacia** dicuntur, quemadmodum in brasica et caeteris herbis caules. Vescuntur etiam **cima**. Sic enim herbarum summitatem uocamus. **Plinius**: Et homini non minor rapaciorum gratia quam cimarum. Reperitur etiam neutro genere et declinationis tertiae. **Columella**: Frigoribus caules et ueri **cimata** mittit. Est etiam flacidorum raporum non minor gratia quam uiuentium; seruantur et passa usque ad alium prouentum famem que sentiri prohibent. Transpadani tertium hunc fructum habent, post uinum

1,1 Mart. *spect.* 16,1 | 1-2 cf. Cald. | 2 Mart. *spect.* 16,1 | 2-3 cf. Cald. | ex Pap. *rapit* | 4-5 et 6 cf. Vall. *eleg.* 5,83 (Verg. *Aen.* 8,635) | 6 Verg. *Aen.* 1,28 | 6-9 cf. P. Fest. 288 | 9-11 cf. Gell. 1,12,13 | 12-14 cf. Don. et *Ad.* 355-6 [ex Non. 222 ?] | 14-15 Cic. *diu. in Caec.* 3 | 15-16 Cic. ? *fr. inc.* 75 | 17 Suet. *Dom.* 3,2 | 20 ex Non. 26 | 20-21 Pompon. ? | 21-22 cf. Non. 167 (Varr. *Men.* 65; Lucil. 66 uar.) | 23 ex Gell. 9,6,3 ? | 2,1 ex Isid. *orig.* 17,10,7 | 2-3 Mart. 13,16 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 18,126 | 4-5 et ? 6 cf. Plin. *nat.* 18,127 uar. | 5-6 cf. Plin. *nat.* 19,137 et ? 138 | 6 cf. Isid. *orig.* 17,10,4 | 6-7 cf. Plin. *nat.* 18,127 uar. | 7 cf. Non. 195 | 8 Colum. 10,129 | 8-11 cf. Plin. *nat.* 18,127 [uar. ?]

1,1 MEDIA *om. ova* || 6 dimoantur v || gamimedis o Ganymedis a || 13 Diperii v || 21 et *om. v* || in¹ *om. ova* || 22 et² *om. v* || 2,2 grauissimus *oa* || 6 summitatem *U² p.c.* || 7 *post rapaciorum add. suis horis a*

et fruges. Medici in his masculini generis faciunt quae rotunda sunt, latiora et concaua feminini. Rapum aqua decoctum frigus é pedibus pellit, in cibo sumptum uenerem stimulat. Pluribus modis commendatur in cibo, praesertim que sinapis acrimonia duratum, purpureo etiam et aliis coloribus pingitur, quod raro accidit in cibus.

15 Palma rapis est in Nursino agro nascentibus, et frigore dulciora fieri existimantur. Idcirco **Martialis** inquit: Gaudentia frigore rapa. **Idem**: Nursinas poteris parcius esse pilas. M. Curius Dentatus, qui primo de Samnitibus triumphauit, iterum de Sabinis, tertio de Lucanis, ouans urbem introiuit; Pyrrhum, Epirotarum regem, ex Italia pepulit; quaterna dena agri iugera uirum populo diuisit, sibi que deinde constituit, dicens neminem esse debere cui non tantum sufficeret. Quam legati Samnitum ad eum uenissent aurum offe[r]rentes, rapum torreat in foco: 'malo itaque', inquit, 'haec in fictilibus meis esse et aurum habentibus imperare'. Quam que aliquando inuersae pecuniae argueretur, cadum ligneum quo uti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, innuit que se nihil amplius de praeda hostili in domum suam conuertisse. Rapis penè

20 similes **napi** sunt, nisi quod longiores graciliores que. Optimi quondam **Amiterni** erant. **Martialis**: Hos Amiternus ager foelicibus uocat hortis. Naporum duo genera sunt. Alterum angulosis foliorum caulibus **unio** uocant. Alterum **Buniada**, Raphano et rapo similis. Est praeterea (f° 459v) tertium genus siluestre, cuius folia eruae similia sunt. Estur in acetariis. Vulgo á rapo **rapunculum** uocant, radicis exiguae. Dicitur

25 recte latine que **napunculus** potest.

3 Sunt etiam qui á rapio **rabiem**, quae et **rabia** dicitur, appellatam pu- (c. 716) tent. Morbus est canum quum ueluti furore quodam acti huc atque illuc rapiuntur nec ullum quietis locum inueniunt, á quo dicuntur **rabiosi**. Hinc **rabio** uerbum deducitur, quod est nimia ira et quasi rabie agitor. **Varro**: Quid est? Quod latras? Quid rabis? Quid uis tibi? **Cecilius**: Rabia rabere se ait. Ab hoc fit **rabidus**, plenus iracundia et ueluti rabie agitatus. Et aduerbium **rabide**. Et **rabula**, quod proprie significat aduocatum siue patronum nimis maledicum acrem que in causis agendis et quasi rabiosum, á quo **Appius** caninam eloquentiam uocauit. **Quintilianus**: Super omnia perit illa quae plurimum oratori et autoritatis et fidei affert modestia, si á uiro bono in rabulam latratorem que conuertitur.

5

4 Alii **rabiem** quasi **rauiem** dictam uolunt, á raucitate uocis quam **rabiosi** habent, similem canis latratui. Veteres enim **rauum** obtusum dixerunt, unde raua uox, obtusa et parum liquida; á quo **rabula**, quasi **rauula**. Et **rauus** color obtusus, hoc est mistus, niger cum fuluo; á quo fit diminutiuum **Rauistellus**. **Plautus**: Quis, inquit, haec mulier et ille **Rauistellus** qui uenit? Á **rauus** deriuatur **raucus**, qui uocem nimio clamore siue alia causa obtusam habet; unde **raucas** cicadas dicimus. **Martialis**: Quod fumantia qui tomacla

5

2,11-12 cf. Plin. nat. 19,75 | 12-13 cf. Plin. nat. 20,18-19 | 13-14 cf. Plin. nat. 18,128 | 15 cf. Plin. nat. 18,130 | 16 Mart. 13,16,1 | Mart. 13,20,2 | 17-24 cf. Vir. ill. 33,1 et 3-8 uar. | 25 cf. Plin. nat. 19,77 | 26 Mart. 13,20,1 | 26-28 cf. Plin. nat. 20,21 | 28-29 cf. Plin. nat. 19,77 | 3,1-2 ? | 2 ex P. Fest. 272 ? | 3 et 4-5 cf. Non. 40 (Varr. Men. 217 uar.; cf. Caecil. com. 89) | 6-7 cf. Non. 60 | 7 ex P. Fest. 272 | 8 cf. Sall. hist. 4,54 ap. Non. 60 | 8-9 Quint. inst. 12,9,12 | 4,1-2 ? | 2-3 cf. P. Fest. 283 [uar. ?] | 3 et 4-5 cf. P. Fest. 272 (cf. Plaut. Epid. 620 uar.) | 4 ex Non. 164 ? | 5 ex P. Fest. 275 [uar. ?] | 6 ex Verg. ecl. 2,12-13 ? | 6-7 Mart. 1,41,9-10

2,11 in om. ov || iis ova || 12 post feminini add. generis sunt ova || post pellit add. etiam ova || 13 post uenerem add. multum ova || 17-24 post pilas del. His et add. M. — rapis in mg. inf. U² || 21 offerentes U² || rapuum o || 24 bormum o || 27 bumon ova || 3,5 Celius v || 4 add. in mg. inf. U² || 3 rauula] raula a || mixtus ov || 5 raucus] Racus v

raucus Circunfert tepidis cocus popinis. Ab hoc fit **raucio** uerbum, hoc est raucus sum; á quo **raucesco**, raucus fio; et **raucitas**, obtusitas uocis; et **rauce** aduerbium, hoc est uoce obtusa. **Rauiliae** dicuntur qui rauos oculos habent, quemadmodum qui caesios **caesuliae**. **Rauim** ueteres pro raucitate posuere. **Plautus**: Expurgabo hercle omnia ad raucam rauim.

5 **Praeterea á rapio** composita fiunt **arripio**, eiusdem cum suo primitiuo significationis; á quo **arrepticium** ueteres dixerunt laruatum, quasi á laruis arreptum. **Abripio** per uim aufero. **Eripio**, rapio. **Praeripio**, quod proprie est in meos usus rapio, nec praepositio illa aliquam temporis antecessorem significat. **Cicero**: Demosthenes tibi praeripuit ne esses primus orator, tu illi ne solus. **Proripio**, procul rapio. **Apuleius**: Quae cum dixisset, oppido se é conspectu nostro proripuit. **Corripio** interdum capio. **Ouidius**: Et corripit ensem. Interdum raptim perago. **Virgilius**: Corripiunt spatium medium. Interdum abbrevio, unde correptas syllabas ac productas dicimus; á quo **correptio**. **Subripio**, furor, clam aufero; quandoque etiam in altum tollo; á quo **subreptio**, (f° 460r mg. inf.) quod modo furtum significat, modo impetrationem quae fit á principe siue magistratu per falsam rei narrationem. Vnde et subripere aliquando usurpamus pro eo quod est per mendacem narrationem aliquid extorquere et quasi furari. Hinc postulatio **subrepticia** et **subrepticiae** litterae dicuntur, quae ad falsam alicuius suggestionem concessae sunt. Differt que **Subripio** ab **obripio** quia **obripere** est non falsa narrando, sed quae expromere necesse erat tacendo aliquid impetrare. Hinc **obreptio** et **obrepticiae** postulationes ac **obrepticiae** litterae dicuntur. **Vlpianus**: Patronum autem appellamus etiam si capite minutus sit, uel si capite libertus minutus, dum arrogetur per obreptionem. Quum enim hoc ipso quod arrogatur caelat condicionem, non id actum uidetur ut fiat ingenuus. Per obreptionem inquit, quia petendo arrogationem tacuerat se libertum esse, quod expromere in arrogatione necesse erat. (f° 459v) **Veteres Surrepsit** pro 'sustulerit' scripsere, sicut **Suremit** pro 'sumpsit'. **Ennius**: In que manum suremit hastam. **Diripio**, depraedor, depopulo; á quo **direptio**. **Cicero**: Vexatio Macedoniae an oppidorum turpis ammissio an sociorum direptio an agrorum depopulatio.

6 **AETHERA**. Caelum. Proprie **aether** aelementum ignis est dictum ἀπὸ τοῦ αἴθεω, quod est uro, cremo. **Cleantes** physicus aethera summum deum esse existimauit, cuius opinionem secutus est **Vir-** (c. 717) **gilius**: Tum pater omnipotens fecundis imbribus aether coniugis in gremium laetae descendit. **Aristoteles** aethera caelum dixit, (f° 460 r) quem **imitatus** est **Ouidius**: Sic habites terram ut te desyderet aether. Non nunquam tamen pro aere accipitur. **Apuleius**: Aqua, tellus, aether, ignis. Ab aethere fit **aethereus**. **Virgilius**: Aetherea quos lapsa plaga Iouis ales ab alto. Et **aethra**, quod aetheris fulgorem significat.

4,7 ex Prisc. gramm. II,539,1 uel 542,27 ? | 9-10 cf. P. Fest. 275 [= Fest. 274] | 10-11 cf. Non. 164 (Plaut. *Cist.* 304) potius quam P. Fest. 275 uel Fest. 274 | 5,2 cf. Aug. *gen. ad litt.* 12,19 et passim [et al.] | 3-5 cf. Vall. *eleg.* 5,83 (Anon. ap. Hier. [non Cic.] *epist.* 52,8) | 6 Apul. ? *fr. inc.* 127 | 7 cf. Val. Fl. [non Ou.] 6,292 [= Sil. 8,52] uel Sil. 1,166 | 7-8 cf. Seru. et *Aen.* 6,634 | 10-11 ex Cod. Iust. 1,14,2 ? [et al.] | 16 ex Cod. Theod. 4,22,6 = Iust. 3,6,3 ? [et al.] | 17-19 cf. Vlp. *dig.* 2,4,10,2 | 20-22 cf. P. Fest. 299 (Trag. inc. [non Enn.] 235 uar.) | 22-23 Cic. *Pis.* 40 | 6,1 Mart. *spect.* 16,1 | 1-2 cf. Seru. auct. *Aen.* 1,394 [et al.] | 2-6 cf. Tort. ex Lact. *inst.* 1,5,19 (Verg. *georg.* 2,325-6; ex Aristot. *cael.* 1,3 270B; cf. Ou. *trist.* 5,2b,7 [uar.]) | 6 Apul. ? *fr. inc.* 128 [ex *mund.* 5 ?] | 7 cf. Verg. *Aen.* 1,394 [uar.] | cf. Seru. *Aen.* 3,585 [ap. Tort. ?]

4,9 qui² *om.* a || 5,10-20 quod — erat *add. in mg. inf. f° 460r U²* || 12-13 et quasi furari *add. s.l. U²* || 14 sunt *om.* v || 18 factum v || 19 ingenuis *ov* || 6,6 Aetherius a || 7 Aethera a || ab alto] aperto a

Idem: Nec lucidus aethra Sydereae polus. Sunt qui dicant aethram ab aethere non differre. Siquidem **Homerus** et aera et aethra communis generis facit. Sic quae aethra sydereae exponunt pro aethere, hoc est caelo sydereo. Aethra etiam Egaei, Athenarum regis, coniuinx fuit, Thesei mater; et altera Aethra, comes Helenae. **Ouidius:** Caetera per socias Clymenen Aethram quae loquamur, Quae mihi sunt comites consilium quae duae.

7 **MEDIA HARENA.** Per mediam harenam, hoc est medium theatrum, quasi dicat omnibus spectantibus. **NON FVIT HOC ARTIS, SED PIETATIS OPVS.** Non artificio scenico ac fabuloso factum est, sed diuino quodam cultu atque miraculo, ut Domitianus inter deos referendus ostenderetur. **Pietas** enim proprie dicitur diuinus cultus, quem Graeci εὐσεβείαν, hoc est **Eusebiam** uocant, dicta, ut doctissimi ueteres tradiderunt, quod quae in ea sunt penitus et in penetralibus recondantur. Hinc fit **pio** uerbum, quod proprie est colo. **Plautus:** Vbi piem pietatem, si isto more morata tibi postulem placere? Vnde **piaculum** sacrificium, cultus. **Virgilius:** Ea prima piacula sunt. Aliquando tamen ponitur pro eo quod est contaminatio, polluo, quod et **impio** dicitur, quemadmodum sacrum aliquando ponimus pro execrabili. Hinc **piacula** crimina et flagitia dicuntur. **Idem:** Distulit in seram commissa piacula mortem. Á **pio** fit **expio**, quod est purgo, purifico. Et **piatrix**, sacerdos quae expiare erat solita. Et **piamentum**, quo in expiando utebatur, dictum á poetis **piamen**. Et **Piacularis porta** Romae appellata ob quaedam piacula quae ibi fieri solebant. **Piacularia uero auspicia** dicebantur quae sacrificantibus tristitia portendebant, quum aut hostia ab ara profugisset aut percussa mugitum aedidisset aut in aliam partem corporis quam oportet cecidisset. Item **pio** quandoque capitur pro eo quod est pie amo. **Neuius:** Nemo est qui magis suos piet liberos. Hinc **piens, pientior, pientissimus, pienter, pientius, pientissime.** Hinc pietas officium et cultus est quem patriae, parentibus, sanguine coniunctis, beniuolis ac etiam subditis exhi- (f° 460v) bemus. Item **Pietas** dea, quam colebant Romani. Hinc **pium** aliquando religiosum dicimus. **Virgilius:** Dii meliora piis. Aliquando misericordem, benignum. **Cicero:** Non secus in me pius quam pater in filios. Aliquando etiam castum. **Virgilius:** Qui que pii uatis. **Quintilianus:** Et pios amores ac pudicos. Huius contrarium est **impius**, hoc est crudelis, á quo pietati contraria **impietas**. Et **pie** aduerbium, quod modo religiose significat, modo clementer, cui contrarium **impie**. Á quibus **piissimus** et **piissime** atque **impiissimus** et **impiissime** deducuntur. Et **pienter** pro pie.

8 **TAVRVS.** Cuius effigiem Iupiter sumpserat, quemadmodum superius in Europa fabula declarauimus. **VEXERAT.** Portauerat. **Vehere** proprie de equis caeteris quae quadrupedibus, item de plaustris et nauibus dicitur. Veteres **uehiare** dixerunt,

6,8-10 cf. Seru. et *Aen.* 3,585-6 | 10-12 cf. Tort. ex Ou. *epist.* 10,131 uel Hyg. *fab.* 37 uel 79 [et al.] (Ou. *epist.* 17,267-8) | 7,1 cf. Mart. *spect.* 16,1 | 2 Mart. *spect.* 16,2 | 2-3 ex Cald. | 5-6 ? | 6-8 cf. Non. 151 (cf. Plaut. *As.* 506-7 [uar. ?]) | 8-9 et 11 cf. Non. 370 (*Verg. Aen.* 6,153; 6,569) | 10 cf. Seru. *Aen.* 3,57 et al., uel Schol. *Theb.* 4,198 | 12-13 et 13-14 cf. P. Fest. 212 | 14-16 cf. P. Fest. 244 | 17-18 Naeu. ? *fr. inc.* 6 | 19 ex Cic. *inu.* 2,66 et 161 | 20-21 cf. P. Fest. 208 | 21-22 et 23 cf. Non. 371 (*Verg. georg.* 3,513; *Aen.* 6,662) | 22 Cic. ? *fr. inc.* 76 | 24-25 Quint. ? [ex Plaut. *Amph.* 1086 ?] | 8,1 Mart. *spect.* 16b,1 | 1-2 cf. 4,82 et 5,78-79 | 2 Mart. *spect.* 16b,1 | 3-5 cf. P. Fest. 368

6,8 Idem] Virgilius *ov* || 9 aethra] Aethra *o* || 12 Clyme *v* || 7,5 Eusebian *a* || 8 prima *U p.c.* || 13 utebantur *a* || 21 Hinc *om. v* || 23 uates *ova* || 24 impium *a* || 26 atque *om. ova* || 8,3 idem *a*

quod ex Oscorum lingua sumptum est, apud quos **uehia** plaustrum dicitur, unde **uehiaturam** quoque pro uectura usurparunt. Á uehio ueho deductum, á quo **uecto** frequentatiuum, et aliud frequentatiuum **uectito**. Et **uector**, quod modo significat eum qui uehit, modo eum qui uehitur. Et **uectatio**, quod semper passiuè accipitur contra aliorum uerbalium naturam. Et **uehiculum**, in quo aliquid uehatur, quod cum quatuor rotis Phryges tra- (c. 718) duntur inuenisse. Hinc **uehicularius**, qui uehiculum ducit. Et **uehicularis**, unde uehicularem rotam et uehiculares equos dicimus. Et **uectabulum**, quod similiter pro uehiculo antiqui usurpauerunt. Et **uectigal**, quod pro deuctis mercibus fructibus ue aut quacunque alia re in publicum soluitur, quamuis aliquando etiam ex priuato uectigal capitur. **Cicero**: Ex meo tenui uectigali capio ego ducenta. Ponitur et pro ipso fructu. **Idem**: Non intelligunt homines quantum uectigal parsimonia est. Et **uectis**, quod manibus percutiendo uehatur. Est enim palus é ferro siue ligno grandior, rusticis et fabris cementariis ad multa necessarius. **Plinius**: Cato uectes aquifolios, laureos, ulmeos fieri iubet. **Cato**: In torculari serias tres, fibulas quadraginta, uectes quadraginta, confibulas lineas quis arbores comprimat si dehiscent, et cuneos sex. Graeci uectem $\mu\omicron\chi\lambda\delta\upsilon\nu$ uocant. Hinc **uectularia uita** dicitur eorum qui uectibus parietes perfodiunt alienos furandi gratia. **Cato**: Vecticulariam uitam uiuere est repente largiter (f° 461r) habere, repente nihil. Et **uectura**, quae modo actum ipsum, ut ita dicam, **uectionem** significat, modo mercedem quae pro uectura soluitur, utputa pro nauí siue uehiculo, seu equo meritorio. Et **uexo**, quod est agito, rapto, molesto et huc atque illuc distraho; á quo **uexator** et **uexatrix** et **uexatio** et **uexabundus** deducuntur.

9 Composita praeterea á ueho fiunt **adueho**, quod est apporto; á quo **aduectio**. **Circumueho**, circumporto; á quo **circumuectio**. **Perueho**, porto. **Deueho**, deorsum ueho. **Eueho**, extollo. **Praeueho**, ante ueho. **Proueho**, produco et **prouehor**, progredior. **Virgilius**: Quid ultra prouehor et fando surgentes demoror Austros? Hinc **aetatem prouectam** et **aetate prouectos** dicimus. **Inueho**, ueho, cuius passiuum est **inuehor**, quod modo uehor significat. **Idem**: Centauro inuehitur magna. Modo aggredior maledictis et ueluti quodam impetu sermonis in aliquem feror. **Cicero**: Itaque in eam Pansa uehementer inuectus. Hinc **inuectiuae** orationes dicuntur quae sunt aduersus aliquem scriptae, quod in illius mores uel ingenium aut uitam inuehamur. **Subueho**, extollo. **Reueho**, reduco. **Conueho**, comperto; á quo **conuexum** dicimus quod concauo oppositum est, quemadmodum specula quae neque plana neque concaua sunt conuexa dicuntur; hinc **conuexitas** ipsa, ut ita dicam, porrectio aduersus nos et **conuexe** aduerbium, tractum á concauitate nauium quae extrinsecus huiusmodi habent formam, quae alio nomine **carinata** dicitur.

8,6-7 cf. Seru. auct. *ecl.* 4,38 [= *Isid. orig.* 10,282] uel Vall. *eleg.* 3,86 | 7-8 cf. Vall. *eleg.* 3,86 | 8 cf. Varr. *ling.* 5,140 | 9 cf. Plin. *nat.* 7,199 | 11 cf. Non. 54-55 | 11-12 ex *Isid. orig.* 16,18,8 ? et al. | 11 et 12-15 cf. Vall. *eleg.* 4,59 (ex *Cic. parad.* 6,49; cf. 6,49 [uar. ?]) | 15 cf. *Isid. orig.* 5,27,17 uel 20,13,2 et al. | 16-17 Plin. *nat.* 16,230 ex *Cat. agr.* 31,1 | 17-18 ex *Cat. agr.* 12 [uar. ?] | 19-21 cf. P. Fest. 378 (cf. *Cat. orat. inc.* 13) | 22 ex Varr. *ling.* 5,44 ? | 23-24 cf. *Macr. sat.* 6,7,8 = Gell. 2,6,5 uar. | 9,2-3 cf. Hug. *ueho* uel Balb. ? | 3-4 cf. Seru. et *Aen.* 3,480-1 | 6 et 7-8 cf. Non. 329 (*Virg. Aen.* 5,122; cf. *Cic. epist. frg.* V,26 uar.) | 7 cf. Gloss.^L I Ansil. IN 1932 ?

8,4 ueia v || 5 ueiaturam v || 7 et om. v || 17-18 uectes quadraginta om. v || 19 parietes U² p. c. || 20 alienos om. v || 24 á quo U : atque ova || 9,4 progredior U : productor ova

10 PER AEQVORA FRATERNA. Per mare Phoenicum, quod erat sub ditione
Cadmi, Agenoris filii, fratris Europae. **Syria** Asiae prouintia est late littora tenens
 terras que etiam latius introrsus aliis atque aliis nuncupata nominibus. Nam et qua
 contingit Arabas **Palestina** dicitur et **Iudaea** et **Coele**, dein **Phoenice**; tum inter
 5 duo flumina Euphraten et Tigrin **Mesopotamia**, et qua recedit intus **Damascene**, et
 qua magis etiam nunc meridiana **Babylonia**, et qua transit Taurum **Rophoene**, et
 10 citra etiam **Commagene**, et ultra Armeniam **Adiabene**, quae **Assyria** ante dicere-
 tur, et ubi se Ciliciae committit, **Antiochia**; olim ac diu potens, sed, quae eam regno
 Semiramis tenuit, longe potentissima. Id quod periacet **mare** totum **Phoenicum**
 15 appellatur. Ipsa gens Phoenicum in gloria magna litterarum inuentionis, et syderum
 naualium que (f° 461v) ac bellicarum artium fuit, uel quia mari potens erat ab Aeg-
 ypto sumpta, ueluti á se inuenta in Graeciam transtulit. **Lucanus**: Phoenices primi,
 famae si creditur, ausi Mansuram rudibus uocem signare figuris. Non dum fluminea Memphis contexe-
 20 re biblos Nouerat, et saxis tantum uolucres que feraeque Sculpta que seruabant magicas animalia lin-
 guas. (c. 719) Á Phoenicia **Phoenices** uocati, et feminino genere **Phoenissa**, et
 detracta aspiratione **Poenus**, á quo **Poenulus** diminutiuum, unde Plautina fabula
 nomen sumpsit; et **punicus**, quasi poenicus. **Virgilius**: Punica regna uidet. Vnde puni-
 cum genus libi uocitatum est, á Poenis translatum, quod et **probum** appellabant quia
 25 erat caeteris suauius. **Phoenix** graece fructus palmae arboris dicitur, á cuius colore
Phoenice appellata ob purpurarum opes et **Tyrii** coloris, qui á Tyro Phoenices urbe
 nomen sumpsit, quemadmodum superius docuimus. **Tyros** quondam insula praealto
 mari septingentis passibus diuisa fuit, postea uero Alexandri oppugnantis operibus
 continens; conchylio ac purpura nobilitata, circuitu decem et nouem milium passuum
 inclusa **Paletyro**. Oppidum ipsum uiginti duo stadia comprehendens quondam **Sarra**
 30 appellatum.

11 **Phoenix** praeterea purpureo pennarum colore auis appellatur, toto orbe cele-
 berrima, in Arabia nascens, aquilae magnitudine, auri fulgore circa colla, reliquo
 corpore purpurea, roseis pennis ceruleam caudam distinguentibus, in facie geminas
 5 cristas habens, in capite plumeum apicem. Nemo unquam uescentem uidit. Soli sa-
 crata traditur, et uiuere annis sexcentis sexaginta; Senescens casia, thuris que surculis
 construere sibi nidum, replere odoribus et super mori. Ex ossibus deinde ac medullis
 exiguis nasci uermiculus, et deinde pullus fieri, et principio iusta priori facere, to-
 tum que nidum deferre prope Panchaiam in solis urbem, et ibi in ara deponere. Extat
 10 de hac aue elegantissimum carmen **Claudiani** poetae et **Lactantii Firmiani**. Dicitur
 autem et masculino et feminino genere phoenix, quia mas ne an femina sit ignoratur.

10,1 cf. Mart. *spect.* 16b,1 | 1-2 ex Tac. *ann.* 11,14,2 ? et Isid. *orig.* 1,3,6 ? [et al.] | 2-3 cf. Mela 1,62 | 3-8 cf. Plin. *nat.* 5,66 uar. | 8-9 cf. Mela 1,63 | 9-11 cf. Plin. *nat.* 5,67 | 11-12 cf. Tac. *ann.* 11,14,1-2 | 12-15 Lucan. 3,220-4 [ap. Tort. *Phoenicia* ex Isid. *orig.* 1,3,5 ?] | 16 ex Hier. *In ler.* 25,21 uel Isid. *orig.* 9,2,116 ? [et al.] | 16-17 Plaut. *Poen.* tit. | 17 ex P. Fest. 240 | Verg. *Aen.* 1,338 | 17-19 cf. P. Fest. 228 | 20-21 cf. 2,581 | 21-25 cf. Plin. *nat.* 5,76 [uar. ?] | 11,1-4 cf. Plin. *nat.* 10,3 uar. | 4-8 cf. Plin. *nat.* 10,4 uar. | 9 cf. Claud. *carm. min.* 27 et Lact. *Phoen.* | 9-10 cf. Greg. Tur. *stell.* 12 ? [et al.]

10,1 Phoenicum ov || dictione v || 5 Euphraten... Tigrin a || 8 Antiochias v || 14 Scalptaque a || 16-17 Poenulus — et add. in mg. U² || 17-19 unde — suauius add. in mg. U² || 20 qui] quia a || 22 insula om. ova || 24 inclusam v || palae Tyro ova || 11,7 pullum v

Lactantius: Femina sit uel mas seu forte neutrum, Foelix quae Veneris foedera nulla colit. Phoenix etiam Agenoris filius fuit, Cadmi frater, qui Phoenicibus imperauit. Item Phoenix fluuius non magnus, ex Thermopylarum montibus in Asopum fluens, ut testatur **Herodotus**. Item **Phoenicopterus** altera auis est, rubentes habens pennas, unde ei nomen inditum. Nam Graeci πτερόν pennam uocant. Huius linguam praecipui saporis esse **Apicius** docuit. Excellit magnitudine perdices; rostrum quoque et pedes phoeniceos habet. **Martialis:** Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis Nostra sapit. Quid si garula lingua foret? Sunt tamen qui phoenicem auem á palmae potius arbore quae graece phoenix dicitur appellatam putent, ob rationem quam inferius dicemus.

12 **ALCIDEM.** Domitianum. **Alcides** proprie Hercules dicitur, ab Alceo auo, Amphitronis patre. Sed Domitianus, aedificato Herculi templo uia Appia octauo ab urbe lapide, statuam suam sub Herculis nomine in eo locauit. (f° 462r) Itaque simulachrum eius sub Herculis siue Alcide nomine adorabatur. Propter quod uocatus et ipse **Alcides** est, et á blanditibus poetis **maior Alcides** dictus. **Martialis:** Hercules in magni uultus descendere Caesar Dignatus, Latiae dat noua templa uiae, Qua Triuia nemorosa petit dum regna uiator, Octauum domina marmor ab urbe legit. **Idem:** Fecundam uetuit reparari mortibus hydram, Hesperias Thusco lauit in amne boues. Haec minor Alcides; maior quae gesserit audi, Sextus ab Albana quem colit arce lapis.

13 **IVVENTVS.** Ó iuuenes, quasi dicat: ó uiri Romani. Nam iuuenes á iuris consultis dicuntur, ut **Marcellus** testatur, qui adolescentium excesserunt aetatem, quoad incipiant inter seniores numerari. **Iuuentus** modo aetatem ipsam iuuenilem significat, modo frequentiam iuuenum. Aliquando etiam pro ipsa dea accipitur quae praestit huic aetati. Haec etiam **Iuuentas** (c. 720) á non nullis uocatur, quemadmodum Libertas, et **Iuuenta**, quamuis hoc frequenter etiam pro aetate ponatur. Iuuentuti sacra pro iuuenibus instituta sunt. Et á iuuenes dicta est iuuentus et iuuentas, et **iunior** comparatiuum, et **iuuenilis** possessiuum. **Iuuenilia** fingeantur Dianae **simulachra**, quia ea aetas fortis est ad tolerandam uiam. Viarum autem dea existimabatur **Diana**, ut supradictum est. Et **Iunius** mensis, á iunioribus. Et **iuuenesco**, iuuenis fio. Et **iuuenilitas** pro iuuentute. **Varro:** Quam dereliquit cupida iuuenilitas. Et **iunices**, tenerae aetatis boues, quae iam cessarunt uitulae esse, nec dum tamen ad summam magnitudinem peruenerunt, dictae quasi iuuenices. **Persius:** Tot tibi quum in flamma iuuenis omenta liquescant. Iuuenis autem á iuuando uocitatus est, quod ea aetas maxime apta sit ad laborem tolerandum.

14 **Iuuare** interdum auxiliari est et opem ferre. Vnde **iuuencus** et **iuuena** appellati, et **iuumentum**, cuius appellatione animalia continentur quae uel salmas ge-

11,11 cf. Lact. *Phoen.* 163-4 [uar.?] | 11-14 cf. Tort. (cf. Herod. 7,200) | 15-16 cf. Plin. *nat.* 10, 133 ex Apic. | 17-18 Mart. 13,71 | 18-19 (c. 1009,11-14) cf. Plin. *nat.* 13,42 | 12,1 Mart. *spect.* 16b, 2 uar. | 2-5 ex Mart. 9,64 et 101 | 5-7 Mart. 9,64,1-4 | 7-9 Mart. 9,101,9-12 | 13,1 Mart. *spect.* 16b,3 uar. | cf. Non. 433 ? | 1-3 cf. Marcell. *dig.* 32,69,1 | 3-4 cf. Vall. *eleg.* 4,40 | 5 cf. Seru. *Aen.* 1,590 | 6 cf. Non. 433 | 6-7 cf. P. Fest. 104 | 8-10 (1,64 et 2,45) cf. P. Fest. 104 | 10 cf. Varr. *ling.* 6,33 uel Macr. *sat.* 1,12,16 et 30 uel Isid. *orig.* 5,33,9 et al. | 11 cf. Non. 123 (cf. Varr. *Men.* 545 [uar.]) | 11-14 cf. Schol. et Pers. 2,47 | 14-15 cf. Cens. 14,2 uel Isid. *orig.* 11,2,16 uel *diff.* 2,81 | 14,1 ex Lact. *inst.* 1,11,40 ? et al. | 1-2 ex Varr. *ling.* 5,96 uel Isid. *orig.* 11,2,16 uel *diff.* 2,81 et al. | 2 cf. Colum. 6 *praef.* 3 uel Lact. *inst.* 2,10,1 uel Isid. *orig.* 12,1,4 et 7 et al. | 2-3 ex Gell. 20,1,26 ?

11,11 F. uel mas haec uel neutrum sit mage, felix, Felix a || 13 Aesopum v || 14-19 Item — dicemus *add. in mg. inf. U², transp.* Sunt tamen — dicemus *ante* Item — foret o || 15 inditum nomen ova || 12,2 ab] ob a || 13,2 incipiat o || 5-6 Iuuentas ov || 11-14 et iunices — liquescant *add. in mg. U²* || 12 aetate ova || 13 iuuenies a || in *om.* v || flammis ov

runt, uel currus trahunt, bobus duntaxat exceptis. Est etiam uehiculi genus quod, quoniam adiunctis pecoribus trahebatur, non null[is] á iungendo dictum existimant. Et
 5 **Iupiter**, quasi iuuans pater. Et **Iuno**, quod iuuet mortales. Et **iuuamentum** auxili-
 um, quod et **iuuamen** dicitur. Et **adiuuu**, opem fero, á quo **adiutor**, **adiutrix**, **ad-
 iumentum**, quod et **adiuuamen** dicitur. Et **adiuto** frequentatiuum, quod et **adiu-
 tor** ueteres dixerunt. **Pacuius**: Adiuuamini, quaeso, me et defendite. Et **coadiuuu**, á quo
 10 **coadiutor**, **coadiutrix**, **coadiumentum**. Interdum iuuare est delectare. **Virgilius**
 : Non omnes arbusta iuuant (f° 462v) humiles teque myricae.

15 **Ab hoc fit iucundus**, quod non significat laetum, ut quidam barbare accipiunt,
 sed laetitiae plenum et quod delectationem affert; differt que á grato quod in iucundo
 aliquando sola delectatio est, in **grato** etiam commodum, ut 'infantia filiorum ac
 pueritia parentibus iucundior est, adolescentia uero ac iuuentus gratior. **Cicero**: Est
 5 mihi iucunda in malis et grata in dolore uestra erga me uoluntas. Iucunda inquit, quasi plena
 uoluptatis in prosperis, et grata, quasi plena fructus in aduersis. **Idem**: Quoniam quod
 praesens tanquam in manum datur iucundius est, tamen haec in posterum gratiora, muri, naualia, por-
 tus, aquarum ductus, omnia quae ad usum Rei publicae pertinent. Á iucundo fit **iucunde** aduer-
 10 **bium**, hoc est cum laetitia. Et **iucunditas**, delectatio. Item **iucundior**, **iucundissi-
 mus**, **iucundius**, **iucundissime**. Et **iubar** et **iuba** et **iubilo**, de quibus superius
 diximus.

16 **CONFER. Compara. STEMMA. Facinus**, rem gestam. **Stemma** proprie corona-
 mentum significat, dictum á graeco, quasi στεφάνωμα: στέφανος enim corona est,
 στεφανῶ coronō, στεφανόπλοκος coronarius, στεφανοφόρος coronatus, στέφω redimo,
 5 στέφομαι redimor, στεφάνωμα stemma. Quoniam uero mos erat antiquissimus ut clari
 uiri ob res bene gestas coronis donarentur et eadem statuarum capitibus imponeren-
 tur, inualuit consuetudo ut Stemma aliquando pro facinore et, ut ita dicam, Strategemate
 accipiatur, ut hoc loco. Aliquando pro ipsis maiorum imaginibus quae poni in
 atriis solebant. **Martialis**: Atria Pisonum stabant cum stemmate toto. **Iuuenalis**: Stemmata
 quid faciunt? **Plynius** pro corona posuit: Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas.
 10 **Suetonius**: Quod in uetere gentilium Stemmata C. Cassii percussoris Caesaris imagines retinisset.
 Iurisconsulti aliquando Stemmata uocant illos, ut ita dicam, stipites quibus familiam
 partiuntur, ut hic pater illius est, hic illius filius, cui ille succedit. **CAESARIS**. Qui
 taurum fecit in aethera tollentem Alcidem. **IOVIS**. Qui se in taurum formauit ae-
 quore uehentem Europam.

17 **VT TVLERINT. Quamuis tulerint. Vt** interdum adiunctiua coniunctio est.
Plautus: Is mihi suasit ut ad te irem. Interdum temporis aduerbium est et significat statim

14,3-4 cf. Varr. *ling.* 5,135 uel Gell. 20,1,28 uel Non. 54 | 5 cf. Cic. *nat. deor.* 2,64 [= Seru. *Aen.* 4,638; 9,126; *Isid. orig.* 8,11,34] potius quam Varr. *ling.* 5,65 et al. | cf. Cic. *nat. deor.* 2,66 uel Varr. *ling.* 5,67 uel 69 et al. | 7-8 cf. Non. 74 (cf. Pacuu. *trag.* 98) | 9-10 cf. Philarg. ? et *eccl.* 4,2 | 15, 1 cf. Cic. *fin.* 2,14 [et al. ?] | cf. Pap. uel Balb. *iucundus* uel Gloss. IV,357,49 uel 529,13 | 2-8 cf. Vall. *eleg.* 4,89 (Cic. *Catil.* 4,1; cf. *off.* 2,60) | 10-11 cf. 3,39 | 16,1 Mart. *spect.* 16b,3 | Mart. *spect.* 16b,3 uar. | 1 et 2-4 cf. Gloss. II,437,40-38-39-41-42-44-43-40 | 8 Mart. 4,40,1 | 8-9 Iuu. 8,1 [ap. Hug. uel Balb. *stema* ?] | 9 Plin. *nat.* 35,6 | 10 Suet. *Ner.* 37,1 uar. | 12 Mart. *spect.* 16b,3 | 12-13 cf. Cald. ? | 13 Mart. *spect.* 16b,3 | 13-14 cf. Cald. ? | 17,1 Mart. *spect.* 16b,4 | cf. Prisc. *gramm.* III,95, 15-16 ? | 2 ex Plaut. *Men.* 762 ? | 2-3 ex Diom. *gramm.* I,408,11 et 14 uel Bed. *gramm.* VII,293, 23-24 et al.

14,4 adiunctis] à iunctis a || nul- lli U || 8 aiutamini U a.c. || 15,6 fructibus ova || 16,3 στεφανόπλοκος recte || 4 antiquissimis a || 9 quid] quod a || 10 Suetonius — retinisset add. in mg. U² || Quid ova || 11 illos om. ova || 13 fecit] interfecit v || Alciden a || 13-14 aequore] per aequora a

postquam, quamprimum. Aliquando qualitatit et significat quo modo. **Virgilius**: Vt uidi, ut perii, ut me malus (f° 463r) abstulit error. Id est 'statim postquam uidi', siue
 5 'quamprimum uidi, quomodo perii?' Non nunquam pro (c. 721) quippe siue ut pote accipitur, sequente relatiuo. **Quintilianus**: Nec ignoro igitur quos transeo nec utique damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid. Interdum similitudinis est. **Plautus**: Vt imbrices fluunt oculi. Est etiam quando significat secundum quod. **Quintilianus**: At uero orator, ut est, semper ad dicendum paratus. **Cicero**: Qui sermo, quae praecepta, quanta notitia antiquitatis, scientia iuris augurum, multae etiam ut in homine Romano litterae. Idest: secundum quod est
 10 semper ad dicendum paratus, et secundum id quod solent scire Romani. Item pro utinam elegantissime accipitur. **Terentius**: Vt te dii deae que omnes perdant ! Et pro quamuis, ut hoc loco et apud **Plautum**: Vt istuc periculum ingens sit, me tamen non terrefacit. Hoc est: quamuis sit ingens periculum quod nemo antehac notauit. Ab ut deducitur
 15 **uti et sicut, sicuti, uelut, ueluti**, de quibus supra diximus. Et **utinam**, quod optantis aduerbium est, dicitur que etiam ó **utinam**. Et **utique**, quod significat prorsus, omnino. Et **prout** pro sicut. Et **utcnque** pro quomodocunque. Et **utpote**, quod significat quandoquidem. Et **utputa**, quemadmodum.

18 ONVS. Ponus. Á quo fit **onero**, quod est pondus impono, transfertur que etiam ad animum, ut 'onerat me curis', 'onerat lachrymis', hoc est: implet, premit. Hinc **oneratum** et **onustum** pro pleno frequentissime accipitur. Et **onuste** aduerbium, plene. **Onerosus** quoque frequenter inuenitur, quod est plus quam oneratus.
 5 Et **onerariae naues** dictae quae onere tardae sunt. Et **exonero** uerbum, quod est alleuo, onus detraho; á quo **exonerator, exoneratrix et exoneratio**.

19 ISTE. Taurus Caesaris. ALTIVS. Sublimius. **Altus** aliquando ab **alo** deducitur, quod est nutritio. **Varro**: Altus alieno sumptu. **Plynius**: Ouillo lacte altus. Hoc est nutritus. Aliquando ab ala, quasi alatus, et significat proprie sublimem, aerium. Hinc proceras arbores altas dicimus et altas pyramides, alta aedificia, altos montes. Ponitur
 5 tamen frequenter pro profundo, quemadmodum é contrario profundum pro sublimi ponimus. Hinc altum aliquando pro caelo, aliquando pro mari usurpamus. **Virgilius**: Haec ait et Maiae genitum demisit ab alto. **Idem**: Multum ille et terris iactatus et alto Vi Superum. Altum etiam uocamus profundioris maris partem et á terris remo- (f° 463v) tiorem. **Salustius**: Et piscatoria scapha in altum nauigat. Per metaphoram quoque altum aliquando
 10 pro excelso ac glorioso accipimus. **Virgilius**: Te sine nil altum mens inchoat. Et pro uete-

17,3-4 Verg. *ecl.* 8,41 | 5-7 cf. Vall. *eleg.* 2,28 (Quint. *inst.* 10,1,57) | 7-8 Plaut. ? *fr. inc.* 171 | 8 et 9-10 et 11 cf. Vall. *eleg.* 2,28 (cf. Cic. *Cato* 12 [uar. ?]) | 8-9 ex Quint. *inst.* 10,7,3 uar. ? [an Cic. *Brut.* 78 ?] | 12 cf. Ter. *Hec.* 134 [ex Prisc. gramm. III,240,8 et 14-16 uel Char. gramm. 287,10-12 ? [an Schol. Veron. ?] | 13 Plaut. ? *fr. inc.* 172 | 14-15 cf. 3,28 et 7,12 | 18,1 Mart. *spect.* 16b,4 | 4 cf. Seru. *Aen.* 5,352 = Isid. *orig.* 10,117 | 5 cf. Non. 536 | 19,1 Mart. *spect.* 16b,4 | Mart. *spect.* 16b,4 | 1-2 cf. P. Fest. 7 et Non. 237 (Varr. *Men.* 260) | 2 Plin. ? [ex Varr. *rust.* 2,11,1 ?] | 3 et 5 cf. Non. 237 | 6 cf. Seru. *Aen.* 1,3 ? an Schol. Veron. ? | 7 Verg. *Aen.* 1,297 uar. [ex Seru. auct. *Aen.* 1,3 uel Schol. Veron. ?] ; 1,3-4 | 8 ex Suet. ap. Isid. *nat.* 44 ? | 9 Sall. ? *fr. inc.* 24 [Ol. 12; ex Iust. 2,13,9 ?] | 9-13 cf. Non. 237 (Verg. *georg.* 3,42)

17,3 quamprimum] primum *ov* || 8 quod *add.U²* || 17 utrunque *v* || quomodocunque] quocunque *ov* || 18,3 et² *om. v* || 19,1 ab] ob *a* || 3 aerium] -eum *ov* || 6 aliquando² *om. ova* || 7 Maia *o*

ri atque antiquo. **Idem:** Altius omne Expediam, prima repetens ab origine factum. Et pro presso, occulto, obscuro. **Idem:** Quid me alta silentia cogis Rumpere? **Idem:** Sin altior istis Sub pedibus uenia ulla latet. Ab hoc fit **alte** aduerbium, quod modo excelse, modo profunde significat; á quo **altius** et **altissime**, sicut ab altus **altior** et **altissimus**.

20 Item **altitudo**, quod modo sublimitatem, modo profunditatem significat. Et **altare**, quod antiqui diis superis in aedificiis á terra exaltatis sacrificia faciebant, sicut diis terrestribus in terra, diis infernalibus in effossa terra, quamuis sint qui altaria potius appellata uolunt ab eo quod igne **adolentur**, uel quod in iis olescit, hoc est excrescit, ignis. Vnde **exoleti** appellati sunt qui olescendi, hoc est crescendi, modum excesserunt. **Plautus:** Reliqui domi exoletam uirginem. Qum uero id nomen substantiuum est, significat scortum masculum iam adultum. Et **Altellus** Romulus dictus, quasi in terra altus á lupa, siue quod telis aleretur, siue quod rebus gestis excelsus ac gloriosus esset, seu quod á Tatio, Sabinorum rege, in colloquium postulatus alternis uicibus audierit ac locutus fuerit. Nam sicut á Macro **macellus**, á uafro **uafellus**, ita ab alterno Altellus secundum aliquorum opinionem deducitur. Et **Altanus** uentus, quod in alto flat. Et **alto** uerbum, quod non est in usu, sed eius compositum **exalto**, quod est (c. 722) extollo; á quo **exaltatio**. Et **altisonus**, quod ex alto sonet. Et **altitonans**, quod é caelo tonet. Et **altiuolans**, quod in altum uolet.

(Verg. *georg.* 4,285-6 uar.; *Aen.* 10,63-64; cf. 10,625-6 [uar.]) | 20,1 cf. Pap. et al. | 2-3 cf. P. Fest. 29 | 4-6 cf. P. Fest. 5 | 6-7 cf. Vall. *eleg.* 1,30 uel Tort. *s.d. X* (cf. Plaut. *Paras. med. frg.* 4 ap. Prisc. gramm. II,490,1) | 7-8 et 9-11 cf. P. Fest. 7 | 12 cf. Isid. *orig.* 13,11,18 et al. | 12-13 cf. Hug. *altus* uel Balb. ? | 13-14 cf. Hug. *altus* ? | 14 cf. Isid. *orig.* 13,11,5 ex Lucr. 5,745 ?

19,11 Idem] Virgilius *ov* || 12 occulto *om. v* || Idem¹] Virgilius *ov* || Idem²] Virgilius *ov* || 20,10 uocibus *vz* || Marcellus *a* || 14 uolat *ov*

DE ELEPHANTO CAESAREM ADORANTE. EPIGRAMMA XVII.

1 QVOD PIVS ET SVPPLEX. Rursus blanditur Domitiano quod ab elephanto adorari uisus sit, tribuens hoc diuinitati principis. Ordo est: Quod hic elephas, qui modo erat tam metuendus tauro, nunc pius et supplex adoret te, ó Caesar, facit hoc non iussu et nullo magistro docente, sed quia deum te esse intelligit.

2 ELEPHAS. **Elephantus** siue **Elephas** (f° 464r) enim modo dicitur maximum terrestrium animalium est, proximum que sensibus humanis. Inest enim ei sermonis patrii intelligentia, obedientia in magistros, officiorum memoria. Adorat regem, genua summittit, coronas porrigit et, quod in homine quoque rarum est, probitatem prae se ferre uidetur, prudentiam, aequitatem, religionem, solis quoque et lunae uenerationem. Siquidem in Mauritaniae saltibus ad quendam amnem, cui nomen est **Anulo**, natescente luna noua elephantorum greges descendunt ibi que se purificantes solenniter aqua circumsperguntur atque ita salutato sydere in siluas reuertuntur. Romae iuncti primum ad currum fuere **Pompeii** magni africo triumpho. Nam prius Liber pater eos subiugata India iunxerat. **Germanici** Caesaris gladiatorio munere quosdam inconditos motus aedere uisi sunt saltantium modo. Vulgare in iis fuit arma in altum iacere, gladiatorios congressus exercere, per funes incessere, plenis que hominum tricliniis ita libratis uestigiis per lectos ire, ne quis potentium attingeretur. Tradunt etiam non ignobiles autores quendam ex iis ductus graecarum litterarum didicisse et eius linguae uerbis ita solitum perscribere: Ipse ego haec scripsi et spolia Celtica dicaui. Praedam in se expeti sciunt solos dentes, quae aliqui **cornua** appellarunt. Quam ob rem eiectos aliquo casu terra defodiunt. Hoc solum ebur est, in caetero corpore uilitas ossea, quanquam ossa quoque aliquando in laminas dentium penuria secuerunt. Circumuenti á uenantibus, primos dentes constituunt, quibus sint munimini. Postquam fessi sunt, impactos arbori frangunt, hac praeda se redimentes, quemadmodum facere de testiculis **castorem** tradunt: adeo quibusdam animalibus exploratum est quare ab hominibus petantur. Tradunt praeterea elephantos homine obuio in solitudine et simpliciter oberrante, clementem placidum que demonstrare uiam, uestigio uero hominis prius quam ipso homine animaduerso insidiarum metu contremiscere, olfacere, subsistere, circumspectare, irasci, nec calcare, sed erutum proximo tradere. Illum sequenti pari modo usque ad extremum, tunc agmen circumagi et directa acie reuerti. Gregatim semper incedunt; ducit agmen qui senior est; cogit aetate proximi. Flumina transituri, minimos praemittunt ne, maiorum pondere atterente alueum, altitudo gurgitis augeatur.

1,1 Mart. *spect.* 17,1 | 1-2 cf. Cald. ? | 2-4 cf. Mart. *spect.* 17,1-4 | 2,1 Mart. *spect.* 17,1 | cf. Vall. *eleg.* 4,42 uel Tort. ? | 2-3 cf. Plin. *nat.* 8,1 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 8,3 [ex Cald. ?] | 4-6 cf. Plin. *nat.* 8,1 | 6-9 cf. Plin. *nat.* 8,2 uar. | 9-11 cf. Plin. *nat.* 8,4 uar. | 11-14 cf. Plin. *nat.* 8,5 uar. | 14-16 cf. Plin. *nat.* 8,6 (Mucian. *fr.* 3) | 16-19 cf. Plin. *nat.* 8,7 | 19-20 cf. Plin. *nat.* 8,8 uar. | 21 cf. Cic. *Scaur.* 2,7; Plin. *nat.* 32,26; Phaedr. *app.* 28; Isid. *orig.* 12,2,21 et al. | 21-27 cf. Plin. *nat.* 8,9 | 27-29 cf. Plin. *nat.* 8,11 uar.

1,3 *post pius add. est v* || 2,2-3 Inest — intelligentia *om. ova* || 3 Adoret *o* || 4 summittit *U p.c.* || 7 Anulus *ov* || ubi *v* || 9 Pompei *ov* || 11 motos *a* || 12 gladiatoris *a* || incedere *a* || 15 *post* perscribere *add.* αὐτὸς ἐγὼ τὰ δ' ἔγραψα λάφουρατε Κέλτ' ἀνέθηκα *idest a* || 19 sunt *ova* || 20 minimi *a* || 25 est rutum *v*

3 Imponuntur eis nomina ea que intelligunt. **Cato** unum qui in Punica acie fortissime fuerat praeliatus, **Sutrum** tradidit uocatam altero dente mutilato. **Antio-** (f° 464v) **chus** duos habuit in bellicis usibus celebres, Aiace[m] et Patroclum. Qu[m] que aliquando uadum fluminis experiretur, renuit Aiax transire, qui semper dux agminis
 5 fuerat. Tum pronuntiari iussit Antiochus eius fore principatum qui prior transisset. Transiuit itaque Patroclus, donatus ob id faleris argenteis, quibus id animal maxime gaudet, et reliquo omni primatu. Aiax mortem ignominiae praeferens inedia uitam finiuit. Mirus nanque in iis pudor est, uicti que uictorum Vocem fugiunt. Pudore nunquam, nisi in abdito co- (c. 723) eunt, mas quinquennis, inuena decennis. Ineunt
 10 biennium quinis diebus, nec amplius. Sexto die perfunduntur amne, nec aliter ad agmen reuertuntur. Adulteria non nouere, nec ulla propter feminas praelia committunt. Amoris tamen uim esse in iis constat. Traditur unus amasse in Aegypto mulierem collas uendentem. Alius adolescentem quendam Siracusanum nomine Menandrum in exercitu Ptolemaei, quem quotiens non uideret, dolorem inedia testabatur. Item alius
 15 Vnguentariam quendam forma praestantem. Amoris indicia in omnibus fuere gaudium á conspectu, blanditiae inconditae, Stipes populi seruatae et in sinum amantis effusae.

4 Elephantos Italia primum uidit **Pyrri** regis bello et **boues Lucas**, ut supra diximus, appellauit in Lucanis uisos anno urbis quadringentesimo septuagesimo secundo; Roma in triumpho septem post annis; eadem plurimos anno quingentesimo secundo, uictoria **L. Metelli** in Sicilia de Poenis captos CXLII ratibus traucti fuere, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant, quos cyro interfectos iaculis tradunt inopia consilii, quoniam neque ali placuisset, neque regibus donari. Clara fuit unius é Romanis dimicatio aduersus elephantum. Nam, qu[m] **Annibal** captiuos Romanorum dimicare inter se coegisset, unum qui supererat, obiecit elephanto, pactus dimitti, si beluam interemisset. Solus ergo in arena congressus, magno
 5 Poenorum dolore interfecit. Annibal, quod famam eius dimicationis contemptum elephantis allaturam intelligebat, missis post uictorem equitibus, necari eum iussit. **Proboscis** eorum, quae **manus** appellatur, facillime caeditur. Romae primum pugnasse elephantos in cyro compertum est **Claudii Pulchri** aedilitate, anno urbis quingentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos uiginti Lucullorum aedilitate
 10 curruli aduersus tauros, et Pompeii altero consulatu in dedicatione templi Veneris uictricis uiginti numero, siue, ut alii uolunt, decem et (f° 465r) septem, Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui, pedibus confossis, genibus repisit in cateruas, arrepta scuta in altum iaciens, quae spectantibus uoluptati erant, cir-

3,1-9 cf. Plin. nat. 8,11-12 uar. | 9-13 cf. Plin. nat. 8,13 | 13-17 cf. Plin. nat. 8,14 | 4,1-5 (1,112) cf. Plin. nat. 8,16 uar. | 5-6 cf. Plin. nat. 8,17 | 6-12 et 12 cf. Plin. nat. 8,18 uar. | 12-15 cf. Plin. nat. 8,19 | 15-19 cf. Plin. nat. 8,20 uar.

3,1 Interponuntur *ov* || 14 quoties *a* || 4,1 *bous v* || 3 annos *v* || 4 capti *a* || centesimo quadragesimo secundo *ov* centum quadraginta duo *a* || 5 *post* quos *add.* in *a* || 6 consuli *v* || 7 captiuas *v* || 11 missus *v* || 12 ceditur *ov* || 18 iacens *v*

cumacta in orbem, quasi arte, non furore beluae iacerentur. Altero uno ictu occiso,
 20 propter quod uniuersi eruptionem tentauere non sine uexatione populi, qui claustris
 ferreis circumdatus erat. Qua de causa Caesar dictator simile postea spectaculum
 aediturus Euripis harenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, ut loca equitibus
 adderet. Pugnaere et Caesaris dictatoris tertio consulatu uiginti contra pedites
 25 quingentos, iterum que totidem turruti cum sexagenis propugnatoribus eodem quo
 priores numero peditum, et totidem equitum ex aduerso dimicante.

5 Tanta huius animalis clementia narratur aduersus minus ualida ut in grege
 pecudum occurrence manu dimoueat, ne quid oberat imprudens nec nisi lassiti
 noceant. Infirmos aut fessos uulneratos ue in medium agmen recipiunt. Capti celeri-
 me mansuefiunt hordei succo. Domiti militant et turres armatorum in dorsis ferunt,
 5 magna que ex parte orientis bella conficiunt, prosternunt acies, armatos proterunt,
 iidem minimo suis stridore terrentur. Decem annis gestare in utero uulgus existimat.
 Vnde ortum est **prouerbiu** 'Celerius elephanti pariunt' qum tarditatem significare
 uolumus. **Aristoteles** biennio parere tradidit, nec amplius quam singulos plures que uiuere
 ducentis annis, quosdam etiam trecentis. Iuentam eorum sexagesimo incipere. Olei po-
 10 tu tela, quae eorum corporibus inhaeserunt, decidere traduntur. Mandunt ore; spirant
 et bibunt odorantur que haud improprie appellata manu. Murem mirum in modum
 odere et, si pabulum in praesepio positum attingi ab eo uiderunt, fastidiunt. Dentibus
 ingens pre- (c. 724) tium, ex quibus deorum simulachra fieri solita. Callum manus in
 ciborum deliciis habebant. In extremis Africae, quae confinis Aethiopiae est, postes
 15 domorum ex dentibus faciunt. Dimicatio iis cum serpentibus maxima est, ut supra
 diximus, qum de cinabari tractaremus. Setarum nullum tegumentum elephanti habent,
 nec in cauda quidem ad abigendum muscarum fastidium, quod etiam tanta uastitas
 sentit. Sed habent cancellatam cutim et inuitantem id genus animalium odore. Ergo
 qum extenti muscarum examina receperunt, artatis in rugas repente cancellis, com-
 20 prehensas enecant.

6 Inflationem ac profluuium alui, nec alios morbos sentiunt. Ab hac (f° 465v) ele-
 phantorum inflatione siue á cancellata cuti **elephantiasis** morbus dictus est qui et
 elephantia nuncupatur á nostris. Rarus in Italia, frequentissimus in quibusdam regi-
 5 onibus, qui inter longissimos numeratur, totum corpus afficiens, ita ut ossa quoque
 uitientur. Summa pars corporis crebras maculas crebros que tumores habet. Rubor
 harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inaequaliter crassa, te-
 nuis, dura mollis que quasi squammis quibusdam exasperatur; corpus emacrescit; os,
 surae, pedes intumescunt. Vbi uetus morbus est, digiti in manibus pedibus que sub tu-

4,20-23 cf. Plin. *nat.* 8,21 | 23-25 cf. Plin. *nat.* 8,22 uar. | 5,1-3 cf. Plin. *nat.* 8,23 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 8,24 | 4-6 cf. Plin. *nat.* 8,27 | 6 cf. Plin. *nat.* 8,28 | 7 cf. Plin. *nat. praef.* 28 | 8-10 cf. Plin. *nat.* 8,28 (cf. Aristot. *hist. an.* 5,14 546B et 9,46 630B) | 10-12 cf. Plin. *nat.* 8,29 | 12-15 cf. Plin. *nat.* 8,31 | 15-16 (1,443) cf. Plin. *nat.* 8,32-34; 33,116; 35,50 | 16-20 cf. Plin. *nat.* 8,30 uar. | 6,1 cf. Plin. *nat.* 8,28 | 2 ex Plin. *nat.* 26,7 ? | 3-9 cf. Cels. 3,25,1-2

4,22 Erudis v || 5,3 uocant v || uulneratione v || 16 tegumentum v tegumentum a || 17 ad om. v || 6,2 siue — cuti *add. s. l. U²* || 2-3 qui — nostris *add. in mg. U²* || 2 et om. v

more conduntur, febricula oritur, quae facile tot malis obrutum hominem consumit.

- 10 Item ab elephanto **elephantinus**, ut elephantina pellis, elephantini dentes. Et **elephantium**, quod fit ex ebore combusto, de quo superius diximus. Elephas etiam siue elephantus Maris belua est ingens in Gaditano freto, candidam proboscidem habens.

- 7 **PIVS**. Religiosus. **SVPPLEX**. Subnixus genibus, quod facere elephantum superius diximus. **METVENDVS**. Timendus. Sunt qui **metuo** et **timeo** ita separent ut metuamus eos qui nos amant, Timeamus etiam inimicos. **Terentius**: Et metuebat absentem patrem. **Plautus**: Quid nos tanquam hostes times? **Varro** Metuo dictum putat á quodam motu animi, qum id quod malum casurum putat mens refugit. Qum quo uehementius mouendo ut ab se abeat foras fertur, **formido**, ut diximus, appellatur. Á metuo **metus** deducitur, qui est, ut **Vlpianus** diffinit, de instanti uel futuro periculo mentis trepidatio. Ab eo fit diminutiuum **meticulus**; á quo **meticulosus** et **meticulose** aduerbium. Á timeo uero fit **timor**, **timidus**; á quo **timiditas** et aduerbium **timide**. Et notandum quod dicimus 'timeo tibi' tanquam amico, hoc est: ne quid tibi mali accidat. Et 'timeo te' tanquam inimicum, ne quid mihi mali facias. Quidam timidum á timente sic distinguunt ut timidus sit qui semper timet; **timens**, qui ad tempus formidat. Item á timeo **tumultus**, ut quidam putant, deducitur, quasi timor multus. Nihil enim aliud est tumultus quam perturbatio tanta ut maior timor oriatur. Vnde bella Italica, tumultus Italici dicti fuere. Hinc fit **tumultuo** uerbum, quod est in perturbatione sum. Et **tumultuosus**, qui turbas excitare solitus est. Et **tumultuarius**, quod proprie significat extemporaliter, sine praemeditatione; unde et oratio tumultuaria dicitur. Et **tumultuose** ac **tumultuarie** aduerbia, idest perturbate et extemporaliter.

- 8 **SENTIT**. Intelligit, cognoscit. **Sentire** proprie est sensu percipere, quod ad corpus duntaxat pertinet. Vnde quinque corporis **sensus** appellati sunt uisus, auditus, odoratus, gustus et tactus. Aliquando (f° 466r) sentire ponitur pro intelligere. **Cicero**: Nam et ipse animus sentit nescio quid in se esse diuinum. Non nunquam pro iudicare. **Plynius** iunior: Cupio enim abs te intelligere quid sentias. Hinc **sententia** deriuatur, quae modo pro iudicio, siue potius iudicato, accipitur. Vnde **sententiam ferre** siue **sententiam dicere** iudices affirmamus qum ea mente quid pronuntiant ut secundum id discedere liti- (c. 725) gantes á tota controuersia uelint. Modo significat id quod animus sentit, hoc est credulitatem. Vnde ex animi nostri **sententia** loqui uel euenire aliquid dicimus. Modo capitur pro eo quod uerba significant. **Idem**: Tam obscure loquitur ut nulla ex uerbis eius sententia colligi possit. Non nunquam etiam sententias uocamus lumina ipsa orationis, praesertim quae in clausulis sunt breuiter collecta. Et á Graecis γνῶμαι uocantur utroque nomine ab eo deducto, quod similes sint consiliis aut decretis, et hae

6,10-11 (2,542) cf. Plin. nat. 35,42 uar. | 11-12 ex Plin. nat. 9,10 | 7,1 Mart. spect. 17,1 | Mart. spect. 17,1 | 1-2 cf. 17,2 | 2 Mart. spect. 17,2 | 3-4 cf. Don. et Phorm. 118 | 4 ex Plaut. Truc. 954 potius quam Cas. 392 uel Pseud. 710 ? | 4-6 cf. Varr. ling. 6,48 | 7 cf. Vlp. dig. 4,2,1 | 8 ex Prisc. gramm. II,138,27 ? [et al. ?] | 10-11 cf. Vall. eleg. 3,45 | 11-12 cf. Pap. uel Hug. timeo uel Balb. [ex Isid. orig. 10,272 ?] | 13-15 cf. Isid. orig. 18,1,7 ex Cic. Phil. 8,3 [potius quam Quint. inst. 7,3,25] + Seru. Aen. 2,486 uar. | 8,1 Mart. spect. 17,4 | cf. Hug. uel Balb. [et al. ?] | 2-3 cf. Macr. sat. 7,9,16 potius quam 2,8,10 ? | 4 ex Cic. Tusc. 1,55 + leg. 1,59 uel fin. 2,114 ? | 5 ex Plin. epist. 3,41 potius quam 5,12,4 | cf. Quint. inst. 8, 5,1 uel Aug. ciu. 11,3 uel Isid. orig. 11,1,13 et al. | 6-8 cf. Paul. dig. 4,8,19,1 | 8-9 ex Quint. inst. 8, 5,1 | 10-11 Plin. iun. ? [ex Phaedr. 4,5,19 ?] | 11-12 cf. Quint. inst. 8,5,2 | 12-15 cf. Quint. inst. 8,5,3

6,10-12 Et elephantium — habens add. in mg. U² || 7,1 PLVS v || Subnixis o || 4 putant a || 8 Meticulus dim. v || 9 Timeor v || 10 quid tibi U : tibi aliquid ova || 17 Tumultuaria oratio v || 8,10 significat v || 12 γνῶμαι U ov || 12-13 uocant v || 13 utroque nomine ab eo U : ut quoque ab eo nomine o ut quocunque ab eo nomine va || aut U : atque ova

interdum ad rem tantum referuntur, ut 'nihil est tam populare quam bonitas'.
 15 Interdum ad personam, ut 'qui uult omnia scire, necesse habet multa ignoscere'.
 Aliquando non sunt simplices, sed rationem quoque subiectam habent, ut 'in omni
 certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit iniuriam, tamen quia plus potest, facere
 uidetur'. Quandoque duplices sunt, ut 'obsequium amicos, ueritas odium parit'.
 20 Plerunque fit ex diuersis, ut 'mors misera non est, aditus ad mortem est miser'. Item,
 'tam deest auaro quod habet quam quod non habet'. Non nunquam per interrogacionem
 fiunt, ut 'usque adeo ne mori miserum est?' Hinc orationem quae huiusmodi
 lumina crebra habeat **sententiosam** dicimus.

9 Sensus quoque, licet proprie corporis sint, ut supra diximus, tamen consuetudo
 iam tenuit ut mente concepta sensus uocaremur, quae á ueteribus **sensa** dicebantur.
Cicero: Quod exprimere dicendo **sensa** possumus. **Plynius**: Nihil enim tam ridiculum quam
 uerborum sonitus inanis sine sensu ac scientia. Á sensu fit **sensibile**, tam quod sentit quam
 5 quod sentitur, á quo **sensibilitas** et **sensificum**, quod sensus causam prestat. **Ma-**
crobius: Spiramentum sensificum ad sua quaeque loca naturali lege ducentes. Et **sensile** pro
 sensibile. Et **sentina**, pars nauis inferior, quod eius fetor sentiatur; á qua **sentinor** et
Sentinum, de quibus superius diximus. Et **sentis** spina, quod á tangentibus quam
 primum sentiatur; á quo **senticosum** spinosum dicimus, interdum que pro aspero
 10 ponitur. **Lucillius**: Quam senticosa uerba pertorquet turba. (f° 466v) Et **sensim** aduer-
 bium, paulatim, quasi cum meditatione et sensu.

10 Quinque sensus corporei idcirco ita uocati sunt quia per eos tanquam per
 quasdam fenestras animus sentit. Huius enim sedes et habitatio in cerebro est. De
 cauernis autem cerebri quas **uentriculos cerebri** antiqui uocauerunt, septem paria
 5 neruorum, quas Graeci $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\gamma\acute{\iota}\alpha\varsigma$, hoc est coniunctiones uocant, oriuntur et spiramen-
 tum sensificum ad sua quaeque loca deducunt ut sensum é uicinis ac longe positis
 membris animalis hauriant. Primum par neruorum talium oculos petit et agnitionem
 spetierum ac colorum discretionem illis praestat, quae referant. Secundum in aures se
 diffundit, unde oritur notitia sonorum. Tertium naribus insertum, ad odorem perci-
 piendum. Quartum palatum tenet ad gustum atque saporem. Quintum per totum corpus
 10 diffunditur, ut mollia, aspera, frigida, calida discernantur. Sextum Stomachum
 petit ut quae desunt appetat et quae sunt superflua respuat se que ipse moderetur.
 Septimum par neruorum uitali medullae sensum infundit, quae id est in animali quod
 in nauis carina, et adeo caeteris usu ac dignitate praestat ut **longum cerebrum** á
 philosophis uocitetur. Ex hac ergo, quasi ex cerebro, diuersi nascuntur meatus qui
 15 cordi et iecori et pulmonis uires ministrant, neruis pedum manuum que uirtutem inge-

(Dom. Af.) | 8,16-18 cf. Quint. *inst.* 8,5,4 | 19-21 cf. Quint. *inst.* 8,5,5-6 (*frg. trag. inc.* 109
 Klotz; Publil. *sent.* 628; Verg. *Aen.* 12,646) | 21-22 ex Cic. *Brut.* 325 ? | 19,1-2 (17,8) cf. Quint. *inst.*
 8,5,1-2 | 3 Cic. *orat.* 1,32 [ap. Non. 433 ?] | 3-4 Plin. ? ex Cic. *orat.* 1,51 | 6 Macr. *sat.* 7,9,20 | 6-7
 cf. Prisc. *gramm.* II,132,21 ex Lucr. 2,888 uel Vall. *eleg.* 6,26 ? | 7 cf. Hug. *sentio* uel Balb. | 7-8 cf.
 2,658 et 1,158 | 7 et 8 et 9 et 10 cf. P. Fest. 338 = Fest. 339 (Afr. [non Lucil.] *com.* 1) | 10-11 cf.
 Hug. *sentio* uel Balb. ? | 10,1-2 cf. Greg. *M. moral.* 21,4 ex Cic. *Tusc.* 1,46 [et al.] | 2-17 cf. Macr.
sat. 7,9,17-25

8,15 cognoscere *oua* || 16 sint v || 19 ut] fit v || est²] esse v || 20 auaro *U² p.c.* || 21 ne mori]
 memori v || 9,6 dicentes v || 8 tegentibus v || 10 pertorquent v || et *om.* v || 10,4 $\sigma\iota\upsilon\upsilon\gamma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ *U*
 $\delta\upsilon\upsilon\upsilon\gamma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ v || 5-6 *add. in mg. dext.* et blandid *deinde del.* *U² [uide 11,14]* || 11 desunt *om.* v

runt et, ut successio procuretur, pudendis quoque et uteris mulieribus opem subministrant. Á sensus fit diminutium **sensiculus**. **Quintilianus**: Inde minuti corrupti que sensiculi et extra rem petiti.

11 Á sentio composita fiunt **assentior**, quod est consensum praesto; á quo fit **assentor**, hoc est adolor et quasi in omnibus consensum praesto, ut ille apud **Terentium**: Ait, aio; negat, nego. Differuntque haec tria assentor, **adolor**, (c. 726) **blandior**, quod assentari proprie est uoce uel laudando uel assentiendo captare. Adulari quoquo
5 modo uel uoce uel gestu fauorem quaerere. Blandiri proprie tactu, ueruntamen ad alios quoque uocis sensus transferitur, et non nunquam ad animum. **Quintilianus**: Tu non cogitas quemadmodum suspensa manu sonantem blande cardinem flectas. Blande inquit, hoc est suauiter. **Idem**: Blandiar, iudices, paulisper calamitatibus meis et sic agam tanquam inuenerim utrunque sanum. Confunduntur tamen haec et ferè pro eodem plerunque ponuntur. Ab
10 adolor **adulator** et **adulatrix** et **adulatio** deducuntur. Á blandior, **blandus** et **blanditiae** et **blandiculus** (f° 467r) et **blandicellus** diminutiuua. Vnde blandicella uerba apud **Neuium** et alios legimus. Et blande et **blandicula** aduerbia. Et compositum **subblandior**. **Plautus**: Non matronarum, sed meretricum officium est uiris alienis subblandirier. Et **blandidicus**, qui blande loquitur. **Plautus**: Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
15 tris facile corios Contriuiisti bubulos. **Blandusia**, Sabinensis agri regio in qua fuit ager Horatii poetae. Ab assentior **assensus**; ab assentor, **assentator** et **assentatrix** et **assentatio**.

12 In genere blandientium adulatorum atque assentatorum **Parasiti** sunt. Ita enim uocantur qui ad uoluntatem eius in cuius contubernio sunt omnia loquuntur et faciunt, nihil repugnantes cibi et uentris gratia, á quo nomen habent. Nam $\pi\alpha\rho\alpha$ apud Graecos ad significat, $\sigma\iota\tau\iota\omicron\nu$ cibus, $\sigma\iota\tau\epsilon\iota\alpha$ sagina. Á parasitus fit diminutium **parasitaster**,
5 quod non significat paruorum parasitum, sed parasitorum imitatore. In -aster enim desinentia nomina non diminutiuua sunt, sed imitationem quandam significant eius á quo descendunt, ut superius diximus.

13 $\text{Par}\alpha$ etiam graeca praepositio pro apud, absque, penes, dis, re, prae, ab, tam in appositione quam in compositione accipitur. Hinc Parabolae similitudo; Paradigma exemplum, quod tribus modis fieri solet. Á pari. **Virgilius**: Ac ueluti magno in populo quae saepe coorta est Seditio. Á maiori ad minus. **Idem**: Qualiter expressum uentis per nubila
5 fulmen. Á minore ad maius. **Idem**: Si potuit manes accersere coniugis Orpheus Threicia fretus

10,17-18 Quint. *inst.* 8,5,14 | 11,1-2 cf. Don. *Ad.* 270 uel Gloss. passim | 3 cf. Ter. *Eun.* 252 | 3-7 et 8-9 cf. Vall. *eleg.* 5,66 (Ps. Quint. *decl.* 1,13; cf. 5,12) | 11 cf. P. Fest. 35 [= Gloss. V,520,25] | 12 Naeu. ? *fr. inc.* 7 | ex Apul. *met.* 10,27 ? | 13 cf. Plaut. *Cas.* 585-6 | 14-15 Plaut. *Poen.* 138-9 | 15-16 cf. Ps. Acr. *carm.* 3,13,1 uar. | 12,2-3 cf. Vall. *eleg.* 4,51 | 3-4 cf. Schol. Ter. p. 98,18 + Gloss. II,432,11 et 9 ? | 4-7 (3,167) cf. Vall. *eleg.* 1,5 | 13,2-6 cf. Tort. ex Isid. *orig.* 1,37,34 et 35 (Verg. *Aen.* 1,148-9; Lucan. [non Verg.] 1,151; Verg. *Aen.* 6,119-20)

11,1 fit *om.* v || 1-2 Assentior v || 2 in *om.* a || 3 ait *bis ov* || assentior o || 7-8 Blande — suauiter *add. in mg.* U² || 11-16 *post* blanditiae *del.* et blande aduerbium *et add. in mg.* f° 466v et blandiculus *et in mg.* f° 467r et blandicellus — poetae U² || 11 Blandiae v || blandicellum U² a.c. || 14-15 Et blandidicus — bubulos *add. postea in mg. dext.* U² || 15 Sabinensis *oa* || *post* regio *del.* fuit U² || 12-14,1 In genere — á sentio *add. in mg. inf.* f° 467r *et in* f° 467 *bis r* U² || 12,2 omnia *om. ova* || 6 sed U² p.c. || 7 supra v || 13,1 $\pi\alpha\rho\alpha$ a || dis re prae *add. s. l.* U² || 2 Parabola a || 3 solet fieri v || 4 uentris a || nebula v

cythara. **Paragoge** deductio, ut qum dicimus dicier pro dici, lucrarier pro lucrari. **Paranymphus** auspex, de quo diximus. **Paragraphe** praescriptio. **Parathesis** appositio. **Paralysis** dissolutio et langor neruorum, á quo qui eum morbum patitur **paralyticus**. **Parallelus**, quasi alternus; á quo lineas aeque distantes parallelas uocamus, (f° 467 bis r) ideo que Segmenta mundi, quae nos **circulos** dicimus, Graeci **parallelos** nominant. **Paradiastole** dilatatio. Est enim figura per quam rem aliquam per interpretationem dilatamus, ut qum astutum sapientem, prodigum liberalem uocamus. **Paranomasia** agnominatio, ut qum dicimus 'abire, non obire te conuenit'. **Parasceue** apparatus. **Parenthesis** interpositio. **Paremia** prouerbum. 15 **Parapetasma** uelum, de quo superius diximus. **Parodos** transitus. **Pareoxismus** stimulatio, concitatio: $\pi\alpha\rho\sigma\acute{\iota}\nu\epsilon\iota\nu$ enim incitare, urgere, stimulare est. **Paradromis** ambulatio siue xystus, de quo superius diximus. **Parazonium**, gladii genus ad zonam accingi solitum. **Martialis**: Militiae decus hoc grati que erat omen honoris, Arma tribunicium cingere digna latus. **Parochus** auspex siue **paranymphus**, quod ante uehicula eat, quae 20 graece $\delta\acute{\chi}\eta\mu\alpha\tau\alpha$ dicuntur: uehiculis enim sponsae duci ad uirum solebant. **Parotis** Apostema, quod secundum aures oritur, quae graece $\omega\tau\alpha$ dicuntur. **Parectatae**, qui de pueritia ueniunt ad pubertatem. **Lucillus**: Inde Parectatae, chlamydes ac barbula prima. **Varro**: Parectatae adsunt mulier que et Venus caput. **Parasangae**, apud Persas uiarum mensurae (c. 727) sunt.

14 Praeterea á sentio (f° 467r) **persentio**, idem quod sentio. **Praesentio**, ante sentio, ante uideo, á quo **praesensio**, praecognitio et quasi prouidentia. **Dissentio** dissideo, discordo; á quo **dissentio** discordia. Et **dissentaneum**, discors atque dissentiens. **Nigidius**: Eum locum facit dissentaneum. **Consentio**, conuenio; á quo **consensio**, **consensus** et **consentaneum**, hoc est conueniens; **consentaneae**, conuenienter. 5 Et consentia sacra quae ex consensu multorum sint statuta. Item á dissentio dissentaneum. **Nigidius**: Eum locum facit dissentaneum.

15 NVMEN TVVM. Diuinitatem tuam. Hoc est: te deum esse. Constat sanè Domitianum ita appellari uoluisse. Nam, qum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic coepit: 'Dominus et deus noster hoc fieri iubet'. Vnde institutum in posterum ut ne scripto quidem ac sermone cuiusquam aliter appellaretur.

13,6 cf. Tort. [ex Sacerd. gramm. VI,452,3-4 ?] ? | 7 (c. 788,18) cf. Tort. [ex Comment. Lucan. 2,371 ?] | 8 ex Cels. 2,1,12 ? | 9 cf. Hug. uel Balb. ? | 9-10 ex Mart. Cap. 8,817 uel Ps. Cens. frg. 2,1 ap. Schol. Germ. ? [et al. ?] | 10-11 cf. Plin. nat. 6,211 | 11-13 cf. Tort. ex Isid. orig. 2,21,9 potius quam Quint. inst. 9,3,65 uel Rut. Lup. 1,4 (Hyperid. frg. 44) | 13-14 cf. Tort. | 14 cf. Quint. inst. 9,3,23 uel Cassiod. in psalm. 16,3/4 uel Tort. [potius quam Rut. Lup. 1,17] et al. | 15 cf. 2,11 | 16-17 (2,242 et 350) ex Vitruv. 5,11,4 uel 6,7,5 | 17 et 18-19 Mart. 14,32 uar. et tit. | 19-20 cf. Comment. Lucan. 2,371 + Non. 48 | 20-21 ex Cels. 6,16 ? | 21-23 Non. 67 uar. (Lucil. 321 uar.; Varr. uar.) | 23-24 P. Fest. 222 | 14,3-4 Non. 100 (Nigid. 129) | 6 cf. P. Fest. 65 | 6-7 cf. Non. 100 (Nigid. 129) | 15,1 cf. Mart. spect. 17,4 uar. | 2-4 cf. Suet. Dom. 13,2

13,6 ut qum — lucrari add. infra U² || 8 longor v || 16 concitio v || $\pi\alpha\rho\sigma\acute{\iota}\nu\epsilon\iota\nu$ U² $\pi\alpha\rho\sigma\acute{\iota}\nu\omega\iota\nu$ v || post est del. Parotis U² || 19 erat a || 23 post caput del. Praeterea á sentio U² || 14,1 á sentio U²: assentio ova || 2-3 Dissentio — discordia om. ova || 5 consentaneae] -anier v || 6-7 Et consentia — facit dissentaneum add. in mg. U² || 6 á om. v || 7 Nigidius U²: idem ova || 15,3 Dominus] Domitianus U² a.c.

DE TIGRIDE DILANIANTE LEONEM. EPIGRAMMA XVIII.

1 LAMBERE SECVRI. Blanditur Domitiano de Tigride quae leonem dilaniauerat, rem antea actis temporibus inuisam, rursus hoc tribuens principis numini. TIGRIS. Appositue magna gloria ab Hircano iugo, hoc est quae in Hircania gloriae principatum obtinisset ob magnitudinem ferocitatem que. Tigres Hircani atque Indi ferunt, 5 sed in Hircania ferociores sunt. **Virgilius:** Hircanae que admorunt ubera tigres. Ex omni bestiarum genere solae ferè pantherae et Tigres macularum uarietate spectantur. **Tigris** est uelocitatis tremendae, et tunc maxime cognitae quam capitur totus eius foetus, qui semper numerosus est, absente matre capitur ab insidiante homine, qui maxime pernici equo insidente, et in recentes de industria paratos se subinde 10 inferente. At ubi uacuum cubile in reditu reperit foeta (mas enim sobolis curam non habet), fertur praiceps, odore uestigia persequens. Raptor appropinquante fera unum ex catulis abiicit; apprehendit illa morsu et quasi pondere aucta celeritate ad cubile reportat, iterum que consequitur donec raptor nauim ingressus irritam faciat illius in littore feritatem. Hinc tigris nomen huic ferae impositum, siquidem Moedi tigrin 15 sagittam appellat.

2 Vnde flumen quoque mira celeritate decurrens Tigris appellatus est, (F° 467v) in regione Armeniae minoris fonte conspicuo ortus in planitie. Vbi tardior fluit, hoc est usque ad Moedorum fines, **Diglito** appellatur; tum incipit uocari **Tigris**, quod ueluti sagitta uolare uideatur. Influit in lacum **Arethissam**, omnia illata pondera 5 sustinentem et nitrum nebulis exhalantem. Vnum ei piscium genus est, et hoc transcurentis fluuii alueo non miscetur. Sicut nec è Tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem et cursu et colore dissimilis, transuectus que occurrente Tauro monte in specu mergitur subter que lapsus ab altero latere eius erumpit; quem locum **Zoroandan** nominant. Eundem esse paleae alia que demersa ostendunt. Alterum deinde 10 transit lacum qui **Thesbitis** appellatur, rursus que in cuniculos mergitur, et post uiginti quinque milia passuum circa Nymphaeum redditur, tam uicinum Arsaniae ut confluant, non tamen misceantur. Leuior enim **Arsanias** innatat; quatuor ferè milium spatio mox diuisus, in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris Arabas Oreos Adiabenos que disterminans **Mesopotamiam** facit et 15 citra Babyloniam in duos alueos diuisus, altero meridiem ac Seleuciam petit; altero ad septentrionem flexus Campos **Cauchas** secat, et ubi remeare aquae **Pasitigris** appellatur (c. 728) latur. Postea recipit ex Media **Hydaspen** et in lacus Chaldaicos se fundit. Mox uasto alueo profusus decem ostiis mari Persico infertur. Proxima Tigri regio **Paropotamia** appellatur.

1,1 Mart. *spect.* 18,1 | 1-2 cf. Cald. | 2 Mart. *spect.* 18,2 | 3 cf. Mart. *spect.* 18,2 | 3-4 cf. Cald. ? | 4 cf. Plin. *nat.* 8,66 | 5 Verg. *Aen.* 4,367 | 5-6 cf. Plin. *nat.* 8,62 | 7-14 cf. Plin. *nat.* 8,66 | 14-15 ex Plin. *nat.* 6,127 | 2,1-2 et 3-6 cf. Plin. *nat.* 6,127 uar. | 7-13 cf. Plin. *nat.* 6,128 uar. | 13-17 cf. Plin. *nat.* 6,129 | 17-18 cf. Plin. *nat.* 6,130 [uar.?] | 18-19 Plin. *nat.* 6,131 uar.

1,5 tigris *ov* || 6 ferae *ov* || 9 insidente *v* || 11 fera *U*² *p.c.* || 14 tigrim *oa* Tigrum *v* || 2,7 occurrentes *a* || 8-9 Zoroandam *ova* nominant *Z.* *v* || 9 que *add.* *U*² || diuersa *a* || 10 appellatur Thesbitis *v* || 12 mesceantur *U a.c.* || 16-17 appellatur Pasitigris *v* || 18 hostiis *U a.c.* || 19 Parapotamia *o* (*recte*)

3 **Armeniae** duae sunt, maior et minor. Maior incipit á Pariedris montibus et Euphrate amne aufertur Cappadociae, quem ipsa simul et Tigrin fundit, quo á Mesopotamia disterminatur, initium eius regionis faciens inter duos amnes iturae. Quod interest ibi, tenent Arabes Orei. Sic fines usque in Adiabenen profert, ab ea transuersis iugis inclusa latitudinem in leua pandit ad Cyrum amnem transuersa in Araxem, longitudinem uero usque ad minorem Armeniam, quae **Absaro** amne in Pontum defluente et Pariedris montibus, qui fundunt Absarum, clauditur. **Araxes** oritur in Eniochis montibus, eo modo quo Euphrates sex milium passuum interuallo. Hic, quoad campos Armeniae secat, labitur placidus et silens, neque in utram partem currat manifestus. Qum in asperiora deuenit, hinc atque illinc rupibus pressus, et quanto angustior, tanto magis pernix, frangit se subinde ad opposita cautium, atque ob id ingenti cum (F° 468r) murmure sonans que deuoluitur adeo citus ut qua ex praecipiti in subiecta casurus est, non declinet statim undam, sed ultra quam canalem habet euehat, plus iugeri spatio sublimis et aquis pendentibus se met ipse sine alueo ferens. Deinde ubi incuruus arcuato que amne descendit, fit tranquillus, iterum que per campos tacitus et uix fluens in id littus elabitur.

4 Á **IVGO**. Á monte: pars pro toto. Quid iugum montis sit, superius diximus. **HYRCANO**. **Hyrkania** Scythiae prouintia est in regione quae **Apauortene** dicitur, á Caspiis orientem uersus, á qua gentes **Hyr cani** dicti. Ab eorum littoribus **Hyr canum mare** uocari incipit á flumine **Sideri**. Abundat haec prouintia pantheris, pardis et tigribus. **Lucanus**: Quas nemore Hyrcano, matrum dum lustra sequuntur, Altus caesorum pauit cruor Armentorum.

5 **CONSVETA LAMBERE DEXTRAM**. Mansuefacta. Talis in spectaculis proposita fuerat prius á diuo Augusto, postea á Domitiano. **CONSVETA**. Solita. **Suere** proprie sarcinare est, unde **sutores** dicuntur qui calceos suunt; et **sutrinae**, sutorum tabernae; et **Sutorium**, nomen possessium, unde artem sutoriam et instrumenta sutoria dicimus. Et **Suterna** ipsa sutura siue opus sutorium. **Varro**: Quod suternas facere inscius, Nihili homo agis. Et **subula**, qua perforantur calcei, ut setae immittantur; á qua fit **desubulo** uerbum, quod est perfodio. **Varro**: Alteram Carneadem desubulasse bona corporis secutum. Et **Subulo**, animal é ceruorum genere, de quo alibi diximus. Et **Sutelae** dolosae astutiae, á similitudine suentium dictae. Et **suesco**, quasi suor atque alligor ad aliquid agendum et consuetudinem capio. Hoc et **suefacio** dicitur, á quo **suefio** et **suetus** et **suefactus** et **suetudo** et **suefactio**.

6 Item á suo composita fiunt **Assuo**, quod est suendo annecto; á quo **assuesco** et **assuefacio**, unde **assuetus** et **assuefactus**; item **assuetudo** et **assuefactio**. **Inter-**

3,1 ex Plin. nat. 6,24 | 1-7 cf. Plin. nat. 6,25 uar. | 7-8 cf. Plin. nat. 6,26 uar. | 9-16 cf. Mela 3,40 | 4,1 cf. Mart. spect. 18,2 | cf. 2,250 et 5,8 | 2 Mart. spect. 18,2 | cf. Cald. ? an Tort. ? | 2-4 cf. Plin. nat. 6,46 | 4-6 cf. Cald. ex Plin. nat. 8,66 [et 62 ?] et Sol. 17,8 (Lucan. 1,328-9) | 5,1 cf. Mart. spect. 18,1 | 1-2 cf. Cald. | 2 Mart. spect. 18,1 | 3 ex Isid. orig. 10,263 uel 12,1,26 uel 19,34,1 potius quam Varr. ling. 5,93 | 3-4 ex Vall. eleg. 4,44 ? | 5-6 cf. Non. 168 (cf. Varr. Men. 211 uar.) | 7-8 cf. Non. 99 (Varr. Men. 483) | 8 (1,109 et 5,157) cf. Plin. nat. 11,123 | 9 P. Fest. 311

3,4 Diabenen ova || 12 marmore v || 13 canale v || 5,2 á² om. v || 3 et om. ov || 4 Sutoriam artem v || 5-6 et Suterna — agis add. in mg. U² || 5 post siue del. ars suendi. Varro U² || 6 Nihil v || 6-8 a qua — diximus add. in mg. inf. U² || 7 dessibulasse v || 9 et om. v || 10 aliquod va || et] est v etiam a || 11 suefacio v

suo, interpono, intermitto. **Persuo**, in totum suo. **Exuo**, quod proprie est exoluo et quasi dissuo. **Virgilius**: Extulit exutas uinclis ad sydera palmas. Aliquando tamen ponitur pro denudo. **Idem**: Magna ossa lacertos que exuit. Modo pro alleuo. **Idem**: Et si quis adhuc precibus locus, exue mentem. Item pro libero. **Lucillius**: Vnde domum uix redeat uix que hoc periculo exuat se. Hinc deriuantur **exuuiae**, quae sunt non solum hominum, sed aliorum quoque animalium spolia. **Virgilius de Serpente**: Compositis nouis exuuuis nitidas que iuenta Voluitur. Huius contrarium est **induuiae**, ab induendo dictae. Vnde et **indumenta**, hoc est uestimenta. **Induo** uero ab intus dedu- (c. 729) citur, quasi intuo, (F^o 468 v) sicut **indusium**, de quo supradiximus, quasi intusium. Ab induo **indutor** et **indutrix** deriuantur. **Praesuo**, ante suo. **In suo**, idem quod suo siue intersuo. Ab hoc **insuetum** dicimus eum qui non fuit insutus, hoc est frequens ad aliquid agendum et ideo non habuit consuetudinem, sed est insolitus. **Subsuo**, subter suo. **Dissuo**, dissoluo. **Cicero**: Magis censent sapientes docere sensim dissuere quam repente praecidere. Á quo **dissuesco**, hoc est dissoluo me á more et consuetudine pristina, quod et **dissuefacio** dicitur. Vnde **dissuetus** et **dissuefactus** et **dissuetudo** et **dissuefactio**. Veteres 'dissueui illum' actiue dixerunt pro dissuefecerunt, hoc est consuetudinem dissolui. **Titinnius**: Parasitos ammouit, Lenonem aedibus expulsi, dissueui ne quo ad coenam iret extra consilium meum. In eadem significatione **desuo** quoque usurpamus, et ab eo **desuesco**, **desuefacio**, **desuetus**, **desuefactus**, **desuetudo**, **desuefactio**. **Resuo**, rursus suo. **Consuo**, simul suo. Hinc **consuesco**, quasi applicor atque ascribor ad aliquid agendum, ita ut consuetudinem faciam. Ab eo **consuefacio** et **consuetudo** deducuntur. **Plautus** etiam **consuetionem** pro consuetudine frequenter usurpat. Consuescere etiam aliquando ponitur pro eo quod est coire et rem habere. **Idem**: Sed tu unquam cum quiquam uiro consueuisti? Le. : Nisi equidem cum Alchesimarcho nemine, neque pudicitiam meam mihi alius quiquam imminuit. Suo uero á sue deducitur, quia huius animalis pilis in suendo sutores utuntur, ut inferius dicemus.

7 **LAMBERE**. Lingere. Hinc quidam **labrum** deductum uolunt, quod falsum est. Nam labrum á lauando dicitur, quod aquae superficie perluatur. Est enim proprie labrum margo et extrema ora fluminis, lacus, fontis et aliorum huiusmodi quae leui aquae motu perluuntur. Hinc labra et oris et aliarum rerum extremitates uocamus, quae in homine etiam **labia** dicuntur et feminino genere labiae. **Terentius**: Continuo occurrit ad me, quam longe quidem, incurruis, tremulus, labiis demissis gemens. Ab hoc fit Sublabro uerbum, quod significat intra labra immitto. **Neuius**: Iam ego illis Subiens sublabrabo esui illud sinciput. Et diminutiuum **labellum**, quod modo de paruo hominis labio dicitur. **Plautus** : Consere labella labellis. Á quo fit **collabello**, quod est labra adiungo.

6,3-7 cf. Non. 300 (cf. Verg. *Aen.* 2,153; 5,422-3; cf. 4,318-9; cf. Lucil. 815 [uar.?] | 7-9 cf. Non. 458 (Verg. *georg.* 3,437-8 uar.) | 9 cf. Isid. *orig.* 12,4,47 | 9-10 cf. Isid. *orig.* 19,22,2 | 11 (2,95 et 406 potius quam 75) cf. Non. 539 potius quam Varr. *ling.* 5,131 | 15 cf. Cic. *off.* 1,120 uar. | 18-20 cf. Non. 94-95 [uar.?] (cf. Titin. *com.* 45-46 [uar.?] | 24 cf. P. Fest. 61 ex Plaut. *Amph.* 490 | 25-27 cf. Plaut. *Cistr.* 86-88 | 27-28 (12,29 et c. 906,10-11) ex Isid. *orig.* 12,1,26 uel 19,34,1 ? | 7,1 Mart. *spect.* 18,1 | cf. Isid. *orig.* 11,1,50 uel *diff.* 2,58 et al. | 2 ex Mar. Victorin. gramm. VI,9,20 uel Isid. *orig.* 20,6,8 ? | 3-4 ex Non. 449 ? | 5 ex Non. 210 [uar.?] ? | 5-6 Ter. *Eun.* 335-6 uar. | 6-8 cf. Non. 170 (cf. Nou. [non Naeu.] *Atell.* 13) | 9 ex Plaut. *As.* 668 | 9-10 cf. Non. 90 [uar.?]

6,3 intermutio o || 8-9 inuenta v || 11 induo] indo v || 12 deriuatur ov || 13 qui] quod v || 15 decere o || 16 me amore ova || 17 et² om. v || 21 desuefactus] -ti v || 23 consuefactio oa || 24-28 Consuescere — dicemus add. in mg. inf. U² || 26 quicquam v || quidem v || 7,2 perfluuntur. Etenim v || 5 et feminino g. labiae add. in mg. U² || 6-8 Sublabro — et add. in mg. inf. U² || 7 sublabro v || 8 Labellum diminutiuum v

- 10 **Laberius**: Perge iam collabella osculum, hoc est: iunctis labris osculare. Modo genus uasis est quod et labrum á lauando dicitur. **Plynius**: Cinerem que in labellis aqua addita confricant manu et considerare patiuntur. Hinc **labra uinaria** dicuntur, **labra lupinaria** et **labra olearia**, in quibus lupini condiuntur et in quae uina é lacu, oleum é cortina transferuntur. Labra etiam plagarum ac uulnerum et fistularum dicuntur, hoc est extremitates. Hinc **labrusca** appellata, quod in labris, hoc est extremitatibus, agrorum sepibus que nascatur. Haec est uitis siluestris, é qua fit optimum uinum quod uocatur (F^o 469r) **Oenanthinum**, hoc est uinum é floribus, quippe οἶνος uinum est, ἄνθος flos. Duae florum eius librae summuntur et in musti cado macerantur; post triginta dies mutantur. Et labrum uenerium herba in fluminibus nascens, cui uermiculus inest
- 20 qui circa dentes in dolore ligatur aut cauis eorum cera includitur. Miro certe decore labrorum situm natura disposuit et quae quasi antea cohaerebant, decenter interscidit, quorum superius sub ipsa medietate narium lacunar quadam leni quasi ualle signauit, inferius honestatis gratia foras molliter explicauit. Á labris Bronchi, **Labeones** appellati sunt; quippe **bronchi** dicuntur qui producto sunt ore et dentibus eminentibus.
- 25 Á labris ergó potius, hoc est oris extremitatibus, est **lambo** deductum. Nihil enim aliud est lambere quam linguae et labiorum extremitatibus leuiter aliquid tangere. Á lambo fit **delambo** et **prolambo** eiusdem significationis.

- 8 SECV- (c. 730) RI. Nihil tale timentis. **Securus** enim dicitur qui sine cura est, quasi seorsum á cura. Hinc aliquando pro contemptore accipitur. **Virgilius**: Securus amorum Germanae. **Idem**: Securi pelagi atque mei. Ab hoc fit **secure** aduerbium et **securitas** nomen, hoc est quies, tranquillitas. **Cura** aliquando studium et diligentiam significat, ut 'salus tua est mihi curae', hoc est: ad ea quae ad salutem tuam pertinent omne studium diligentiam que adhibeo. Aliquando accipit pro opere quod adhibita cura et studio fit. **Martialis**: Te que piget curae praemia ferre tuae. Idest: praemia operis abs te facti. Item pro sollicitudine et anxietate. **Terentius**: Quanta me cura et sollicitudine affecit. Et ita inuicem haec duo distinguntur quod cura proprie est in spe bonorum,
- 10 **Sollicitudo** uero in metu malorum. Dicta autem est cura quod cor urat. Quidam curam et curationem et curaturam ita separant ut cura mentis sit, **curatio** medicinae, **curatura** diligentiae. **Terentius**: Reddunt curatura iuncea. Verum haec saepe numero confunduntur. Á cura fit **curiosus**, qui nimis affectate cuncta perquirat, etiam quae ad eum non attinent. Á quo fit **curiositas**, affectatio, diligentia; et **curiose** aduerbium; et horum contraria **incuriosus**, **incuriositas**, **incuriose**. Item **accuratus**, ut accurata oratio, hoc est cum cura et diligentia facta. Et **accurate** aduerbium, idest exacte, diligenter. Item **curo** curas, quod modo significat 'do operam'. **Cicero** : Cura
- 15

(cf. *Laber. mim.* 2 [uar. ?]) | 7,11 ex Mar. Vict. gramm. VI,9,20 uel *Isid. orig.* 20,6,8 ? | 11-12 *Plin. nat.* 29,34 | 12-13 ex *Cat. agr.* 10,4 [et 11,3 ?] ? | 15-16 cf. *Non.* 449 | 16-17 et 18-19 cf. *Plin. nat.* 14,98 uar. | 19-20 cf. *Plin. nat.* 25,171 uar. | 21-23 cf. *Lact. opif.* 10,19 uar. | 23-24 cf. *Plin. nat.* 11,159 uar. | 24 cf. *Non.* 25 | 25 contra *Isid. orig.* 11,1,50 uel *diff.* 2,58 | 8,1 *Mart. spect.* 18,1 | cf. *Cald.* ? | cf. *Seru. auct. Aen.* 2,374 = *Isid. orig.* 10,247 uel *diff.* 1,296 uel *P. Fest.* 295 | 2-3 cf. *Seru. Aen.* 1,350 (*Aen.* 1,350-1; 7,304) | 7 *Mart.* 1,25,6 | 8-10 cf. *Don. (Phorm.* 441 uar.) | 10 cf. *Varr. ling.* 6,46 uel *Seru. Aen.* 1,208 uel 4,1 uel *P. Fest.* 50 uel *Isid. diff.* 1,88 et al. | 10-12 cf. *Don.* et *Eun.* 316 | 13-14 ex *Vall. eleg.* 1,21 ? | 17-18 *Cic. Att.* 1,5,8 uel 4,8b,4 uel 5,20,9 uel *fam.* 9,8,2 et al.

7,13 conduntur ova || 16 é U : in ova || 17 οἶνος U ὄϊνος ο οϊνος v || 19-24 Et labrum — eminentibus *add. in mg. inf.* U² || 19 *Et om.* v || 22 leui ova || 24 sunt *add. s. l.* U² || 26 est *om.* v || 26-27 Delambo a lambo fit v || 8,6 omnem ov || 6-8 pro — Item *add. in mg.* U² || 12 vinceas ov

ut ualeas. Modo incumbo, curam habeo. **Plautus**: Tu quae agenda sunt cura. Idest incumbe ad ea quae agenda sunt. Non nunquam medeor. **Cicero**: Difficilius enim alii aliis morbis curantur. Interdum reficio. Vnde **curare corpus**, quod de hominibus loquimur, est cibo lauacro quae et aliis similibus operam dare. **Virgilius**: Corpora curamus, fessos sopor irrigat artus. Quod uero de apibus aut aliis huiusmodi animalibus, cibo tantum. Hinc **curatores** dicuntur qui pupillis loco tutorum dantur, quod pupillarium bonorum curam gerant. Item illi qui rei frumentariae et agris diuidundis praepositi sunt. Huius uocabuli femininum (F^o 469v) est **curatrix**, et á curatore **curatorium** dicimus, sicut á tutore tutorium, ut curatoria actio, curatorium munus.

9 Á curo etiam **Curia** deriuatur. Quippe **Romulus** populum Romanum in triginta partes diuisit, quas, quoniam tunc Rei pu.^{ca} curam per earum partium sententiam expediebat, Curias appellauit. His postea additae aliae quinque fuere, ita ut in sua quisque curia sacra publica faceret ferias quae obseruaret, iis quae curiis singulis nomina earum uirginum imposita sunt quas Romani á Sabinis rapuerant. Dehinc **curia Hostilia**, quam primum aedificauit Hostilius Rex, quod ibi Senatus curaret res humanas, sicut in curiis ueteribus curabant Sacerdotes res diuinas. Vnde **Curiones** dicti qui ad sacra accersebant et supplicationes indicebant; et **curiatus** ipse sacer magistratus. Et **curionem** aes, quod dabatur Curioni ad sacerdotium curiatus. Et **curionia sacra**, quae á curionibus instituta in curiis fiebant. Et **curiata comitia** conuentus qui litium causa in curiis fiebant. Curionem magnum **Plautus** pro macro posuit, quasi confectum atque extenuatum curis. Et **excurio** uerbum, quod est extra curiam eiicio. **Varro**: Apollonium ideo excuriauit, quia nihil habebat. Á curia etiam **Curiales** uocati eiusdem curiae tribules; et **curiales flamines**, sacerdotes curiarum. **Curiales** uero mensae uocitantur in quibus imolabatur Iunoni, quae **Curitis** appellata est non á cura, sed ab hasta quam manibus ferebat. Haec enim Sabinorum lingua dicitur **curis**. Quemadmodum **Romulus Quirinus** est dictus quod hastam ferre solitus erat; á quo Romani Quirites nuncupati. Nunc quoque pari ratione **Romana Curia** dicitur Pontificis maximi patrum quae et minorum pontificum conuentus, (c. 731) quod in ea totius orbis terrarum et Christianae Rei pu.^{ca} negotia curentur, nec minus profana quam sacra; á qua qui eam sequuntur **Curiales** appellantur.

10 Á curo praeterea fit compositum **procurio**, quod interdum idem quod curo significat. **Apuleius**: Hunc enim equulum suum curiose nimis procurantem inueni. Interdum aliena negocia gero, unde **procuratores** dicti, quemadmodum **Vlpianus** diffinit, qui aliena negocia mandato domini administrant, potest quae uel omnium rerum uel partis uel tantum unius esse procurator, constitui quae uel coram uel per nuntium uel per epistolam. Vnde **litterae ipsae**

8,18 ex Plaut. *Capt.* 894 ? | 19-20 ex Cic. *Tusc.* 4,27 uel Vitru. 1,6,3 ? | 20-21 et 22 cf. Seru. *georg.* 4,187 | 21-22 Verg. *Aen.* 3,511 | 23 et 24 cf. P. Fest. 48 | 9,1-5 cf. P. Fest. 49 | 6-7 cf. Varr. *ling.* 5,155 | 7-8 ex Varr. *ling.* 5,84 potius quam 6,46 ? | 8-9 ex Gell. 15,27,2 ? | 19 cf. P. Fest. 49 | 10 cf. P. Fest. 62 | 10-11 cf. Varr. *ling.* 5,155 | 11-12 cf. P. Fest. 60 (ex Plaut. *Aul.* 562-3 [uar. ?]) | 12-13 cf. Non. 36 (cf. Varr. *Men.* 221 [uar. ?]) | 13-14 cf. P. Fest. 49 | 14 cf. P. Fest. 64 | 15-16 cf. P. Fest. 64 + 49 | 16-18 cf. P. Fest. 49 | 10,2 Apul. ? *fr. inc.* 129 | 3-5 cf. Vlp. *dig.* 3,3,1,pr.-1 uar.

8,23 pupillarum v || 25 uocabulum *ova* || 26 ut *U* : et *ova* || 9,1 Curia etiam a curo v || 3 hi v || 8 incidebant v || 10 curiona a || 11 pro] uero v || 12-13 Et — habebat *add. in mg. U²* || 10,3 qui] quia o || 5 constituit v

siue **tabellae procuratoriae** appellantur, et gestio ipsa negotiorum **procuratio**. Item á curo **custos**, qui rem aliquam curat et tuetur; unde custodem hostii dicimus qui curat ne quis iniussus ingrediatur; custodem horti, qui hortum tuetur nec aliquem patitur ingredi aut damnum facere; custodem furum, qui fures obseruat et prohibet; 10 custodem sacrorum, qui sacra ministrat atque obseruat. **Virgilius**: At domus Herculei custos Pinaria sacri. Ab hoc fit **custodio** uerbum, quod est obseruo; et **custodia** obseruatio, quam ueteres **custodelam** dixere. Et **custoditio**, opera ad aliquid custodiendum sumpta. Et **incustoditum**, quod sine custodia est. **Martialis**: Incustoditis et apertis Lesbia semper Liminibus peccas. Item á cura obscurum, quod ea quae lumine carent curam 15 nobis iniiciant, de quo inferius latius disseremus.

11 Item (f° 470r) aliud compositum **Curifugia**, nomen á nobis uillae nostrae nuper inditum quam in Sentinati agro habemus inter duo fluuenta **Sentinum** et **Neuolam**, ubi saluberrima est caeli temperies. Situs amoenissimus; caelum hyeme non nimium frigidum, aestate gelidum, flantibus semper suauissimis auris; agri forma pulcherrima et quasi amphitheatrum quodam immensum naturae manibus factum. Lata 5 et diffusa planicies montibus cingitur. Montes prociore sui parte siluas habent, et memora antiqua. Inter quae sunt pingues et terreni colles apti frugibus et omni fructiferarum arborum genere consiti. Sicubi saxum est, praestat cubilia feris. Nullum aucupio, nullum uenationi commodum deest. Sub iis per latera uineae porriguntur 10 longe late quae contextae, circum quas oleae sunt nostro iussu plantatae, miram prae se uiriditatem ferentes. Á fine uero imo quae margine arbusta omnis generis et silua solis consita castaneis, quas in altum surgere singulari uoluptate spectamus; tum prata floribus et teneris herbis uirentia, ut quae perennibus riuis nutriuntur. Campi praeterea lati spatiosi quae, quos nisi ingentes boues et fortissima aratra non domant, adeo 15 tenaces sunt glebae; solum quae prosecatum assurgit, ut nouo proscindi sulco sit necessarium. In his sunt ulmi miro ordine dispositae, quibus adiunctae uites sustententur. Sunt ad terendas fruges pistrina, quae ueteres á molendo **moletrinas** uocabant. Sunt **figlinae** operum uarietate mirabiles, in quibus imbrices, tabulae, tegulae, lateres, solia, uasa omnium generum fiunt. Et ne piscatus quoque commoditas deesset, lacus est amplissimus, nostra opera nuper factus, non magno quidem sumptu propter colonorum qui nobis adiumento fuerunt egregiam erga nos fidem ac beniuolentiam, sed 20 tanto studio, cura, diligentia ut uix credas tantum opus priuatis uiribus tam breui tempore fieri potuisse. Gignit haec aqua sponte sua uarios ac laudatissimos pisces. Veruntamen et Perusini nostri, qui nuper nos cum omni nostra progenie ciuitate 25 donarunt, é Transimeno suo non paruam piscium quantitatem misere, et Sentinates

10,8 ex Suet. *Cal.* 59 ? | 10-11 cf. Verg. *Aen.* 8,270 [uar.?] | 11 et 12 cf. P. Fest. 51 | 12-13 cf. P. Fest. 61 | 13-14 Mart. 1,34,1-2 | 14 ex Prisc. gramm. III,480,10 ? et al. | 15 cf. c. 956,49-57 | **11,3** cf. Plin. *epist.* 5,6,2-3 | 3-4 cf. Plin. *epist.* 5,6,4 | 4 ex Plin. *epist.* 5,6,5 | 4-7 cf. Plin. *epist.* 5,6,7 | 7 et 8 et 9 cf. Plin. *epist.* 5,6,7-8 | 9-10 et 11 cf. Plin. *epist.* 5,6,9 | 12 et 13-16 cf. Plin. *epist.* 5,6,10 | 13 cf. Plin. *epist.* 5,6,11 | 17 cf. Non. 63

10,7-11,1 á curo — Item *add. in mg. inf. U² || 7* custodem] Cudodem o || 11 et om. v || 12 Custodelam ueteres v || 15 obiciant ova || **11,5** quoddam ova (*recte*) || 7 terni v || 10 longae lataeque v || 16 iis ova || 17 terendas o || pristina v || 24 nostri U² p.c. ova : mei U a.c.

nostri certatim undecunque alios aduehunt, ut celerius impleant aequor nec ullum piscis genus desit quod aquis dulcibus nutriri possit. Operae praetium est uidere iam naues per ea loca discurrentes in quibus nuper sata erant et prata et arbores, et pisces nunc ali ubi (f° 470v) paulo ante greges atque armenta pasceban- (c. 732) tur. Ingens praeterea uoluptas est é fenestris uillae quae in aeditiori colliculo sita est, haec loca prospicere: neque enim terram aquas que, sed pulcherrimam quandam spetiem ab eximio pictore descriptam cernere uidemur. Vsqueadeo multarum ac uariarum rerum pulchritudine oculi quacunque inciderint reficiuntur! Ratio autem impositi huic uillae quod diximus nominis haec fuit quod, qum quidam Ciues nostri uel leuitate animi, uel, quod potius remur, inuidia, quia domum nostram bonorum omnium commune caedendum eis esse putauimus ne, quod dici uulgo solet, pugno aduersus calcitrantes asellos contenderemus. Transtulimus itaque nos in hanc quam diximus uillam eam que **Curifugiam** nominari in posterum iussimus, quod securi in ea studiis nostris quae uita nobis iucundiora sunt, et confluentium ad nos amicorum dulcissima consuetudine perfruamur, egestatem, miseriam, mendicitatem et, ut dicamus, liuorem leuis-simorum hominum irridentes.

12 FERA. Quasi reuersa in pristinam feritatem. TEMPORIBVS. **Tempus** quidam esse diffiniunt certam dimensionem quae ex caeli conuersione colligitur. Alii numerum motus esse dixere. Sed neutrum probo. Cur enim solis et lunae ac syderum motus sint tempora et non potius omnium corporum? An uero si cessarent caeli luminaria et rota figuli moueretur, non esset tempus quo eos gyros metiremur diceremus que aut aequalibus morulis agi aut si alias tardius, alias uelocius moueretur alios magis diurnos esse, alios minus? Quid uero? Non ne et nos, qum haec dicere-mus, in tempore loqueremur? Sed ne corporis quidem motum diffiniri tempus posse existimo, Siquidem corpus aliquando mouetur, aliquando stat. Nec solum motum eius, sed etiam statum tempore metimur, et dicimus tantum stetisse quantum temporis abiit. Et qum uoto cuiusdam stetisse sol dicitur ut uictoriosissimum praelium perage- retur, non ne sol stabat, tempus uero ibat? Nequaquam igitur corporis motus dici tempus potest. Nam numerum motus dicere tempus penè insania mihi uidetur. **De-mocritus** atque **Epicurus** mundum ex indiuisibilibus frustis, quos **atomos** uocant, fabricatum esse dixere. Dura sanè et (f° 471r) minime probabilis sententia. Quanto autem magis fuisset improbanda, si mundum constare ex atomorum numero dixis-sent? Non aliter ac si dicerent domum constare ex numero lapidum, aut lineam constare punctorum, qum paries ex numerosis lapidibus et linea, ut quidam uolunt, ex

11,27-28 ex Plin. *epist.* 5,6,12 ? | 29-30 cf. Plin. *epist.* 5,6,13 | 30 ex Plin. *epist.* 5,6,14 ? | 30-33 cf. Plin. *epist.* 5,6,13 | 12,1 cf. Mart. *spect.* 18,3 [ex Cald.?] | cf. Cald. | Mart. *spect.* 18,4 | 1-2 cf. Macr. *sat.* 1,8,7 | 3-8 cf. Aug. *conf.* 11,29 | 8-11 cf. Aug. *conf.* 11,31 | 11-12 cf. Aug. *conf.* 11,30 (cf. Vulg. *Ios.* 10,12-13) | 12-13 cf. Aug. *conf.* 11,31 potius quam 30 | 13-15 ex Vit. 2,2,1 ? [et al.] | 18-19 ex Macr. *somn.* 2,2,5 ?

11,26 et 34 nostri U^2 p.c. ova : mei U a.c. || 35 remur U^2 p.c. ova : reor U a.c. || 37 cedendum a || quid v || 39 postremum v || 41 post perfruamur del. f... U^2 || dicamus U^2 p.c. : dicam U a.c. ova || 12,5 giros U a.c. || 13 tempus¹ om. ova || 15 Quantum ova

numerosis punctis, non ex eorum numero, constet. At tempus non modo numerus non est, sed ne numerosum quidem aut numerabile. Harenam, pecuniam, gentem numerosam dicimus quia multa numero, uel numerabilem innumerabilem ue quia potest aut non potest numerari. Agrum uero, mare, caelum non numero comprehendimus, sed metimur, quamuis mensura ipsa numero colligatur. Dicimus enim aut indefinite 'longius est hoc tempus quam illud' aut definite 'duplum est hoc ad illud'.
 25 Sed, si metimur, quod nam tempus metimur? **Tria** sanè **tempora** esse affirmant: praeteritum, praesens, futurum. Sed quo modo tria sunt, qum praeteritum iam non sit, futurum non dum uenerit, instans non perstet? Non igitur metiri praeteritum possumus quia iam non est; non futurum quia non dum est; non praesens quia nullum eius spatium est. Quo modo igitur tempus ipsi diffiniemus? Dicemus ne cum **Cicero**
 30 **Tempus** diffinire difficile est? An uero distensionem quandam esse affirmabimus? Certe hoc affirmabimus. Sed cuius rei distensio sit, ignorare nos dicemus. Scimus sanè nos ista in tempore dicere, diu que nos iam de tempore locutos esse, atque ipsum diu non nisi mora temporis diu esse. Sed quo modo hoc scimus, quando quid sit tempus nescimus? An forte nescimus quo modo id dicamus quod scimus? An
 35 uero animi disten- (c. 733) sionem esse tempus dicemus? An potius Academicorum more dicemus nos nescire quod nesciamus? Ab huius temporis similitudine quod spatio metimur, syllabarum quoque in numerosa oratione **tempus** appellamus quod breuiore productiores *ue* sint et breuiore longiore *ue*[ro] tempore proferantur. Item **tempora** dicimus quatuor anni tempestates, uer, aestatem, autunnum, hyemem. Item
 40 quae caluariae ex utroque latere subiacent quod mouentur et mobilitate ipsa quibusdam interuallis quasi tempora mutantur.

13 Sunt qui scribant continuum ac iuge tempus per accusatiuum casum significari. **Terentius**: Triginta dies in nauī fuimus. Per ablatiuum uero cum aliquo interuallo. **Plautus**: Agrum hunc decennio colui. Sed (P^o 471v) hoc falsum esse doctissimorum uirorum autoritate probatur: **Cicero** sanè et **Virgilius** saepius accusatiuo, ablatiuo rarius,
 5 utuntur, et tamen indifferenter. Aliquando tempore in ablatiuo pro eo quod est intra tempus usurpamus. **Cicero**: Paucis diebus eram missurus domesticos tabellarios. **Idem**: Biduo aut ad summum triduo periturum, hoc est: intra paucos dies et intra biduum uel triduum. Et quandoque in hoc genere sermonis omittimus post, ut 'intra decem dies quam uenit confecit omne negocium'; 'paucis diebus quam Rhodum appulsus est duxit uxorem',
 10 idest: postquam uenit et postquam appulit, quae exempla apud historicos frequentissima sunt. **Pro tempore** aduerbialiter usurpamus, idest pro ratione temporis. **Cum tempore**, idest cum mora et spatio temporis. **In tempore**, opportune. **Ex tempore**, subito, quasi extra temporis commoditatem.

12,23-29 cf. Aug. conf. 11,33 + 20-21 et 26-27 [potius quam Cens. 16,4] | 30 cf. Cic. inu. 1,39 | 30-31 cf. Aug. conf. 11,33 | 32-34 cf. Aug. conf. 11,32 | 35 cf. Aug. conf. 11,33 | 35-36 cf. Cic. ac. 1,16 ? | 36-38 cf. Aug. conf. 11,34-35 ? | 39 ex Isid. orig. 5,35,1 ? et al. | 40-41 cf. Isid. orig. 11,1,32 | 13,1 et 2 cf. Vall. eleg. 3,53 | 1-2 cf. Don. et cf. Hec. 421 | 3 Plaut. ? fr. inc. 173 | 3-5 et 6-11 cf. Vall. eleg. 3,53 (cf. Cic. fam. 2,7,3; ex Mil. 26) | 12 Don. Andr. 758 uel Phorm. 464 ?

12,23 post enim add. quod ov || 25 esse om. ova || 26 iam v || 37 spatia a || 38 ue... ue ova : ne... uero U || 41 imitantur ova || 13,2 fuimus U : sumus ova || 8 omittamus ov || 9 conficit v

14 **Á** tempus deriuatur **tempestas**, quod modo simpliciter pro tempore ponitur. **Salustius**: Ea tempestate in exercitu nostro fuere complures noui atque ignobiles. Interdum significat serenum tempus atque tranquillum. **Virgilius**: Vnde haec tam clara repente Tempestas. Non nunquam procellam. **Plynius**: Hunc diem festum tempestatibus leniendis ferunt institutum. **Idem**: Tempestates uocamus in quibus grandines, procellae caetera que similia intelliguntur. **Virgilius**: Et foedam glomerant tempestatem imbris atris. Hinc **tempestuosum** pro procelloso accipimus. **Gellius**: Mare saeuum ac tempestuosum erat. **Tempestas alba** dicitur quum nubes candicans obtegit caelum. **Plynius**: Nube grauida candicante, quod uocant tempestatem albam, grando imminebat. Item á tempus **tempestiuus**, hoc est opportunus; á quo **tempestiuitas** opportunitas, et **tempestiue** opportune; eius contrarium **intempestiuus**, á quo **intempestiuitas** et **intempestiue**, hoc est importunus, importunitas, importune. Veteres etiam **tempestum** pro tempestiuum, **intempestum** pro intempestiuo usurpauere. Vnde **nox intempesta**, de qua supradiximus, quod minime tempestiua sit rebus agendis. Item á tempus **temporarium** dicimus quod non est perpetuum, sed ad tempus durat. **Plynius**: Opus maximum omnium quae unquam fuere humana manu facta, non temporaria mora, uerum etiam aeternitatis destinatione. Hinc temporarium theatrum, de quo supra diximus. Quidam in hunc sensum **temporale** etiam usurpant. Temporarium etiam et temporale et **temporaneum** dicimus quicquid ad tempus (f° 472r) attinet. Vnde **extemporarium** siue **extemporale** siue **extemporaneum** pro subitario accipimus, ut extemporariam siue extemporalem siue extemporaneam orationem, hoc est impraemeditatam ac subitariam. Á temporaneo etiam **contemporaneum** dicimus eiusdem temporis, quem non nulli graeca uoce synchronium appellant. Sunt etiam qui ab his aduerbia usurpent **temporarie** et **temporaliter** et **temporaneae**, hoc est ad tempus. Et ab his composita **extemporarie**, **extemporaliter**, **extemporaneae**, quae significant impraemeditate. Et extemporalitas, dictio sine praemeditatione. **Suetonius** de Tito: Latinae graecae que linguae uel in orando uel in fingendis poematibus promptus et facilis ad extemporalitatem usque. Item á tempus fit temperior, hoc est celerior et quasi tempestiuus; et temporius aduerbium, (c. 734) hoc est celerius et quasi ante tempus. **Columella**: Et ante crepusculum propter cibi spem temporius ad officinam redeant.

15 Item **tempero** uerbum, quod proprie est temporis rationem habeo, moderor, tempori accommodo. Verum ad alia quaecunque transfertur. Vnde temperare uinum dicimus adhibita aqua; temperare iram, sedato animo; temperare ferrum flammis et ictibus. Á **tempero** fit **temperamentum**, hoc est modificatio quaedam. **Plynius**: Tali adhibito temperamento ut nec laxet nimis nec artum esse patiat. Et **temperatura**. **Idem** : Fer-

14,1-2 cf. Non. 407 (cf. Sall. *Iug.* 8,1 [uar. ?]) | 3-4 Verg. *Aen.* 9,19-20 [ap. Seru. *georg.* 1,27 ?] | 4-5 cf. Plin. *nat.* 18,289 | 5-6 Plin. *nat.* 18,278 | 6 Verg. *georg.* 1,323 | 7 Gell. ? | 8-9 cf. Plin. *nat.* 18,356 | 12 cf. P. Fest. 362 | 13-14 (1,10) cf. Macr. *sat.* 1,3,15 potius quam Varr. *ling.* 6,7 uel 7,72 | 15-16 Plin. *nat.* 36,114 | 16-17 cf. 1,383 | 17 e.g. Sen. *nat.* 7,23,1; Quint. *inst.* 6,2,10... | 22 e.g. Hier. *praef. XII proph.* | 23 e.g. Salu. *gub.* 5,8,40; Tert. *Iud.* 2 uel Aug. *ciu.* 10,15 | 26-27 Suet. *Tit.* 3,2 uar. | 29-30 Colum. 8,4,3 | 15,1 ex Hug. *tepeo* uel Balb. *temporo* ? | 3 ex Verg. *Aen.* 1,57 ? | 4-5 ex Plin. *paneg.* 3 *teste Stephano* [3,1 ?] | 5-7 cf. Plin. *nat.* 34,150 uar.

14,1 **Tempestas** deriuatur v || 10 et *om.* v || 11 **Opportunus** v || 14 dicimus **Temporarium** v || 19 *ante pro add.* siue v || 20 siue **extemporaneam om. ova** || 22-23 quem — appellant *add. in mg. U²* || 24 *iis oa* || 25-30 Et — redeant *add. in mg. U²* || 29 *spem*] *speciem o* || 15,5 **actum** v

rum á rubigine uindicatur Cerussa et Gypso et liquida pice. Haec est temperatura á Graecis **antipathia** dicta. Et **temperies**, quod modo significat temporis aptitudinem ac commoditatem ad aliquid agendum. **Idem**: Sic iudicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Modo temperamentum. **Plinius iunior**: In quo saluberrima est aeris temperies. Pro hac aliquando temperaturam ponimus. **Varro**: Quaero utrum hoc adduxerit caeli temperatura an terrae bonitas. Et **temperantia**, quod homo per eam affectiones animi temperet ac moderetur. Diffinitur enim hoc modo: Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio quam Graeci $\sigma\omega\phi\rho\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta\eta$ uocant. Eius partes sunt **continentia**, per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. **Clementia**, per quam animi temere in odium alicuius concitati comitate retinentur. Et **Modestia**, per quam pudor honestus puram ac stabilem comparat autoritatem. Contraria temperantiae est **intemperantia**. Ab illa **temperans** dicitur quem Graeci *sophrona* uocant, et **temperanter** aduerbium, quibus contraria sunt **intemperans** et **intemperanter**; et comparatiua ac superlatiua eorum temperantior, temperantissimus, intemperantior, intemperantissimus, temperantius, temperantissime, intemperantius, intemperantissime. Praeterea á tempero **temperatus**, hoc est moderatus; et **temperate** aduerbium, moderate; et **temperator, temperatrix, temperatio**, quod est moderator, moderatrix, moderatio. Et **obtempero**, quod proprie significat consulo, prouideo. **Terentius**: Ex qua re minus aut famae foret aut rei obtemperans. Figure tamen et frequentius (F^o 472v) accipitur pro morem gero. **Cicero**: Sic mihi semper obtemperauit tanquam filius patri.

16 IN ALTIS SILVIS. In iugis montium Hircaniae. NIHIL. Non aliquid. **Hilum** ueteres dixere paruum illud nigrum quod in summitate fabae adheret. Vnde pro breui et exiguo usurparunt. **Ennius**: Neque dispendii facit hilum. **Lucillius**: Quod tua Lades culpa, non proficis hilum. **Cicero**: Tum illud quod Sisyphus uersat saxum sudans nitendo, nec profecit hilum. Ab hoc fit **nihilum** pro non aliquid, quasi ne hilum quidem; et per apocopem **nihil**, rursus que per syncopen **nil**. **Lucretius**: É nihilo nihil, in nihilum nil posse reuerti.

17 POSTQVAM. **Postquam** et **posteaquam** connexiuae particulae sunt. **Virgilius**: Postquam altos tetigit fluctus. Sic enim dictis sequentia copulatur. Sunt autem composita á post praepositione et quam. **Post** composita et separata inuenitur, et significat $\mu\epsilon\tau\grave{\alpha}$ graecam praepositionem, quando ordinem demonstrat, siue loci, siue temporis, siue alicuius alterius rei. **Virgilius**: Post montem oppositum. Similiter dicimus: post multum temporis, post pietatem utilitas ponenda est. Accipitur etiam loco aduerbii pro postea. **Terentius**: Post faciet tamen. **Virgilius**: Post mihi non simili poena commissa luetis.

15,8 Plin. *nat.* 18,226 uar. | 9 ex Plin. *epist.* 5,6,2-3 | 9-10 cf. Non. 179 (cf. Varr. *Men.* 23) | 12-13 Cic. *inu.* 2,164 | 13 ex Cic. *Tusc.* 3,16 | 14-16 cf. Cic. *inu.* 2,164 [uar.?] | 17-18 cf. Cic. *Tusc.* 3,16 | 24 ex Ter. *Haut.* 594 | 25-26 Cic. ? *fr. inc.* 77 | 16,1 cf. Mart. *spect.* 18,5 | Mart. *spect.* 18,5 | 1-2 ex P. Fest. 101 | 3 et 3-5 cf. Non. 121 (Lucil. 1021 uar.; cf. Cic. *Tusc.* 1,10 [uar.?]) | 3 Enn. *ann.* 14 uar. ap. Varr. *ling.* 5,111 potius quam 60 uel 9,54 | 5 cf. P. Fest. 175 potius quam Varr. *ling.* 9,54 | 5-6 cf. Prisc. *gramm.* II,147,15-16 uel 214,17-18 ? | 6 cf. Pers. 3,84 uar. ex Lucr. 1,237 [ex Isid. *orig.* 1,36,17 ?] | 17,1 Mart. *spect.* 18,6 | 2 Verg. *Aen.* 3,662 | 3-7 cf. Prisc. *gramm.* III,38,15-23 (Verg. *georg.* 3,213; Ter. *Ad.* 110 uar.) | 7-8 Verg. *Aen.* 1,136 [ap. Prisc. *gramm.* III,46,11 ?]

15,6 $\acute{\alpha}\nu\tau\iota\pi\acute{\alpha}\theta\iota\alpha$ a || 18 $\sigma\acute{\omega}\phi\rho\nu\alpha$ a || 19-21 et comparatiua — intemperantissime *add. in mg.* U² || 19-20 temperatissimus o || 20 intemperatissimus ov || temperatius v || temperatissime ov || 21 intemperatissime ov || Temperatus praeterea a tempero v || 23 Et *om.* v || 16,3 dispendium ova || 3 tuas laudes culpes a || 4 neque proficit a (*recte*) || 5 ne hilum) nihilum v || apocopen ova || post Lucretius *add.* et Persius a (Lucretius siue Persius o *lemma*) || E] Et v || 8 luteis v

18 Ab hoc fit **postea, posterior**; á quo **posterius, postremus**, ultimus; á quo **postremo** aduerbium, quod et **ad postremum** dicitur, et, quo ueteres usi fuerunt, **postremissimus**. Et **postremitas**, pro extremitate. **Posterus**, qui post nos futurus est; á quo **posteritas**. Item, qui mox aliquem sequitur, ut postera lux, hoc est sequens. **Praeposterus**, qui primo loco est, qum deberet esse postremo; á quo **praepostere** aduerbium, (c. 735) hoc est ordine conuerso. Et in quadrupedibus **posteri pedes** qui post primos sunt. Et **posteriora**, quae á uultu auersa sunt. Et **postes**, quia post hostium stant. Et **posticum, posticus, postica; posthumus, postilena; posthabeo; postridie, postridianus**, de quibus superius diximus. Et **postliminium**, quod quis adeptus esse dicitur qum extra limina, hoc est terminos prouintiae, in captiuitate detentus, rursus ad propria limina reuertitur. **Paulus** iuris consultus postliminium scribit esse ius ammissae rei recipiendae ab extraneo et in statum pristinum restituendae inter nos ac liberos populos reges que moribus ac legibus constitutum. Nam quod bello ammissimus aut etiam circa bellum, hoc si rursus recipiamus, dicimur (f° 473r) postliminio recipere, id que naturali aequitate introductum est ut qui per iniuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos redisset, pristinum ius suum reciperet. Sunt etiam qui á post **postulo** dictum uolunt, quasi post uolo, de quo paulo mox dicemus.

18,3 ex C. Gracch. ap. Gell. 15,12,3 ? | 3-4 ex Vall. *eleg.* 6,55 ? | 8 (2,91) cf. Isid. *orig.* 15,7,9 ex Prisc. *gramm.* III,475,7-8 | cf. 2,91 et c. 759,60 | cf. 10,121 | 9 cf. 2,89 et c. 760,4 | cf. 1,91 et 190 | 10-11 cf. P. Fest. 219 | 12-16 cf. Paul. *dig.* 49,15,19 pr. | 16-17 (20,3) cf. ?

18,7 pedes *om.* v || Et¹ *om.* v || Et² *om.* v || 8 Et *om.* v || 14 accipiamus dicimus *ova* || 15 id que] idest *ov* || 16 rediisset *a* || Sunt — postulo *add. in mg. U²* || dictum uolunt Postulo v

DE TAVRO AB ELEPHANTO INTERFECTO. EPIGRAMMA XIX.

1 QVI MODO PER TOTAM. Insultat tauro qui, elephantum petere ausus, ab eo interfectus est. MODO. Paulo ante. STIMVLATVS. Agitatus, percitus. **Stimulus** proprie instrumentum est quo punguntur boues. Vnde per metaphoram stimulum uocamus omne id á quo uexamur. Hinc stimulum carnis, stimulum uitiorum dicimus.

5 Ab hoc fit **stimulo** uerbum, quod est agito, uexo. Hinc **stimulator**, **stimulatrix**, **stimulatio**. Et **Stimulam** deam ueteres dixerunt quae ad agendum stimularet. Stimulus autem ἀπὸ τοῦ στίζω deducitur, quod est pungo, á quo fit **stigo** latinum. Á quo **instigo**, quod similiter significat stimulo, irrito. Vnde **instigator**, **instigatrix**, **instigatio**. Et **Stigma**, nota infamiae inusta corpori, ponitur que pro ipsa infamia, ut supra diximus.

10 2 FLAMMIS. Nimia ira, per quam accenditur animus atque inflammatur. Flamma á graeco deducitur φλέγω, quod est ardeo. Vnde graece quoque φλόξ dicitur. Hinc **flammeum**, de quo supra diximus, quae et **flammaris toga** dicitur. Vnde **flam-mearii**, flammeorum infectores, á colore uiolae luteae quae **flammea** appellatur. Et

5 **flammigena**, flamma genitus. Et **flammiger**, flammis gerens. Et **flammiuomus**, qui flammis uomit. Et **flammiifer**, qui fert flammis. Et **flammesco**, accendor. Et **inflammo** accendo; cuius passiuum est **inflammor**; á quo **inflammator**, **inflammatrix**, **inflammatio**.

3 Et **flagro**, ardeo; á quo **conflagro**. Hinc **flagrans** á fragrante distinguitur, quoniam flagrans incendium significat, **fragrans** uero odorem, quod spetie fracta sit maior. Ab eo **fragrantia**, hoc est odoratus, deducitur; á flagro uero **flagratio**, hoc est incendium, á quo **conflagratio**, uniuersale incendium: sicut enim aqua diluuium

5 facit, ita ignis conflagrationem. Et **flagrum**, cuius diminutiuum est **flagellum**, hoc est summa arborum pars et uirga, quod caro eo percussa conflagret, quamuis aliqui á (P^o 473v) flando potius dictum uelint, quod uentorum crebros sustinet flatus. Hinc **flagriones** appellati sunt serui, sicut á uerbere uerberones. Et **flagratores**, genus hominum quod mercede flagris caedi se permittebat. Et **flagello**, quod modo signi-

10 ficat caedo, modo increpo. Vnde **flagitium** dicimus errorem, utpote rem uel flagris uel increpatione dignam. **Cicero**: Tantam ne obliuionem, inquit, in scripto praesertim, ut ne legens quidem, senserit quantum flagitii admisisset? Aliquando pro scelere ponitur. Vnde **flagitiosum** dicimus, modo increpatione dignum, modo sceleratum. Ab eo fit aduerbium **flagitiose**, hoc est scelerate si-(c.736) ue per errorem. Sunt qui á flamma **fla-**

15 **gito** quoque deductum uelint, quasi flammis agito: est enim flagitare uehementer et

1,1 Mart. *spect.* 19,1 | 1-2 cf. Cald. | 2 Mart. *spect.* 19,1 | Mart. *spect.* 19,2 | 6 cf. Aug. *ciu.* 4,16 | 10 cf. 6,70 | 2,1 Mart. *spect.* 19,1 | ex Cald. ? | 3 (et 4) cf. 2,601 | 3-4 cf. P. Fest. 89 | 5 ex Gloss. IV,237,51 uel 411,42 ? [ex Sidon. *carm.* 13,9 ?] | 3,1-3 cf. Seru. *Aen.* 1,436 | 4-5 ex Sen. *nat.* 3,29,1 [an Aug. *ciu.* 12,10 ?] ? | 5-6 et 6-7 cf. Seru. *georg.* 2,299 = Isid. *orig.* 17,6,19 et al. | 8 cf. Non. 28 | 8-9 cf. P. Fest. 89 | 10-12 et 13 cf. Don. *Eun.* 382 potius quam Seru. auct. *Aen.* 2,124 + Vall. *eleg.* 4,58 (cf. Cic. *Brut.* 219) | 14-16 ex Hug. *flo* ? | 15 et ? 16 ex Vall. *eleg.* 5,58 ?

1,9 notae *ov* || 2,2-3 Hinc — dicitur *om.* v || 6 Et¹ *om.* v || Et² *om.* v || 3,3 Ab *U p.c.* || deducitur *om.* *ov* || 9 permittebant *ova*

ueluti cum quadam inflammatione animi petere. Á quo fit compositum **efflagitare**. **Cicero**: Quanquam hoc causa postulat, non tamen flagitat. **Quintilianus**: Efflagitasti quotidiano conuicio ut libros quos ad Marcellum meum de institutione oratoria scripseram iam emittere inciperem.

- 4 Item á **phlox**, quod graece flammam significat, **flox** appellatur uiola lutea, quae et **luteola** á nostris dicitur, et **flammea**. **Plynius**: Florum prima uer nuntiantium uiola alba, tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat; postea quae appellatur purpurea, proxime flammea, quae et **flox** uocatur. Item á **phlox flos**, quia emicat scintillat quae ut flamma. Eius diminutium est **flosculus**. Ab hoc fit **floreo**, á quo **floresco**, quod et **florefacio** dicitur, hoc est florem facio. Vnde **effloresco** siue **defloresco**, florem facere desino siue florem ammitto. Et **floreum**, quod totum ex floribus est. Et **floridum**, quod floribus abundat; et **florido** uerbum pro **floreo**; á quo prata floridantia dicuntur. Et **florifer** ac **floriger**, qui fert flores. Et **floriferum**, quod eo die spicae ad sacramentum feruntur. Et **florulentus**, floribus plenus. Et **Flora** dea, et **Floralia**, eius deae sacra. Herculis aeditum Romae tradunt ociosum quondam ac feriatum lusisse tesseres secum utraque manu alternante in una constituisse Herculem, in altera se ipsum, sub ea conditione ut, si ipse uicisset, dispendio templi sibi coenam pararet amicam quae conduceret. Si autem uictoria Herculis foret, hoc idem de pecunia sua uoluptati
- 15 Herculis exhiberet. Deinde, quum á se ipso tanquam ab Hercule uictus esset, debitam coenam et nobilissimam meretricem **Larentiam** deo Herculi dedisse. (f° 474r) Hanc, quum in templo dormisset, uidisse in somnis Herculem sibi commistum, ab eo quae audisse ut inde discedens, cui primum iuueni obuia fieret, ab eo acciperet mercedem et eam sibi crederet ab Hercule esse persolutam. Abeunti igitur iuuenem ditissimum
- 20 Taracium primo occurrisse eam quae dilectam secum diutius habuisse, tandem quae morientem testamento haeredem instituisse. Larentiam igitur amplissimam adeptam pecuniam, ne diuinae mercedi ingrata uideretur, quod acceptissimum putauit esse numini, populum Romanum et ipsam scripsisse haeredem, statuisset quae ut ex eius haereditatis annuo foenore suis natalis dies celebraretur aeditione ludorum. Senatium
- 25 uero, quia id flagitiosum uidebatur, deam hanc esse finxisse quae floribus praeesset, eam quae oportere placari ut fruges cum arboribus et uitibus bene prospere quae florescerent. Itaque Floram nuncupasse et ludos ei dicatos appellauisse **Floralia**.

- 5 Item á **Phlox**, hoc est á flamma, **phlegonitis** deriuatur, Lapillus de quo supra diximus, in quo flamma quaedam intus ardere uidetur. Et **Phlegraeus**, de quo diximus. Et **Phlegyas** Martis filius, rex Lapitharum in Thessalia, pater Isonis et Coronidis; á quo **Phlegyae** Thessaliae populi sunt cognominati. Et **phlebes** uenae, quod sanguine ferueant; á quo **phlebotomia**, incisio uenae quae fit ad sanguinem minuendum sedandi feruoris gratia. Et **phlegma** pituita; et **phlegmone**, tumor siue stupor.

3,16 ? et 17-18 cf. Vall. *eleg.* 5,58 (cf. Cic. *Quinct.* 13; Quint. *praef.* 1) | 4,2-4 cf. Plin. *nat.* 21,64 uar. | 9-10 cf. P. *Fest.* 91 | 11-23 cf. Aug. *ciu.* 6,7 | 23-27 cf. Lact. *inst.* 1,20,6-7 | 5,1-2 (2,539) cf. Plin. *nat.* 37,189 uar. | 2-3 cf. 1,32 et 6,162 | 3-4 cf. Tort. ex Schol. *Theb.* 1,713 | 4 cf. Tort. | cf. Tort. *Phleps* ? | 5 cf. Tort. | 6 cf. Tort.

3,17 flagitat] flagrat v || 4,9 Floriferum v || 10 Et² om. v || et³ om. v || 11 aeditum v || 17 in¹ om. v || uidisse sibi in s. H. *oa* sibi u. in s. H. v || commixtum v || 18 obuiani *ova* || 26 ut] et v || 5,2-6 Et — stupor *add. in mg. inf. U²* || 2 *post* de quo *add. supra a* || 3 Ixonis *ova* || 4 Phlegrae *a*

6 Et **flo** uerbum, quod est spiro, quia spiritus omnes calore humorem diffundente proueniunt. Hinc **flatus** spiritus uocatur, interdum que accipitur pro uento qui et ipse spiritus est. Et **flatores**: ita enim antiqui tibicines uocabant, quod flando tibias sonarent. Et **flabellum**, quo uentilatio fit per aestatem ad refrigerandum corpus.

5 **Terentius**: Heus tu, inquit, Dore, cape hoc flabellum, et uentulum huic ita facito. Hoc et **muscarium** dicitur, á muscis abigendis. **Martialis de muscario pauonino**: Lambere quae turpes prohibet tua prandia muscas, Alitis eximiae cauda superba facit. **Idem de muscario bubulo**: Sordida si paruo fuerit tibi puluere uestis, Colligat hanc tereti uerbere cauda leuis. Ab huius simi- (c. 737) litudine muscarium etiam appellatur coma illa quarundam

10 herbarum in qua semina dependent, qualis est ferulae, feniculi, aneti, oleris atri et similium. **Plynius**: Semine in muscariis dependente, ut ferulae. **Idem** in papauere et similibus **scapus**, in harundinibus, iuglandibus, auellanis **panicula** appellatur. **Idem**: Alterum genus papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. **Idem**: Orthominium linum fit é palustri uelut harundine, duntaxat panicula eius. Haec á pani, de quo supradiximus, similitudine nomen sortita est. Flo etiam aliquando pro eo quod est signo usurpatur, quod aes siue aurum siue argentum flando, hoc est flatu, calfaciendo signetur. Hinc (f° 474v) flatum aes et flata pecunia dicitur. Et **flauisas** prisci Latini dixerunt quos Graeci

15 $\theta\eta\sigma\alpha\nu\rho\delta\varsigma$, hoc est thesauros, nominant, quod in eos non rude aes argentum que, sed flata signata que pecunia conderetur; unde, per detractationem secundae litterae, **fa-uissae** dictae sunt cellae quaedam et specus quibus aeditui Capitolini utebantur ad custodiendas res ueteres religiosas; quod tamen non nulli á fouendo potius deductum existimant, ut superius ostendimus. Item á flo **Flemina** dicuntur quae ex labore uiae sanguis effluit circa talum.

7 Praeterea ab eodem composita fiunt **afflo**, quod est in aliquem spiro, cuius passiuum est **afflor**. **Perflo**, ualde spiro. **Efflo**, extra spiro, emitto; unde efflare animam dicimus. **Suetonius**: Priusquam efflaret animam, pro mortuo deserui iussit. **Inflo** turgescio, tractum á folle qui flatu turgescit. **Sufflo**, notae significationis. **Plynius**: Qui

5 fecit dignum praeceptore puerum sufflantem languidos ignes. **Reflo**, retro spiro siue rursus spiro. Ab his **afflator**, **perflator**, **efflator**, **inflator**, **sufflator**, **reflator**, **Afflatus** quartae declinationis, **perflatus**, **inflatio**, **sufflatio**, **reflatio** deducuntur. **Sufflatum** etiam ueteres dixerunt tumidum et erectum, quasi uento quodam elatius factum. **Pacuius**: Viden ut sufflatus incedit? Item **conflo**, quod modo pro sufflo accipitur. **Plynius**: Philiscus officinam pinxit pictoris ignem conflante puero. Modo pro signo,

10 quia hoc non nisi conflato igni fieri potest; unde conflatum pecuniam dicimus, hoc est

6,1 [et 2 ?] ex Hug. ? | 3 cf. P. Fest. 89 | 5 cf. Ter. Eun. 594-5 uar. | 6-7 Mart. 14,67 uar. et cf. tit. | 7-8 Mart. 14,68 [71] uar. et cf. tit. | 11 Plin. nat. 12,127 uar. | 12-13 cf. Plin. nat. 19,168 | 13-14 cf. Plin. nat. 19,15 | 14 cf. 2,592-4 et 3,346 | 17 ex Varr. rust. 2,1,9 ? | ex Val. Soran. Gell. 2,10,3 ? | 17-21 cf. Gell. 2,10,3-4 (Q. Valerius Soranus ap. Varr.) | 21-22 (14,7) cf. P. Fest. 88 | 22-23 cf. P. Fest. 89 [uar. ?] | 7,3 cf. Suet. Dom. 2,3 | 5 Plin. nat. 34,79 | 8-9 cf. Non. 46 | 9 Pacuu. ? fr. inc. 14 [Prete 13] [ex Varr. Men. 6 ap. Non. 46 ?] | 10 cf. Plin. nat. 35,143

6,1 Et om. v || 2 que om. v || 3 Et om. v || 8-9 Muscarium etiam ab h. s. v || 10 oleris U p.c. || 12 in glandibus ov || 16 calfaciendo ov || 19-20 Flauissae v || 22-7,1 flemina — eodem add. in mg. U² || 22 Flegma v || flamina a || 7,2 passiuum U² p.c. || 8-9 Sufflatum — incedit add. in mg. U² || 8 rectum ova || latius a || 9 pro om. o

signatam; et figurate conflatum aes alienum, hoc est contractum debitum. Á conflato **conflator** et **conflatio** deriuantur. Interdum etiam conflatio accipitur pro eo quod est simul flatio, hoc est simul spiro. Á quo **conflages** dicuntur loca in quae undique spirant uenti. Praeterea **Difflo**, quod est flatu disturbo. **Plautus**: Cuius tu legiones difflauisti spiritu. Ab hoc **difflator**, **difflatrix**, **difflatio**.

8 **TANDEM**. Ad extremum. **Tandem** enim, quando sine interrogatione ponitur, significat ad postremum, nouissime. **Virgilius**: Iam tandem Italiae fugientes prendimus oras. Per interrogationem uero habet quidam uerbum accelerans quae. **Cicero**: Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? **Virgilius**: Sed uos qui tandem, quibus aut uenistis ab oris? Non nunquam pro aliquando ponitur. **Terentius**: Ita ne tandem sororem duxit? Aliquando accipitur pro uix. **Cicero**: Tandem aliquando Quirites. **POTITVS ARDORE CORNVTO**. Assecutus quod desyderauerat cornu ferire. **PVTAT**. Cogitat, ut superius diximus. **SIC**. Quemadmodum pilae tolluntur. **TOLLI**. Eleuari, in altum iactari. **Cicero**: Vel in caelum nos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus.

9 **OCCVBVIT**. Periiit, opetiiit. **Cubare** proprie iacere est, unde [unde] cubantes auspicari dicebantur qui in lecto quaerebant augurium. Et cubile lectum dicimus, et **cubiculum** locum in quo cubilia sternimus; á quo **cubicularis** uestis qua intra cubiculum utimur, et **cubicularii**, qui nobis (f° 475r) in cubiculo ministrant. **Cicero**: Hunc uestri ianitores, hunc cubicularii diligunt. **Suetonius**: Sautium et repugnantem adorti Clodianus cornicularius et Maximus Parthenii libertus et Saturius decurio cubiculariorum et quidam é gladiatorio ludo uulneribus se[m]ptem contrucidarunt. Quidam tamen cubiculum á cumba deductum uolunt. **Cumbam** Sa- (c. 738) bini uocabant lecticam. **Cubilia** etiam uocamus loca in quibus ferac cubare solent. Et **cubitus**, in quo est decens flexura brachiorum, quod supra eum cubare soleamus; capitur quae etiam pro mensura duorum palmarum: tanta est enim cubiti longitudo, quae et **ulna** dicitur. **Virgilius**: Tris pateat caeli spatium, non amplius ulnas. Hinc **cubitalis** mensura dicitur, et **bicubitus**, **tricubitus**, **bicubitalis**, **tricubitalis**. Quidam tamen cubitum dicunt genere neutro. **Aurelius**: Qui inde uidentur non computare nisi trecenta cubita longitudinis. **Idem**: Ac per hoc ter ducta illa cubita fieri noningenta.

10 **10 Veteres et cumbo** dixerunt in tertia coniugatione, quod nunc in usu non est, praeterquam in compositione. Ab his composita fiunt **accumbo**, quod significat adiaceo. Nam iacere ueteres in lectis edendo solebant. **Virgilius**: Tu das epulis accumbere diuum. Á quo **accubitus** quartae declinationis, et **accubitor** atque **accubatrix** uerbalia. **Ocumbo** morior. **Plautus**: Haec enim postquam pater occubuit, nata est. **Decumbo**

7,12 cf. Vall. *eleg.* 5,94 | 14-15 cf. P. Fest. 40 potius quam Isid. *orig.* 14,8,27 | 15-16 cf. Non. 97 (Plaut. *Mil.* 17) | 8,1 Mart. *spect.* 19,3 | 1 et 2-5 cf. Vall. *eleg.* 6,21 (Verg. *Aen.* 6,61; Cic. *Catil.* 1,1; Verg. *Aen.* 1,369) | 5 cf. Ter. *Phorm.* 231 | 6 cf. Non. 405 (Cic. *Catil.* 2,1) | 6-7 cf. Mart. *spect.* 19,3 uar. [ex Cald. ?] | 7 Mart. *spect.* 19,4 | 7-8 cf. 1,332 | 8 Mart. *spect.* 19,4 | cf. Cald. | Mart. *spect.* 19,4 | ex Cald. ? | 8 et 9 cf. Non. 406-7 (Cic. *Phil.* 11,24 uar.) | 9,1 Mart. *spect.* 19,3 | 1-2 cf. P. Fest. 66 | 5 Cic. *Verr.* II,3,8 | 5-7 cf. Suet. *Dom.* 17,2 uar. | 7-8 cf. P. Fest. 64 | 8-9 ex Cassiod. *in psalm.* 4,5 uel 35,5 [et al. ?] | 9 cf. Lact. *opif.* 10,21 | 10 cf. Isid. *orig.* 11,1,64 et al. | 11-12 cf. Seru. ex Suet. (*eccl.* 3,105) | 13 cf. Non. 201 et Isid. *orig.* 11,1,64 et al. | 13-14 cf. Aug. *ciu.* 15,27 | 14-15 cf. Aug. *ciu.* 15,27 [uar. ?] | 10,1-2 cf. Eutyech. *gramm.* V,468,8-9 [et Prisc. *gramm.* II,507,5-10 ?] | 3-4 cf. Seru. auct. [? et al.] et *Aen.* 1,79 | 5 Plaut. ? *fr. inc.* 174

7,13 deriuatur *ov* || 13-16 Interdum — *difflatio add. in mg. inf. U²* || 8,3 uero *om. ov* || quiddam *oa (recte)* || 5 *post tandem add. se ov* || 9,1-2 *post unde add. unde cubantes* — augurium. Et in *mg. U² del. unde² ova* || 3 qua | quia v || 5 uestiri v || 7 septem U || 7-8 Quidam — *lecticam add. in mg. U²* || 13 *post tamen del. pro mensura U²* || 10,1 Cubo v || 2 iis *ova* || 4 *Accubatrix v*

et **decubo**, iaceo. **Apuleius**: Decubantem excitauius feram. **Excubo** uigilo, quasi minime iaceo. Vnde **excubiae** dictae uigiliae, quamuis aliqui uigilias ab excubiis ita distinguant ut **uigiliae** tantummodo nocturnae sint, excubiae uero etiam diurnae. Et **excubitor ales** gallus uocatur, quia peruigil horas cantu indicat.

11 Et Exquiliae mons Romae maximus siue potius duo montes simul iuncti, ubi macellum erat et nunc equi marmorei conspiciuntur cum uiris seminudis lora tenentibus Phidiae et Praxitelis opera, quos Tyridatem Armeniorum regem Neronis principatu Romam portasse manifestum est. Quem Nero ut laute exciperet, Theatrum Pompeii unius diei opera totum inaurauit. In hoc etiam reliquiae sunt thermarum Diocliciani. Dictae autem sunt Exquiliae quod ibi excubiae regis essent. Vnde et Exquili*<i>s* uicus Romae dictus est uicus Aphricus, quod ibi obsides ex Aphrica bello Punico dicuntur custodiri. Ab Exquiliis Exquilina porta appellata et Exquilinus uicus et Exquilinus lacus.

12 Et **procumbo**, quod significat prosternor; **procubo** uero uigilo, quasi porro, hoc est longe, sum á cubando. Vnde **procubitores** dicti qui noctu custodiae causa ante castra excubant qum castra hostium in propinquo sunt. **Incumbo**, toto pectore alicui rei insisto, ut incumbo remis, incumbo studiis. **Virgilius**: Validis que incumbite remis. 5 Sed notandum quod incumbo in studia et ad studia dicimus, non autem incumbo in remos et ad remos. **Cicero**: Pergite, adolescentes, atque in haec studia in quibus estis incumbite. **Idem**: Quare incumbamus, ó noster Tite, ad illa praeclara studia, et eò unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Neque hoc in bonum tantummodo accipitur, sed etiam in malum. **Idem**: Catoni incumbenti ad eius pernitiam. Ita enim qum accuratius quid agimus, 10 incumbere dicimus, hoc est toto pectore procumbere, quemadmodum é contrario (P^o 475v) **supini** dicuntur qui negligenter agunt. **Incubare** uero proprie dicuntur ii qui dormiunt ad accipienda responsa. **Virgilius**: Pellibus incubuit stratis. Vnde 'ille incubat Ioui' dicimus, hoc est: dormit in Capitolio ut responsa possit accipere. Incubare etiam aliquando pro coire accipitur. Vnde **incubi** dicti sunt **siluani** et **fauni**, quos 15 improbos quandoque fuisse mulieribus compertum est et earum appetisse ac peregissee concubitum. Item quidam daemones quos Galli **Clusios** nuncupant: hos non nulli existimant spiritus esse aelemento aereo corporatos. Nam, ut hoc aelementum etiam qum agitatur flabello sensu corporis tactu que sentitur, ita hos daemones hanc etiam pati libidinem posse, ut quando possunt sentientibus feminis misceantur.

13 **Daemones** quidam scripserunt animas hominum esse et ex hominibus fieri **lares** si meriti boni sint, **lemures** seu **laruas** si mali; **Manes** autem dici si incertum est bonorum ne an malorum sint meritorum ; illos **Eudaemonas**, hoc est: bonas ani-

10,6 Apul. ? fr. inc. 130 | 7-8 cf. Seru. *Aen.* 9,157 = Isid. *orig.* 9,3,42 potius quam Vall. *eleg.* 4,69 | 9 ex Ps. Verg. *Moret.* 2 | 11,1-6 cf. Tort. *Rhoma* ex Varr. *ling.* 5,50; ex Sexto Ruffo et Plin. *nat.* 33,54; ex Varr. *ling.* 5,49 | 7-8 cf. Varr. *ling.* 5,159 | 9 cf. Varr. *ling.* 5,50 mss. | 12,2-3 P. Fest. 252 [cf. Fest. 253] | 3-11 cf. Vall. *eleg.* 3,44 (Verg. *Aen.* 5,15; cf. Cic. *orat.* 1,34; *Att.* 2,16,3; *Mur.* 59) | 11-13 cf. Seru. et *Aen.* 7,88 (ex Plaut. *Curc.* 266 ?) | 13-14 ex Isid. *orig.* 8,11,103 ? | 14-19 cf. Aug. *ciu.* 15,23 | 13,1-3 cf. Aug. *ciu.* 9,11 ex Apul. *Socr.* 15 | 3-4 ex Tort. *daemon* ? et al.

10,8 Et *om. v* || 11 *add. in mg. inf. U²* || 1 Et *om. v* || 7 Exquiliis *ego ex Varr.* : -lis *U²* -liae *ova* || 8 appellata *om. ova* || 16 Clusios Galli v || 17 aereo a || 13,2 Lemures sint v || 2 si³) scilicet *ov* || 4 Eudaemones *ov*

mas; hos uero **cacodaemonas**, idest malas animas appellari. (c. 739) Alii animalia, in quibus rationalis anima est, tripartito diuidunt, ut alia **dii** sint, alia **homines**, alia **daemones**. Deos aiunt excelssimum locum tenere, homines infimum, daemones medium; deorum sedem in caelo esse, hominum in terra, in aere daemonum. Daemones medios, quemadmodum diis quibus inferius habitant postponendos, ita hominibus quibus superius, praefereandos esse. Habere cum diis communem immortalitatem corporum; animorum autem cum hominibus perturbationes. **Apuleius** irritari eos iniuriis scribit; obsequiis donis que placari; gaudere honoribus, diuersis sacrorum ritibus oblectari et in omnis si quid neglecti fuerit commoueri; ad eos pertinere diuinationes augurum, aruspicum, uatum ac somniorum, magorum praeterea miracula. Breuiter autem eos diffiniens ait daemones esse genere animalia, animo passiuia, mente rationalia, corpore aerea, tempore aeterna. Horum quinque, tria priora illis esse quae nobis, quartum proprium, quintum cum diis habere commune. **Homerus** deos omnis daemones uocat et aliquando ipsum Iouem. Nostrae uero religionis homines daemones appellat spiritus in caelo ab omnium rerum opifice creatos, qui de caeli sublimitate deiecti partim in terrae infimo, partim in hoc aere ueluti congruo sibi carcere damnati sunt, nocendi semper cupidi, á iustitia alieni, superbia tumidi, inuidia liuidi, fallacia callidi, humana quandoque corpora ingredientes, uel uiuentia adhuc, (f° 476r) uel iam mortua, et sub humana spetie modo ineuntes mulieres qui **incubi** dicuntur, modo se uiris subiicientes qui uocantur **succubi**. Á daemone **daemoniaci** dicuntur quos supra á larua laruatos nuncupari diximus. Quidam etiam **daemonium** pro daemone scripserunt.

14 Succumbo modo subiicior significat, modo subigor. Succubo uero idem est quod ineor. **Discumbo**, comedo, conuiuor, epulor, quod ueteres epulando iacebant. **Recumbo**, iaceo, quod et **recubo** dicitur; á quo recubitus. **Virgilius**: Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi. **Concumbo**, coeo; á quo **concubitus**, coitus; **concubitor**, qui coit; et **concubina**, mulier quae domi quasi uxoris loco tenetur, **pallax** á Graecis dicta. **Concubo** uero conquiesco; á quo **nox concubia**, de qua supra diximus.

13,4-10 cf. Aug. *ciu.* 8,14 | 10-15 cf. Aug. *ciu.* 8,16 ex Apul. *Socr.* 12-14 et 6 et 13 | 15-16 cf. Aug. *ciu.* 9,1 ex Hom. *Il.* 1,222 [?] | 17-20 cf. Aug. *ciu.* 8,22 | 20 ex Aug. *ciu.* 8,23 ? | 21-22 ex Greg. *M. moral.* 7,36 + Isid. *orig.* 8,11,103 ? [et al.] | 23 cf. 3,64 | 23-24 e.g. Apul. *apol.* 63, Tert. *anim.* 1, Aug. *ciu.* 9,19... | 14,2 ex Seru. auct. *Aen.* 1,214 uel 708 ? [et al.] | 3-4 Verg. *ecl.* 1,1 | 5-6 cf. Tort. *pellex* ex Valla *eleg.* 6,48 | 6 cf. 1,10 et 4,148

13,4 hos] hoc o || Cecodaemones v || 6 excellentissimum v || 12 aruspicum a || 14 aerea a || 22 daemones ov || 23 daemonia U a.c. || 23-24 Quidam — scripserunt add. in mg. U² || 14,1 subigor U : subiigor ova || 6 Concubina nox v

DE DOMITIANI COMITATE. EPIGRAMMA XX.

1 DVM PETERET. Blanditur Domitiano quod cum promississet se unum par gladiatorum populo daturum quod uellet et alii Mirinum gladiatorem, alii Triumphum peteret, ipse ductis in eos qui dissidebant manibus utrunque magna comitate promiserit. Constat sanè Domitianum quaestorius muneribus quae olim ommissa reuocauerat, ita semper interfuisse ut populo potestatem faceret bina paria ex suo ludo postulandi ea que nouissime aulico apparatu induceret. 5

2 PETERET. Postularet: **petere** enim proprie postulare est. **Virgilius**: Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem qui petat auxilium. Capitur que in bonam et in malam partem, quod per ipsam rem declaratur bonum significantem aut malum. In bonam, ut 'pater salutem filii **petit**, seruus **beniuolentiam** domini'. In malam, ut 'hic **petit caput** alterius aut **famam** aut **pudorem**'. Haec enim in hominis perniciem petuntur. Cum uero peto habeat ablatiuum instrumentum significantem, non in malam semper partem accipitur, ut **Valla** existimauit, sed pro instrumenti diuersitate diuersa significat, siue in rem seu in personam referatur. Et enim **petere manu** est ducere. **Virgilius**: Tartareum ille manu custodem in uinclâ petiuit. **Petere pedibus** est ire. **Apuleius**: Dum pedibus iter faciens propinquum rus peterem. **Petere ui** aut impetu, aggredi. **Virgilius**: Quem petit, et sum- 10
(c. 740) mis adnixus uiribus urget. **Petere gladio** aut **ueneno** aut **lapide** aut cornu aut alio si- (f° 476v) mili, est inuadere, ferire et saluti insidiari. **Idem**: Iam cornu et pedibus qui spargat harenam. **Idem**: Malo me, Galathea petit lasciuia puella et fugit ad salices. **Petere cursu** adipisci, obtinere. **Idem**: Quae proxima littora cursu Contendunt petere. **Petere oculis**, **petere precibus**, **petere muneribus**, **petere blanditiis** est blandiri, conciliare. 15
Quintilianus: Nouercam blanditiis petit quae uult, facile suadet. **Apuleius**: Cum me lachrimis precibus que petisset. **Petere oculis** est contemplari, **petere auribus** audire, **petere naribus** olfacere, **petere tactu** palpare. Praeterea petere aliquando inquirere est. **Virgilius**: Euandrum petimus. Aliquando cupere, appetere. **Idem**: Pulchram que petunt per uulnera mortem. Interdum eligere. **Idem**: Principio sedes apibus statio que petenda. Non nunquam manere, expectare. **Idem**: Troianos haec monstra petunt. 20

3 Quidam **petere**, **poscere**, et **postulare** ita distingunt ut petere precario sit, poscere imperio, postulare iure. Nobis magis uidetur poscere esse rem debitam atque honestam petere, unde **reposcere** est rem creditam sibi restitui petere. Postulare uero quodammodo requirere, ut res, locus, ratio, tempus postulat. Aliquando tamen ponitur pro eo quod est rem tanquam iustam petere. Q. **Curtius**: Postulabat autem magis quam petebat. Abhoc fit **postulatrix** et **postulatio**, quod modo actum ipsum postulandi 5

I,1 Mart. *spect.* 20,1 uar. | 1-4 cf. Cald. ex Mart. *spect.* 20,1-2 | 4-6 cf. Suet. *Dom.* 4,1 uar. | 2,1 Mart. *spect.* 20,1 | 1-2 cf. Non. 366 (Verg. *Aen.* 8,9-10) | 2-7 et 8 cf. Vall. *eleg.* 5,58 | 8-9 cf. Non. 366 (Verg. *Aen.* 6,395) | 9-10 Apul. ? *fr. inc.* 131 | 10-11 Verg. *Aen.* 5,226 ap. Non. 366 | 11-12 cf. Vall. *eleg.* 5,58 | 12-13 cf. Non. 366 (Verg. *ecl.* 3,87 = *Aen.* 9,629) | 13 Verg. *ecl.* 3,64-65 ap. Vall. *eleg.* 5,58 | 13-14 cf. Non. 367 (Verg. *Aen.* 1,157-8) | 16 ex Ps. Quint. *decl.* 2,11 ? | 16-17 Apul. ? *fr. inc.* 132 | 18-21 cf. Non. 367 (Verg. *Aen.* 8,119; *georg.* 4,218 = *Aen.* 11,647; *georg.* 4,8; *Aen.* 9,128) | 3,1-2 cf. Don. *Andr.* 422 | 2-5 cf. Vall. *eleg.* 5,58 (Curt. 4,1,8)

I,1 VM o CVM va || per a || 3 peteret v || qui diss.] quae discedebant v || 6 novissimo v || 2,1 proprie est postulare v || 2 in om. ov || 3 declarare v || 12 post cornu add. petat ova || 3,4 res] re a || 5 tanquam rem ov || 6 postulator fit v

significat, modo epistolam quam uulgo supplicationem uocant. Et aliud uerbum **expostulo**, quod significat cum querela inquiri et quasi amicitiae officium in alio desydero. **Terentius**: Quam ipsi fecerunt ultro iniuriam expostulant. Sed frequentissime habet post se ablatiuum cum praepositione cum, ut 'quid habes quod mecum expostules?', hoc est conqueraris. Á quo fit **expostulatio** idest querela.

4 Á peto uero fit **petitor**, qui aliquid petit, ponitur que frequenter pro mendico, et stipem ostiatim petente qui et postulator et rogator dicitur. Locus uero in quem conuenire postulatōres huius modi solent, ut erant pontes Romae et cliuus Aricinus propter confluentes ad templum Dianae, proseucha dicebatur. Nam graece προσευχή deprecationem siue obsecrationem significat. **Iuuenalis**: Aede ubi consistas, in qua te quaero proseucha?

5 Item á peto **petitio** et **petisso** uerbum, quo Veteres pro peto usi fuere, et **petulans** improbus, á quo fit **petulantia** improbitas et **petulanter** improbe. **Cicero**: Illud assequor ut si qui mihi forte maledicant, petulans, aut sanè insanus esse uidear. Aliquando tamen petulans capitur pro superbus. **Idem**: Petulanter diues. Aliquando pro lasciuus. **Virgilius**: Petulans que iuuenta. **Ouidius**: Quin etiam ut possem uerbis petulantius uti, Non semel hebrietas est simulata mihi. Quando que etiam pro impudens, inuerecundus. **Cicero**: Non quod inusitata rabie petulanter (f° 477r) in uxorem filiam que meam inuasisti. **Idem**: Desine bonos petulantissima insectari lingua. **Idem**: Bibulum petulantissimis uerbis laedis. Eiusdem ferè significationis est **proteruus**, á quo **proteruia** et **proteruio** uerbum, quod est improbe facio; et **proterue** aduerbium petulanter, et quo Veteres interdum usi fuerunt **proteruitas**, á quo **proteruiter**. **Cicero**: Si uiuua libere, proterua petulanter, diues effuse, libidinosa meretricio more uiueret. Et **petulus** lasciuus. **Virgilius**: Hedi que petulci. Vnde meretrices quoque petulas ueteres dixere. Et **petimia** ulcera in humeris iumentorum, quod ima, hoc est profunda, petant. Et **petigo**, quae et **impetigo** dicitur, quod uicina petat, sese late summa cute diffundens. Est autem morbi genus grauissimum, quod Graeci **lichenas** uocant, et á mento ferè incipit oriri. Ideo ioculari quadam lasciuia ueteres principio **mentagram** appellauere; occupat plerunque totos uultus, oculis duntaxat exceptis; et in colla pectus que ac manus foedo uitis furfure descendit. **Tyberii** primum Caesaris principatu hic morbus in Italiam irrepsit, contagione eius per quamdam **Persinum** equitem Romanum quaestorium scribam ex Asia importata. Nec fe- (c. 741) minae uel serui aut ex infima plebe homines id malum sensere, sed proceres osculandi maxime consuetudine. Aduenerunt que ex Aegypto huius modi morborum parente medici hanc solam curam profitentes, ingenti suo lucro. Constat sanè **Manilium Cornutum** legatum Aquitaniae sestertia ducenta ad eius morbi curam expendisse.

3,8-11 cf. Vall. *eleg.* 5,58 (cf. Ter. *Ad.* 595 uar.) | 4,1-2 et 2-3 et 4 cf. Schol. Iuu. 3,296 + 4,116-7 [et Iuu. ?] | 2-3 [?] et 4-6 cf. Tort. (Iuu. 3,296) 5,1 cf. Fest. 206 potius quam P. Fest. 212 ? | 2 ex Isid. *orig.* 10,213 [an Fest. 206 ?] et Non. 23 ex Cic. *rep.* 4,6 ? et al. | 2-3 cf. Non. 162 (Cic. *orat.* 2,305 uar.) | 3-6 et 6-9 cf. Vall. *eleg.* 4,105 (Cic. *Cael.* 38; Vall. [non Verg.] ex Ou. *ars* 1,767 + Sen. *Phaedr.* 303 uel Claud. *nupt.* 84 ?; Ou. *epist.* 16,247-8; cf. Ps. Cic. *in Sall.* 9 [uar. ?]; cf. *ibid.* 22 [uar. ?]; Ps. Sall. [non Cic.] *in Tull.* 7) | 9 e.g. Auson. *Mos.* 172 uel *Odys.* 22 | e.g. Tert. *patient.* 12,8 | 10-11 cf. Non. 121 (Pacuu. *trag.* 346) ? et al. | cf. Non. 513 uel Prisc. *gramm.* III,71,3 (Enn. *com.* 2) | 11-13 cf. Vall. *eleg.* 4,105 (Cic. *Cael.* 38; Verg. *georg.* 4,10) + Seru. *georg.* 4,10 = Isid. *orig.* 10,231 | 13 cf. P. Fest. 208 [uar. ?] = Fest. 209 | 14 ex Non. 160 ? et al. | 15 ex Ser. *Samm.* 155 ? | ex Cels. 5,28,17 B ? et al. | 15-18 cf. Plin. *nat.* 26,2 | 18-21 cf. Plin. *nat.* 26,3 uar. | 22-24 cf. Plin. *nat.* 26,4

4,2 stipitem v || post petente del. et U² || 4,2-5,1 qui et - peto add. in mg. inf. U² || 4 post Dianae del. πρ U² || dicebantur ov || 5 post deprecatione del. dicitur U² || 5,1 et² om. v || 2 post petulanter add. aduerbium ov || 6 Nam ov || 8-9 Proteruus eiusdem f. s. est v || 10 et¹ om. v || 11 Cic.] Idem ova || 12 et om. v || 16 λειχῆνας a || 22 modi add. s.l. U² || 24 Manilium v

6 **Petaurum** quoque nonnulli á peto deductum existimant, sed falsum est. Nam Graeci πέταυρον dicunt, quasi πέτευδον παρὰ τῷ εὔδειν τὰ πετεινὰ, quasi in his uolucra insideant. Est enim petaurum supra quod homines agilitate corporum insignes ludunt, ut hastae circa quas se uoluunt, funes supra quos etiam reciproci ambulat, circuli per quos piscium se more transmittunt, tabulae é quibus in aera pendent uno brachio se sustententes. Volare itaque in his homines uidentur ob nimiam leuitatem. Hinc **petauristae** appellati qui ita ludunt et leuioribus saltibus mouentur. **Varro**: Galli et Germani Petauristae. Tales fieri astrologi censent eos qui sub Delphini signo oriuntur. **Martialis**: Quid si per graciles uias Petauri Inuitum iubeas subire Ladan? De his locutus est **Claudianus**: Vel qui more auium sese iaculantur in auras Corpora que aedificant celeri crescentia nexu.

7 Item á peto **cornipeta** qui cornu petit, et **coenipeta**, qui petit frequenter alienas coenas. **Appeto** et **expeto**, quae ita inter se differunt quod appetimus, hoc est desyderamus, quaecunq; libido fert, expetimus duntaxat honesta. Vnde de rebus expetendis scripserunt philosophi, hoc est de rebus quae merito optari et perquiri debent. Expetere etiam aliquando pro uelle usurpatur. **Pacuius**: Dii me etsi perdunt, tamen esse adiutam expetunt, qum prius quam intereo spatium ulciscendi danunt. Ab expeto **expetitio** fit, quae in ratione posita docet atque explanat quid faciendum fugiendum que sit. Ab appeto **appetitio**, quae á Graecis dicitur ὄρη, huc atque illuc rapiens atque impellens; ex quo fit ut expetitio praesit, appetitio obtemperet. Item **appetitus** et **appetentia**. **Plinius**: Vsus eius cum aceto cibi appetentiam facit. Graece ὄρεξις dicitur, quod uocabulum Latini usurpant pro uehementi illa edendi auuiditate, quae á uomitu fieri solet. **Iuuenalis**: Rabidam facturus orexin. **Idem**: Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Hanc ueteres ut excitarent bibere largius solebant, deinde euomere. **Martialis**: Posthaec omnia forte si mouebit Bacchus quam solet esuritionem. Idem est enim **esuritio** et orexis.

8 **Oppeto**, occumbo, quasi mortem peto. **Virgilius**: Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis Contigit oppetere. Dicimus que et simpliciter oppeto et cum additione **mortem oppeto**, sicut **expiro** et **animam expiro**, **obeo** et **mortem obeo**. Aliquando tamen (f° 477v) **oppeto** est incido, incurro. **Plautus**: Atque illa uiua uiuat et pestem oppetat.

9 Opto quod significat desydero tractum ab ope petenda, unde optat-<i>uum modum hoc est desyderatium, dicunt grammatici. Quoniam uero ea quae optamus eligere solemus et adhibitis etiam praecibus postulare, factum est, ut opto frequenter, pro precor et postulo usurpetur. **Virgilius**: Et reor et si quid ueri mens augurat opto. Item pro eligo. **Terentius**: Quod si effeceris, quod uis praemium á me optato. Hinc optio derivatur, quod significat electionem; et optati dicuntur qui electi et asciti sunt in honestum aliquem gradum, á quo optiones in turmis decurionum et in cohortibus centurionum appellatae.

6,1 cf. Hug. et Balb. | 2-3 cf. Soud. Π, 1389 | 7 et 7-8 cf. Non. 56 (cf. Varr.) | 8 cf. Cald. 2,86,7 ex Firm. math. 8,15,2 | 9 Mart. 2,86,7-8 | 10-11 Claud. Theod. 320-1 | 7,1 [Mart.] 2,37 lemma | 2-4 cf. Vall. eleg. 5,7 | 5-6 cf. Non. 104 (Pacuu. trag. 206 uar.) | 8-9 cf. Cic. off. 1,101 + ? 2,18 potius quam ac. 2,24 uel fin. 3,23 | 9-10 ex Plin. nat. 24,106 potius quam 19,127 | 10-11 et 12 cf. Tort. (Iuu. 6,428 uar.; 11,127-8 uar.) | 13-14 Mart. 5,78,17-18 | 8,1-2 et 4 cf. Non. 361 (Verg. Aen. 1,95-96; Plaut. As. 22 uar.) | 2-3 et 3 cf. Vall. eleg. 5,44 | 9,1-2 cf. Diom. gramm. 1,340,5 uel Prisc. II,69,2 uel 407,10-11 uel Seru. IV,411,31 uel Isid. orig. 1,9,4 et al. | 3 ex Isid. orig. 9,3,41 ? | 3-5 cf. Non. 358 (Verg. Aen. 7,273; cf. Ter. Eun. 1056-7) | 5 et 6-7 cf. Non. 67-68 (cf. Varr. [uar.?!])

6 add. in mg. inf. U² || 2 πέταδον ova || τῷ Uv om. o || his] iis ova || 4 inuoluant ova || 6 iis ova || 7 petauristi lemma U² || post et del. scenis U² || 9 iis ova || 7,6-7 expetere- danunt add. in mg. sin. U² || 8 ὄρη U || 10 cibi] sibi v || 10-12 graece - orexis add. in mg. dext. U² || 11 usurparunt ov || 12 surges orex v || 9-10 add. in mg. inf. U² || 1 ope] ore ov || petendo ov || optatum U² || 2 eligere] petere U²a.c.

10 Hinc etiam fit coopto, de quo superius diximus; et adopto, á quo adoptio, quae duobus modis fit, ut **Caius** inquit, aut principis autoritate, aut magistratus imperio. Principis autoritate adoptamus eos, qui sui iuris sunt (hoc est non sunt amplius in parentum potestate), quae species adoptionis dicitur arrogatio, quia et is qui adoptat rogatur an uelit eum quem adopto (c. 742) ptaturus est, iustum sibi filium esse; et is qui adoptatur interrogatur an id fieri patiat. Imperio magistratus adoptamus eos qui in potestate parentum sunt, siue primum gradum liberorum obtineant, qualis est filius filia que, siue inferiorem, qualis est nepos, neptis, pronepos, proneptis. Ab adopto fit adoptaticius hoc est ex adoptato filio natus. Item ab opto fit exopto, quod est uehementer desydero; et subopto, aliquantum desydero.

11 **Perpeto** continuo, hoc est ualde et sine intermissione, peto, perago, perficio. Vnde **perpetem** et **perpetuum** dicimus integrum, solidum et nunquam interruptum. **Terentius:** Vtinam hoc perpetuum fiat gaudium Phrygiam uxorem ut meam unà mecum uideam liberam. Hinc fit **perpetuo** uerbum hoc est perenno, continuo. **Neuius:** Miserum me, cui datum est ut hunc solus perpetuem laborem. Et **perpetuitas** aeternitas. **Ennius:** Libertatem que mihi ut perpetuitas seruet. Et **perpetuo** aduerbium, continue, semper. **Plynius:** Tradunt id si sale obduretur, perpetuo durare.

12 **Impeto** inuado. **Apuleius:** Iurgiis me oppido impetens. Ab hoc **impetus** quod et **impes** dicitur. **Virgilius:** Impete nunc uasto. **Competo**, quod interdum est simul peto, unde **competitores** dicuntur, qui in magistratibus, in officiis, in honoribus petendis concurrunt. Interdum ualeo et quasi compos sum. **Salustius:** Sic uero quasi formidine attonitus, neque animo neque auribus, aut lingua competere. Aliquando conuenio et par sum. **Seneca:** Nihil ei magis competeat. Item **compita** quae sunt quadriuia, ab eo quod multae uiae simul petantur, unde **Compitalia** dicta sunt festa quae in compitis peragebantur. Quidam tamen **compita** ab eundo potius deduci putant, quod multae uiae in unum coeant.

13 **Suppeto**, sufficio, suppedito. **Plynius iunior:** Cui abunde suppetunt facultates. Ab hoc **suppetiae** deriuantur, hoc est subsidium, praesidium. **Plautus:** Auxilia mihi et suppetiae sunt domi. **Idem:** Sed memento si quid saeuunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. Apud historicos raro casus aliquis praeter accusatum inuenitur, significat que in subsidium. **Caesar:** Nuntiabatur auxilia magna equitatus oppidanis suppetias uenire. **Idem:** Suis que rebus timens elephantis triginta relictis suis finitimis suppetias profectus est.

14 **Repeto** rursus peto, reuertor. **Cicero:** Quam ex foro domum repeterem. Aliquando quae dicta sunt recenseo. **Idem:** Postremo quae á nobis dicta erunt breuiter repetemus. Hinc **repetitio**, quae modo **anacephaleosin** significat hoc est breuem ut ita dicam recapitu-

10,1 cf. c. 756,26-29 | 1-3 et 4-7 cf. Gai. *dig.* 1,7,2 pr. potius quam *inst.* 1,98-99 | 8 cf. P. Fest. 29 | 11,2 ex P. Fest. 216 ? | 2-4 cf. Don. et cf. *Ad.* 972-3 [uar. ?] | 4-5 Naeu. ? *fr. inc.* 8 | 5-6 cf. Non. 151 (cf. *Enn. ann.* 333-4 uar.) | 6-7 Plin. ? | **12,1** Apul. ? *fr. inc.* 133 | 2 Ou. [non Verg.] *met.* 3,79 | 2-3 et 4-5 cf. Non. 276 (Sall. *hist.* 1,136) | 6 Sen. ? *fr. inc.* 54 [ex Non. 276 ?] | 6-7 cf. Porph. *sat.* 2,3,25-26 uel [et ?] Seru. *georg.* 2,382 = Isid. *orig.* 15,16,12 [ap. Tort. *s.d. N* ?] et al. | 7 cf. P. Fest. 40 | 8-9 ? | **13,1** Plin. iun. ? | 2-6 cf. Vall. *eleg.* 6,9 (Plaut. *Epid.* 677 uar.; 648-9 mss.; Ps. *Caes. Bell. Afr.* 5; cf. 25,5) | **14,1** Cic. ? *fr. inc.* 78 | 2 ex Cic. *Cluent.* 59 ? | 3 cf. Mart. *Cap.* 5,564 + ? Fortun. *rhet.* 2,31

10,4 arrogatio] arrogancia *ova* || 7 nepotis *a* || pronepotis *a* || 8 Adoptatius *o* Adoptatio *v* adoptatius *a* || **11,4** perpetuo uerbum fit *v* || Nonius *ova* || 5 perpetuum *v* || 5-6 aeternitas - perpetuitas *om. ova* || 7 obdurare *ov* || **12,2** *add.* nunc *U*² || 6-9 Item - coeant *add. in mg. sin. U*² || 7 petant *a* || 9 coeant *ova* || **13,5** equitatis *v* || **14,1** Qum] Dum *a*

lationem eorum quae dicta sunt; modo figuram quae á Graecis *ἐπαναφορά*, á nostris aliquando **relatum** dicitur, qum eadem pars orationis saepius per singulos ambitus aut per singula membra repetitur, hoc modo: Verres calunniatorem apponebat, Verres de causa cognoscebat, Verres pronuntiabat. Vel sic: Ille uenire hostes nuntiauit, ille uos in motum belli compulit, ille in tumultu ut ciuitas esset effecit. **Virgilius**: Te, dulcis coniunx, te solo in litore secum, Te ueniente die, te decedente canebat. Per ambitum uero in hunc modum. Tam diu T. Gracchus populo gratus fuit (f° 478r) quam diu leges ad uoluntatem eius, non ad utilitatem rei pu.^{cae} compositas afferebat. Tam diu C. Gracchus quam diu legibus agrariis et frumentariis et caeteris profusionibus aerarii multitudinem imperitam promerebatur. Tam diu Saturninus plurimum potuit quam diu easdem illas frumentarias largitiones et agri diuisiones pollicebatur. Item á **repeto repetundarum** dicimus et **de pecuniis repetundis**, nec alios habet casus. Vt Verres accusatus est repetundarum et de repetundis pecuniis: nam, qum dico repetundarum, subintelligo pecuniarum, quo nomine omnia quae diuitiis constant continentur. Haec accusatio proprie cadit in eos qui, qum magistratum gerent, prouintialibus aut ui aut dolo eriperunt pecunias aut uasa pretiosa, uestes, nauigia alia que huius modi. **Ad res uero repetendas** mitti dicimus, qum principi uel populo erepta sunt uel pecorum, uel (c. 743) hominum uel locorum ac terrarum agrorum que corpora.

15 **MYRINVM. Myrinus** et **Triumphus** propria nomina sunt gladiatorum. Myrini etiam alibi hic poeta mentionem facit: Nuper qum Myrino peteretur missio laeso.

16 **VTRA QVE MANV.** Ductis manibus in utranque partem dissidentium, quod facere solemus dum aliquid liberaliter donamus uel utraque manu, idest toto animo, quoniam quae maxime cupimus ambabus ulnis amplecti solemus. **Martialis**: Haec utraque manu complexu que asserere toto. **Apuleius**: Et libertatem ambabus manibus amplectens.

17 **FINIRE.** Absoluere, terminare. **Finis** est extremitas unius cuiusque rei, hoc est id in quo una quaeque res terminatur, quod á Graecis *τέλος* dicitur, unde finem lineae dicimus esse punctum et sphaeram nec principium habere nec finem. Hinc etiam artifices finem uocant id ad quod omnia referuntur et cuius gratia caetera fiunt, ut finis medici est curare, finis oratoris benedicere, finis bene uiuendi ut quidam philosophi uolunt uirtus, ut alii uoluptas. Ab hoc **confines** agri dicuntur qui eodem loco finiunt, et **confinia** termini eorum. Simili modo affines agri uicini dicuntur. Item affines sunt uiri et uxoris cognati, dicti ab eo quod duae cognationes quae diuersae inter se sunt per nuptias copulantur et altera ad alterius cognationis finem accedit.

18 Ab eo affinitas deriuatur. Nomina uero eorum sunt haec. Socer, socrus, gener, nurus, uictricis, nouerca, priuignus, priuigna. Gradus uero affinitatis nulli sunt. Et quidem uxoris meae pater mihi socer est, mater est socrus, ego illis sum gener. Vxoris

14,4-8 cf. Aq. Rom. 34 (cf. Cic. *Verr.* II,2,26) | 8-9 Verg. *georg.* 4,465-6 | 9-13 cf. Aq. Rom. 34 | 14-21 cf. Vall. *eleg.* 1,35 | 15,1 Mart. *spect.* 20,1 | 1-2 cf. Cald. (Mart. 12,28[29],7) | 16,1 Mart. *spect.* 20,2 | 1-2 cf. Cald. ? | 3-4 Mart. 1,15,9 | 4 Apul. ? *fr. inc.* 134 | 17,1 Mart. *spect.* 20,3 | 2-3 cf. Macr. *somn.* 1,5,7 uel 2,2,5 uel 9 uel Mart. Cap. 6,709 ? et al. | 3 cf. Macr. *somn.* 1,21,23 ? et al. | 4-6 ex Quint. *inst.* 2,15,3 [et 2,17,22 ?] + Cic. *inu.* 1,6 + *fin.* 4,41 + *ac.* 2,131 uel *Tusc.* 5,26 ? [et passim] | 7 cf. P. Fest. 11 | 7-9 Modest. *dig.* 38,10,4,3 | 18,1-2 cf. Modest. *dig.* 38,10,4,4-5 | 2-10 cf. Modest. *dig.* 38,10,4,6

14,7 uos] nos *ova* || 10 utilita o utilia v || 11 *post.* C. Gracchus *add.* Remp. offendit a || 16 omnia *om. ova* || 17 qum] eum a || 16,3 ulnis *U² p.c.* || 17,5 bene dicere v || 6 qui *om. v* || 17,7-18,10 Simili - dicuntur *add. in marg. inf. U²* || 18,1 haec sunt v

meae auus mihi magnus socer est, auia magna socrus, ego illis sum progener. Et retro pater meus uxori meae socer est, mater mea socrus, uxor autem illis est nurus. Et auus meus uxori meae magnus socer, auia magna socrus, uxor autem illis pronurus. Priuignus meus est uxoris meae filius ex alio uiro natus, ego illi sum uictricus. Et é contrario uxor mea liberis meis quos ex alia uxore habeo noverca dicitur, liberi autem mei illi sunt priuigni. Viri frater leuir est, uiri soror glos, duorum fratrum uxores ianitrices dicuntur.

19 Et finio uerbum, modo perficio. **Apuleius:** Sine opus finiam quod incepti. Modo terminum pono, metor, unde **finitores** dicebantur quos nunc **agrorum mentores** uocamus. **Plautus:** Eius nunc regionis, limites, confinia determinabo, rei ego sum factus finitor. Finio etiam aliquando pro diffinio accipitur, quemadmodum et **finitio** pro diffinitione. Est autem finitio siue **diffinitio** rei praepositae propria et dilucida et breuiter comprehensa uerbis enuñtiatio, quae constat maxime genere, (f° 478v) spetie, difformibus, propriis. Vt 'homo est animal rationis capax, morti obnoxium'. Differt que á **descriptione** quod haec est rei praepositae per quasdam proprietates declaratio, ut 'homo corpus est bipes, caput erectum habens spectans que in caelum'. Et **definitio** quod est circumscribo, á quo **indefinitum** dicimus quod nullis rationibus circumscriptum est; unde grammatici **indefinite** positum esse nomen affirmant quando nec relatiue nec interrogatiue positum est. **Indiffinitum** uero dicimus quod non est diffinitum. **Infinium** autem quod non habet finem. Vnde **infinio** et **infinitas** deducuntur. **Cicero:** Quarum incursionem non solum uideamus sed etiam cogitemus infinitionem ipsam quam **Apirian** uocant. **Idem:** At hoc Anaximandro populari et sodali suo non persuasit. In his enim infinitatem rerum atque naturae, et in hoc mundo ipso caelum, terras, maria cognoscimus. Grammatici quoque **infinium** modum uocant qui nec personis aliquibus nec numeris finitur. Á finio etiam **praefinio** quod est praescribo et quasi finem quem non transgrediaris ostendo, á quo **praefinitum** dicimus praescriptum, constitutum. **Infinite** et **in infinitum** aduerbia sunt significant que sine fine.

20 LITEM IOCOSAM. Contentionem quae de ludo erat. **Ludus** et **iocus** differunt sicut **ludo** (c. 744) et **iocor** quod iocus in uerbis est, ludus potius in facto. Sed frequenter alterum pro altero ponitur. **Iuuenalis:** Quotiens uoluit Fortuna iocari. De facto enim non de uerbis intellexit. **Ouidius:** Ignaris iocos tribuit Fortuna puellis; Materia ludunt uberiore uiri. Mille fac esse iocos, turpe est nescire puellam Ludere; ludendo saepe paratur amor. Hic iocos pro ludis posuit, quod et **ioca** aliquando neutro genere dici animaduertimus. **Cicero:** Itaque ioca tua plena facetiarum. É diuerso ludum pro ioco posuit **Horatius:** Sed tamen ammoto quaeramus seria ludo. Item **Plynius:** Ludere me putas? serio peto. Nam iocos et

19,1 Apul. ? fr. inc. 135 | 2-3 cf. Non. 11 (cf. Plaut. *Poen.* 48-49) | 5-7 cf. Quint. *inst.* 7,3,2-3 [ex Vall. *dial.* 1,18 ?] | 7 ex Quint. *inst.* 7,3,3 + Gell. 4,1,12 uel Isid. *orig.* 2,25,2 uel 2,29,2 uel *diff.* 2,43 ? et al. | 9 ex Mar. Victor. *defn.* p. 24,12-13 + Isid. *diff.* 2,46 ? et al. | 14-15 cf. Cic. *fin.* 1,21 ap. Non. 122 | 15-16 Cic. *ac.* 2,116 + *Tusc.* 5,105 ap. Non. 122 | 17-18 cf. Diom. *gramm.* 1,340,33-34 uel *Explan.* in Don. *gramm.* IV,504,10 et al. | 18 et 19 cf. Pap. ? | 20,1 Mart. *spect.* 20,3 | 1-10 cf. Vall. *eleg.* 4,16 (Iuu. 3,40; cf. Ou. *ars.* 3,381-2 et 3,367-8; Cic. *Att.* 14,14,1; Hor. *sat.* 1,1,27; Plin. *epist.* 1,11,2)

18,4 post socrus del. Vxor autem illis pronurus U² || 7 uxori v || sum illi ova || uitricus U² || 10 Lanitrices v || 19,1 siue va || 2 Mentorem v || 5 propositae ova || 6 enutiatio U || 6-7 differentis ova || 8 propositae va || 12 indefinitum a || definitum a || 13 Finitus v || 15 Apiariam v || his] iis ova || 16 infirmitatem a || terram ova || 20 in om. ova || 20,1 LITEMICOSAM v || 3 Quoties a || 4 post Ouid' add. Hos ov || ignara ov Ignarisque a || 6 et om. a

seria proprie contraria esse **Quintilianus** ostendit: Iocum uero, inquit, accipimus, quod est contrarium serio. Ludere etiam aliquando dicimus pro eo quod est uersibus scribere. **Virgilius**: Ludere quae uellem calamo permisit agresti. Sed hoc ferè non nisi in opusculis dicitur qualia sunt epigrammata; et huiusmodi opuscula **lusus** siue **ludi** dicuntur. Sunt qui existiment poetas carmina sua pro quadam uerecundia ludos appellasse. Item ludere quandoque pro moueri accipitur. **Virgilius**: Ludere pendentes pueros. **Terentius**: Con- (f° 479r) grum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. Non nunquam pro deridens, decipere. **Neuius**: Tu me ludere ausus es, Sicophanta? **Virgilius**: Multa malus simulans uana spe lusit amantem. Et pro canere, pulsare. **Gellius**: Is optime fidibus ludere á magistro eius didicerat.

21 Lus etiam et **lusio** pro ludo ponuntur. **Suetonius**: Ac ne ex lusu quidem aleae compendium spernens. **Quintilianus**: Nec me offenderit lusus in pueris. Est hoc signum alacritatis. **Idem**: Sunt non nulli acuendis puerorum ingeniis non inutiles lusus. **Cicero**: Ex multis Lusionibus nobis senibus talos relinquunt et tesseras.

22 Ludus etiam proprie dicitur locus in quo gladiatores athletae que discendi gratia exercentur: nam et ipsa exercitatio nihil aliud quam ludus est. Hinc per metaphoram et schola gramatice aliarum que disciplinarum ludus appellatur. **Seneca**: Dionysius Tyrannus de regno eiectus ludi magister factus est. **Liuius**: Camillus magistrum ludi discipulos hostibus prodentem, eisdem pueris in urbem usque caedendum praebuit. Hinc **litterarium ludum** dicimus, in quo grammaticae et rhetorice docetur. **Ludum musicum**, in quo musice, ut est apud **Terentium** de Fidicina quae quotidie discebat in ludo. **Ludum armorum** in quo gladiatores discunt. Veteres omnia spectacula publica . . . . . in honorem deorum facta ludos uocabant. Hinc **ludi Compitalicii** dicti **ludi Liberales**, hoc est Libero patri dicati, quos Athenienses primo circa compita instituerunt, in quibus nomine praemii hircus dabatur. Ludi quando spectacula significant numero ferè pluratiuo proferuntur.

23 Á ludo deducitur **ludicrus**, hoc est lusorius, iocularis, leuis. **Virgilius**: Neque enim leuia aut ludicra petuntur Praemia. Vnde **ars ludicra** dicitur ars histrionica et scenica et quicquid ludicri appellatione continetur. Nam **ludicrum** quod est substantium non modo ludos histrionicos et scenicos, sed quodcunque lusorium opus ac ioculare significat.

24 Item á ludo lusor, qui ludit; et **lusorium** quicquid ad ludum spectat. Hinc lusoria pila dicitur, et **lusoria tabula** qua tesseris uel calculis ludimus. **Martialis** de lusoria tabula: Hic mihi bisseño numeratur tessera puncto; Calculus hic gemino discolor hoste perit. Ab hoc fit **lusorie** aduerbium, hoc est ioculariter. Item **ludificor** et **ludificatio**, de quibus supra diximus; et femininum **ludificatrix**, et **ludibrium** res uana et deridenda. **Virgi-**

(cf. Quint. inst. 6,3,21) | 20,11 Verg. ecl. 1,10 [ap. Ps. Acr. *carm.* 1,32,2 ?] | 11-12 cf. Vall. *eleg.* 4,16 | 12-13 cf. Ps. Acr. *carm.* 1,32,2 potius quam sat. 1,10,37 uel Porph. *carm.* 1,32,2 uel sat. 1,10,37 | 14-15 cf. Seru. et Aen. 8,632 (Ter. Ad. 377-8 uar.) potius quam Seru. *georg.* 1,369 | 16 Naeu. ? fr. inc. 9 | 16-17 Verg. Aen. 1,352 [ap. Seru. ?] | 17-18 Gell. ? [ex Cic. Cat. 26 ?] | 21,1 cf. Non. 133 potius quam Vall. *eleg.* 4,16 | 1-4 cf. Vall. *eleg.* 4,16 (Suet. Cal. 41,2; Quint. inst. 1,3,10; cf. 1,3,11; cf. Cic. Cat. 58) | 22,1-2 ex Isid. *orig.* 18,52,1 ? et al. | 3-9 cf. Vall. *eleg.* 4,16 (ex Val. Max. [non Sen.]) 6,9 ext. 6 potius quam Iust. 21,5,8 et al.; ex Liu. 5,27,1-9; ex Ter. *Phorm.* 88) | 9-11 cf. Seru. *georg.* 2,380-3 | 11 ex Char. gramm. p. 34,15 ? | 23,1-5 cf. Vall. *eleg.* 1,3 (Verg. Aen. 12,764-5; contra Isid. *orig.* 18,16,1) | 24,1-2 e.g. Sen. *nat.* 4,11,3 uel Plin. *nat.* 7,205 | 2-3 Mart. 14,17 et tit. | 4 e.g. Vlp. *dig.* 30,50,1 | 4-5 cf. 2,626

20,13 suo v | 14 Virg.] Idem ov | 15 Congruum a || finito v || 21,1 ponitur ova || 22,2 et² om. v || 7 armatorum v || 24,4 et om. v

lius: Foliis tamen ne carmina manda, Ne turbata uolent rapidis ludibria uentis. (f° 479v) Vnde **haberi** aliquid **ludibrio** dicimus, hoc est derisui, contemptui; et **ludio** histrio. **Liuius:** Accitii ex Etruria Romam ludiones qui ad tibicinis modum saltabant. **Idem:** (c. 745) Et quia **hister** Thusco uerbo **ludio** uocabatur, huiusmodi artifices **histriones** uocati. Legimus etiam feminas **ludias** appellatas. **Martianus:** Ludiam quandam Gaditanam saltantem uidimus semicinctam. Et **ludibundus**, ludens. 10

25 Item composita **alludo**, quod est quum alii dicimus et ad alii sententia latenter refertur. **Virgilius:** Actia que Iliacis celebramus littora ludis. Dum enim ludos Aeneae narrat, **allusit** ad Augusti uictoriam qua contra Antonium in iis locis potitus est. **Deludo** atque **eludo**, quae significant derideo, decipio. **Plautus:** Quid me deluditis et nocte excluditis foras? **Cicero:** Sed uos ab illo irridemini et ipsi illum uicissim eluditis. **Praeludo** ante ludo, á quo **praeludium**, quod proprie significat **praecentionem**, hoc est id quod ante inchoationem cantus legitimi praemitti á cytharedis emerendi fauoris gratia solet; hinc praeludium á quibusdam prohoemium appellatum. **Illudo** quod modo significat per ludum noceo. **Virgilius:** Neu uariae illudant pestes. Modo derideo. Dicimus qui illudo tibi et illudo te. **Idem:** Certant que illudere capto. **Idem:** Verbis uirtutem illude superbis. **Colludo** simul aliquem deludo. Vnde iuris consulti colludere causidicos dicunt quum diuersam partem adiuuant, prodita causa sua. Sic enim clientem suum simul cum aduersario ludunt, hoc est fallunt, decipiunt. **Marcus:** Praeuaricatorem esse eum ostendimus qui colludit cum reo et translatiue munere accusandi defungitur eò quod proprias quidem probationes dissimulet, falsas uero excusationes admittat. Ab hoc **collusio** deducitur, quod praeuarcationem significat, de qua inferius disseremus. 15

26 Á iocus uero fit **iocor** uerbum quod, ut diximus, modo ludo significat, modo non serio loquor sed nugas ago. Aliquando facete et cum quadam uenustate loquor, unde ioci siue ioca (utroque enim modo dicimus) sunt quae Veteres **dicta** siue **dicteria** nominarunt. His in primis usos fuisse Plautum comicum poetam et **M. Tullium** summum oratorem constat. Vnde post mortem Plauti, quum multae eius comoediae incerte uarentur, Plautinae tamen esse de iocorum copia iudicate sunt. De Ciceronis uero iocis libertus eius **Tiro** libros composuit, quos quidam (f° 480r) ipsius Ciceronis fuisse existimauerunt. Á iocus **iocularis** deducitur, quod modo lusorium significat, modo inane non serium, modo amoenum et uenustum. Item **iocosum**, quod modo accipitur pro eo quod ad ludum pertinet, unde iocosas contentiones dicimus quae in ludis uel de ludis oriuntur; modo inane, ut iocosa uerba, hoc est uana non seria, sed per iocum dicta; modo facetum, ut iocosus homo, hoc est facetus, lepidus, iocis abundans. 10

24,6 cf. Verg. *Aen.* 6,74-75 [uar.?] [ap. Non. 46 ?] | 8 ex Liu. 7,2,4 | 8-9 ex Liu. 7,2,6 | 10 Martianus ? [non Capella] ex Mart. 5,24,10 et passim ? | 11 cf. Gell. 11,15,2 ex Caesellio [ap. Vall. *eleg.* 1,9 ?] | 25,1-3 cf. Vall. *eleg.* 4,16 (Verg. *Aen.* 3,280) | 4-5 ex Plaut. *As.* 677 + 596 ? | 5 Cic. *ac.* 2,123 ap. Vall. *eleg.* 4,16 | 8-9 cf. Seru. et cf. *georg.* 1,181 | 9-10 cf. Seru. et *Aen.* 2,64 (*Aen.* 9,634) | 13-15 cf. Marcian. [non Marc.] *dig.* 48,16,1,6 | 15-16 cf. c. 790,8-17 | 26,1 cf. 20,20 | 3 cf. Non. 209 uel Vall. *eleg.* 4,16 et al. | 3-4 cf. Macr. *sat.* 2,1,14 | 4-8 cf. Macr. *sat.* 2,1,10-12 | 11 e.g. Ou. *fast.* 6,692

24,6 tamen] tantum *ova* || carmina] nomina *a* || Ne] Nec *v* || 10 Marcianus *v* || 25,13 ludû *v* || 14 defunditur *v* || 26,1 quod *om.* *v* || 4 usum *ova* || Cicero *lemma* *U*² || 8 existimarunt *ov* || 9 non] modo *a*

27 Ó DVLCE INGENIVM PRINCIPIS INVICTI. Ó dulcem, hoc est clementem, naturam fortissimi principis. Ingens imperatoris laus cum fortitudine coniunctam habere clementiam, qum potius fortitudinis soleat comes esse seueritas. Rarum hoc deorum munus est, sed in te **Federice** ita illustre ut dubium sit ac difficile dictu magis ne hostes fortitudinem tuam pugnantes timeant, an clementiam ac naturae suauitatem diligant uicti. 5

28 **Dulce** proprie dicimus quod gustu suaue est ac iocundum, ut supra ostendimus; cuius contrarium est **amarum**, hoc est insuaue, asperum, iniucundum. **Suaue** minus est quam dulce, cui opponitur **austerum**, sumptum á Graecis apud quos αῦστηρός austerus dicitur et αῦστηρία austeritas et αῦστηρῶς austere. Qui diligentius haec perquirunt **tredecim saporum genera** faciunt: **Dulce, suaue, pingue, amarum, austerum, acre, acutum, acerbum, acidum, salsum**. In uino plures sentiuntur sapes, ut puta austerus, acutus, dulcis, suauiis, omnes alieni. In lacte sapor est alienus quidem, sed et suus quidam et peculiaris, qui iure dici dulcis non potest, et pinguis, et suauiis, obtinente lenitate, quae ipsa succedit inuicem saporis. Aquis nullus est sapor et ne succus quidem, et tamen hoc ipso fit aliquis ac suum genus facit. Quod si in iis 10 sapor aut succus sentiatur, uitium (c. 746) est, quemadmodum si sentiatur odor. Mirum tria naturae praecipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine succo, aquam, aem, ignem. Transfertur tamen aliquando hoc uocabulum etiam ad animum ingenium que et simpliciter ad omnia quae usu grata ac iucunda sunt, ut dulcis nox, dulcis consuetudo, dulcis sermo, dulce ingenium, dulcis memoria ac recordatio praeteritorum, dulcis auicula, dulcis puer, dulce melos, dulcis cogitatio. 15

27,1 cf. Mart. *spect.* 20,4 | 28,1 cf. 2,769 | 2-3 ex Isid. *diff. app.* 189 ? | 3-4 cf. Gloss. II,251,23-24 | 5-7 cf. Plin. *nat.* 15,106 | 7-9 cf. Plin. *nat.* 15,107 | 9-13 cf. Plin. *nat.* 15,108 uar.

27,1 INVICTI PRINCIPIS INGENIVM a || dulcem] dulce v || 5 timeant] meant a || 28,1 proprium ov || 2 post asperum add. et v || 3 αῦστηρός U || 6 uino] uno ova || 8 dulcis] dulci o || 16 amicula ov